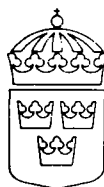

Riksdagens protokoll

1986/87:65

5 februari 1987

Protokoll
1986/87:65

Debatter m. m.

Torsdagen den 5 februari

Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 64)	3
Svar på frågor	
1986/87:306 av Jörn Svensson (vpk) om användningen av miljö- vänligt papper	66
1986/87:328 av Sten-Ove Sundström (s) om samråd vid om- struktureringen av SSAB	67
1986/87:330 av Olle Svensson (s) om samråd vid omstrukture- ringen av SSAB	68
1986/87:331 av Bengt-Ola Rytting (s) om satsningarna på s. k. termiskt fosfat och vanadin inom SSAB	70
1986/87:334 av Oswald Söderqvist (vpk) om den planerade nedläggningen av Dannemora gruva	71
1986/87:336 av Bengt-Ola Rytting (s) om alternativ sysselsätt- ning i Borlänge	71
1986/87:321 av Knut Wachtmeister (m) om hyressättningen vid uthyrning av bostadsrättslägenhet	72
1986/87:323 av Göran Ericsson (m) om vandaliseringen på allmänna platser	77
1986/87:327 av Hugo Hegeland (m) om förbud mot kostnadsök- ningar	79
1986/87:333 av Tore Claesson (vpk) om allmänt hyresstopp	81
1986/87:322 av Filip Fridolfsson (m) om kyrkans inställning till frågan om ett evigt liv	83
1986/87:324 av Jan-Erik Wikström (fp) om kyrkans lära om det eviga livet	85
1986/87:290 av John Andersson (vpk) om ersättning till fjällbe- folkningen med anledning av kärnkraftsolyckan i Tjernobyľ	87
1986/87:308 av Bengt Rosén (fp) om utredning om en ny jordbrukspolitik	88
1986/87:329 av Sten Andersson i Malmö (m) om statsbidrag till kommunala barndaghem/förskolor	90
Allmänpolitisk debatt (forts. från s. 65)	92

Prot.	Meddelande om interpellationer	
1986/87:65	1986/87:161 av Sten Andersson i Malmö (m) om ansvaret för AB Svensk Bilprovvnings biltester	159
	1986/87:162 av Margit Gennser (m) om tillsättningen av domare	160
	1986/87:163 av Per Westerberg (m) om handeln med statliga förlustbolag	161
	1986/87:164 av Sten Svensson (m) om Stiftelsen Institutet för företagsutveckling (SIFU)	161
	1986/87:165 av Hans Petersson i Hallstahammar (vpk) om optionshandeln	162
	Meddelande om frågor	
	1986/87:337 av Gunnel Liljegren (m) om ersättning för skador med anledning av sprängningen av ammunitionsförrådet i Järna	163
	1986/87:338 av Knut Wachtmeister (m) om beskattningen av handeln med aktieoptioner	163

Torsdagen den 5 februari

Kl. 10.00

*Allmänpolitisk debatt***1 § Allmänpolitisk debatt** (forts. från prot. 64)**Anf. 1 KRISTINA SVENSSON (s):**

Herr talman! Jag vill anknyta till den regionalpolitiska debatten i går kväll och anlägga ett jämställdhetsperspektiv på den.

För två år sedan fick landets samtliga länsstyrelser ett jämställdhetsuppdrag av regeringen. Det innebar att man skulle analysera kvinnornas situation och också redovisa de program man gjort för att främja kvinnornas ställning på arbetsmarknaden och i utbildningen. Det här länsuppdraget har resulterat i att kvinnornas situation verkligen lyfts fram. Särskilt tydligt framstår då att kvinnor i de s. k. skogslänen har en svag ställning på arbetsmarknaden. Det är därför glädjande att årets budgetproposition har en så klar regionalpolitisk profil. De särskilda satsningar som föreslås inom bl. a. utbildning, sjukvård, kommunikationer och kommunal skatteutjämning kommer naturligtvis också direkt och indirekt att förbättra möjligheterna för kvinnor i skogslän att få arbete och utbildning. Och dessa satsningar är nödvändiga. Jag vill här ge några exempel.

I samtliga sju skogslän kan man ur flyttningsstatistiken utläsa att de unga kvinnorna, de som är mellan 16 och 24 år, flyttar i betydligt större omfattning än männen i samma åldersgrupp. En orsak är naturligtvis att de unga kvinnorna har svårare att få arbete i de "tunga" basindustrier som präglar skogslänen och som främst sysselsätter män. Kvinnorna är också oftast utbildade i omsorgsyrken, och inom dessa yrken har storstadsregionerna brist på personal. Vi vet att många unga kvinnor från skogslänen flyttar till vårdjobb i storstäderna.

För alla skogslän är de unga kvinnornas utflyttning mycket oroande. Av erfarenhet vet vi nämligen att den som flyttat ofta inte kommer tillbaka. Man bildar familj på den nya orten och blir mindre benägen att "röra på sig". Fortsätter trenden kommer vi att få skogslän med män i 20-40-årsåldern som inte kan bilda familj eftersom kvinnorna har flyttat.

För att kunna behålla de unga i skogslänen måste vi alltså se till att båda könen, men särskilt flickorna, får möjlighet till både utbildning och arbete så nära hemorten som möjligt. För flickorna behövs därför i dag särskilda och snabba insatser, så att de kan stanna på sina hemorter.

Försök har gjorts t. ex. med särskilda teknikkurser för flickor och kurser för s. k. brytarpersoner, dvs. sådana som valt otraditionella yrken. Jag menar att sådana åtgärder måste bli regelbundna inslag i skolors och myndigheters verksamhet.

Jag vill ge ett annat exempel.

Kvinnorna i skogslänen är betydligt mer beroende av anställningar i kommunal tjänst än kvinnor i genomsnitt i landet. I skogslänen är färre kvinnor i enskild tjänst. Och i statlig tjänst är skogslänskvinnornas andel mindre än genomsnittet i landet.

Enligt alla prognoser kommer den kommunala sektorns expansion att avta. Detta kommer att vara särskilt negativt för kvinnorna i skogslänen och speciellt för de unga kvinnor som nyttillträder på arbetsmarknaden. Dessa måste därför utbilda sig inom andra yrken än inom de traditionellt kvinnliga.

Grovt sett kan man säga att i glesbygdskommuner är färre kvinnor i arbete och fler arbetslösa än i länen som helhet. Detta beror naturligtvis på att antalet arbeten är mindre och att antalet yrken är begränsade.

Fördelningen av regionalpolitiska medel är i dag beroende av arbetslöshetstalen. Detta blir missvisande, då vi vet att många kvinnor i glesbygderna inte anmäler sig som arbetssökande, eftersom de anser det utsiktslöst. Detta gäller också deltidsarbetande kvinnor som skulle vilja arbeta fler timmar.

Därför bör man vid fördelningen av regionalpolitiska medel också väga in förvärvsfrekvens och sysselsättningsgrad.

Statistiken beträffande förvärvsfrekvensen ger inte en rättvisande bild av den verkliga situationen. Den som arbetar en timme per vecka upptas i statistiken som förvärsarbetande. Vi vet att många kvinnor i glesbygden arbetar "kort-korta" deltider, mindre än 17 timmar, men de upptas ändå i statistiken på lika villkor som vanliga deltidsarbetande.

Inte sällan arbetar kvinnorna säsongsvis med exempelvis skogsplantering, bärplockning och lönsömnad och varvar det med vikariat eller timtjänst inom den offentliga sektorn.

Sysselsättningsgraden inom varje deltid blir oftast så låg att kvinnorna får sämre social- och arbetsmarknadsvillkor än vad den faktiska inkomsten ger vid handen. Om deltidsarbeten och vikariat kunde slås ihop och tillsammans utgöra grund för förmåner inom arbetsmarknads- och socialförsäkringarna skulle en av effekterna av den speciella skogslänsarbetsmarknaden kunna elimineras.

Antalet kvinnliga företagare i skogslänen har fördubblats under de senaste tio åren. Allt företagande måste ha en realistisk och ekonomisk grund att stå på. De produkter som kvinnliga företagare vill producera är ofta ovanliga inslag i jämförelse med de produkter som länsorgan och kommuners näringslivssekretariat vanligen stöter på. Det är mycket viktigt att dessa kvinnliga företagare får allt det stöd de behöver. Ett av de stöden är det s. k. starta-eget-bidraget. Det är i dag relaterat till A-kassaersättningen, vilket innebär att den som har låg kassaersättning också får ett lågt starta-eget-bidrag. Kvinnor i glesbygd har på grund av arbetsbrist ofta låga löner och därmed låg kassaersättning. Många kvinnor är inte heller medlemmar i A-kassan. De ekonomiska förutsättningarna för att starta ett eget företag är alltså sämre för kvinnor i glesbygd. De kreativa förutsättningarna är däremot inte nödvändigtvis sämre.

Det lokaliseringstöd som skogslänen beviljades 1985/86 har i betydligt mindre utsträckning kommit kvinnor än män till godo. Av den beräknade sysselsättningsökningen till följd av lokaliseringstöd har totalt i skogslänen

ca 36 % gällt arbeten för kvinnor.

Enligt regelverket för lokaliseringsstöd skall andelen sysselsättningstillfällen som skapas för varje projekt tillfalla vardera könet med minst 40 %. Dispens från detta krav kan ges. Av statistiken kan man utläsa att antalet dispenser varit alldeles för stort i flera av skogslänen och att dispensgivningen därför i framtiden måste blir mer restriktiv.

I budgetpropositionen föreslås att kvoteringsregeln skall utvärderas. Jag hoppas att denna utvärdering åtföljs av ett program för utbildning av kvinnor, så att antalet dispenser från kvoteringsregeln kan minimeras.

Herr talman! Jag har lyft fram några exempel som visar att kvinnors rätt till arbete och egen försörjning ännu inte är uppnådd i skogslänen. I en motion i den här frågan har jag och mina medmotionärer lagt fram förslag om konkreta åtgärder som delvis kan förändra den arbetsmarknad i skogslänen som i dag är alltför manlig.

Anf. 2 ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Låt mig först slå fast att lyckans gudinna har lett mot Europa under mer än ett år nu. Halverade oljepriser och sjunkande dollarkurs har givit stadga åt de europeiska ekonomierna, så också åt den svenska. Det märktes för övrigt från olika håll i gårdagens debatt. Vårt underskott i bytesbalansen är borta, och en kraftig dämpning av inflationen har skett. Så om vi levde isolerade från omvärlden, skulle framtiden se ganska ljus ut.

Men tyvärr hopar sig orosmolnen, något som finansministern också mycket riktigt påpekar i finansplanen. Vi kan inte räkna med ytterligare draghjälp i form av sjunkande oljepriser. Handelsbankens ekonomer räknar med att vi i fjol skulle ha haft en inflation på knappt 6 % i stället för som nu 3,3 %, och ett bytesunderskott på ca 15 miljarder kronor i stället för ett överskott på 10 miljarder kronor, om inte allt detta inträffat. Alltså kvarstår egentligen samma problem som före oljeprisfallet, nämligen att vår inflation är för hög i förhållande till inflationen i våra viktigaste konkurrentländer. Medan regeringen i Sverige förväntar sig en inflation på 4 %, vilket jag tror är ganska lågt räknat, väntar sig våra viktigaste konkurrentländer ungefär halva denna inflationstakt. Men också de fyra procenten hänger på en mycket skör träd. För talar SCB:s statistik sanning, så hade vi under 1986 den högsta löneglidningen sedan löneexplosionen i mitten av 1970-talet, 4,4 %. Fredagens prisstopp kan bara ge temporär lindring. Det gynnar ingen men drabbar inte minst småföretagen, som hamnar i byråkratifällan om de av någon anledning måste höja priserna.

Nu står det visserligen i fjolårets avtal på den privata marknaden, att om löneglidningen blir för stor 1986 så skall en del av denna s. k. överlöneglidning avräknas från den avtalsmässiga löneökningen 1987. Detta är dock ingen garanti för att de totala kostnadsökningarna sjunker i år. Så visst finns det anledning att dela finansministerns oro för framtiden. Men jag tycker inte att han tagit de rätta konsekvenserna av sin oro. I stället för kostnadsänkande åtgärder föreslås nämligen i budgeten en höjning av arbetsgivaravgifterna med inte mindre än 1,26 procentenheter från början av nästa år. Detta kommer att kosta arbetsgivarna ungefär 5 300 milj. kr. om året. Regeringens fromma förhoppning att löntagarorganisationerna skall avräkna denna

summa i 1988 års avtalsrörelse delas nog inte ens av regeringens ivrigaste supportrar. Vi riskerar i stället att få ytterligare fart på lönekostnadsspiralen.

Herr talman! Det finns ännu tid att styra skutan rätt och hålla arbetslösheten nere – något som Sverige hittills varit mycket framgångsrikt med. oavsett regering. Arbetslösheten är ett gissel som måste bekämpas, därom är vi eniga.

En första åtgärd måste vara att få fart på främst industrins investeringar. Faktum är att industriproduktionen stagnerat de två senaste åren, samtidigt som lönekostnads- och prisökningarna är högre än i konkurrentländerna. Om man undantar bilindustrin kommer industriinvesteringarna att hållas tillbaka även under 1987. För den övriga verkstadsindustrin vänder den tidigare investeringsuppgången mot en minskning.

Den första viktiga åtgärden borde därför vara att släppa investeringsfonderna fria för maskiner och inventarier, vilket vi moderater har motionerat om helt nyligen. En andra åtgärd är att ta tillbaka tankarna på en höjning av arbetsgivaravgifterna. Höjda löneskatter brukar ha en negativ inverkan på sysselsättningen. Oron för ökad arbetslöshet är med andra ord befogad.

Men det behövs också åtgärder av mer djupgående karaktär, åtgärder som gör att företagarna känner att det lönar sig att investera också på lång sikt. Detta gäller inte minst landets 280 000 småföretagare, som tillsammans sysselsätter inte mindre än 1,3 miljoner människor. I dessa företag finns en stor sysselsättningspotential. År 1985 svarade de för 75 % av alla anställningar i det privata näringslivet.

För att skapa underlag för en mera långsiktig investeringsvilja bör man avskaffa löntagarfonderna, något som de tre icke-socialistiska partierna är helt överens om. Företagarna ser med rätta dessa fonder som ett socialiseringsinstrument, som successivt kommer att urholka ägandet i företagen. Att som LO-ordföranden karakterisera löntagarfonderna som marginella företagetelser är att underskatta fonderna. År 1987 kommer fonderna att kunna rekvirera 3,5 miljarder kronor. Vid slutet av år 1987 kan fonderna ha fått ut nästan 9 miljarder kronor, ett belopp som är ca fem gånger större än vad fjärde AP-fonden rekvirerat sedan starten 1984.

I takt med ökade resurser söker sig nu löntagarfonderna också in på småföretagsområdet, vilket innebär att småföretagen via vinstdelningsskatten och den särskilda tilläggsavgiften, 0,2 % på lönesumman, får betala till sin egen socialisering.

Med alla dessa pengar försöker alltså fonderna köpa sig förbi det massiva motstånd som finns inom näringslivet mot löntagarfonderna. Det är därför med stigande förvåning man läser om ett antal direktörer i Handelsbanken som gör privataffärer med östra löntagarfonden.

Visst kan en affär med en av fonderna på kort sikt vara lönsam – det betvivlar jag inte. Fonderna är beredda att gå långt för att, som jag nyss sade, köpa in sig i näringslivet. Till detta kommer att fonderna skattefritt möjliggör satsningar på villkor som dramatiskt avviker från vad som är marknadsmässigt.

Men det finns också skäl för en svårt frestad företagare att i detta läge anlägga ett längre perspektiv. Vad betyder det för mitt företag om fonderna flyttar fram sina positioner i svenskt näringsliv? Hur mycket av dagens

kortsiktiga vinst får vi betala tillbaka i andra former, när socialisterna ökar sitt inflytande över företagen? Hur mycket snabbare går inte socialiseringsprocessen om några av de tilltänkta offren samarbetar med sina motståndare.

Att man avstår från att samarbeta med fonderna innebär inte någon bojkott – det vill jag markera särskilt klart här i dag. Självfallet skall fonderna, precis som alla andra som gör lagliga affärer på den svenska kapitalmarknaden, fritt kunna köpa och sälja värdepapper som befinner sig i den allmänna handeln – det är inte det som det handlar om. Lika självfallet skall fonderna kunna köpa marknadsens varor och tjänster utan invändningar från någon.

Men aktivt samarbete med fonderna är något annat. Det kan principiellt försvaras, tycker jag, när det gäller krisföretag. Fonderna har gjort en lång rad affärer med företag som befunnit sig i svårigheter. Kanske kan man här tala om en företagarens nödvärnsrätt när företaget, personalen och familjen hotas av ekonomisk katastrof. Det är i varje fall lätt att förstå företagaren som i den situationen tar den hjälp som finns att få, även om den skulle komma från fonderna. Men där går också gränsen. Andra former av samarbete med fonderna är från näringslivets gemensamma utgångspunkter oförsvarbara. Varje samarbete skapar framtida problem, såväl för det egna företaget som för tiotusentals andra. Det är därför tråkigt att nödgas konstatera att ledande företagare inom svenskt näringsliv kliver in i den fälla som fonderna gillrat. Det är emellertid inte fråga om vanliga s. k. affärsupp-görelser som endast berör de aktuella företagen Pronator och Handelsbanken. Detta är framför allt inte en fråga där landets tiotusentals småföretagare stillatigande accepterar att några representanter för storföretagen av kortsiktigt egenintresse driver upp den gemensamma fronten mot fonderna.

Herr talman! Jag är angelägen att i dag få göra detta konstaterande och jag kan i det sammanhanget säga att jag talar för en organisation med ca 50 000 företagare som medlemmar.

En annan viktig åtgärd är att sänka kapitalskatterna. Det är i längden omöjligt att ha förmögenhetsskattesatser, som innebär att ju mer en företagare investerar och ju bättre företaget går desto snabbare närmar sig företagaren den tidpunkt då han måste göra sig av med företaget, därför att förmögenhetsskatten i praktiken omöjliggör fortsatt drift. Men det är inte bara förmögenhetsskatten som behöver sänkas. Arvs- och gåvoskattesatserna är i dag så höga att de i många fall omöjliggör att familjeföretag skulle kunna gå i arv. Ännu svårare kommer det att bli med den direkt fientliga förmögenhetsskatten som socialdemokraterna infört på kapitalförsäkringar. En kapitalförsäkring var tidigare en av de få återstående vägarna för litet större familjeföretag att klara generationsskiftesproblematiken. Med den nya skatten måste företagarna göra ett upp till 50 % större löneuttag för att kunna betala premierna. Det är illavarslande. Mot den bakgrunden är det kanske inte så konstigt att investeringsviljan i stort sett saknas inom de mindre och medelstora företagen. Investeringarna är låga, aktiviteten är dämpad och i vissa fall obefintlig.

Detsamma gäller den s. k. engångsskatten på pensionsförsäkringar. När regeringen bryter långsiktiga spelregler blir företag och deras ägare mer

intresserade av kortsiktiga affärer. Som man bäddar får man ligga, heter det ju. Genom kapandet av räntan på allemanssparandet och införandet av engångsskatten på pensionsförsäkringar har regeringen själv uppmanat till konsumtion i stället för sparande. Det finns, herr talman, naturliga orsaker till att hushållen i Sverige beräknas göra av med 7 miljarder mer än sin disponibla inkomst.

Det är inte bara skattetrycket som behöver förändras. Rättssäkerheten för den enskilde medborgaren måste stärkas. De senaste decenniernas ändringar i taxeringslagen och nyinrättade speciallagar har tillsammans givit myndigheterna alldeles för stor makt, vilket gjort skyddet i regeringsformens andra kapitel närmast illusoriskt. Flera uppmärksammade fall har visat hur illa lagarna kan fungera och hur rättslös den enskilde kan vara. Vi måste här i landet få en regel som säger att medborgarna skall få full ersättning vid myndigheters misstag.

Herr talman! Det är inte bara skattesystemet som bör ändras, utan vi måste också få ut mer av varje skattekrona. I de flesta kommuner är det i praktiken omöjligt att genomföra några större skattehöjningar. Vi har med andra ord slagit huvudet i skattetaket. Här finns dock stora möjligheter som inte tas till vara fullt ut, nämligen att öka anbudsupphandlingen. Alltför länge har såväl landstings- som primärkommuner byggt upp stora verksamheter i egen regi. Det betyder att verksamheterna fortskrider år efter år, utan att någon vettig kostnadsjämförelse sker med vad det skulle kosta att lägga ut verksamheten på entreprenad. I dag kan vi konstatera att flera kommuner byggt upp alldeles för stora apparater i egen regi som inte motsvarar dagens arbetsbelastning, och som i praktiken blockerar entreprenadlösningar. Att man gjort detta misstag en gång kan accepteras, men nu håller kommunerna på att försätta sig i samma tvångssituation igen – och det är illavarslande.

Anf. 3 KARL BOO (c):

Herr talman! Det är två politiskt tunga frågor som är avgörande för vårt lands närings- och regionalpolitik. Den ekonomiska politiken måste vara sådan att konkurrenskraften gentemot omvärlden är god och främjar vårt lands export. Detta är särskilt angeläget med det stora handelsutbyte som Sverige har. En framgångsrik regionalpolitik kräver att samhället tar ansvar för en bra basstruktur och skapar förutsättningar för näringsliv och sysselsättning i *hela* landet. Till det målet har vi långt, vilket också framgår av den koncentration som nu sker med stor obalans som följd.

Hur verkar då regeringens ekonomiska politik på näringslivets utveckling och konkurrensstyrka? Den väsentligaste svagheten är bristen på en förutseende finanspolitik. Regeringen yvs över att man har lyckats begränsa inflationen – även om man inte nådde ända fram. Det är dock inte endast vårt lands egen inflationsnivå som är intressant. Avgörande är inflationsutvecklingen i våra avnämjarländer. Västtyskland m. fl. länder till vilka vi har stor export har väsentligt lägre inflationsutveckling än Sverige. En för svag finanspolitik innebär att vi får en alldeles för hög ränta som kraftigt höjer kostnadsnivån och självfallet driver inflationen uppåt. Detta drabbar ofelbart de svagaste i samhället och är, som vi ser det, en bakvänd fördelningspolitik.

Även näringslivet drabbas hårt av regeringens politik, speciellt de mindre företagen, som till övervägande del är de mest skuldsatta, något som också styrks av de många konkurserna. Det är småföretagare och jordbrukare som toppar denna negativa statistik. Detta är särskilt dystert i ett läge där stora koncernföretag drastiskt lägger om sin verksamhet och utan pardon friställer tusentals och åter tusentals människor. Det är då man måste hoppas att det är de mindre företagen som skall klara sysselsättningen på orter där de större företagen reducerar sin verksamhet. Men då måste vi få ett betydligt gynnsammare klimat, icke minst i skogslänen, Bergslagslänen och andra landsbygdslän.

Det är hög tid att lätta bördorna för de mindre företagen, hantverkarna och egenföretagarna – både kostnadsmässigt, skattemässigt och byråkratiskt. Detta upplever man starkt vid besök just i den typen av företag. Det finns idéer och utvecklingsmöjligheter, men man orkar helt enkelt inte förverkliga dessa i den situation som nu råder.

Centern har föreslagit och krävt direkta lättnader för de mindre företagen, bl. a. sänkt sjukförsäkringsavgift och sänkt arbetsgivaravgift. Om det är så att arbetsmiljön är bättre i de mindre företagen och att sjukfrånvaron är lägre, är det ju också orättvist att de mindre företagen skall betala samma andel av försäkringskostnaden som andra företag med större sjukskrivningsfrekvens. Börje Hörnlund redovisade i går i denna debatt centerns regionalpolitiska förslag och inriktning. Jag skall inte återupprepa detta. Vi behöver en förstärkt regionalpolitik, och det behovet har nu – om någonsin – kommit i fokus.

SSAB:s nya strukturplan är ett dråpslag i första hand för de 2 200 anställda och deras familjer men också för de berörda orterna och deras framtid.

För t. ex. Grängesberg är förslaget helt förödande. Dess främsta råvara, malmen, sägs inte vara lönsam att ta fram och förädla – import till viss del föreslås som ett alternativ. Att skaffa ersättningsindustri till Grängesberg torde inte bli lätt. Svårigheter i liknande orter vittnar om detta. Man får därför förstå de bestämda och t. o. m. hotande röster från anställda i Grängesberg som i dagarna höjs mot industriministern och därmed regeringen.

Situationen är väl i stort sett densamma i Dannemora.

Hur blir det för övrigt med utvecklingen i Domnarvet? Specialisering till enbart tunnplåt kan, om utvecklingen inte blir gynnsam, göra hela verksamheten där ytterst sårbar.

Hur kommer driften i Oxelösund att bli med den föreslagna förändringen? På den punkten har redovisningen av strukturplanen varit mycket knapphändig och helt undvikande.

Det finns alltså många frågor som kräver en redovisning.

Att förslaget till ny strukturplan för SSAB tagits fram med industriministerns goda minne torde vara självklart. Det var uppenbart redan vid förändringen av företagets ledning. Även uttalanden häromdagen av industriministern verifierar detta. Thage G. Peterson lät då förstå att han inte tänkte lägga sig i strukturförändringarna. Först då nedläggningarna är ett faktum kommer regeringen att intressera sig för den uppkomna situationen.

När SSAB:s största intressent, staten, genom industriministern meddelar

detta, är det klart att människorna i sysselsättningskris känner sig övergivna och överkörda av en hård central styrning.

Någon har myntat uttrycket att industriministern är vår tids brukspatron. Även om industriministern inte är närvarande i kammaren i dag vill jag trots den allvarliga situationen skämtsamt säga att man kan befara, att om ingenting görs snart, kan Thage G. Peterson bli en brukspatron utan bruk.

Centern har i en rad motioner ställt krav på effektiva närings- och regionalpolitiska åtgärder. Bl. a. har vi lämnat en sjulänsmotion om Bergslagen med krav på ett handlingsprogram för Bergslagen. De 23 kommuner som ingår i området har sedan den socialdemokratiska regeringen tillträdde 1982 förlorat nära 16 000 personer, varav många är ungdomar. I vissa kommuner flyttar över 50 % av ungdomarna efter grundskolan.

I motionen har vi också understrukturerat att det i samband med en omstrukturering inom basnäringarna i Bergslagen är viktigt att ta hänsyn till områdets utsatta läge. En omstrukturering måste således ta hänsyn till den negativa utveckling regionen varit utsatt för under flera år. Detta vill jag med kraft poängtera i dagens debatt. Nu gäller det att inte lämna någon möjlighet oprövad när det gäller att slå vakt om befintliga arbetstillfällen och utveckla förutsättningarna för nya jobb. Det finns då särskild anledning att understryka att arbetsmarknaden måste kunna ge kvinnorna inom just detta område möjlighet att få sysselsättning.

Särskilt viktigt är att skapa närhet till utbildning och bättre tillgång till tekniskt kunnande och kompetens. Framtidsinriktade branscher som elektroteknisk industri och dataindustri måste ut till just dessa utsatta områden. Jag vill rekommendera att man byter ut tanken på Arlandasyndromet mot en satsning på utsatta orter för ett Sverige i balans och för sysselsättning och bra miljö för alla, var de än bor i Sverige.

Anf. 4 IRÉNE VESTLUND (s):

Herr talman! Under de år som jag har varit ledamot av riksdagen har de regionalpolitiska insatserna fokuserats på områden som tidigare kändes som både trygga och oföränderliga. Bergslagen är ganska typisk för de förändringar som skett på arbetsmarknaden och inom näringslivet. Jag har inte för avsikt att räkna upp effekterna av de hittillsvarande strukturförändringar som skett inom området. Vi bergslagsbor, som levt i en sorts stor-pappa-trygghet i storföretagens varma skugga, fick smärtsamt se hur tryggheten försvann.

Olikheterna inom regionen, med starka brukskommuner och svagare glesbygdkommuner, har i sig skapat svårigheter att uppnå enighet om en gemensam politik. Vändpunkten kom trots allt när vår nuvarande regering fattade besluten om speciella regionalpolitiska insatser.

Man talar ofta om det slutna Bergslagen, där öppenheten för förändringar och egna initiativ är skral. Det är till viss del sant, även om medvetenheten lokalt har ökat om nödvändigheten av egna insatser.

Just nu skakas Bergslagen ånyo av hot om neddragningar av verksamhet och även om nedläggning av verksamheter.

Även om vi nu med facit i hand, efter erfarenheterna från några orter, ser att raka beslut kan ge impulser till ett aktivt arbete med att positivt förändra

näringslivet, kan man se att möjligheterna att uppnå detta är ojämnt fördelade i regionen. SSAB:s förslag till handlingsplan för sin verksamhet innebär bl. a. en nedläggning av gruvorna i Grängesberg och Dannemora. "Smärtsamt men nödvändigt", står det i den pressinformation som gått ut från SSAB. Smärtsamt är det verkligen, och det inte enbart för Grängesberg som ort utan för hela Ludvika kommun samt de inpendlingsorter som berörs. Ljusnarsbergs kommun kommer än en gång i en negativ situation.

Jag är inte så blåögd att jag tror att man kan ha verksamheter i gång som det inte finns marknad för och därmed lönsamhet. Men jag tar gruvorna som ett exempel på att verkställandet av beslut bör föregås av heltäckande redovisningar av olika alternativ, även om det i SSAB:s information har sagts att medel för speciella insatser, 10 milj. kr., har avsatts för att finna ny sysselsättning på de berörda orterna. Jag utgår från att samarbete kommer att ske med bl. a. den av regeringen tillsatta Bergslagsdelegationen.

Jag vet att förändringsarbete tar tid och att effekterna kan låta vänta på sig. Otåligheten hos invånarna blir då begriplig – de ser jobben försvinna i snabb takt, och de upplever inte att nya möjligheter kommer dem till del.

Industriministern har tillsammans med andra medlemmar av regeringen ständigt trycket på sig att lokalisera nya företag till krisorterna – i går kväll kallades han för den nya tidens brukspatron. Kravet finns också på att industriministern skall se till att storföretagen tar sitt samhällsansvar. Samma krav ställer invånarna i Bergslagen också på de samhällsägda företagen.

Invånarna i Bergslagen har svårt att förstå att tillväxten är så ojämnt fördelad i landet och hälsar alla initiativ till utlokalisering med tillfredsställelse.

Många frågar sig i dag vad Bergslagsdelegationen egentligen gör och vad som har hänt med de pengar som hittills har lagts i den potten. Från delegationens sida kommer vi att lägga en ny ekonomisk karta över Bergslagen som redovisar hur delegationen och framför allt – eftersom det är där de stora pengarna finns – de sju länens myndigheter har använt och destinerat medlen. Vi behöver den kartläggningen för att kunna gå vidare med vårt arbete. Vi tänker inte lägga fram någon kravkatalog, men vi kommer att kunna redovisa effekterna av hittillsvarande arbete och också lägga fram en plan för det fortsatta.

Bergslagen är ett område där utbildning av invånarna och vidareutveckling av resurserna behöver skärpas.

Intressanta kartläggningar av faktiska utbildnings- och rekryteringsbehov finns att tillgå, bl. a. i en liten kommun som Hedemora. Där ser man verkligen att-skillnaden mellan efterfrågan och tillgång på utbildad arbetskraft, ofta s. k. nyckelpersoner, är markant. Detta faktum visar än mer på nödvändigheten av att bl. a. Bergslagets tekniska högskola behövs som en motor i utbildningsinsatserna.

Hur skall man då på ett helt annat och påtagligare sätt kunna intressera ungdomar att satsa på utbildning och framför allt längre utbildningar? Hur skall vi få både arbetslösa och människor i produktionen att inse att de måste utbilda sig och vidareutbilda sig? Hur skall vi få den breda och varierade arbetsmarknad som Bergslagen behöver? Ja, inte är det genom att vänta på att någon annan utför arbetet åt oss. I delegationen har vi sagt att utbildning,

nya företag, entreprenörer och bättre kommunikationer är högprioriterade områden. Vi måste konkretisera våra mål för att kommuner och företag skall kunna arbeta med oss. Vi måste ha mål för vår utveckling som ger mening åt våra invånare att satsa på utbildning, satsa på företag och idéer, våga satsa på att stanna kvar eller flytta hem igen.

Kristina Svensson har redovisat siffror som med all önskvärd tydlighet visar att händer ingenting så kommer förgumningen och förgubbnigen att snabbt visa sig. Flyttningsbenägenheten är stor i de yngre åldrarna, inte minst hos kvinnorna. Den trenden måste brytas.

Vi skall också ha klart för oss att det är den varierade arbetsmarknaden i Bergslagen och det varierade utbudet av natur och kultur som ger möjlighet att vara kvar, att bilda familj och bibehålla livskraftiga samhällen.

De regionalpolitiska insatser som regeringen har gjort har givit positivt resultat, men det är genom gemensamma strategier som kommuner och näringsliv rätt kan tillgodogöra sig dessa satsningar. Invånarna i Bergslagen har rätt att kräva fortsatt stöd av samhället, när utarmningen av våra basnäringar fortsätter. Vi har anledning att tro att vår regering kommer att vara lyhörd för dessa krav, och vi kommer att fortsätta arbetet för Bergslagen. Bergslagen lever.

I detta anförande instämde Gunnar Thollander (s).

Anf. 5 HANS DAU (m):

Herr talman! I en interpellationsdebatt den 1 april i fjol sade industriminister Thage Peterson i replik till mig att regionalpolitiken har givit resultat och att det regionalpolitiska stödet har visat sig ha god effekt. Han tyckte att det var märkligt att jag inte kunde hålla med om det och förstå det. Det är snart ett år sedan den debatten ägde rum. Vad har hänt sedan dess? Ja, utflyttningen och neddragningen av verksamheterna i de regionalpolitiskt svåra områdena har bara accelererat och fått ökad fart. Det framgår av befolkningsciffrorna hur otroligt negativ utvecklingen har varit bara det senaste året. Ser man längre tillbaka finner man att det förhåller på sig på samma sätt.

I går sade statsminister Ingvar Carlsson att vi moderater och andra borgerliga partier var duktiga på att opponera, medan socialdemokraterna var duktiga på att regera. Vi kan se resultatet för Norrland – ja, inte bara för Norrland utan för stora delar av landet, t. ex. Bergslagen, som man talat om här tidigare, och Blekinge. Socialdemokraternas regerande får ju oerhört svåra konsekvenser för stora delar av landet, geografiskt sett de allra största delarna, med kraftiga utflyttningar och en negativ befolkningsutveckling även åldersmässigt.

Ingvar Carlsson sade bl. a. att det går bra för Sverige med en socialdemokratisk regering. Jag undrar om alla de som har tvingats att flytta och även de som är bostadslösa i Stockholm, Göteborg och på andra platser delar den uppfattningen. Om detta är bra – och det är det ju enligt Ingvar Carlsson och Thage Peterson – hur skall det då bli när man tycker sig ha lyckats mindre bra eller dåligt? Det måste bli ren katastrof för vissa delar av landet. Inte nog med att vi har haft och har en dålig utveckling, utan vi ser nu också flera mörka

moln på himlen. SSAB har nämnts här och har varit mycket omdiskuterat. Den förmodligen nödvändiga strukturomvandling som sker där kommer att få stora konsekvenser.

I mitt hemlän, Västerbottens län, har vi Boliden AB med ungefär liknande verksamhet men där man inte sysslar med järn utan med metaller. Vi är mycket oroadе för vad som skall hända med Boliden, med smältverket i Rönnskär utanför Skellefteå, där man kanske framför allt på grund av internationell påverkan genom dollarkursens nedgång och annat ser sig föranledd att minska produktionen. Det gäller produktionen både i gruvorna, som är spridda i stora delar av Norrbotten och Västerbotten, och vid industrierna. Miljökraven tillsammans med dollarkursens nedgång har haft en stor inverkan.

Man kan fråga sig vad som kommer att hända med basnäringarna – skogsindustrin är ju en sådan i Norrland men även i övriga delar av landet. Dessa näringar är oftast baserade i de områden där man har regionalpolitiska problem. Vad kommer att hända med dem om elpriset fördubblas? Över huvud taget sviktar ju de stora basnäringarna – gruvor, smältverk och skogsindustrier – i dag av olika anledningar. Då kommer någonting nytt i stället i Sverige. Det är väl det som Ingvar Carlsson menar, när han säger att det går så bra när han regerar. Men denna nya teknik och dessa nya industrier liksom tjänstesektorn hamnar ju tyvärr helt koncentrerat i mycket begränsade små delar av landet. Regeringen säger sig satsa på regionalpolitik, men det verkar som om den ena handen inte vet vad den andra gör.

ett typiskt exempel är försvarsuppgörelsen mellan folkpartiet och socialdemokraterna, som jag tycker visar hur okänslig man är i den här frågan. Försvarsuppgörelsen skall betalas med bl. a. ökade bensinpriser. Varför skall vi som bor i glesbygderna betala mer till försvaret än de som bor i tätorterna? I tätorterna är avstånden korta, och där kan man använda kollektiva transportmedel, medan vi i glesbygderna är hänvisade till bil eller i bästa fall bussar, som tvingas ta ut högre taxor på grund av högre bränslepriser.

Posten rationaliserar, säger man. Det har man direktiv om från regeringen och riksdagen, men vad får det för konsekvenser? Man kan dra parallellen med ägget och hönan: Är det på grund av att posten och andra statliga verk rationaliserar som människorna måste flytta, eller är det för att människorna först flyttat som man rationaliserar? Den frågan kan man aldrig svara på, men det är trots allt så, att dessa stora rationaliseringar påverkar utflyttningen. Framför allt förhindrar de en uppbyggnad av något nytt i dessa områden. Det senaste exemplet är postens lördagsutdelning, där portot för brev skall höjas med 500 %. Jag vill påstå att de största negativa effekterna kommer att visa sig i glesbygdsområdena. Redan nu har vi sett en kraftig försämring av lantbrevbärsarservicen. Det är stor risk för att posten här finner skäl för att ytterligare minska lantbrevbärsarservicen – man får färre brev och på så vis mindre anledning att köra ut dem. Tidningar och annan post kommer att dra så stora kostnader att man på sikt kanske drar in all lördagsutbärning. Det skulle då ytterligare kraftigt försämma servicen hos oss i glesbygderna.

Televerket höjer anslutningsavgifterna för fritidshus. Det är i och för sig kanske någonting som många applåderar, men vilka drabbar det hårdast? Människor som har fritidshus i glesbygdslänen har ju oftast längre avstånd till

telefonväxlar och till tätorterna, och det är ju där som effekterna kommer att slå hårdast. Det kommer att bli svårare att dra in telefon i fritidshus. På sikt ger detta negativa effekter på turismen, som ju är en av de framtidsnäringar vi har i Norrlands inland och som faktiskt har ökat ganska bra men som får ta emot det ena slaget efter det andra.

Förslaget till ny jordförvärvslag, som i och för sig inte finns i proposition än, förefaller för mig hotande, med tanke på den generösa behandling av juridiska personer som det har talats om. Har man erfarenhet av skog, byggnation och bebyggelse i Norrland, vet man att de byar och fastigheter där bolagen har blivit ägare blir en död bygd. Det läggs en död hand över dem. Att gå in för att vara generösare och ge bolagen fler förvärvstillstånd och större möjligheter att köpa skogsfastigheter kommer att på sikt få mycket negativa effekter för stora delar av landet. Plan- och bygglagen inte att förglömma – den slår också hårt mot glesbygden.

Ett annat område där man ser att staten säger sig ge bidrag men samtidigt vidtar andra åtgärder som ger svåra effekter är där statliga företag har gått in och senare försökt ta sig ur sitt engagemang. Då tas det inga som helst andra hänsyn än ekonomiska. SMV i Stensele är det mest skrämmande exemplet. Jag hade en interpellationsdebatt i våras med Thage Peterson om Pullmax i Skellefteå, som hade varit statsägt och gick över till utländska intressenter. Jag uttryckte min oro för detta, och Thage Peterson sade att man inte skulle behöva vara orolig. Redan nu, efter tio månader, ser vi emellertid hur man minskar personalen och permitterar. Förmodligen köptes företaget för att föra ut tekniken till Belgien och Schweiz, där basen ligger.

Investeringsbanken handlar på precis samma sätt. Man har inga som helst regionalpolitiska överväganden bakom sitt handlande. Enligt min uppfattning kan man ge regionalpolitiska bidrag till de mest tvivelaktiga projekt, medan man däremot kan sälja ut företag till utlandet och till intressenter i Syd- och Mellansverige som mer är ute efter rationaliseringseffekter än någonting annat och inte tar de regionalpolitiska hänsyn som måste tas.

Min fråga är: Varför kan man inte överlägga med lokala intressenter, kommuner eller andra statliga företag som kan vara intresserade av att ta över och försöka driva företagen i lokal regi, och kanske utveckla dem i stället för att avveckla dem?

Vad skall man då göra för att vända denna utveckling? Enligt oss moderater måste man avreglera, minska kostnaderna och sänka skatterna för att över huvud taget ge de företag som finns utvecklingsmöjligheter och bättre förutsättningar. Man måste frigöra tjänstesektorn, där de nya jobben lär finnas, och bryta upp monopolen.

Det mest skrämmande monopolet vi ser för tillfället i våra trakter är flygmonopolet. Till fjolårets riksdag hade jag en motion som blev avslagen. Nu har andra uppmärksammat detta, bl. a. landshövdingen i Västerbotten. Det kan klart påvisas att vi på grund av Linjeflygs monopol har enormt mycket dyrare flyg än vad flyget kostar på motsvarande avstånd i Syd- och Mellansverige. Vi har mycket färre röda avgångar. Över huvud taget är det en sämre lyhörddhet för våra behov på trafikens område. Så kan man göra när man har ett fullständigt monopol.

Även landstingens och kommunernas monopol är det av stor vikt att förändra.

Utbildningen har nämnts här, och det kan inte nog betonas hur viktig den är. Från moderat sida har vi ju även gett förslag på hur den högre utbildningen skall förbättras. Detta är kanske den bästa regionalpolitiska satsning man kan göra.

Herr talman! Över huvud taget anser jag att man bör byta ut den ensidiga bidragspolitiken mot satsningar på att skapa bättre förutsättningar för näringslivet inom dessa områden, för att bevara och bygga upp småföretagandet.

Anf. 6 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Först ett konstaterande. Det känns egendomligt att föra en viktig debatt om regionalpolitiken, en av våra mest brännande frågor, utan att ha ansvarigt statsråd närvarande under den allmänpolitiska debatten i dag. Jag tycker det är bra med applåder i kammaren, herr talman, men det är bättre med debatt.

Återigen har befolkningsstatistiken varit nedstämmande. Den dystra befolkningsutvecklingen syns ännu tydligare om man granskar kommunerna, skriver Elisabet Rynell, författare från Västerbottens inland. En handfull områden växer på övriga landets bekostnad. För sitt inre öga ser man ett formligt lämmeltåg dels mot residensstäderna, dels mot Stockholms- resp. Göteborgsregionerna. Man frågar sig, fortsätter hon: Är detta lämmeltåg önskat? I så fall av vem? Vill lämlarna själva? Är det beslut som är fattat i demokratisk ordning? Vem vill ha dessa tömda landskap med sina täckta fönster och ensliga gamlingar på vedbackarna? Det måste finnas en politisk vilja att utarma Sveriges folk kulturellt genom att kapa rötterna till den levande historien. Det måste finnas en politisk vilja att hålla stora delar av landet som råvaruproducerande, exploaterade kolonier. Eller, avslutar hon, är den politiska viljan maktlös?

Jag instämmer i den frågeställningen och vidarebefordrar den till regering och ansvarigt statsråd: Är den politiska viljan maktlös?

De regionalpolitiska problemen synes i dag snarare tillta än avta. Vi har från folkpartiet framfört farhågor, vi har föreslagit åtgärder, men de har inte tagits på allvar av regeringen.

Samhällena i skogslandet avfolkas. Ansvarig arbetsförmedlare kan därmed rapportera att några kvarstående arbetssökande inte finns. De har flyttat. Förra året minskade samtliga Norrlandslän återigen, Gävleborgs, Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län med nära 4 500 människor. Och det mest tragiska är att ungdomen måste flytta för att finna jobb. Särskilt för kvinnorna saknas en fungerande arbetsmarknad.

Vi som bor i norr lever med problematiken. Vi förvånas över att avfolkningen får fortgå enligt devisen: den vänstra handen vet inte vad den högra gör.

I en by i Västerbotten, Norrfors, gick man t. ex. man ur huse för att satsa allt på ett industrihus för att stoppa avfolkningen och få unga, kreativa människor att stanna och därmed behålla skola, butik och annan service. Man får stöd av länsstyrelsen, man får låna kapital – allt lyckas. Då kommer postverket med beslutet att lägga ned postkontoret. Anser regeringen och statsrådet att detta är en lyckad regionalpolitik? Ja, det är en fråga som jag hade velat ställa till industriministern här i dag.

Till förra riksmötet föreslog vi i en motion tillsammans med center- och moderatriksdagsmän att en regionalpolitisk kommission skulle tillsättas för att hejda utvecklingen mot regional obalans. Den socialdemokratiska majoriteten avvisade motionen. Statssekreterargruppen skulle ha ansvaret för samordning. Vår kritik kvarstår. Trots flera års högkonjunktur fortsätter lämmeltågen söder ut. Två tredjedelar av Sverige får förblöda.

Herr talman! Folkpartiet för nu fram kravet på en ny regionalpolitisk parlamentarisk utredning, en utredning som måste se över hur en krispolitik skall utformas. Framför allt behövs förenklingar av nuvarande stödinsatser, så att inte onödig byråkrati tar i anspråk de ekonomiska medel som trots allt slussas ut i regionalpolitiskt stöd.

Vi efterlyser en kursomläggning – rädda skogslänen och inlandet. Samtidigt som storstadsområdena upplever en bostadsbrist står villor och bostäder tomma i skogslänen och bjuds ut till underpris. Vem vill köpa när framtiden är oviss? Och hur skall man kunna rekrytera specialutbildade ingenjörer och ekonomer m. fl. till företag i kommuner med världens högsta skatter?

Under den socialdemokratiska regeringen har spelreglerna blivit instabila och svåra att tolka i förväg. Ena året är det bra med sysselsättningsstöd, ett annat år som detta skall stöden dras in för stödområde C. Hur skall företagen planera?

Det har blivit svårare för den enskilde individen att påverka sin egen livssituation. Om 60-talets regionalpolitik handlade om lokalisering måste 80- och 90-talets regionalpolitik bli ett program för mobilisering och regional balans, som Elver Jonsson i ett anförande i går påpekade.

Vi måste tillåta ökad flexibilitet och bygga på variationer och skilda lösningar i olika delar av landet. Vi måste tillåta och stimulera enskilt företagande och inte bestraffa med höjda arbetsgivaravgifter.

Det finns enligt folkpartiets synsätt flera modeller, men sådana saknas i regeringens förslag. Vi föreslår nu att man sätter ned socialförsäkringsavgifterna i stödområde A med 10 procentenheter. Därmed gynnas inte enbart Norrbottenskommunerna. Det skulle, enligt folkpartiet, innebära ett rejält lyft för företagarna och en förstärkning för småindustrin i t. ex. Sorsele, Åsle och Dorotea m. fl. av de skattetyngda kommunerna i Norrlands inland som kämpar för överlevnad.

Vi vill att transportstödet skall gynna även egenföretagarna. De hålls nu utanför enligt regeringens förslag. Vi vill också för utvecklingen, inte minst när det gäller turismen, höja bidragsnivåerna på glesbygdssstödet. Det är många familjer som genom kombination av jord- och skogsbruk med uthyrning av stugor kan överleva i vår fjällbygd. De om några är betjänta av en höjning av det s. k. IKS-stödet, men regeringen har hitintills varit emot detta.

Om en regionalpolitik värd namnet skall fungera måste även kommunikationerna göra det. I SJ:s framtidsrapport utdöms Norrland. Fyra rader ägnas Norrland varav en lyder:

Framtidsutsikterna ur persontrafiksynpunkt anses vara av sådan karaktär att nyinvesteringar är omotiverade.

Instämmer industriministern i detta? Vilka åtgärder ämnar statssekreterargruppen vidta för att samordna i regionalpolitisk anda? Med nuvarande

policy drar SJ in tåg. Lapplandspilen gör inte längre skäl för namnet – under nio månader av året skall tåget stanna i Ånge. Det är med ett enkelt ord skamligt. SJ försvårar både för turism och reguljär personbefordran.

Den tredje vägens politik har lett till svåra förluster inte minst för människorna i Västerbotten. Gruvnäringen som ligger inom industriministerns ansvarsområde väntar fortfarande på besked om fortsatt överlevnad. Enligt prognos skall 1 000 arbetstillfällen bort före årsskiftet 1987–88 i Västerbotten. Stensele Mekaniska lever i ovisshet om framtiden, som Hans Dau tidigare nämnde. Strukturproblem blandas med akuta problem i Västerbotten. På vilket sätt ämnar den socialdemokratiska regeringen ställa upp för Västerbottens läns industri?

Industriministern har sagt att folk ändå upplever regionalpolitiken som framgångsrik. Inte så brevskriverskan från Betsela, som jag först citerade, och inte heller de 4 500 som förra året fick ge sig i väg från stan Norrlandslänen.

Anf. 7 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! I en riksdagsdebatt om miljöfrågor är det lätt att ägna sig uteslutande åt våra egna problem. Jag tycker för balansens skull att det är viktigt att återigen påminna om Sovjetunionens miljökrigföring i Afghanistan.

Medan vi diskuterar den långsamma försurningen i våra marker gör Sovjetunionen den afghanska marken obrukbar. Syftet tycks vara att förstöra landsbygden. Denna typ av krigföring är förbjuden enligt 1907 års Haagregler. I 1977 års första tilläggsprotokoll stadgas dessutom förbud mot att svälta ut civilbefolkningen samt att anfälla egendom som är oundgängligen nödvändig för civilbefolkningens överlevnad.

I sin rapport från februari 1986 konstaterar FN:s specielle rapportör, Felix Ermacora, att byar är delvis eller fullständigt förstörda och jordbrukets infrastruktur ödelagd. Trovärdiga vittnen betonar att denna ödeläggelse är avsiktlig och systematisk. Den omfattar förstöring av bevattningsanläggningar, avverkning av fruktträd, minering av åkermark, slakt av husdjur etc.

Man vill åstadkomma massvält. Man har lyckats så till vida att världens största flyktingproblem har skapats av Sovjetunionens ockupation och krigföring i Afghanistan. Flyktingantalet har ökat kraftigt genom åren. Målsättningen att lägga landsbygden öde har på många håll i Afghanistan uppnåtts efter krigsoperationer som entydigt måste fördömas av Sverige i alla sammanhang där det är möjligt. Detta tycker jag är ett sådant lämpligt tillfälle.

Herr talman! Det finns lärdomar på miljöpolitikens område att dra från Fermentaaffären. En erfarenhet är att man inte får vara så okritisk och godtrogen. Det gäller inte minst journalister. Ingen nyhet från Fermenta har på allvar analyserats, även om den varit osannolik. På detta sätt har tusentals människor vilseförts av en person och de många som fört hans fantastiska bulletiner vidare. I den processen intog löntagarfonderna en föga hedrande tätpacering.

En som faktiskt höll sitt huvud kallt var Björn Gillberg, som i sin tidning Miljö och framtid i början på förra året skrev: "Historien om kejsarens nya

kläder upprepar sig ständigt. De som tror att man av fallfärdiga penicillinfabriker och munväder kan bygga upp förmögenheter kommer snart att få bli varse en annan verklighet." Han fick mer rätt än han någonsin kunde ana.

Vi har under sommaren och hösten 1986 upplevt en liknande okritisk och godtrogen journalistik i Tjernobylolyckans kölvatten. Otaliga reportage har frammanat bilden av att en olycka av en hittills ouppnådd storlek drabbat Sverige.

Analysen på det bästa vetenskapliga underlag som stod till buds visade att cancerfrekvensen i Sverige skulle öka med två till fyra cancerfall per år under en 40-årsperiod på grund av nedfallet. Det är en mycket låg riskökning, knappast ens mätbar.

Som akut miljöproblem var det sakligt sett av helt underordnad betydelse. Jag känner inte till bevekelsegrunderna, men den socialdemokratiska regeringen valde att blunda för fakta och agerade som en marionett i massmediernas garn. Det är säkert bakgrunden till att vi fick ett gränsvärde på radioaktivitet i livsmedel som var så lågt att om samma norm hade gällt våra radonhus skulle hundratusentals människor ha fått evakuera tills en radikal ombyggnad hade skett. Svenska folket hade tvingats ut i tältförläggning.

Regeringens handlande har satt hela samekulturen i gungning och dragit på oss höga kostnader för att kassera högvärdiga livsmedel. Dessa medel skulle ha kunnat bidra till lösningen av viktiga miljöproblem på annat håll i vårt land.

Herr talman! Havsmiljön har varit i debattens fokus under en tid. Det är ingen tvekan om att vi här möter stora problem. Det är dessutom problem som vi saknar fullständig kunskap om.

Vi har i Östersjön syrebrist i stora områden. Den kan till en del ha en naturlig förklaring. Fenomenet har nämligen funnits sedan tusentals år tillbaka i tiden. Under det senaste seklet har emellertid tillförd fosformängd per år ökat från 10 000 ton till 80 000 ton, alltså åtta gånger, och kvävetillförseln från 300 000 ton till 1,2 miljoner ton, alltså fyra gånger. Detta har troligen förvärrat syrebristen. Det tycks dock vara positivt för fisktillgången totalt sett.

Fångsterna av sill och torsk har ökat från drygt 300 000 ton vid 1960-talets början till mellan 800 000 och 1 miljon ton under 1980-talet. Näringstillförseln har alltså skapat goda förutsättningar för fisket. Däremot vet vi att utsläpp från massindustrin ger kraftiga miljöstörningar och i vissa fall helt kan slå ut fisket i utsläppens närområde.

Vi vet också att sälstammen i Östersjön är hotad och att miljögifter med stor sannolikhet är orsaken. Det är alltså inte kväve och fosfor utan små mängder av DDT och PCB som via födan anrikas i sälarna och ger kloroförändringar, hudskador, förträngning av livmodern och tumörer.

Det finns också andra miljögifter att ta med i balansräkningen. Kvicksilver och toxafen återfinns i fisk. Toxafen är ett bekämpningsmedel, som inte används i vårt land. Det förs hit med luften, från framför allt Sovjetunionen och USA.

I Kattegatt och Skagerrak återfinns samma typ av miljöstörningar som i Östersjön utanför massindustrin. Utanför Värö Bruk är allt fiske lönlöst.

enligt ortsbefolkningens vittnesbörd. Det är också illavarslande att dioxin-innehållet i krabbor från detta område är så högt. Det finns därför starka skäl att se över koncessionskraven för denna anläggning och kanske göra dem mer detaljerade.

Jag vet att massaindustrin satsar stora pengar på att i detalj studera vad som händer t. ex. i blekningsprocessen för att hitta metoder att minska de skadliga utsläppen.

De här problemen måste lösas och lösas snabbt. En övergång till användning av oblekt papper bör stimuleras, men det får ändå begränsad betydelse, eftersom 80 % av det blekta papperet exporteras.

Herr talman! Den danska borgerliga regeringen har vidtagit resoluta och snabba åtgärder för att minska utsläppen av fosfor och kväve till havet. Dessa ämnen förstärker syrebristen i Kattegatt. Forskarna är möjligen oeniga om vilket ämne som är den största boven.

I Danmark insätts de stora resurserna för att öka effektiviteten i kommunala reningsverk och i industrins reningsanläggningar. Man startar på en väsentligt lägre nivå vad gäller rening än den vi uppnått i Sverige.

Även jordbruket i Danmark kommer att få miljökrav.

Vi har i vår partimotion om miljön föreslagit en rad åtgärder för att minska kväveläckaget till Kattegatt.

Reningsverken bör byggas om och förses med fungerande kvävereduktion. Vi bör kräva motsvarande åtgärder av våra grannar.

Vi bör också skaffa oss en uppfattning om när den näringstillförsel som sker till havet passerar den gräns där de positiva effekterna övergår till negativa. Denna kunskap är nödvändig för att korrekta insatser skall kunna göras. Det är ju inte ett näringsfattigt hav med fattigt djurliv vi vill skapa.

Erfarenheter från Laholmsbukten visar att man med kloka åtgärder kan minska näringsläckaget från jordbruket högst väsentligt. Förslag i den riktningen lade vi fram för riksdagen för mer än ett år sedan – förslag som riksdagen avslagit. Jag är för min del övertygad om att dessa förslag nu kommer att presenteras av regeringen som nya och fräscha och framfödda ur det djupa miljöengagemang som präglar regeringen.

I en tidning presenterades idéerna som "en radikalt förändrad jordbrukspolitik". Om beskrivningen är miljöministerns, måste jag säga att bättre lagringsmöjligheter för stallgödsel, balanserad djurhållning och beväxta åkrar året om för mig mer framstår som klok, konservativ jordbruksdrift än "en radikalt förändrad jordbrukspolitik".

Åtgärden att stimulera till ökat trädesbruk borde enligt min mening ha föregåtts av en miljökonsekvensbedömning. Kväveläckaget från jordbruket kommer med all sannolikhet att öka nästa år just på grund av trädan. Kvävenedbrytningen är kraftig på icke odlad mark.

Det kan också vara värt att peka på att Sverige har den lägsta kväveförbrukningen per hektar i Västeuropa. Vi ligger på cirka hälften av förbrukningen i Danmark och på en sjättedel av Hollands. Detta pekar klart på nödvändigheten att ta upp dessa problem i internationella förhandlingar.

Det är också värt att komma ihåg att ca 300 000 ton kväveoxider faller ner över Sverige varje år och dessutom till stor del vid tider då grödorna inte kan ta upp kvävecinnehållet.

Herr talman! Vi har i riksdagen ofta debatterat luftföroreningarna. I dag känns det än mer angeläget att ta upp den frågan, när olika delar av Sverige drabbats av kraftiga svavelkoncentrationer i luften, så höga att människor tvingats söka läkarvård.

I Västtyskland hör detta problem till vardagen, men för oss är det en nyttig påminnelse om luftföroreningarnas realitet. Smogkatastrofen i London 1952 skördade 4 000 människoliv, i en luft med höga halter av svaveldioxid, kvävedioxid och kolväte.

Även om vi nu är långt ifrån dessa koncentrationer finns det all anledning att ta dagens händelser som allvarliga varningssignaler, detta så mycket mer som vi i naturvårdsverkets tidning Miljöaktuellt kan läsa att utsläppen av svaveldioxid och kväveoxider i Sverige nu ökar för första gången på länge. Det är ett direkt bevis på regeringens släpphänthet i dessa frågor.

Denna ökning kan inte accepteras. Vi har under en rad år fört fram förslag om skärpta utsläppskrav vid förbränning – förslag som regelmässigt avslagits. Vi har i år samma förslag och dessutom preciseringar vad gäller utsläpp av kväveoxider.

Häromdagen kunde man se hur röken från Värtaverket, med årliga svaveldioxidutsläpp på 5 000 ton, slog ner över Lidingö. Det var säkert inte särskilt hälsosamt att bo där svavelröken landade.

Värtaverket skall byggas om till koleldning. Jag har stor förståelse för de betänkligheter som förts fram i debatten om detta beslut. En stor förbränningsanläggning skall inte ligga i centrum av Stockholm. Jag kan också konstatera att det alternativ som skulle ha gjort Stockholm till Europas miljövänligaste stad endast stöddes av moderata samlingspartiet och i remissomgången av LO-distriktet i Stockholm. Det var förslaget om en ledning med fjärrvärme från reaktor 3 i Forsmark, som hade kunnat förse Stockholmsområdet med värme motsvarande en miljon ton eldningsolja. Tiotusentals ton svaveldioxid och stora mängder kväveoxider hade försvunnit från vår luft. Det hade tillfört vår energibalans 6 TWh, genom att kylvattnet i Forsmark utnyttjats.

Vid avveckling av kärnkraften hade ett kraftvärmeverk kunnat överta lasten och då varit betydligt bättre lokaliserat än Värtaverket. Investeringen hade dessutom varit mycket lönsam.

Trots dessa bakgrundsfakta, tror jag att man i den interna socialdemokratiska debatten kommer att säga att det var moderaterna som drev fram satsningen på koleldningen i Värtaverket. Med de skärpta utsläppskrav för koleldning som vi har fört fram i riksdagen, är det dessutom tveklaktigt om investeringen blivit av.

Herr talman! Vi har föreslagit en skärpning av miljöskyddslagen på det sättet att alla "överutsläpp" av miljöskadliga ämnen skall kosta någonting. Vi tycker att avgiften på de för stora utsläppen skall sättas redan vid koncessionsgivningen, och den bör sättas så högt att den får en ordentlig styreffekt. Avgiften bör ha ett samband med vad utsläppet har för miljöpåverkan. Om ett företag uppenbarligen nonchalerar miljöskyddslagen bör det befintliga sanktionssystemet träda in. Man skall inte kunna köpa sig fri från ansvar.

Det här förslaget innebär en klar förstärkning av lagen. Vi tycker också att

miljökonsekvensbedömningar bör komplettera beslutsunderlaget i vissa fall, där en miljöprövning inte sker i koncessionsnämnd eller länsstyrelse. Exempel på sådana fall kan vara väginvesteringar, byggande av flygfält m. m.

Ett sådant system hade kanske gjort regeringen mer motståndskraftig i frågan om sanduttag utanför Falsterbo, där regeringen har gett tillstånd till ett uttag på kort tid av 3,5 miljoner kubikmeter sand i närheten av ett unikt naturreservat, Måkläppen, som bedöms ligga i riskzonen.

Årets budgetproposition på miljöområdet speglar en villrådig regering. De flesta stora miljöfrågor skjuts på framtiden. Måhända inväntar man oppositionens förslag innan man vågar utforma egna. Vid en rad tillfällen har ju riksdagen givit regeringen bakläxa och skärpt miljökraven.

Anf. 8 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Det finns i dag ett starkt miljömedvetande. Man skall inte överskatta den mängd av opinionsundersökningar som strömmar över landet. Jag vill ändå i det här sammanhanget hänvisa till en undersökning som jag såg redovisad i pressen härom dagen. Opinionsinstitutet hade frågat: Vilka samhällsfrågor anser ni är mest angelägna att ta itu med just nu? Om inte jag minns fel hade inte mindre än 68 % av de tillfrågade svarat att miljöfrågorna är de mest angelägna just nu. T. o. m. en så viktig fråga som sysselsättningen kom längre ned i statistiken.

Några unga miljöengagerade människor diskuterade miljöfrågorna härom dagen. De sade att miljöproblemens konsekvenser är som ett framrusande tåg. Politikerna, och i det här sammanhanget speciellt socialdemokraterna, försöker hoppa upp på tåget nära slutstationen och försöker bromsa. Det är för sent då. Det är inte säkert att bromsmekanismen ger effekt. De sade: Det behöver kanske komma nya grupperingar, som tvingar fram ställningstaganden. Det hålls många vackra och engagerande tal, det pågår utredningar, men det händer lite. Det här är en allvarlig frågeställning. Medborgarna genomskådar vackert tal. De vill se resultat och det är en uppmaning till alla som engagerar sig i miljöarbetet.

Om herr talmannen och statsrådet inte misstycker vill jag i miljöarbetet likna Birgitta Dahl vid en anläggningsarbetare, som står på en bristfällig damm som hotas av framflytande vattenmassor och försöker täcka läckorna.

Att jag just nu tar en sådan damm som exempel beror inte på att vi i folkpartiet anser att Birgitta Dahl har ett speciellt stort intresse för dammbyggnader. Det känner vi ibland i andra sammanhang oro för. De kvarvarande älvarna bör sparas för kommande generationer.

Jag väljer den bristfälliga dammbyggnaden för att det är ett bra och lättåskådligt exempel. Det framvällande vattnet bryter ett hål i dammen. Jag tar försurningen som exempel. Miljöministern försöker som vi ser det otillräckligt täcka den läckan. Snart bryter vattnet ett nytt hål i dammen.

Nu är mitt exempel förändringarna i våra hav: Miljöministern håller engagerande anföranden och rusar fram för att täcka också den läckan. Under tätningsarbetet uppkommer en ny läcka. Nu är det freoner och koldioxid som är hotet mot atmosfären. Miljöministern måste rusa fram och tillsätta en utredning för att utröna om vi någon gång i en oviss framtid kan komma till rätta också med de läckorna.

Herr talman! Jag skall nu redovisa folkpartiets syn på miljöpolitiken och samtidigt ställa en rad frågor till Birgitta Dahl. Vi redovisar våra förslag i inte mindre än 72 yrkanden. Jag kan naturligtvis inte ta upp alla. Förslagen och vår miljösyn bygger på två grundprinciper. Miljöpolitikens grund måste flyttas från brandkårsutryckningar till insatser vid källan till problemen. Miljöproblemsfloden måste stoppas innan den når den bristfälliga dammen.

Den andra grundstenen är att skyddsdammen, som vi ändå inte slipper undan, måste byggas starkare, så stark att läckorna minskar i den omfattningen att resurserna i stället kan sättas in på den förebyggande verksamheten.

Jag börjar med att beskriva vår syn på insatser vid föroreningskällan.

En hörnsten i det sammanhanget är ett ökat ansvarstagande hos myndigheter, företag och enskilda för miljökonsekvenserna redan vid planeringen av åtgärder. Kunskapen om miljökonsekvenserna måste finnas tillgänglig vid varje tillfälle där ställning skall tas till en fråga där miljön kan påverkas.

Jag skall nämna några exempel på hur det varit och börjar med några frågeställningar där regeringen har det direkta ansvaret. För att minska spannmålsöverskottet har man, som redan sagts, träffat överenskommelser om trädesbruk. Följden blir ökat läckage av näringsämnen bl. a. till Västerhavet med ökad miljöförstöring som följd. Om det hade funnits miljökonsekvensbeskrivningar hade beslutet kunnat innehålla krav på odling av mellangröda.

Ett annat exempel: Folkpartiet har år efter år med motstånd från socialdemokraterna föreslagit att ett säkerställandeprogram skall tas fram för skydd av älvar, fjällskogar, våtmarker och andra marker som hotas av torvutvinning, exempelvis gammelskogar. Socialdemokraterna hänvisar till pågående utredningar. Samtidigt pågår torvbrytningen, avverkas oersättliga fjällskogar och gammelskogar. Är det inte rimligt att göra som folkpartiet vill i detta sammanhang, nämligen ta fram miljökonsekvensutredningar och stoppa avverkningar och ingrepp tills de här konsekvenserna kan belysas. Nu hotas oersättliga naturvärden.

Ett tredje exempel: I samband med minskning av oljeförbrukningen har kommunerna installerat värmepumpar med vätska där freoner ingår. Nu läcker pumparna. Hade det inte varit rimligt att vi hade haft miljökonsekvensbeskrivningar som hade gjort att vi kunnat bedöma riskerna i förväg?

Lika betydelsefullt som det är att statliga myndigheter, kommuner och företag har ekonomisk expertis, som bedömer behov och nytta av investeringar, lika viktigt är det att det finns kompetens som kan bedöma de miljömässiga konsekvenserna av åtgärderna. Det är därför som vi menar att vi måste ha miljökonsekvensanalyser.

Miljöskyddslagen behöver skärpas. Det är i dag alldeles för lätt att komma undan ekonomiskt ansvar för miljöförstöring. Statistiken över de fall där statliga myndigheter, kommuner och företag har kunnat ställas till ansvar är skrämmande. Det är mycket få fall där företag och andra kunnat ställas till ansvar, och många gånger gäller det begränsade försumligheter. Folkpartiet anser att miljöskyddslagstiftningen bör skärpas. Över huvud taget är miljölagstiftningen mogen för en översyn.

Bengt Westerberg ställde i går en fråga till statsministern. Han fick ett undantagande svar. Han frågade om skärpningen av miljöskyddslagen.

Skall vi få en proposition? Jag upprepar frågan till det ansvariga statsrådet: Kommer det förslag som vi skall föreläggas i vår om skärpning av miljöskyddslagen att innebära att miljöskyddsavgifter kan utgå omedelbart, när ett företag överskrider uppsatta gränser?

Den andra frågan som han inte fick något svar på lyder: Kommer naturvårdsenheterna att få de resursförstärkningar som behövs för att klara tillsyn och planering?

En annan viktig princip är att förorenaren skall betala. Priset för en vara bör i princip omfatta alla kostnader i kedjan från råvara till tillverkning och konsumtion till slutlig hantering av avfallet. Vi måste sätta ett pris på miljön. I de många debatter som jag har haft med företrädare från socialdemokraterna här i kammaren har jag till min förvåning många gånger mött stort motstånd när jag fört fram den principen. Man har fört fram några allmänt luddiga formuleringar där man säger att det inte skall gå att köpa sig fri. Det är just det som det är fråga om. Det skall inte gå att köpa sig fri. Men det skall finnas möjligheter att genom stimulanser gå längre än de gränsvärden som finns.

Till de förebyggande åtgärderna hör, som redan sagts, också förstärkning av naturvårdsenheterna. Många av de utredningar som jag vill räkna in i komplexet kring miljökonsekvensanalyser försenas genom att miljömyndigheterna har sämre resurser än andra myndigheter. Detta är otillfredsställande.

Nu vill jag gå tillbaka till den ofullständiga dammbyggnaden, där jag säger att miljöministern grovstädar och försöker täppa till läckorna. Jag kan av tidsskäl inte ta upp alla de frågeställningar som vi tycker är angelägna i detta sammanhang. Men jag vill tala något om försurningen, hotet mot havet, hotet mot atmosfären och den eftersatta miljövården.

Försurningsprogrammet förutsätter en minskning av svavelutsläppen med två tredjedelar och kväveutsläppen med 30 %. Vi menar att kvävedioxidutsläppen bör reduceras med 50 %. I min hand fick jag häromdagen en rapport, som har redovisats i dag, som visar att svavelutsläppen och kväveutsläppen inte längre minskar. Svaveldioxidutsläppen har sedan 1984 ökat med 2 % och kväveutsläppen med 3 %.

Socialdemokraterna har motsatt sig de förslag till minskningar av svavelutsläppen när det gäller eldningsolja och kolförbränning som vi föreslagit. Det finns tekniska möjligheter att nå de realistiska gränsvärden som vi föreslår. Kommer verkligen socialdemokraterna, mot bakgrund av de ökade utsläppen, att motsätta sig de skärpta normerna också i år? Det vore mycket värdefullt att redan nu i den allmänpolitiska debatten få klargjort om så är fallet.

Jag vill inte tynga mitt anförande med för många sifferuppgifter, men det förslag vi har avseende kolet är att gränsvärdet skall sättas till 0,05 g svavel/MJ. Beträffande tung eldningsolja bör svavelhalten sänkas från 1 % till 0,5 %. Detta skulle medföra 20 000 ton mindre svavelutsläpp. Rörande lätt eldningsolja föreslås en sänkning från 0,3 % till 0,1 %. Kommer vi att få gränsvärden även för biobränslen? Det är också en mycket angelägen fråga.

Jag har hört att statsrådet varit i Göteborg och talat om biltrafiken, och det tror jag är bra. Bilarna är en av de stora anledningarna till miljöförstöringen,

framför allt i vad gäller kväveutsläpp. Alla är i princip överens om detta. Jag vill ställa en del frågor till statsrådet också på den punkten. Vi har föreslagit stimulanser för att få över den befintliga bilparken till bättre avgasrening. Vi fick sent kraven på obligatorisk katalysatorrening, men den befintliga bilparken är mycket stor och långlivad och från den kommer stora utsläpp. Vi har också föreslagit att Kalifornienkrav skall införas för dieslbilar. Kommer socialdemokraterna att motsätta sig detta när dessa frågor skall behandlas i riksdagen? Jag tror att det är nödvändigt att genomföra dessa åtgärder redan nu för att nå de riktvärden som socialdemokraterna har fastlagt. Vi vill gå längre när det gäller kväveutsläppen, och för det behövs ytterligare skärpningar.

Haven är hotade. När jag säger att regeringen varit senfärdig med åtgärder vill jag ändå uttala tillfredsställelse med den skärpning av miljöskyddslagen som kom för några år sedan och som möjliggjorde att vissa områden kunde förklaras som miljökänsliga områden. Lagen tillämpas för Ringsjön och Laholmsbukten. Från folkpartiet anser vi att hela Kattegatt nu bör förklaras som föroreningskänsligt område.

Miljöministern säger i budgetpropositionen att en aktionsplan skall redovisas våren 1987, men i propositionsförteckningen finns ingen aktionsplan. Möjligen kan det finnas något i förslaget till ändringar i miljöskyddslagen, men jag finner det inte troligt, och min fråga är: När kan vi vänta att aktionsplanen kommer? Förutom de åtgärder jag redan nämnt vill vi i en sådan plan ha en bättre övervakning och kartläggning, totalförbud mot användning av PCB – det har nyligen förts en diskussion om PCB-utsläpp i Västsverige. Vi anför liknande krav för klorerade substanser och giftiga tungmetaller. Problemen i Halland tycks till stor del vara koncentrerade kring Väröbacka massaindusti. Massaindustrin måste få en mer sluten process. Dioxinförekomsterna är också oroande. Övergödningen och kväveläckaget från jordbruket måste minska och avgifterna på handelsgödsel höjas. Det förslag som centern framförde i den allmänpolitiska debatten i går om råvaruskatter är intressant i det sammanhanget.

Kväveutsläppen från kommuner och industrier måste minska genom så långtgående reduktion som möjligt. Det torde i dag finnas tekniska möjligheter att minska utsläppen med 70–80 %. Det kostar pengar, men kostnaden måste vägas mot de förluster en förstörd havsmiljö innebär.

Jag vill också ta upp hoten mot atmosfären. Det är viktigt att energipolitiken inriktas på en minskning av eldningen med fossila bränslen. Ett långsiktigt program bör upprättas för minskning av koldioxidproblemen. Biobränslen kommer. Det är nödvändigt att miljökonsekvenserna är utredda, innan vi börjar nyttja dem så att vi inte också med den förbränningen kommer att stå med oförutsedda miljöproblem.

Miljöministern brukar hänvisa till det internationella samarbetet och tala om att föroreningarna inte känner några gränser. Detta innebär inte ett alibi för att skynda långsamt med egna åtgärder. Självfallet måste det internationella arbetet intensifieras. Det behövs en kommission för Nordsjön liknande den som finns för Östersjön.

Herr talman! Jag skall avsluta mitt anförande med några ord om naturvården. För folkpartiet har det år efter år varit oroande med den passiva

syn som vi anser att socialdemokraterna har till naturvården. Det gäller frågan om resurserna. Jag vill höra hur statsrådet ser på resurserna för naturvården för kommande år.

Prot. 1986/87:65
5 februari 1987

Allmänpolitisk debatt

Anf. 9 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! I dag borde alla vara medvetna om miljöfrågornas betydelse och det direkta sambandet mellan miljö, hälsa och ekonomi.

I centerpartiet har vi länge varit medvetna om att den ekonomiska politiken måste underordna sig ekologins lagar, om vi skall få en varaktig positiv ekonomisk utveckling. Mot denna bakgrund inger det betänkligheter när EG-kommissionens vicepresident Lord Cockfield vid sitt besök i Stockholm under förra veckan – enligt Veckans Affärer – säger med adress till regeringen: "Till slut måste Ni bestämma Er för om miljö- och hälsokraven har överhöghet över de ekonomiska och industriella kraven."

Egentligen är det en naiv fråga. I ett längre perspektiv vilar både ekonomi och industriell utveckling på grundförutsättningen att vi kan bevara och förbättra miljö och hälsa. Avvikelser från viktiga miljö- och hälsokrav kan endast ge oss ekonomiska fördelar på våra barns bekostnad.

Nu har regeringen inte gjort någon klar deklARATION av var den står i prioriteringen mellan miljö och hälsa å ena sidan och kortsiktiga ekonomiska fördelar å andra sidan.

I en liten skrift utgiven av miljö- och energidepartementet med titeln Fakta om miljön står det bl. a.: Det finns ett ökat behov av harmonisering av miljölagstiftning och förvaltning mellan EG och Sverige. Detta får dock inte ske på miljöskyddets bekostnad.

Jag vill ställa en rak fråga till miljöminister Birgitta Dahl: Kan miljöministern garantera att inga väsentliga hälso- och miljöintressen får stå tillbaka för handelspolitiska fördelar?

Det är ett allvarligt problem att utsläppen av både svavel och kväveoxider ökar efter flera år med betydande nedgång. Den kalla vintern 1985 och den ökade biltrafiken har självfallet varit en bidragande orsak, men det är regeringens valhända hantering av energifrågorna under 1986 som på ett beklagligt sätt bidragit till en ökad oljeanvändning.

Visst har miljöministern varit ute och pratat – t. o. m. i ganska bestämda ordalag – om vikten av att vi inte ökar oljeanvändningen, men det är få som anser det lönsamt att leva på statsrådsord. Speciellt gäller detta när de sällan leder till konkreta handlingar.

Centerpartiet har upprepade gånger riktat hård kritik mot regeringens sätt att helt enkelt strunta i att fullfölja riksdagens beställning avseende aktiva insatser för att främja inhemska bränslen, effektivare energianvändning, små vattenkraftverk, solenergi m. m. Regeringens försummelser är anmärkningsvärda och beklagliga, inte minst från miljösynpunkt. Det lär bli möjligt att återkomma till denna fråga i annat sammanhang, och därför får det bero med denna markering.

Utöver miljöministerns vältalighet skall det inte förnekas att det bl. a. på centerinitiativ har gjorts och pågår en rad viktiga utredningar och ett framtagande av arbetsprogram avseende miljöfrågor. Ur detta hoppas jag skall komma några positiva saker, men när jag blickar tillbaka på viktiga

miljöbeslut som regeringen fattat blir jag beklämd.

Ta t. ex. beslutet om en stor koleldningsanläggning i Värtan. Det är svårt att tänka sig en sämre lokalisering. Därtill är den teknik som skall användas oprövad men ändå redan i dag en andra klassens teknik, sett från miljösynpunkt. Om regeringen nödvändigtvis vill satsa på kol, varför, Birgitta Dahl, satsar då inte regeringen på den bästa kända tekniken, t. ex. förgasningsanläggning med japansk-svensk teknik som har goda möjligheter till väsentligt bättre miljödata än den PFBC-teknik som nu avses användas? En förgasningsanläggning kan också placeras utanför Stockholm, och gasen kan till rimlig kostnad transporteras till befintliga produktionsanläggningar i Stockholm.

I debatten har skyttat argumentet att koleldningsanläggningen i Värtan skulle vara nödvändig på grund av kärnkraftsavvecklingen. Det kan i varje fall inte vara ett argument i valet mellan förgasningsanläggning och PFBC-teknik. Jag måste bekänna, miljöministern, att jag inte kan hitta ett enda rimligt sakskaal för regeringens beslut att tillåta koleldningsanläggningen i Värtan. Detta är för många stockholmare en viktig miljöfråga, och visst vore det bra om miljöministern kunde redovisa något hållbart försvar här i dag.

Ivar Virgin talade om en hetvattentunnel från Forsmark 3 som ett alternativ. Ivar Virgin tar upp en historisk dumhet. Inte trodde jag att moderaterna skulle vara så renons på realistiska alternativ att de tvingas föreslå ett från ekonomisk synpunkt och säkerhetssynpunkt så förkastligt och helt dödfött alternativ som en hetvattentunnel från Forsmark.

Regeringens målsättning att till 1995 minska svaveldioxidutsläppen med 65 % och kvävedioxidutsläppen med 30 % i jämförelse med 1980 anser vi i centern vara för låg. Men med regeringens agerande kan det bli svårt att nå ens detta mål.

För att stimulera företag, kommuner m. fl. till snabba och effektiva åtgärder vill vi i centern införa miljöavgifter, så att det blir ekonomiskt intressant att sänka utsläppen under de högstvården som fastlagts i lag eller i aktuella prövningstillstånd. Jag hoppas att det är en gemensam målsättning för alla partier i riksdagen att varje vara så långt som möjligt skall bära alla de kostnader den åsamkar i tillverkning och användning. Centerns förslag om miljöavgifter syftar till att varorna bl. a. skall bära kostnaderna för de luftföroreningar tillverkning och användning försakar. Som exempel på miljöavgift kan nämnas 10 000 kr. per ton svavel som släpps ut från en industri eller en eldningsanläggning. Miljöavgifter bör införas successivt, så att företag och kommuner har en chans att vidtaga åtgärder för att minska utsläppen och därmed också minska avgifternas storlek. Hänsyn måste tas till möjligheterna att på ett enkelt och säkert sätt mäta och kontrollera de faktiska utsläppen.

Jag konstaterar att Lars Ernestam tycks vara positiv till centerns förslag om miljöavgifter.

Biltrafiken ökar och därmed också utsläppen av bl. a. kväveoxider. Regeringen går betydligt långsammare fram med katalytisk avgasrening än vad centern har yrkat, men även med centerns tidsschema tar det åtskilliga år, innan bilparken i sin helhet utrustats med effektiv avgasrening. Det är

nödvändigt att jämsides med katalytisk avgasrening vidta kompletterande, ersättande och mer långsiktiga åtgärder för att radikalt minska kväveoxidutsläppen.

Först och främst måste varje möjlighet beaktas att minska utsläppen från befintlig bilpark. Folkpartiet delar tydligen centerns uppfattning här. Ett exempel på en ganska enkel åtgärd är att tillföra luft- och bränsleblandningen små mängder väteperoxid. Enligt utförda prov kan det ge 10–15 % lägre bränsleförbrukning och väsentligt lägre utsläpp av bl. a. kväveoxider. I dag finns vissa formella hinder för att installera denna enkla utrustning på personbilar som tillverkats 1976 och senare.

Det är helt klart att något måste göras åt befintliga bilar om målet 35 % lägre kväveoxidutsläpp skall nås 1995. Kan lägre bränsleförbrukning betala bilisternas kostnader för att minska utsläppen av kväveoxider och koloxider, är möjligheterna mycket goda för ett brett genomslag. Jag vet att miljöministern har anledning att fundera över dessa frågor. Kan vi här och nu få ett besked: Kommer regeringen att vidta åtgärder så att det blir lagligt att på bilar tillverkade efter 1976 montera utrustning för tillsats av en blandning som i huvudsak består av väteperoxid till luft- och bränsleblandningen enligt vissa bestämda specifikationer? Prover visar att även utsläppen från dieselfordon kan minskas väsentligt med tillsats av väteperoxid. Detta ger ytterligare skäl för ett snabbt och positivt handlande från regeringens sida.

I allt miljöarbete är huvudregeln att om möjligt undvika att producera gifter och föroreningar. Katalytisk avgasrening är ur denna aspekt ingen framtidslösning. Först producerar vi mängder av föroreningar, och sedan satsar vi betydande resurser för att neutralisera dessa föroreningar.

I ett längre perspektiv måste vi utveckla motorsystem som producerar ett minimum av föroreningar. Det finns minst två vägar att gå. Den ena gäller val av bränsle. Vätgas t. ex. är ett bränsle som kan ge en näst intill ren förbränning. I dag har vi inte lösningen på produktionen av tillräckligt stora mängder vätgas till ett rimligt pris. Den andra möjligheten är att utveckla en bättre motor. Det finns intressanta signaler om att en modern ångmotor skulle kunna vara från miljösynpunkt mycket intressant.

Regeringen har under två års tid haft ett projekt med titeln RAN-ångdrivsystem på sitt bord. Naturvårdsverket har gjort mycket positiva bedömningar av att man genom projektet varaktigt kan nå mycket små utsläpp av speciellt kväveoxider. Regeringen har bollat ärendet mellan olika statsråd och STU. I forskningspropositionen kommer antagligen att finnas något om detta, men knappast i den omfattningen att det inom rimlig tid blir något påtagligt resultat. Ärendet har, såvitt jag vet, varit hos jordbruksministern och industriministern. Nu är detta utöver en intressant industriell fråga en första rangens miljöfråga. Därför är det intressant att i dag få miljöministerns syn på detta projekt. Kan vi förvänta oss ett kraftfullt handlande från miljöministern i denna fråga?

Försurningen, skogsdöden och många döda sjöar är den skrämmande och bistra verkligheten, som ställer utomordentliga krav på oss att handla och handla nu. Centern har redovisat ett konkret handlingsprogram för att få ett slut på försurningen.

Herr talman! De lokala, regionala och nationella åtgärderna på mil-

jöområdet är mycket viktiga. Men det står helt klart i dag att praktiskt taget alla stora miljöproblem har en internationell dimension. Miljöproblemen förorsakas eller förvärras av utsläpp i andra länder, nära och fjärran. Det enskilda landet som drabbas kan inte självt lösa problemen, utan det måste till ett internationellt samarbete.

Kärnkraftsolyckan i Tjernobyl är ett skrämmande bevis på att kärnkraftshaverier har förödande effekter på människor och miljö. En olycka hundratals mil från Sveriges gränser får omfattande och svårbedömda skadeverkningar hos oss.

Internationellt samarbete är också en absolut förutsättning för att man skall kunna avvärja de globala miljöhoten, såsom drivhuseffekten, nedbrytningen av ozonlagret och förstörelsen av de tropiska regnskogarna. De globala miljöproblemen är i högsta grad förknippade med de globala energiproblemen. Detta gemensamma problemkomplex kan inte lösas utan en massiv satsning på effektivare energianvändning och successiv övergång till i huvudsak förnybar energi.

Vi måste, herr talman, acceptera naturens egen lag: att all energi som vi vill använda i större mängd och under längre tid på ett naturligt sätt måste ingå i naturens eget energikretslopp. Gör den inte detta, kommer miljöproblemen att krossa alla drömmar om bättre miljö och en positiv ekonomisk utveckling.

Naturen har i sitt kretslopp mångfalt mer energi än vad vi behöver. Vad som krävs är vilja att utnyttja teknik och kunskap i samklang med naturen. Det krävs en vilja att göra uppoffringar i dag för en bättre framtid. Det krävs vilja att ta ansvar för att lämna en beboelig och bättre värld till våra barn och barnbarn. Finns denna vilja hos regering och övriga partier, då, herr talman, finns det plats för mycket centerpolitik i kommande riksdagsbeslut.

Anf. 10 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Jag har förståelse för centerpartiets inställning i frågan om Forsmarktunneln. Jag kan förstå att man såg en sådan tunnel som ett sätt att utnyttja kärnkraften under längre tid än vad man kunde acceptera. Mot bakgrund av centerpartiets inställning till kärnkraften tycker jag att dess beslut var logiskt. Min analys av tunnelalternativet var dock snarast riktad till socialdemokraterna, som åtminstone delvis har en annan uppfattning om kärnkraften.

När detta alternativ togs fram visade det sig – och jag har ingen anledning att betvivla att mycket noggranna analyser gjordes av detta projekt – att det utgjorde den billigaste lösningen. Det skulle sänka kostnaderna under en viss period med mellan 600 miljoner och 2,3 miljarder kronor, omräknat till nuvärde. Det skulle dessutom ta bort tiotusentals ton svaveldioxid och mycket kväveoxid från Stockholmsluften. Det kan vara värt att peka på detta alternativ med tanke på Stockholms beslut i frågan om Värtanverket.

Det är inget tvivel om att tunneln under en period hade lett till en väsentlig förbättring av luften i Stockholm. Att det dessutom vid en eventuell avveckling av kärnkraften hade kunnat tillkomma något kolkraftverk eller kraftvärmeverk, drivet med torv eller biobränsle eller på något annat lämpligt sätt, under mycket hårda reningskrav, tycker jag enbart förstärker tunnelalternativets trovärdighet och miljövänlighet. Vidare hade vi under

den aktuella perioden sluppit åtminstone de koldioxidutsläpp som Ivar Franzén, som jag tycker med stor rätt, är orolig för.

Prot. 1986/87:65
5 februari 1987

Allmänpolitisk debatt

Anf. 11 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Det måste, så att säga på medeldistans, vara något fel på Ivar Virgins minne. Visst var det möjligen så att man i begynnelsen av diskussionen om en hetvattenstunnel från Forsmark tog fram kalkyler som visade på viss lönsamhet. Men när debatten var avslutad var praktiskt taget alla de som kunde dessa frågor överens om att detta var ett ekonomiskt totalt dödfött projekt och att det definitivt inte fanns någonting som tydde på att detta skulle ge lägre kostnader. Det framstod som betydligt mer realistiskt med effektivare energianvändning, viss etablering av värmepumpar och en effektivare energihushållning i bostäderna än med ett gigantiskt tunnelprojekt, som förutsatte vattentemperaturer på över 200 grader, ett enda system för Stockholms värmeförsörjning, som för att fungera måste kompletteras med precis samma effektkapacitet i Stockholm i form av oljeeldning, osv.

Jag tycker faktiskt att om moderaterna har så ont om dagsaktuella realistiska alternativ att de måste plocka fram något som är så totalt ute ur debatten och som så klart bevisats vara ur alla synpunkter förkastligt, är de verkligen att beklaga.

Anf. 12 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Jag är helt övertygad om att det i debatten om denna vattentunnel fördes fram en hel del relevanta och korrekta argument, men jag är också helt övertygad om att t. ex. LO-distriktet som i sitt remissvar starkt tillstyrkte den föreslagna satsningen stod för en betydande sakkunskap och en övergripande syn på problemet i dess helhet.

Anf. 13 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Låt mig konstatera att vi i centern också såg miljöfrågorna i samband med detta projekt i ett något längre perspektiv. Vi såg läsningen till det storskaliga systemet och fann att projektet i stort sett endast var en fortsättning på detta. Det enda alternativet var ett jättekolkraftverk i Forsmark. Med de bindningar som de stora kapitalinvesteringarna där medför skulle detta under lång tid totalt sett ha gett oss mycket större påverkan på grund av utsläpp av koldioxid, svavel, kväveoxid osv.

Detta var bakgrunden till beslutet i frågan om hetvattenstunneln. Det var ett av de ganska få tillfällen när förnuftet segrat över enskildas prestige och kortsiktigt tänkande på eventuella tillfälliga vinster. När tankar på effektiva- re energianvändning och ett mer småskaligt system – som också ger möjligheter till anpassning till ny teknik, vilket också är en viktig fråga – kom in fattades det som vi ser det mycket viktiga beslutet att lägga hetvattenstun- nelsprojektet åt sidan. Det var och förblir ett orealistiskt förslag – även moderaterna borde begripa det.

Anf. 14 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är ju omöjligt att diskutera energipolitik utan att komma in på miljöfrågor, och vice versa. Vi skall senare i dag diskutera energipoliti-

ken, vilket gör att vi inte nu kan ha en energipolitisk debatt. Men man kan naturligtvis inte undvika att i detta sammanhang se vissa beröringspunkter med den debatten, och jag vill ta upp några sådana.

Det har talats mycket om gränsöverskridande luftföreningar, havsföreningar osv., och jag tänkte ta upp litet grand av dessa frågor. De har redan berörts något i debatten. Redan i går nämndes katastrofen med smogen i Västeuropa, vilken också drivit in över Sydsverige, bl. a. över Malmö. Vi har i tidningarna sett ganska alarmerande uttalanden om detta från folk bl. a. inom hälsovården i Sydsverige.

Jag tycker att sådana uttalanden bör noteras, eftersom de ger en antydning om var vi står och om att vi alltmer måste vidga denna debatt till det internationella området. Vi vet också att energiministern och regeringen i övrigt mycket väl är medvetna om detta. Vi får dock inte använda debatten om gränsöverskridanden och om hur vi utsätts för nedsmutsning utifrån som något slags ursäkt för att glömma bort vad vi själva håller på med.

Jag vill ta upp den roll som trafiken också i Sverige spelar i dessa sammanhang. Det har sagts av andra talare i debatten i dag att det gjorts många uttalanden härom från regeringshåll. Man har också fattat det första beslutet om katalytisk avgasrening, beslut om en bilavgaslag osv., men samtidigt har vi sett hur biltrafiken ökar och hur hastighetsgränserna överskrids. Vi vet också att utsläppen ökar betydligt med ökade hastigheter, något som vi många gånger har diskuterat.

Detta förhållande är ändock något som vi själva kan ta itu med här i Sverige. Även om vårt land är beroende av EG och förhållandena där, något som vi väl skall återkomma till, borde man ganska snabbt och radikalt kunna göra någonting vad gäller den svenska biltrafiken. Kommunikationsministern har under de senaste dagarna dock gjort uttalanden om att han svårligen kan tänka sig någon sänkning av hastighetsgränserna. Det oroar mig litet grand. Det vore mycket värdefullt om något kunde göras på detta område. Man kan t. ex. ingripa mera bestämt mot de hastighetsöverskridanden som redan förekommer. Men det behövs också en sänkning av fartgränserna.

Jag vill fråga Birgitta Dahl: Kan man inte göra någonting ganska snabbt? Att det inom regeringen finns olika uppfattningar förstår jag, men borde man inte studera hastighetsgränserna, hastighetskontrollerna och allt som därtill hör?

Birgitta Dahl deltog i Volvobesöket för några dagar sedan, vilket redan har berörts. Där gjordes tuffa uttalanden. Det är bra om de kan följas upp med konkreta åtgärder så att det verkligen sker ingripanden mot bilindustrin och trafiken här i Sverige. Sedan får vi även försöka arbeta på det internationella planet. Men vad vill Birgitta Dahl göra här?

Även freonproblemet kommer in. Det var aktuellt vid Birgitta Dahls besök i Göteborg. Också i det fallet förväntar vi oss konkreta åtgärder. Jag skulle gärna vilja höra mer från Birgitta Dahl om den svenska trafikens roll och vilka konkreta åtgärder man kan tänka sig att vidta.

Även andra gränsöverskridanden förekommer. Jag tänkte också tala om havsföreningarna. Många har redan berört detta ämne. Det är samma sak där. Berörda utskott har besökt miljö- och energidepartementet och fått värdefull information. Också i budgetpropositionen talas det om vad som

skall ske i form av ministermöten, konferenser och annat. Men även här har vi syndat själva i vårt eget land. Det är med detta som med luftföroreningarna. Kan man tänka sig att göra någonting väldigt snabbt på den svenska sidan?

Jag var med på en sammankomst på länsstyrelsen i Uppsala före jul. Vi blir årligen kallade till en sådan. Därvid lämnades en redogörelse för det arbete som naturvårdsenheten driver i samarbete med andra länsstyrelser när det gäller havsföroreningar, framför allt i Bottenhavet och Östersjön. Där framhölls – det är ingenting nytt; vi vet ju redan om det – att blekning av papper och pappersmassa i den svenska skogsindustrin är en av de stora bovorna. Den ökar klorutsläppen. Men detta är faktiskt ett problem som vi kan ta itu med själva, även om det talas om konkurrensfördelar och internationella svårigheter, eftersom alla andra företag tillverkar blekt papper. Också här skulle man vilja se konkreta åtgärder. Vill regeringen ta kontakt med skogsindustrin och försöka åstadkomma en större satsning på oblekt papper? Det är en detaljfråga i sammanhanget men en mycket viktig sådan.

Det finns många liknande internationella problem. Jag skall inte ta upp flera. Alla känner till dem. Jag vill ansluta mig till det resonemang som fördes av Ivar Franzén om EG-problematiken. Vi känner till vad som pågår. Det sker en samordning inom EG, och vårt land måste dras med i denna, sägs det, om vi skall kunna klara vår ekonomi. Det är ett faktum att vi är beroende av EG och att det är nödvändigt för vår ekonomi att kunna köpa och sälja på denna stora marknad. Det är en realitet.

Frågan är emellertid hur mycket vi är beredda att offra. Då kommer framför allt miljölagarna i blickpunkten. Det gäller inte bara den yttre miljön utan också arbetsmiljön. Men det är kanske inte miljö- och energiministerns direkta arbetsområde utan tillhör mera arbetsmarknadssidan. Vill vi vara med i EG, får vi – vilket också Ivar Franzén redovisade – tumma på våra stränga miljölagar. Annars får vi inte vara med och leka bland de stora grabbarna.

Detta är en viktig sak. Frågan är hur långt regeringen och den ansvariga miljö- och energiministern kan tänka sig att släppa efter på svensk lagstiftning, där vi har kommit ganska långt. Jag har den uppfattningen att vi har många bra lagar på miljöområdet. De skulle naturligtvis kunna vara ännu bättre, men de är dock några av de bästa i världen. Skall vi då gå tillbaka i utvecklingen för att få ekonomiska fördelar? Den frågan kan inte besvaras i dag. Under de närmaste åren kommer det att bli ett stort problem för oss hur vi skall ställa oss i denna konflikt. Därför vore det intressant att redan nu börja tala om denna problematik.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid de internationella problemen, även om det finns mycket att säga om dem. Gränsöverskridanden och avfallsfrågor får vi ta upp i annat sammanhang. Jag skall övergå till några inhemska frågor som jag tycker är intressanta.

När det gäller avfallsförbränning har det kommit en utredning, vari sägs att det skall ställas stränga krav på nya anläggningar. En intressant fråga är då vad som händer med de anläggningar som redan är i drift. I Birgitta Dahls och min hemkommun, Uppsala, har man satsat rätt hårt på rening av sopförbrän-

ningen. Men det finns många andra anläggningar i Sverige, där man bränner sopor. Vad kommer att ske på detta område? Något måste hända ganska snabbt. Det sker stora utsläpp från dessa anläggningar.

Det är en väldigt viktig miljöfråga, som vi själva kan göra något åt här i Sverige. Vi kan inte skylla på omvärlden. Skall man få fortsätta att elda sopor, eller skall vi sätta en stopplinje för när rening måste ske? Söföförbränningsanläggningarna släpper ut oerhörda mängder avfall, inte bara dioxiner utan även mycket annat.

Här finns en intressant sidoaspekt. Söföförbränning innebär resursslöseri. Vi har ganska hårt drivit tesen att man skall ta vara på den resurs som avfallet utgör. Man har i många kommuner kommit ganska långt med att samla in den viktigaste komponenten, nämligen papper. Idrottsföreningar, andra ideella organisationer och kommuner samlar in tidningspapper, men sedan visar det sig att de svenska pappersbruken inte har kapacitet att ta emot papperet. Mycket går till bränning, vilket är upp-och-ned-vända världen. Man sätter i gång pappersinsamlingar och uppmanar folk att sortera papper, som är lätt att sortera. Det skall ske en återvinning och på det sättet skall vi kunna spara våra skogar och minska försurningen. Men då saknar pappersindustrin kapacitet och tycks inte heller vara intresserad av att bygga ut denna. Industrin vill hellre hugga mera skog och tugga massaved.

Vad tänker regeringen göra i detta fall? Det är viktigt att sätta press på dessa företag att verkligen ta hand om papperet. Skall man skicka pappersbuntarna till värmeverken i olika kommuner för bränning, har man inte vunnit någonting. Detta är en viktig fråga för regeringen att ta itu med.

Vi har från vpk motionerat om en skärpt miljölagstiftning. Också Lars Ernestam talade om att det behövs en skärpning. Naturvårdsverket har uttalat sig i frågan. Det måste bli hårdare tag mot dem som syndar, så att man verkligen får en skärpning av ansvaret. Man får inte tillåta de väldigt stora brott som har förövats på olika håll både när det gäller koncessioner och när det gäller miljölagstiftningen i övrigt. Vi från vårt parti kommer att driva denna fråga mycket hårt. Det finns en ramlagstiftning på miljöområdet, som man ständigt bryter mot.

Det krävs naturligtvis planering och samhällsengripanden samt ingrepp i marknaden och i det kapitalistiska systemet för att genomföra miljöförbättrande åtgärder. Där skiljer vi oss i det kommunistiska partiet från de borgerliga partierna. Förhoppningsvis skiljer sig även SAP från de borgerliga partierna och är berett att ta till åtgärder, som inte bara handlar om att låta marknaden styra. Det behövs ju helt andra ingripanden.

I det sammanhanget kan jag inte underlåta att göra reflexionen – jag vill också på den punkten instämma med Ivar Franzén – att det är märkligt att höra moderaternas representanter stå upp och tala om miljön. Ni moderater är ju inte beredda att sätta till några resurser, utan företagen skall ju få verka fritt och om möjligt få tjäna pengar på att ta fram miljöreningsanordningar och liknande.

Det var ju skoj att få höra moderaterna ta upp den här gamla hetvattenledningen igen. Det är sant att LO-distriktet i Stockholm och i Uppsala, där jag lever, en gång skrev en inlaga i den frågan. Det var tyvärr också en del socialdemokratiska riksdagsmän i opposition – bl. a. Birgitta Dahl – som

någon gång i slutet av 1970-talet eller början av 1980-talet skrev en motion om att hetvattenledningen borde byggas. Den stora skillnaden mellan Birgitta Dahl och Ivar Virgin är förhoppningsvis att hon är tillräckligt intelligent för att inse att det loppet är kört och att man skall överge den typen av resonemang, medan Ivar Virgin inte tycks ha lärt någonting utan fortsätter att gå fram med den frågan; det förvånar mig verkligen oerhört.

Jag kan berätta att styrelsen för energiverket i Uppsala och energiverkschefen där under de dagar då detta var aktuellt med mycket klara siffror och entydiga besked visade att byggandet av hetvattenledningen skulle vara helt katastrofalt för en kommun som Uppsala; det skulle ha medfört mycket stora förluster i fråga om uppvärmning av det stora fjärrvärmenät som vi har i Uppsala. Jag tror att Ivar Virgin och moderaterna bör överge de argumenten – de är antika vid det här laget.

Anf. 15 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Miljödebatten förs i dag här i riksdagen och ute i samhället med all rätt med utomordentligt stort allvar. Man behöver inte gå till några opinionsundersökningar, Ivar Virgin, för att konstatera att miljöfrågorna i dag engagerar människor lika starkt som de tidigare stora frågorna gjorde: fred, rätten till arbete och rätten till bröd.

Jag skulle också vilja säga att vi alla har skäl både att beslutsamt gripa oss an med de praktiska insatser som behövs för att övervinna miljöhoten och att visa en viss ödmjukhet inför vårt förflutna. Jag tycker inte att det passar sig att här i riksdagen försöka tävla om vem som är bäst eller sämst: Loppet är nog ganska jämnt. Om det var några som tidigt drev miljöfrågorna så var det de socialdemokratiska regeringarna på 1960- och 1970-talen, som genomförde reformer och lagstiftning, ofta i strid med er. Nu vet vi att det var långtifrån tillräckligt och att vi behöver göra mycket, mycket mer.

När jag läser era motioner eller lyssnar till era inlägg kan jag också konstatera att vi i själva verket är ganska överens om vad som behöver göras. Man kan, om man vill vara elak, säga att ni nästan har kopierat budgetpropositionen när ni har skrivit era motioner, där ni framför krav på insatser på områden där vi i budgetpropositionen redovisar att förslag kommer under året; de håller nu på att utarbetas. Visst vore det bra om vi vore längre komna – det tycker jag också. Men varför passade ni inte på att lägga fram de förslagen när ni var i regeringsställning?

Herr talman! Jag tänker som sagt inte delta i tävlingen om vem som är bäst eller sämst. Jag tänker i stället ägna mitt anförande åt att lägga fast några principer som vi tycker är viktiga för miljöpolitiken och så långt det är möjligt och efter bästa förmåga redovisa vad vi faktiskt gör. Däremot tänker jag inte gå in på en detaljdiskussion av hur arbetet i myndigheter eller i regeringskansliet just nu bedrivs med en rad frågor som håller på att beredas. Den diskussionen får vi ta när resultatet av våra mödor om några veckor eller månader presenteras för riksdagen.

Herr talman! Vi vet att den miljökris som nu råder orsakas av mänsklig verksamhet. Vår användning av en slösaktig och miljöfarlig teknik innebär att vi förbrukar naturresurser för kommande generationer och att förnybara naturresurser som skogar och hav hotas. Jag är övertygad om att skall vi

lyckas med miljöpolitiken måste vi bryta med denna teknikkultur, som är så miljöförstörande, och i stället utveckla miljövänliga alternativ på område efter område. Vi måste helt enkelt på ett genomgripande sätt utveckla industrisamhället och ändra vår livsstil.

Miljökrisen är global och måste bekämpas globalt. Inget land kan stänga sina gränser för luft- och vattenföroreningar eller giftutsläpp. Föroreningarna följer luftströmmarna över hela jordklotet. Plundring och förgiftning på en plats leder ofta till svåra problem på andra platser. Miljökrisen kan därför bara lösas i ett samarbete mellan jordens länder.

Ekonomisk utveckling kan och måste förenas med kravet på bibehållen ekologisk balans. Om vi inte klarar det utan fortsätter att använda felaktig och miljöskadlig teknik, äventyras inte bara vår egen generations levnadsvillkor utan också våra barns och barnbarns.

Miljöfrågan är i allra högsta grad en fråga om solidaritet. Genom att utveckla vårt sätt att leva i en mer resurshushållande och miljövänlig riktning, kan vi också bidra till att säkerställa resurser för kommande generationer och till att andra länder också får tillgång till en bättre teknik, utvecklad utifrån stränga miljökrav.

Vi har i vårt land en viktig uppgift: att vara pådrivande i miljöarbetet. Vi måste visa för andra att det finns alternativ till en kortsiktig, rå och hänsynslös exploatering av människor och naturresurser.

Vi har nu kommit till en gräns där det är en kapplöpning med tiden om vi skall hinna vrida utvecklingen rätt. Här har vi i vårt land, där vi nu på område efter område kommer nya problem på spåren och där vi nu tar itu med problemen, en viktig roll i det internationella arbetet.

Genom vårt dagliga arbete får vi steg för steg en allt djupare kunskap om miljögifternas och närsaltarnas betydelse för skogsdöden och för förgiftningen av sjöar, hav och vattendrag. Ytterst handlar det om människors och andra organismers livsmiljö och om våra möjligheter att överleva.

Vi påminns ständigt om riskerna. Denna vecka har, som flera redan har påpekat, smogen från Europas industri- och trafikcentra nått in över vårt land och drabbat många människor med svåra hälsoeffekter. Nedfallet kommer under lång tid att skada våra skogar och åkrar, sjöar och hav. Förra veckan oroades vi av rapporterna att forskare funnit höga halter av miljögiften PCB långt uppe i fjällvärlden – i Abisko. Andra forskare rapporterade i somras att de funnit DDT och andra växtgifter, som för länge sedan förbjudits i vårt land och i de flesta länder på norra halvklotet, i Östersjön.

Regeringens arbete med miljöfrågorna bedrivs i medvetande om att det är nödvändigt med intensiva insatser både nationellt och internationellt.

Nyligen lade regeringen fast ett program för hur användningen av bekämpningsmedel skall halveras på fem år. Tidigare har beslut fattats om skärpta avgaskkrav för bilar och om åtgärder mot asbest. Det innebär att vi nu har redovisat hur våra tre vallöften på miljöområdet skall omsättas i praktisk handling. Det är naturligtvis rejäla steg på vägen och bra bevis för att man kan lita på våra löften. Men det innebär sannerligen inte att vi slår oss till ro. Tvärtom – arbetet pågår nu för att ställa upp och förverkliga nya, betydligt högre mål för miljöpolitiken.

Och så måste det, herr talman, vara under lång tid framåt med tanke på allvaret i situationen.

Just nu befinner vi oss mitt uppe i arbetet med att genomföra de aktionsprogram mot luftföroreningar och försurning som riksdagen fastställde 1985. För detta och nästa budgetår står 326 milj. kr. plus en reservation på 97 milj. kr. till förfogande för det arbetet. Ett nytt program håller på att utarbetas och skall läggas fram under det kommande året.

Det finns förvisso hoppgivande tecken på goda resultat inom arbetet mot försurningar – men tyvärr mest oroande rapporter. Vi har t. ex. genom ett mycket intensivt oljeersättningsprogram halverat oljeanvändningen, och vi har infört hårda normer mot utsläpp från både kol- och oljeeldade anläggningar. På det här sättet har svavelutsläppen minskat med 70 % sedan 1970. Vårt mål är att 1995 komma ned till 65 % av 1980 års nivå. Tyvärr har den nedåtgående trenden när det gäller svavelutsläpp nu brutits. Det är flera faktorer som har medverkat till en ökad oljeeldning. Som ett led i arbetet för att pressa ned svavelutsläppen igen har regeringen för en tid sedan hos GATT begärt en notifiering om en skärpning av normerna för halten av svavel i eldningsolja. Vi kommer att ta beslut om dessa skärpta normer så fort GATT-notifieringen är klar. Även andra åtgärder för att minska oljeanvändningen och få ned utsläppen av svavel från oljeeldade anläggningar övervägs.

I försurningsprogrammet ingår också ett åtagande att minska kväveutsläppen med 30 % mellan 1980 och 1995. Det är naturligtvis inte tillräckligt, men det är åtminstone en början. Det här målet har vi redan uppnått inom energisektorn. Vi menar emellertid att man måste gå längre, och därför har regeringen uppdragit åt energiverket och naturvårdsverket att utarbeta ett åtgärdsprogram för att ytterligare minska kväveoxidutsläppen från förbränningsanläggningar. Resultatet av det uppdraget kommer att redovisas inom kort.

De uppgifter som då skall presenteras visar dess värre att vi trots insatserna på energiområdet sannolikt kommer att få väldigt svårt att klara de åtaganden vi har gjort när det gäller kväveutsläppen, om vi inte gör något radikalt åt trafiken. Tyvärr är trafiksektorn den sektor som svarar för den ojämförligt största andelen av kväveutsläppen – grovt räknat ca 70 %. Problemen inom trafiksektorn växer också. Det gör att vi måste ytterligare skärpa insatserna på det här området. Den nya bilavgaslagen och satsningen på katalytisk rening och blyfri bensin är betydelsefulla första steg, och arbetet på det här området går nu bra. Men det räcker inte – detta är uppenbart. Regeringen beslöt förra veckan att skärpa gränsvärdet för den tillåtna halten av koloxid i avgaser vid tomgångskörning för bilar från 1985 års modell och senare. Naturvårdsverket skall enligt uppdrag om några veckor redovisa vilka avgasreningskrav som bör fastställas för lastbilar, bussar och dieselfordon. Det är regeringens avsikt att snarast fastställa hårdare krav för den tunga trafiken. Insatserna för att minska fortkörningen genomförs nu med stor kraft. Vi undersöker också beslutsamt sambandet mellan hastighet, miljö och trafiksäkerhet.

Jag vill dementera vad som har sagts om kommunikationsministerns uttalanden och citera ur ett pressmeddelande från kommunikationsdepartementet för att visa vad kommunikationsministern verkligen sade:

Vi hoppas att NTF:s hastighetskampanj skall kunna bidra till att vända utvecklingen mot allt högre hastigheter. Samtidigt är vi beredda att vidta andra åtgärder om hastigheterna fortsätter att öka och om vi inte återigen får en minskning av antalet skadade och dödade i trafiken.

Kommunikationsdepartementet samt miljö- och energidepartementet genomför nu gemensamt arbetet med den trafikpolitiska proposition som skall redovisas nästa år. Vi kommer att presentera en proposition där miljöfrågorna verkligen har satts i centrum när det gäller utveckling av framtidens trafiksystem. Vi diskuterar också gemensamma internationella initiativ, t. ex. att miljö- och trafikministrarna inom OECD skulle träffas för gemensamma överläggningar.

I arbetet mot luftföroreningar och föroreningar är det naturligtvis också mycket viktigt vad vi gör åt avfallsproblemen. Regeringen kommer att förelägga kommunerna att beträffande avfallshanteringen skall de skärpta regler för utsläpp som naturvårdsverket och energiverket har föreslagit gälla för både nya och äldre anläggningar, och det betyder att äldre anläggningar måste rustas upp. Men vi nöjer oss inte med det, utan vi kommer också att föreskriva att en satsning skall ske på utveckling av alternativ teknik beträffande förbränning av sopor. Naturligtvis måste vi också fortsätta efter linjen med noggrann källsortering. Det är inte sant att massa- och pappersindustrin inte kan ta emot mer papper. Jag hade en överläggning med företrädare för massa- och pappersindustrin i höstas för att diskutera olika miljöfrågor – både sådana som berör havsföroreningar och de frågor jag nu berört. Det besked jag fick var att man visst har tekniska möjligheter att ta emot mer papper, men man är inte sams i prisförhandlingarna. Det är i den diskussionen som man nu har försökt låt mig säga använda fel argument för att komma fram på genvägar.

Herr talman! Vi kan – och det tror jag har framgått av mitt anförande hittills – långt ifrån vara nöjda med resultaten här hemma. Därför måste vårt arbete för att komma till rätta med våra egna luftföroreningar intensifieras. Jag är övertygad om att det är bara genom kraftfulla egna insatser som vi kan nå framgång i vårt internationella arbete. Samtidigt vet vi att vår egen miljö inte varaktigt kan förbättras om omvärlden förblir passiv. Därför är ett internationellt miljövårdsarbete nödvändigt både för vår egen skull och för våra medmänniskor.

Arbetet inom ramen för konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar för att nå enighet om kraven att minska svavelutsläppen med 30 % till 1993 ser antligen ut att ge resultat. 21 stater har skrivit på protokollet. Men det är inte tillräckligt med en 30-procentig minskning. Vi måste höja målet vad gäller både svavelutsläppen och andra luftföroreningar. På svenskt initiativ arbetar en särskild arbetsgrupp sedan hösten 1985 med uppgift att utarbeta vetenskapliga och tekniska underlag för att minska kväveoxidutsläppen. Detta arbete har från svensk sida givits hög prioritet, och vi hoppas att ett avtal skall vara klart redan i höst. Vi arbetar på samma sätt mycket aktivt för att inom ramen för ozonkonventionen få till stånd ett särskilt avtal om minskat utsläpp av freoner. Också på detta område har det antligen skett ett genombrott, inte minst tack vare de fakta som vi från svensk sida har kunnat presentera. Vi hoppas därför på resultat under detta år.

FN:s miljöstyrelse kommer att hålla sitt 14:e styrelsemöte i Nairobi i år. Mötet kommer att behandla frågor som ökenutbredningen, ozonskiktet och jordbrukets miljöpåverkan. Men den viktigaste frågan vid styrelsemötet kommer att vara frågan hur det internationella miljövårdsarbetet skall kunna förstärkas och effektiviseras. Flera förslag i den riktningen kommer då att framläggas, bl. a. Brundtlandkommissionens rapport om miljö och ekonomisk utveckling. Sverige spelade en avgörande roll vid kommissionens tillkomst 1983, eftersom vi såg den som ett viktigt led i ansträngningarna att driva på det internationella miljöarbetet. Just nu pågår, i samarbete med våra nordiska grannar, ett intensivt förberedelsearbete inför mötet i Nairobi.

Vi kommer att göra allt för att det skall bli ett nytt genombrott för det praktiska och konkreta miljövårdsarbetet. Den svenska regeringen är självfallet också beredd att medverka till en uppföljning av Stockholmskonferensen 1972 – förutsatt att ett sådant möte verkligen kan ge konkreta resultat!

Sverige har på olika sätt tagit initiativ inom Europeiska säkerhetskonferensen, ESK, för att stärka miljösamarbetet mellan länderna i Europa och Nordamerika inom ECE:s miljökommitté. Inom ramen för detta arbete lade Sverige tillsammans med övriga nordiska länder i början av denna vecka fram förslag bl. a. om vidgade åtaganden beträffande gränsöverskridande luftföroreningar och skyddet av havsmiljön. Ett annat svenskt förslag syftar till att få till stånd ett avtal inom ramen för ozonkonventionen om minskat utsläpp av freoner.

Jag fick precis innan jag gick upp i talarstolen en rapport om att hittills har arbetet den här veckan inom ESK i hög grad präglats av ett nytt och mycket större intresse för miljöfrågorna än tidigare.

Naturligtvis lägger vi ner ett mycket omfattande arbete på det nordiska samarbetet. Det nordiska miljöministermötet i oktober var ett mycket viktigt möte, då flera förslag från svensk sida ledde till beslut om internationella initiativ, där vi nu befinner oss mitt uppe i ett aktivt arbete.

Vi har också kontinuerliga kontakter med EG och EFTA enligt ett avtal från 1977. Det kommer att vara ett miljöministermöte i vår för att förbereda mötet med FN:s miljöstyrelse i juni.

Jag vill säga att förutsättningen för vårt samarbete med EG och EFTA i de här frågorna är att vi skall driva på, inte att vi skall anpassa oss genom att sänka våra egna miljökrav. Om detta är regeringen fullständigt enig, och det pågår en systematisk genomgång i regeringskansliet för att säkerställa att så blir fallet.

Som jag nämnt, driver vi också på i de internationella sammanhangen när det gäller trafik- och miljöfrågorna. I fråga om bilavgaserna fattade vi beslut på egen hand, när våra ansträngningar att få EG med oss hade misslyckats, men jag tror att det är väldigt viktigt att vi spelar en pådrivande roll fortsättningsvis.

När det gäller föroreningarna av haven pågår nu ett lika intensivt arbete som i fråga om luftföroreningarna. Också här krävs både nationella och internationella insatser. Östersjöns sju strandstater samarbetar inom konventionen för skydd för Östersjöområdet marina miljö, den s. k. Helsingforskonventionen.

En av de frågor där de nordiska miljöministrarna på svenskt initiativ fattade beslut i höstas var att vi skulle begära att 1988 års möte inom Helsingforskonventionen skall hållas på ministernivå för att driva på arbetet och få till stånd konkreta åtaganden från medlemmarna. Nu pågår ett intensivt arbete för att övervinna det motstånd mot detta krav som finns på många håll bland medlemsstaterna.

Aktionsgruppen mot havsföroreningar, som regeringen tillsatte förra sommaren, håller samtidigt på att utarbeta ett konkret svenskt handlingsprogram för minskning av föroreningarna till havet. Det skall vara färdigt så att naturvårdsverket kan presentera sitt förslag någon gång under våren. En första preliminär upplaga i stencilform har utlovats i april.

Som ett led i detta arbete sammanträffade jag för ett par veckor sedan med länsstyrelserna i samtliga kustlän och de inlandslän som bidrar till havsföroreningarna. Länsstyrelserna lämnade mycket ingående redovisningar av problemen och av sina förslag till åtgärder. Det framkom mycket klart att det krävs omfattande insatser inom såväl jordbruket som industrin, trafiken och de kommunala avloppssystemen. Jag hade ingående överläggningar redan i höstas med massa-, pappers- och skogsindustrin om de speciella miljöproblem som är knutna till den verksamheten.

Det arbete som behöver genomföras längs hela vår kust har som bekant redan inletts i Laholmsbukten. Vi har också träffat överenskommelse med Norge och Danmark om gemensamma insatser för Västerhavet och Öresund. Naturligtvis är det initiativ vi har tagit inom ramen för Östersjökonventionen ett led i det arbetet.

I höst kommer också Nordsjöstaterna att samlas i Storbritannien för en konferens om Nordsjöns marina miljö. Det finns en stor risk för att det bara blir en sorts vetenskapligt seminarium. Sverige verkar aktivt för att Nordsjökonferensen skall bli det tillfälle då också där görs konkreta åtaganden.

Herr talman! Ett genomgående drag i vårt internationella arbete är just att vi försöker få till stånd bindande åtaganden och avtal mellan stater för att begränsa utsläpp och föroreningar. Det är då självfallet viktigt med ett enigt uppträdande från svensk och nordisk sida för att vi skall ha framgång i detta arbete. Vi bör alla i våra respektive partier verka över nationsgränserna för att underlätta det arbetet. Därför tycker jag att det är mycket hoppningivande att se det engagemang för miljön som samtliga partier i riksdagen i år ger uttryck för.

För mig och för regeringen är det viktigare att ta vara på det som förenar oss än att peka ut de detaljer varigenom vi skulle kunna profilera oss mot varandra. Vi behöver den kraft och styrka som samlingen kring gränsöverskridande värderingar kan ge inför det svåra och tålmodsprövande arbete vi har framför oss – inte minst på det internationella planet.

Till sist: Jag får många brev och träffar många människor som säger att miljöhoten ter sig så skrämmande och hotfulla att de känner sig maktlösa. De frågar: Är det lönt att försöka? Är det inte för sent?

Inför den reaktionen har jag många gånger påmint om hur det var för dem som för 50 år sedan skulle börja bygga folkhemmet och utrota fattigdomen och nöden eller för dem som försöker sig på samma uppgift i Indien.

Tanzania eller Nicaragua i dag. Visst kunde uppdraget förefalla dem hopplöst, men de vågade.

Och visst förefaller människors ondska och dårskap ha ökat under de 50 år som gått sedan dess. Men låt oss för den skull inte glömma de många bevis som vi samtidigt sett för människans förmåga att ständigt på nytt återskapa det som har förstörts och bygga upp något nytt och bättre. Det borde lära oss att inte ge upp inför miljöhoten. Vi måste ta itu med dem med samma beslutsamhet, uthållighet och framtidstro som har dem som utrotade fattigdomen och nöden i vårt land.

Anf. 16 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Först och främst skulle jag vilja instämma i den positiva syn som statsrådet Birgitta Dahl gav uttryck för i slutet av sitt anförande, nämligen att vi har möjligheter att bemästra problemen. Det gäller bara att ta vara på dem och med hjälp av teknik och övriga resurser vrida utvecklingen rätt. Jag tycker att vi på det området har givit en rad positiva förslag.

Jag är också glad över det ökade internationella engagemang som statsrådet ger uttryck för. Jag tror att det är absolut nödvändigt. Med de resurser vi har verkar vi i den riktningen inom EDU, sammanslutningen av konservativa partier i Europa. Jag kan försäkra att vi har haft ganska hårda duster bl. a. med engelsmännen om att de självfallet borde gå med i 30-procentsklubben. Samtal och försök att övertyga är trots allt den möjlighet vi har.

Statsrådet sade att vi hade kopierat budgetpropositionen. Jag tror mera på min beskrivning: Förslag som vi har lagt fram flera år i rad nämns i budgetpropositionen som områden där man kommer att lämna förslag. Det är i och för sig glädjande, men regeringen är trots allt en minoritetsregering, och jag har en viss förståelse för att man väntar och ser vad oppositionen har för olika detaljförslag innan man lägger fram sina egna.

Jag hoppas emellertid att en hel del av våra konkreta förslag, t. ex. på förbränningsområdet, kommer att tas på allvar av regeringen, så att man skärper utsläppskraven när det gäller koleldning och när det gäller kväveoxider. Här föreslår vi en rad konkreta åtgärder, som man lätt kan se i våra motioner.

När det gäller exploateringen av naturresurser tycker jag att regeringen på några punkter handlar tvärt emot vad den säger sig göra. När det gäller Gullhögfloarna, en torvmosse i Härjedalen, går man emot naturvårdsintressena, och jag gav ett annat exempel i mitt anförande, Måkläppen utanför Falsterbo. Det gäller viktiga områden där man inte skall handla på det sättet.

Anf. 17 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Först till frågan om kopieringen av propositionen. Jag tackar miljöministern för det anslag för flora- och faunavård som föreslås i propositionen i år. Det gäller ett krav som folkpartiet drivit år efter år, fått avslag på och reserverat sig ensam för.

Men det finns med i år. Man skulle ju tro att miljöministern ville ge oss beröm, men det blir inte beröm, utan motsatsen när hon säger att vi har plockat ur propositionen.

Jag måste erkänna att jag tycker att propositionen är mager, och jag vill klart poängtera att vårt motionsarbete i princip var avslutat när vi fick ta del av budgethandlingarna. Men det är klart att vi stämmer av motionerna mot budgeten. Det är så det rent praktiskt går till.

Men en sak är intressant, som miljöministern tar upp: det är så mycket som stämmer överens. Jag tror detta är riktigt i vissa avseenden. När man beskriver miljöhoten är vi överens.

Men sedan kommer vi till nästa frågeställning: Hur skall vi klara dessa hot? Det är på den punkten vi inte är överens. Där har vi en rad konkreta förslag, men miljöministern säger: Detta kan jag inte svara på nu – det pågår utredningar och det kommer i sinom tid.

Detta besked har vi fått år efter år, och därför blir vi självfallet otåliga. Det finns många även i Birgitta Dahls egna led som håller med om att de förslag som hittills kommit på miljöområdet är ganska klena.

Det har dock kommit en del propositionsförslag om detta, och jag har funderat på om folkpartiet gått emot något av dessa. Jag tror inte det är så. Jag tror att de flesta biträtts av alla partier. Visst har vi haft litet olika uppfattningar; många gånger har vi velat gå längre, men vi väntar på förslag.

När det gäller avfallshanteringen – som jag skall få diskutera i en interpellationsdebatt med Birgitta Dahl och därför inte skall gå in på i dag – lyfte hon ändå litet förlåten.

Varför skulle vi inte kunna få det besked som Bengt Westerberg ville ha av statsministern i går och som jag frågade om i dag: Kommer dessa förändringar i miljöskyddslagen att innebära att miljöskyddsavgift kan tas ut omedelbart, om kommun eller företag överskrider uppsatta värden? Som det nu är, är det en oerhört svår procedur att fastställa detta, och det är få som har kunnat ställas till ansvar. Det är viktigt att få detta besked.

Vi vet att det är svårt med miljöarbetet. Vi vet att naturvårdens folk har sämre resurser än andra. Därför har vi begärt förstärkning av anslagen för dessa myndigheter.

I alla diskussioner som vi för får vi höra att propparna är natur- och miljöfolket, som inte hinner med, medan andra har resurser. Då är det naturligt att ställa frågan: Kommer naturenheterna att få de resurser som de behöver för att kunna hänga med?

Anf. 18 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Miljöministern påstår sig inte delta i tävlingen eller debatten om vem som är bäst på miljöområdet, och därmed vill hon sopa undan all konkurrens genom att påstå att socialdemokraterna är bäst och att ingen skall påstå något annat – det är miljöministerns attityd.

I nästa andetag medger hon dock att det finns mycket kvar att göra – efter fem regeringsår i följd!

Därefter kommer litet småskäll på oppositionen som inte gjorde det som var ogjort redan 1976–82 då den hade regeringsmakten.

Logiken i resonemanget är inte imponerande.

Miljöministern tar fram kalkningsverksamheten och resurserna för den som exempel på någonting positivt. Då är det faktiskt ett klander mot regeringen att det på denna punkt finns en reservation på 97 milj. kr.

Självfallet borde ett så angeläget arbete ha drivits i sådan takt att medlen hade förbrukats.

Jag ställde fyra frågor i mitt anförande. Jag är medveten om att det kan vara svårt för statsrådet att hinna besvara dem i sitt huvudanförande, och därför vill jag upprepa dem för att hon skall kunna få en chans i nästa replik.

Det gällde vårt förhållande till EG: Finns det risker för att vi väljer handelspolitiska fördelar före hälso- och miljökrav?

Finns det något sakligt försvar för beslutet om kol i Värtan?

Eftersom miljöministern här mycket korrekt tog upp bilismen som ett område som över hela bredden måste vidta åtgärder för att vi skall ha en ärlig chans att klara miljökraven, och eftersom vi är överens om detta, även om vi vill gå längre, vill jag fråga om regeringen anser det angeläget att ge den nya tekniken med vätesuperoxidblandningen en möjlighet eller inte.

Den fjärde frågan handlade om RAN-ångdrivsystem.

Jag är medveten om att man kanske inte klarar alla dessa frågor på en treminuters replik. Jag kan ställa en interpellation i någon av dessa frågor i fall miljöministern nu väljer bort den i dag.

Självfallet ansluter vi i centern oss till den djupgående analys av miljöproblemens tyngd och vikt som miljöministern avslutade med. Vi ställer helt upp på ett seriöst arbete i den riktningen.

Anf. 19 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker inte heller att man skall tävla om vem som är bäst, och jag tycker också att det är på sin plats att vara mycket ödmjuk inför dessa frågor. Då skall man inte heller tala om vem som kopierat vem, för det skulle vi verkligen kunna diskutera ganska länge.

När det gäller tidigare socialdemokratiska regeringar är det klart att mycket har gjorts för ganska länge sedan. Jag bodde i Stockholm under 1940- och 50-talen. Då fångades det ingen lax under broarna här, och paratyfus-sommaren 1955 blev det decenniets väckarklocka.

Sedan gjordes det mycket på vattenvårdsområdet, där vi blev ledande i världen. Det var mycket bra.

Men för att nu kritisera socialdemokratin och dess regeringar litet från vänster vill jag bara framhålla att det därefter har funnits en period då dessa frågor inte prioriterats särskilt mycket.

Detta gäller energifrågan, där vi under de senaste decennierna sett avskräckande ställningstaganden. Det har också gällt miljöfrågorna. Det är inte för ingenting som ni socialdemokrater fått beteckningen betongparti. Detta tycker jag också borde mana till en smula ödmjukhet också från energi- och miljöministern. Vi känner alla till vilka problemen har varit, vilka diskussioner som har förts och vilka ställningstaganden som gjorts.

Jag ville säga detta med anledning av inledningen i miljöministerns anförande nu sist.

När det gäller olika detaljfrågor som jag tog upp gläder det mig att man är beredd att ta itu med kväveoxiderna ifrån trafiken. Man vet ju att det är det stora problemet. Kommunikationsministern och övriga i regeringen kanske är beredda att ingripa med lagstiftning om begränsade hastigheter och andra åtgärder som behövs på detta område. Det är mycket bra om så sker, och jag

tolkar detta som att det är en sak som kan komma att inträffa, om vi skall uppnå de gränsvärden som vi har lovat och talat om under några år.

Det är naturligtvis samma sak när det gäller avfallsfrågan. Det är ju briljant om tekniken finns i pappersbruken. Om tekniken och kapaciteten finns och det hela handlar om prisöverläggningar och om vem som skall betala vad kan regeringen inte sitta still, utan den måste ingripa. Ändå går insamlat papper till bränning. Det har man kunnat läsa i pressen under de senaste dagarna. Energi- och miljöministern vet kanske bättre än jag vad som har hänt. Har det bränts något papper, eller skall det brännas, eller vad handlar det om? Är det fråga om priser och annat måste regeringen ingripa.

Jag hoppas att Sverige kan vara pådrivande i EG. Men Sverige är en liten stat med åtta miljoner invånare, och vi kommer att bli utsatta för press. Jag tror att det är bra att vi har det klart för oss.

Min taletid är nästan slut. Jag tycker att det är bra att man talar om havsförroreningar, konferenser, ministermöten, m. m., men vi måste komma fram till konkreta beslut.

Anf. 20 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Även om jag får interpellationer och frågor kommer jag att vägra att detaljdiskutera frågor som är föremål för beredning i myndigheter eller i regeringskansliet. Mina ärade erfarna kolleger vet att detta är det enda som är korrekt. Däremot skall jag svara på de frågor som jag har möjlighet att svara på enligt de regler som gäller. Jag tror mig kunna påstå att jag brukar, efter bästa förmåga, vara beredd att svara mycket öppet.

Frågan om EG anser jag, Ivar Franzén, att jag i mitt inlägg besvarade mycket utförligt, och jag beskrev hur regeringen arbetar för att säkerställa att samarbetet med EG skall få karaktären inte av att vi anpassar våra regler nedåt, utan tvärtom att vi kan driva på i EG-arbetet.

När det gäller Värtan är det faktiskt Stockholms kommun och inte regeringen som har begärt att få bygga denna anläggning. Vad regeringen har tagit ställning till är om denna anläggning är tillåtlig enligt 136 a § i byggnadslagen. Därvid har regeringen fastlagt utomordentligt stränga miljökrav. I fortsättningen kommer, vare sig vi diskuterar i termer av miljöfrågor eller långsiktig energipolitik och kärnkraftsavveckling, en sådan princip att gälla, tillämpad i praktiken, att miljökraven blir så hårda att traditionell teknik, t. ex. kondensanläggningar, över huvud taget är uteslutna och att man tvingar fram satsning på ny teknik som är radikalt bättre än den som tillämpas i våra grannländer, på så nära håll som i Danmark, och som av många diskuteras i energidebatten. Jag hoppas att vi skall få fram även andra anläggningar, t. ex. förgasningsanläggningar, där man provar den nya tekniken, men också sådana där man provar teknik i betydligt mindre skala.

Vi har den principen, att när vi skall genomföra svåra arbetsuppgifter försöker vi förbereda dem genom ett utredningsarbete med myndigheters och ibland parlamentariska utredningars hjälp, och om det går, helst i samråd med de berörda parterna för att försäkra oss om framgång i vårt arbete. Flera ledamöter har i dag krävt att vi noggrant skall utreda frågor för att försäkra oss om att det inte uppstår oväntade miljöproblem. I nästa andetag kräver de att vi genast skall fatta beslut utan att först göra denna prövning. Jag kan

medge att det är tålmodsprövande att inte få smälla till på en gång på en rad områden som bekymrar oss. Den process där vi nu befinner oss, där ett antal arbetsgrupper, myndigheter och regeringskansliet anstränger sig till det yttersta för att snabbt ta fram konkreta praktiska handlingsprogram, är tålmodsprövande. Min förhoppning är att vi under detta år på det ena området efter det andra skall se att vi har kommit i gång.

De centrala miljömyndigheterna har redan i årets budget inte bara sluppit besparingskraven, utan de har också fått förstärkta resurser, just för att de skall kunna arbeta med full kraft. Hur det skall bli med andra myndigheter som har uppgifter på detta område väntar vi förslag om från Sven Heurgrens utredning. Han har fått mycket kort tid på sig att bli färdig – den 1 september i år. De andra frågorna som har diskuterats – avgiftssystem, miljölagstiftning och annat – är också sådant som befinner sig i processen.

Om vi slutar att gnabbas om vem som har kopierat vem kan jag säga att jag sannolikt redan nu kan glädja mig åt att kunna kassera in ett mycket massivt stöd för de förslag som regeringen kommer att redovisa under det närmaste året och åren för riksdagen, om man skall döma av denna debatt och de motioner som har väckts.

Anf. 21 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Jag tycker trots allt att det är en viss skillnad mellan vad miljöministern säger att regeringen gör och det sätt man agerar på i riksdagen. Det fanns ett förslag om att skärpa miljökraven när det gäller kolförbränning – man skulle inte tillåta mer än 0,05 gram svavel per MJ. Det var centerpartiet och vi som ursprungligen förde fram detta krav. Detta krav har år efter år avslagits av riksdagen. I år lägger vi fram kompletterande krav när det gäller kväveoxider: att man inte skall tillåta mer än 0,1 gram kväveoxider per MJ. Detta är en konkret åtgärd. Det har väckts mycket hårda krav när det gäller förbränning. Jag har uppfattningen att PFBC-anläggningen med nöd och näppe skulle klara denna typ av krav.

Ett annat område där jag tycker att regeringen agerar på ett annat sätt än den säger sig vilja göra gäller halveringen av användningen av växtskyddsmedel i jordbruket. Jag tror att det kommer att vara lätt att uppnå målet och tror att målet i och för sig inte alls är kontroversiellt. Men vi vet också att rests substanser mycket sällan påträffas i svenska livsmedel. Det hör till rena undantagen. Men vi vet att rests substanser mycket ofta, nästan alltid, påträffas i importerade livsmedel. När de borgerliga partierna i utskottet försökte få gehör för tanken att man skulle sätta gränsvärdet till noll på de ämnen som är förbjudna i Sverige, och som vi inte ens accepterar användning av, fick vi inte förståelse för detta. Då tycker jag att man handlar på ett sätt som inte stämmer överens med den verbala förkunnelsen i dessa frågor. Jag tycker att det på en rad punkter finns anledning för regeringen att tänka igenom sådana frågor och så att säga åstadkomma en större samstämmighet mellan den verbala förkunnelsen och de vidtagna åtgärderna.

Anf. 22 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Om jag för min del också skall avsluta den här kopieringsdebatten, vill jag säga till statsrådet Birgitta Dahl: Var så god, kopiera om det är

bra förslag! Ta fram dem, vi vill gärna se dem! Och jag ställde just frågor kring detta.

Jag kommer tillbaka till frågan hur vi driver miljödebatten. Det är klart att vi skall visa ödmjukhet. Alla har väl sitt ansvar, och alla kan också ha gjort sig skyldiga till försyndelser – det är självklart. Men det är beklagligt och svårt när miljödebatten i stor utsträckning skall föras i allmänna termer – om hoten, om allt detta som vi är överens om. När vi sedan kommer till konkreta frågor, upplever vi här år efter år att samma problem är under utredning, och dem kan man inte säga någonting om.

Därför vill jag ställa några frågor här: Kommer det propositioner i höst om avfallsåtervinningen och om havsföroreningarna? Kommer det säkerställande program för våtmarker, fjällskogar och urskogar? Det är intressant att få klart för sig när dessa frågeställningar kommer att föreläggas riksdagen, om vi inte kan diskutera detaljer i dag.

En fråga som jag inte tror utreds men som jag anser vara viktig att diskutera – för den typen av frågor kan vi väl ändå diskutera – gäller stimulanser för den befintliga bilparken. Tror verkligen statsrådet Birgitta Dahl att det går att komma fram till det mål man har 1995 – år 1995 är nära – om man inte vidtar åtgärder också för den befintliga bilparken? Bilarna har lång livslängd.

Anf. 23 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Min fråga om EG gällde ju om miljöministern kunde ge en garanti. Jag delar självfallet den målsättning som miljöministern redovisar här – att vi skall försöka driva EG framför oss och inte låta EG tvinga oss till eftergifter. Men min fråga avsåg egentligen värderingen av handelspolitiska fördelar om EG inte vill ge med sig – om vi är beredda att avstå från dessa fördelar för att kunna behålla viktiga miljö- och hälsokrav. Nu är det kanske inte möjligt att besvara frågan mer fullständigt än miljöministern har gjort. Men min frågeställning var mycket strikt i detta fall.

Jag hoppas att jag inte har gjort mig skyldig till någon felsägning när det gäller Värtan. Här har talats om skäl att tillåta – för det är regeringen som tillåter detta. Att det är Stockholms kommun som beslutar om det är väl alla införstådda med. Miljöministern argumenterar så att man skulle kunna tro att det inte har funnits möjlighet att säga nej. Koncessionsnämnden sade ju nej, och jag förmodar att den har gjort en ingående avvägning av miljöskälen i samband med sitt beslut. Därför är det anmärkningsvärt om inte regeringen har haft några speciella sakskalet utöver miljöaspekterna som har gjort att man nödvändigtvis skulle släppa fram den här anläggningen och den här tekniken på den aktuella platsen.

Jag tror mig nästan kunna förutsäga att vi kommer att sluta upp kring de förslag som regeringen så småningom lägger fram när det gäller miljösidan. Men det kommer sannolikt att vara som vanligt – för litet och för sent. Det har varit mycket prat och litet handling. Det är handling vi väntar på.

Sedan är frågan vad miljöministern kan svara på och inte svara på. Jag har en obehaglig känsla av att detta är ganska glidande. Det ges ibland rätt generös information om vad regeringen har för sig när det är angeläget att föra ut den informationen.

Oppositionens möjlighet att följa en fråga, att försöka få fram den ur regeringens skrivbordslådor, består ju i att ställa frågor, att kräva redovisning av vad man gör – inte vilka beslut man kommer att fatta. Att få en redovisning av hur man arbetar och hur man ser på problemen tycker jag ändå är ett mycket rimligt krav. Jag är synnerligen besviken om dessa två mycket konkreta frågor inte blir besvarade. Tidigare har jag haft en interpellationsdebatt med industriministern när det gäller ångdriftssystem. Om jag inte får något ytterligare svar här, kommer jag i varje fall att göra ett försök via en interpellation.

Anf. 24 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Det höga skattetrycket och det dåliga skattesystemet inskränker friheten och drar ner tillväxten. Sverige har världens högsta skattetryck – det känner de flesta till. Men skattetrycket mätt på nationsnivå är kanske ett alltför teoretiskt begrepp. Låt mig därför ge ett exempel på hur skattetrycket kan vara för en normal familj i Sverige.

Jag utgår från en familj med en genomsnittlig industriarbetarlön, ungefär 110 000 kr. Den deltidsarbetande hustrun har 55 000 kr. i årsinkomst. Tillsammans tjänar makarna in mer än 165 000 kr. De tjänar in 225 000 kr., därför att arbetsgivaren för deras räkning betalar arbetsgivaravgifter. Av intjänade 225 000 kr. för denna normalfamilj går inte mindre än 141 000 kr. till skatt. Det är arbetsgivaravgifter, kommunal och statlig inkomstskatt, mervärdesskatt, bensin- och energiskatter, tobaks- och dryckesskatter, fastighetsskatt och en hel del annat.

Kvar för familjen att disponera blir 84 000 kr. Det innebär att politiker – vi i riksdagen och politiker i landsting och kommun – tar hand om och fördelar nästan två tredjedelar av normalfamiljens egna inkomster. Man skulle kunna beskriva det så, att friheten att bestämma över sin egen inkomst i Sverige är 37 % – om man nu kan mäta ett frihetsbegrepp i procent.

Skattesystemet är dåligt, sade jag. Genom att vår inkomstskatt har ett starkt progressivt inslag beskattas inkomstökningar ännu hårdare än den totala inkomsten. Det hindrar bl. a. den privata tjänstesektorn från att utvecklas. I stället har vi svartarbete. Många "gör det själva", och en hel del nödvändigt underhållsarbete kanske aldrig blir utfört därför att det kostar för mycket. Det är sådant som vi gemensamt förlorar på.

Och det är inte heller konstigt. Jag tar ytterligare ett exempel. En person som vill ha 1 000 kr. i nettoersättning, för att exempelvis göra ett mindre måleriarbete, måste kräva så mycket av den uppdragsgivare han har, även om bägge har genomsnittlig marginalskatt, 50 %, att den som ger uppdraget skall tjäna ihop 5 485 kr. Dessutom skall arbetsgivaren på det beloppet erlägga 1 982 kr. i arbetsgivaravgifter. Ungefär 7 500 kr. skall jobbas ihop för att någon faktiskt skall få behålla 1 000 kr. för en utförd arbetsprestation. Staten tar hand om mellanskillnaden, tillsammans med kommuner och landsting.

Beskattningen av inkomstökningar påverkar självfallet också lönebildningen. Men också det höga skattetrycket i sig självt ger samma effekt genom att man har ett behov, när man lever på marginalen, av att få inkomstillskott. För att man skall få ett nettoinkomstillskott ställs det höga bruttokrav i

lönerörelser, eftersom vi har höga marginalsatser.

SNS-ekonomerna, som häromveckan presenterade en rapport i anslutning till den omdiskuterade Brookingsrapporten om svensk ekonomi, hävdar att de senaste 20 årens utveckling av offentlig sektor och skattetryck har lett till att vår nationalprodukt, våra gemensamma resurser, är ungefär 100 miljarder lägre i dag än den annars skulle ha varit. Det är storleksordningen på de välfärdsluster som vi gör till följd av skattesystemet och skattetrycket.

Detta är tragiskt, skulle man kunna säga, inte minst därför att Sverige ju har goda förutsättningar för en mycket bättre ekonomisk utveckling och tillväxt. Vi har kapital, vi har kunskap. Men vi kan inte skapa denna ekonomiska utveckling genom politiska beslut; det är ingenting som vi bestämmer över i Sveriges riksdag. Det är bara genom enskilda människors idéer och arbetsinsatser som vi skapar ekonomisk tillväxt. För att ta till vara de möjligheter som finns måste skattetrycket sänkas och skattesystemet reformeras. Det är nödvändigt, fru talman, att sänka skattetrycket av främst tre skäl:

För det första: Om en skattereform görs inom ramen för ett oförändrat skatteuttag, får inte de enskilda människorna disponera mer av sina egna inkomster totalt sett. De skatter som tas ut betalas bara på annat sätt. Friheten blir inte större om skattetrycket är lika högt.

För det andra: Det finns snedvridningar till följd av utgifter, inte bara till följd av marginalsatser. Många av de öppna och dolda subventionerna i vårt ekonomiska system snedvrider förutsättningarna för ekonomiska beslut. Därmed blir den ekonomiska effektiviteten sämre och den ekonomiska tillväxten försämrats.

För det tredje: Om man genomför en skattereform inom ramen för ett oförändrat skattetryck skapas ett nollsummespel. Några får det bättre och några får det sämre.

I de tre skisser som lagts fram av SACO/SR, Kjell-Olof Feldt och folkpartiet är det fråga om detta nollsummespel. Här rör det sig om att man skall sänka marginalsatserna, vilket i sig är bra. Men det framhålls också att man åtminstone inte nu kan sänka skattetrycket. Dessa pengar måste då tas in på något vis. Man diskuterar olika former av avdragsbegränsningar, det må kallas real inkomstbeskattning eller något slags proportioneringsmetod. Man diskuterar att slopa eller minska grundavdraget och förändringar i schablonavdraget m. m. Dessa tre förslag tillsammans leder till att vissa människor får en sämre situation och får betala mer i skatt. De som råkar mest illa ut är normalinkomsttagare med småhus, deltidsarbetande, pensionärer och en del andra kategorier. Inte minst glesbygdsbor kan råka illa ut.

För att inte några skall förlora – ibland mycket kraftigt – är det viktigt att sänka skattetrycket, så att skatteomläggningen inte blir ett nollsummespel.

Skattetrycket kan sänkas bara genom att vi ser till att det blir en restriktiv prövning av de nuvarande offentliga utgifterna när det gäller den verksamhet som i dag pågår och inte utvidgar denna verksamhet. Om vi har en ekonomisk tillväxt på ungefär 2 % per år, skapas ett utrymme för skattesänkningar på 40 miljarder kronor genom skillnaden mellan inkomster till följd av tillväxten och utgifter som hålls nere genom en restriktiv utgiftsprövning. Skulle tillväxten uppgå till 2,5 %, blir utrymmet 50 miljarder kronor. Bara

genom en restriktiv utgiftsprövning och genom att man inte väljer att reservera den ekonomiska tillväxten för den offentliga sektorn utan i stället lämnar pengarna till enskilda människor skapas utrymme för en sänkning av skatten.

Mot denna bakgrund har vi moderater lagt fram ett förslag om en genomgripande skattereform, vilket utgår ifrån att skattetrycket skall sänkas. Vårt förslag innebär att skattetrycket successivt sänks med fem procentenheter under en femårsperiod med början 1988. I första hand är det inkomstskatten som bör sänkas. Den statliga inkomstskatten bör – med start år 1988 – successivt sänkas, så att en övervägande del av inkomsttagarna har en marginalskatt på högst 35 % den 1 januari 1990. Jag räknar då med genomsnittlig kommunalskatt. Inkomsttagare med högre inkomster skall ha en marginalskatt på högst 50 %. På litet längre sikt – under 1990-talet – bör den statliga inkomstskatten helt slopas utom för de högsta inkomsterna. Det innebär att de allra flesta inkomsttagarna får en marginalskatt på ca 30 %. Reformen måste utgöra ett inflationsskydd för skatteskalan. Inflationen får inte tillåtas att automatiskt höja skatteuttaget. Inkomstskattesystemet måste reformeras så att hänsyn tas till familjernas försörjningsbörda. Bolagsskatten bör reformeras så att skattesatsen sänks till ca 30 %, samtidigt som vissa breddningar av skatteunderlaget bör övervägas. Dubbelbeskattningen av aktieutdelningar bör slopas, och aktievinstbeskattningen bör sänkas till den nivå som gäller i omvärlden.

Vi har en del andra konkreta förslag till 1988, och även längre fram i tiden. De viktigaste inslagen just nu är alltså sänkt skattetryck, sänkt inkomstskatt, lägre marginalskatt och en reformering av bolagsbeskattningen. En sådan reform får stora effekter. De enskilda inkomsttagarna får sänkt skatt i kronor, men framför allt beskattas inkomstökningarna lägre. Lönebildningen kommer att påverkas i avsevärd grad.

En industriarbetare med genomsnittlig lön i dag som kräver en löneökning på 4 % årligen på sin disponibla inkomst måste begära – med nuvarande skatteskalor – 16 % under en treårsperiod för att klara detta. Med det förslag som vi lägger fram uppgår löneökningsbehovet till endast 6,6 % under denna treårsperiod, dvs. nästan 10 % lägre löneökningsbehov för att uppnå samma effekt. Detta skapar uppenbara möjligheter att genomföra en kraftig förbättring när det gäller de problem som vi har haft i många år: alltför höga lönekostnader jämförda med omvärldens.

Tjänstesektorn kan utvecklas bättre. Genom sänkta marginalskatter blir det betydligt billigare att köpa tjänster. Flera tjänster kommer att utföras; tjänstesektorn expanderar med ökad sysselsättning som följd.

Enskilda människor kommer – genom den moderata skattereformen – att kunna bestämma över en större del av sina inkomster. Därmed ökar friheten. Genom en högre tillväxt blir också inkomsterna totalt sett större: Detta gynnar de lägre inkomsttagarna. Men framför allt är det genom en ökad tillväxt, högre genomsnittliga inkomster, som vi kan trygga välfärden på sikt – det är det enda sättet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 25 KJELL JOHANSSON (fp):

Fru talman! Jag har till min besvikelse noterat att löneministern tydligen har fått annat att sysselsätta sig med som är viktigare än dagens debatt. Jag inser givetvis att skälen härför måste vara ytterst betydande, särskilt som löneministern anslag en stor del av gårdagens arbetsdag till att lyssna på den allmänpolitiska debatten. Jag skall ändå följa min planerade uppläggning av anförandet och koncentrera mig på de frågor jag hade tänkt att diskutera med löneministern, dvs. förutsättningarna för avtalsrörelsen 1988 och omläggningen av det svenska skattesystemet som diskuterats så livligt dessa dagar.

Bengt Westerberg och Anne Wibble framhöll i går den vikt folkpartiet fäster vid att förhandlingarna om 1988 års löner genomförs på ett lugnt sätt, så att konflikter på arbetsmarknaden undviks.

Löneökningarna bör hållas på en nivå som inte innebär en fortsatt urholkning av Sveriges internationella konkurrenskraft. I det konjunkurläge som råder i dag bör man se till att löntagarna kan påräkna reala förbättringar. Under en lång följd av år har vi från folkpartiets sida efterlyst en bättre långsiktighet i skattepolitiken i syfte att möjliggöra en reallöneutveckling som inte blir kostnadsdrivande.

Finansministern verkade nästan likgiltig när han i gårdagens debatt vinkade bort denna problemställning med hänvisning till att regeringen hos riksdagen redan fått igenom beslut om inkomstbeskattningen för 1988. Men som Anne Wibble påpekade kommer marginalskatten att överstiga 50 % 1988 för det överväldigande antalet heltidsarbetande. Målsättningen med skatteuppgörelsen som träffades mellan centern, folkpartiet och socialdemokraterna var som bekant den rakt motsatta. Det stora flertalet heltidsarbetande skulle ha en marginalskatt understigande 50 % efter reformens genomförande. När det gäller att uppfylla detta mål har vi således en tidsförlust på minst fem år. Följden har blivit att regeringen inför varje avtalsrörelse tvingas till ofruktbara korrektionsåtgärder av skilda slag. När jag senast debatterade skatter med löneministern var det sålunda skatterabatten som var på tapeten. I dag är det prisstoppet som står på dagordningen. I den nämnda debatten med Bengt K. Å. Johansson förklarade han faktiskt att regeringen inte ämnade ta till skatterabatter fler gånger. Det tyckte jag var ett positivt uttalande. Jag hade hoppats att här i dag kunna bibringa löneministern en liknande inställning även till prisstopp. Dessa båda åtgärder uppvisar nämligen ett omisskännligt släktskap. Den viktigaste likheten är att allt återgår till det gamla sedan effekten av åtgärderna upphört. Prisbilden blir med andra ord densamma som om åtgärderna aldrig hade vidtagits.

Fru talman! Jag vet inte om finansministern talade mot bättre vetande när han i gårdagens debatt hävdade att endast inkomsttagare med en årsinkomst på 150 000 kr. och däröver år 1988 kommer att ha en marginalskatt överstigande 50 %. Det rätta förhållandet är faktiskt att även de som har extremt låga inkomster, heltidsarbetande med en årslön på 80 000 kr. eller strax däröver, kommer att få en marginalskatt överstigande 50 % 1988. Jag hade hoppats att Bengt K. Å. Johansson varit närvarande i dag, så att han hade kunnat föra detta vidare till finansministern. Förhoppningsvis får såväl löneministern som landets finansminister så småningom detta klart för sig –

det kan de ha nytta av i arbetet.

I vår partimotion om skatterna konstaterar vi att man har gjort mycket blygsamma försök att få ned den totala kostnadsökningen i den svenska ekonomin till eller helst under den nivå som gäller för våra viktigaste konkurrentländer. Om man inte tar avgörande steg i den riktningen i avtalsrörelsen 1988, riskerar vi att allvarliga problem uppstår. I avvaktan på en större skattereform är den absolut viktigaste åtgärden på skatteområdet enligt folkpartiets mening att nu underlätta nästa avtalsrörelse. Vi föreslår därför att marginalskatterna skall sänkas med 3 procentenheter för alla heltidsarbetande den 1 januari 1988.

Av samma skäl, dvs. för att underlätta avtalsrörelsen, avvisar vi regeringens förslag om en höjning av arbetsgivaravgifterna med 1,3 % från den 1 januari 1988. Vi föreslår också att den extra ATP-avgiften på 0,2 % till de kollektiva löntagarfonderna avskaffas.

På kort sikt minskar därmed statens inkomster med ca 4,6 miljarder på grund av de sänkningar av marginalskatten som vi föreslår. Den uteblivna höjningen av arbetsgivaravgifterna motsvarar ca 3 miljarder kronor. Tillsammans innebär dessa båda förslag en skattesänkning med ungefär 7,6 miljarder kronor. Denna skattesänkning skulle avsevärt underlätta ett avtal på låg nominell nivå 1988.

Ett räkneexempel på individnivå kan illustrera effekterna:

Jag utgår från en löntagare som 1987 har en lön före skatt på 120 000 kr. Om arbetsgivaravgifterna höjs enligt regeringens förslag och kostnadsökningen för arbetsgivarna skall stanna på 3 %, blir löneökningen efter skatt för denne löntagare drygt 1 100 kr. Med vårt förslag blir löneökningen efter skatt i stället 1 900 kr. Till detta kommer ytterligare 900 kr. i skattesänkning, vilket totalt innebär en löneökning efter skatt på 2 800 kr. Då har jag räknat bort den sänkning av grundavdraget som vi föreslår i vår familjepolitiska motion för att förbättra för barnfamiljerna. För att lönen efter skatt skall öka lika mycket med de regler som regeringen föreslår, måste arbetsgivarens kostnader öka med 5,8 % eller nästan dubbelt så mycket som regeringen förutsätter. Vi föreslår också att inkomstskatteskalen inflationsskyddas.

Jag har nu, fru talman, redovisat den oro för avtalsrörelsen som vi känner och jag tänker här efter gå över till att säga något om hur vi från folkpartiets sida ser på en reformering av vårt skattesystem. Låt mig bara helt kort tillägga att vår oro givetvis inte blir mindre av de uppgifter som nu står att läsa i pressen, enligt vilka regeringen nu kan ha underskattat kostnaderna för den höjda kompensationsnivån i deltidspensioneringen med inmot 1,5 miljarder kr. Uppenbarligen blir skillnaden i bedömningarna på denna punkt ytterligare en stötesten i de kommande förhandlingarna.

Fru talman! Den viktigaste skattereformen är sänkta marginalskatter. Detta understryks av den internationella rörelseriktning som vi nu kan se. Enligt vår mening bör en marginalskattereform vara långtgående för att vi skall kunna anpassa skatteuttaget i vårt land till den nivå som gäller för jämförbara industriländer. Slutmålet bör vara att ingen inkomsttagare skall ha en marginalskatt överstigande 50 %.

En sådan reform innebär med naturnödvändighet omfördelningar mellan inkomsttagarna som blir betydande, om man ser reformen i ett ögonblicks-

perspektiv. Omfördelningarna kommer att överstiga exempelvis det som utgör ett normalt förhandlingsutrymme i lönerörelserna – de kommer t. o. m. att överstiga detta väsentligt, skulle jag vilja påstå.

Syftet med en skattereform är givetvis inte att ingripa i det förhandlingssystem som vi har i vårt land. Syftet är självfallet inte heller att ingripa i och förändra de lönerelationer eller den arbetsvärdering som arbetsmarknadens parter kommit fram till i fria förhandlingar. Tvärtom är syftet att denna arbetsvärdering skall underlättas av att skattesystemet reformeras. Utfallet av avtalsrörelserna skall inte misshandlas och förändras på det sätt som sker med dagens skattesystem och skatteskalar.

De omfördelningar som en långtgående marginalskaftereform ändå nödvändigtvis leder till blir dock betydande, som jag sade. Både på grund av detta och av praktiska och administrativa skäl anser vi därför att en marginalskaftereform bör genomföras stegvis under ett antal år. Ett minimum synes vara tre år. Härigenom ges arbetsmarknadens parter förutsättningar att på ett rimligt sätt anpassa lönebildningen till reformen. Även lagstiftaren får under en följd av år tillfälle att genom lämpligt utformade övergångsbestämmelser genomföra reformen på ett socialt acceptabelt sätt.

Som vi många gånger har framhållit blir en marginalskaftereform till viss del självfinansierad – detta är egentligen skälet till att vi föreslår en sådan. Likväl menar vi att reformen budgetmässigt bör betalas fullt ut när den genomförs. Jag skall försöka ge en förklaring till varför.

En finansiering genom besparingar i offentliga utgifter skulle innebära ytterligare påfrestningar på solidariteten genom att viktiga välfärdssystem berövades resurser samtidigt med omläggningen. Detta skulle givetvis försvåra genomförandet. Av de skäl som jag här har framfört anser vi därför att reformen bör betalas genom omfördelningar inom skattesystemets ram. Det står klart att basen för inkomstskatten vid en sådan finansiering måste breddas. Beträffande det nollsummespel som man från olika håll talat om vill jag säga att skillnaden mellan att som vi föreslår finansiera reformen fullt ut och att göra det genom besparingar eller skattesänkningar helt enkelt är att vi med vårt förslag så att säga kommer in i bilden litet senare, dvs. att vi fördelar skattesänkningarna när möjligheter härtill faktiskt har uppstått.

Vi menar vidare i förenklingssyfte att schablonavdraget bör bibehållas. Vid en sänkning av den högsta marginalskaftesatsen till 50 % enligt vårt förslag bortfaller i stort sett motiven för avdragsbegränsningen, vilken alltså bör avskaffas. Även detta innebär en efterlängtd förenkling.

Målsättningen för reformen bör vara att den inte skall medföra skattehöjning för någon heltidsarbetande. Härav följer att omläggningen måste omfatta även andra avsnitt än inkomstbeskattningen. Skälen till detta är betydande. Såväl företagsbeskattningen som kapitalvinstbeskattningen uppvisar i dag sådana avgörande svagheter att även områden som dessa måste omfattas. De nuvarande reglerna för beskattning av kapitalinkomster och kapitalvinster är extremt snedvridande. Skatteeffekterna blir helt olika för olika slag av tillgångar och olika beläningsgrader. Det totala utfallet av beskattningen är vidare negativt, dvs. avdragen överstiger inkomsterna från skatten.

Fru talman! En skattereform av det slag som jag här har försökt skissera

bör enligt folkpartiets mening kombineras med genomförandet av en långtgående förbättring av familjestödet i enlighet med vad vi har föreslagit i vår familjepolitiska motion. Om man gör så blir den samlade effekten av marginalskattereformen och det reformerade familjestödet en betydande standardhöjning för barnfamiljerna, vilket understryker den solidariska uppläggning av genomförandet som folkpartiet menar bör prägla en reform på skatteområdet.

Fru talman! Det är nu viktigt att tiden inte får fortsätta att rinna i väg utan att någonting görs. Regeringen bör därför utan dröjsmål tillsätta en parlamentarisk utredning med uppgift att lägga fram förslag till ett nytt skattesystem. Det förhållandet att statsrådsbänkarna gapar tomma här i dag hoppas jag inte skall omöjliggöra detta.

Anf. 26 STIG JOSEFSON (c):

Fru talman! Under mina år i riksdagen har aldrig skattesystemets utformning diskuterats så mycket som under det senaste halvåret. Vi måste ha ett nytt skattesystem – det är ett krav som framkastas från alla håll. Men hur detta nya system skall se ut är mera oklart. Utgångspunkten för debatten är väl närmast det amerikanska skattesystem som antogs i höstas. Vad är då utgångspunkten, och vad är målet? Ja, såvitt jag kan se är det att förenkla själva uttagsreglerna och att minska uttaget.

SACO/SR presenterade i höstas sitt förslag, som i viss utsträckning skulle efterlikna det amerikanska. Genomgående för dessa båda förslag är att man sänker skatten betydligt för dem som har höga inkomster. Man förenklar systemet så till vida att det endast har två procentsatser för uttaget. Men det finns en mycket stor skillnad mellan SACO/SR-förslaget och det amerikanska, nämligen den att det i det amerikanska förslaget finns ett väl tilltaget skattefritt belopp i botten – det s. k. grundavdraget – medan man däremot i SACO/SR-förslaget tar ut skatt från första början. Problemet är då, vilket också framgår av SACO/SR-förslaget, att de lägre inkomsttagarna drabbas av en skatteskärpning. Enligt förslaget skulle alla med upp till 80 000 kr. i årsinkomst få en skatteskärpning. Försvaret härför brukar vara att man inte vill "subventionera deltidsarbete". Detta förutsätter dock att deltidsarbetet är frivilligt och kan utökas. Ofta finns inte den möjligheten. Nära hälften av alla deltidsarbetande kvinnor mellan 16 och 24 år vill men kan inte på grund av arbetsmarknadssituationen arbeta fler timmar. Samma sak gäller också nära 40 % av antalet deltidsarbetande män och 22 % av det totala antalet deltidsarbetande. Vidare kan många inte utöka sin deltid, eftersom de har annat icke avlönat arbete vid sidan om såsom studier, vård av barn eller anhörig. En höjning av skatten för dessa grupper skulle öka socialbidragstagandet, studiebidragen och trycket på barnomsorgen och vårdapparaten. En ökad rundgång skulle uppstå. Förslaget från SACO/SR är därför, bl. a. från dessa synpunkter och från fördelningssynpunkt, i föreliggande skick helt oacceptabelt.

Även finansministern tycks ha gripits av skälva inför denna skattedebatt. I programskriften "Om ett rättvisare Sverige" och med underrubriken "Enkla skatter för rättvisa och tillväxt" verkar det stundom som om finansministern i hög grad påverkats av ovannämnda skatteförslag. Och visst är det angeläget

att både förenkla och förbättra skattereglerna.

Men jag hoppas att regeringen inte kommit så långt bort från verkligheten att man glömmer bort den del av svenska folket som har inkomster under genomsnittet. Det är ganska allvarligt när man ifrågasätter grundavdraget och helt framt påstår att kapitalbeskattningen är negativ för staten. Då kommer jag att tänka på det gamla talesättet "Med statistik kan man bevisa allt".

Grundavdraget utgör en viktig del i skattesystemet inte minst från fördelningspolitisk synpunkt. Visst är det sant att inkomsten av kapitalskatten inte inbringar så mycket till statskassan som den går miste om genom ränteavdragen. Men jämförelsen haltar ändå. Det är ju inte alls samma personer som drabbas, och har man i decennier medgivit avdrag för exempelvis villaräntor, så skulle för många människor framtidsbilden totalt förändras om man slopar avdragsrätten. Förenklingar är värdefulla, men förenklingar får inte gå så långt att rättvisa och fördelningspolitik ställs i skymundan.

Regeringen har nu aviserat att man eventuellt kommer att inbjuda oppositionspartierna till överläggning om ett framtida skattesystem. Detta är bra, om regeringen verkligen är öppen för en diskussion om utformningen av det framtida skattesystemet. Utgångspunkten hade givetvis varit ännu bättre om socialdemokraterna hade kunnat visa på att man står fast vid en träffad överenskommelse.

Centern har i sin partimotion om skatterna slagit fast vissa punkter, som vi anser måste vara utgångspunkter i ett nytt skattesystem och för den skattediskussion som jag hoppas skall fortsätta.

Vi vill ha sänkt skatt på arbete och arbetande kapital.

Vi vill ha sänkta marginalskatter för alla, inte bara för dem som har höga inkomster.

Vi vill åstadkomma en effektiv kommunal skatteutjämning.

Vi vill ha kvar grundavdragen, som vi anser är en princip som skall bestå.

Förändringarna kan finansieras med en breddad skattebas i aktiebolagssektorn. Man kan göra justeringar i energiskatter, och man kan beskatta problem inom miljön genom miljöavgifter och miljöskatter.

Vi vill ha en likvärdig behandling av olika inkomstslag för att minska möjligheterna till skatteflykt.

Vi vill också göra det lönsammare för hushållsägande av aktier på bekostnad av institutionellt ägande.

Sett över en längre tidsperiod har det svenska skattesystemet genomgått stora och principiellt viktiga förändringar. Genomförandet har skett i etapper under förhållandevis lång tid, och det har gjort att åtgärderna inte uppfattats så påtagliga som i en del andra länder. Som exempel på förändringar kan jag nämna att 1980 var det 80 % av inkomsttagarna som hade över 50 % marginalskatt. I dag är det 20 % av inkomsttagarna som har mer än 50 % marginalskatt. Till detta har i hög grad 1981 års skatteöverenskommelse bidragit, trots de negativa ingrepp som socialdemokraterna har gjort efter maktövertagandet 1982.

Sedan skall villigt erkännas att vissa positiva beslut på skattelagstiftningens område har skett också efter 1982. Särbeskattning av kapitalinkomster är ett,

ett annat är den beslutade sänkningen av högsta marginalskatten till 75 %. Højning av grundavdraget – från 7 500 till 9 000 resp. 10 000 kr. för åren 1987 och 1988, vilket aktualiserades av centern under allmänna motionstiden förra året, var också ett värdefullt beslut inte minst för låginkomsttagarna.

När vi nu ser framåt är det för oss angeläget att på sikt kunna sänka den statliga inkomstskatten. För oss framstår det som både angeläget och självklart att åstadkomma en marginalskattesänkning för *alla* inkomsttagare – inte bara för dem som ligger på den övre halvan av inkomstskiktet. För att åstadkomma detta och samtidigt uppnå den enkelhet som alla påstår sig vilja eftersträva måste det finnas ett rejält fribelopp i botten. Med ett stort grundavdrag löses många problem. Man undantar en grupp helt från skatt, man löser de fördelningspolitiska problemen för en betydande grupp låg- och medelinkomsttagare, och det blir sedan betydligt lättare att i skattesystemet begränsa antalet procentsatser, uttagsprocent, och inkomstskikt. Målsättningen på sikt borde vara att ha ett basbelopp som skattefritt grundavdrag för alla.

Verkligheten säger oss att vi betydligt mer borde ägna intresset åt den kommunala delen av skatten. Det är den delen som är störst. För alla inkomsttagare med en årsinkomst upp till 300 000 kr. är kommunalskatten den största skatten. Det är ganska egendomligt att debatten om skattefrågor nära nog helt och hållet rör sig om den statliga skatten. Betydligt mycket mindre intresse ägnas åt den kommunala delen, trots att det som sagt är den kommunala skatten som är den största för de allra flesta.

Riksdagsbeslutet 1978 medförde en betydligt förbättrad kommunal skatteutjämning. Ser man på de kommuner som omfattas av kommunalskatteutjämningen har skillnaden i skatteuttag minskat till hälften. Beklagligt nog vill socialdemokraterna nu rasera en betydande del i detta system. Centern anser att vi i stället borde bygga vidare på och än mer förbättra den kommunala skatteutjämningen. Detta kan främst ske genom en omfördelning av statens bidrag till kommunerna. Som det nu är, utgår den allra största delen som specialdestinerade bidrag, bidrag direkt knutna till bedriven verksamhet. Enligt centerns uppfattning skulle bidrag utgå till kommunerna som generella bidrag, bygga på faktorer som den enskilda kommunen inte kan påverka, befolkningstal, åldersfördelning, klimat, avstånd etc., och därmed ge alla kommuner samma möjligheter att direkt och själva avgöra hur man bäst skall använda sina ekonomiska resurser.

Nu har samtliga oppositionspartier sagt nej till regeringens förslag till kommunal skatteutjämning, och vi får se vad man kan åstadkomma i utskottet. Min uppfattning och centerns är: Låt alla kommuner få en rättvis del av de sammanlagda resurserna och låt kommunerna i större utsträckning själva bestämma hur resurserna skall användas. Krångel och detaljregleringar bara fördyrar och försämrar.

I debatten om den individuella skatten har samtliga partier presenterat sina idéer och förslag. Jag skall inte gå in i detalj på dessa. Jag vill dock säga att jag är förvånad över att ett parti på fullt allvar föreslår en statlig inkomstskatt för flertalet på endast 5 %. Om man anser att den statliga inkomstskatten skall reduceras till denna nivå, kan det då finnas något skäl att ha någon skatt kvar? Syftet med den direkta statliga inkomstskatten har ju

varit att få ett inslag av progressivitet i skattesystemet. Detta är ju det enda inslag av den arten som finns i vårt skattesystem. Hela vårt lönesystem har byggts upp på förutsättningen av ett inslag av progressiv beskattning. Inte kan vi väl då utan vidare slopa progressiviteten i skattesystemet? Gör man det, så kommer det att ske en betydande övervältring av skattebördan på låg- och medelinkomsttagarna, och en sådan förändring kan vi i centern inte acceptera.

Centern vill ha lägre marginalskatt, men vi anser att alla skall ha del i en sådan skatteomläggning, och för att det skall vara möjligt fordras ett rejält grundavdrag.

Socialdemokraterna tycks ha förlorat intresset för de inkomsttagare som tillhör den lägre halvan. Redan med den skattereform som beslöts förra året höjdes uttagsprocenten i det lägsta inkomstskiktet med 25 % och dessutom med en grundavgift på 100 kr. I år ges signaler om en fortsatt liknande utveckling, inte bara på den direkta utan också på den indirekta skattens område. Minskningen av mjölksubventionen, som ju egentligen inte är någonting annat än en återbetalning av momsens, är ett hårt slag mot låginkomsttagare och barnfamiljer.

Anser verkligen regeringen att det är rimligt att belasta baslivsmedlen med en skatt som i procent är högre än vad jordbrukaren erhåller för den färdigproducerade varan? I dag är momsuttaget minst lika stort som den del jordbrukaren får för sitt arbete, kostnader för produktionsmedel, frakter och kapitalkostnader.

Subventionerna är inte någon kompensation till jordbrukare utan ett sätt att något begränsa beskattningen av vårt viktigaste livsmedel. I Finland och i flera EG-länder har man lyckats att begränsa beskattningen av de viktigaste livsmedlen. Jag anser för min del att regeringen borde titta litet närmare på framför allt de regler man tillämpar i Finland.

Under senare år har socialdemokraterna föreslagit en del åtgärder för att förenkla skatte- och deklarationsreglerna för löntagare. Vore nu inte tiden inne att göra något också för företagare, och då särskilt för småföretagare? När motioner på detta område behandlas i riksdagen, hänvisar socialdemokraterna endast till den s. k. staketmodellen – ett utredningsförslag som i föreliggande skick är behäftat med ett stort antal fel och brister. När det gäller löntagargruppen har socialdemokraterna trots diskussionen om ett nytt skattesystem kunnat vidta en rad åtgärder. Varför inte visa litet förståelse för väl underbyggda och berättigade krav på vissa förändringar av skattereglerna för småföretagarna?

Till sist en liten sammanfattning av centerns målsättning för ett nytt skattesystem:

- Sänk skatten på arbete och arbetande kapital
- Sänk marginalskatten för alla
- En effektiv kommunal skatteutjämning
- Låt grundavdragen finnas kvar, liksom reseavdrag och villaränteavdrag

Centern kräver respekt, förståelse och åtgärder för en rad ändringar av företagsbeskattningen för småföretagare – åtgärder som skulle visa att regeringen inte har glömt bort utan värderar den betydelse de mindre och medelstora företagen har för svensk ekonomi.

Anf. 27 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Fru talman! Framtidens skatter har återigen kommit i fokus. Men som de flesta gånger hittills centreras intresset från flertalet debattörer till marginalskatterna. Hur skattesituationen ser ut för en stor del som inte drabbas av s. k. marginalskatter glöms som vanligt bort, trots att denna grupp är den som har det största behovet av minskade skatter. Detta kanske beror på att de med relativt höga skatter har väsentligt större förutsättningar och resurser att göra sina röster hörda. De har också de borgerliga partiernas och finansminister Kjell-Olof Feldts öra. I varje fall verkar det så vid en studie av de förslag som lagts fram under en rad år, och då räknar jag även in den senaste s. k. idéskissen från socialdemokraterna. Där berörs visserligen även andra problem än marginalskatterna, men dessa ställs på något sätt i förgrunden. Däremot blundas för det faktum att många låginkomsttagare – även med heltidsarbete – också denna gång riskerar att drabbas av höjd skatt i stället för att få den sänkt. Så har det varit vid varje tillfälle de senaste tio åren då justeringar av skatterna gjorts, oavsett om det varit borgerliga eller socialdemokratiska regeringar.

Men det finns även intressanta och nödvändiga resonemang i idéskissen. Ett av dem är nödvändigheten av ytterligare begränsningar i underskottsavdragen. Här kan det möjligen finnas ett gemensamt intresse för arbetarrörelsen att justera och återställa skattesystemet så att det åter får inkomstutjämnande effekter.

De senaste årtiondenas urgröpning av progressiviteten genom underskottsavdragen måste stävjas. Lånefinansierad ekonomi, såsom den stimuleras genom rätten till underskottsavdrag i inkomstbeskattningen, minskar hushållssparandet väsentligt och fördjupar orättvisorna. Underskottsavdragen gynnar höginkomsttagare. Låg- och normalinkomsttagare har inte samma möjlighet, eller samma förtjänst, på lånefinansierad konsumtion som höginkomsttagarna. Därför är det från rättvisesynpunkt som systemet radikalt måste förändras.

Underskottsavdragen tenderar att uppgå till 40 miljarder i år. Detta representerar i sig uppemot 20 miljarder i skattebortfall. Sannolikt skulle, om denna möjlighet till skattesubvention inte fanns, underskotten vara lägre. För några år sedan utgjordes omkring två tredjedelar av underskottsavdragen av räntor för egnahemsboende, medan resten var annan typ av låneräntor, däribland antagligen en del för fritidshus. Huvudparten av underskottsavdragen för egnahem nyttjades av ca 10 %, dvs. ett mindre antal större och dyrare villor etc. tog en större andel och mer normala egnahem, som är så många gånger fler, endast en mindre del av underskottsavdragen. En av orsakerna till detta är troligen begränsningen i de statliga lånen och den subventionerade räntan. Kvar står ändå att villor och egnahem av dyrare klass i hög grad belastar just underskottsavdragen mer än normala hus.

Vpk föreslår att underskottsavdragen slopas helt, därför att det är den bästa vägen att råda bot på de orättvisor som detta system skapar. För egnahemsboendet kan i stället ett samhällligt bostadslåneinstitut inrättas eller ett system motsvarande det nuvarande för statliga bostadslån. I ett sådant låneinstitut skall lån för egnahemsboende kunna placeras till reduce-

rade räntor, och genom en halvering av nuvarande räntor skulle den ökande boendekostnad som slopade underskottsavdrag skulle medföra helt kompenseras. För att inte vanligt folk som skaffat sig fritidshus skall behöva gå ifrån dessa på grund av kostnadsökningen bör även de i nuläget inrymmas i ett sådant bostadslånesystem. Härigenom skulle ett bättre grepp över kostnadsutvecklingen och förutsättningarna också kunna uppnås än genom nuvarande system med obegränsade ränteavdrag i beskattningen. Den del som dessutom faller utanför boendet i någon form tvingas att bära de verkliga kostnaderna, dvs. samhället skall inte längre subventionera lyxkonsumtion eller annan lånefinansierad konsumtion genom minskade skatter.

I socialdemokratiens idéskiss tas problemet med underskottsavdragen upp, men där diskuteras förslag som i en förlängning mest kommer att gynna de personer som har större inkomster och förmögenheter. Varför? Jo, genom att realbeskatta kapitalinkomster och kapitalutgifter uppstår i praktiken en orättvisa. Arbetare och lägre tjänstemän har som regel inga kapitalinkomster som överstiger sparavdraget och allemanssparandets räntefria inkomster, i varje fall inte i någon större utsträckning. Däremot är det inte ovanligt att de har ett större underskott i form av egnahemsräntor. Med en realbeskattning skulle de få ökade boendekostnader utan att kunna tillgodogöra sig de lättnader som minskad skatt på kapitalinkomster skulle ge. Personer med större förmögenheter med avkastning gör däremot en vinst genom förslaget, även om de också har underskottsavdrag. Som regel övergår ju tillgångarna underskotten. Dessa effekter har också TCO-ekonomerna visat på i en studie av hur förslagen i idéskissen kan komma att slå.

Vpk:s förslag skulle innebära en bättre lösning på vanligt folks problem än det förslag som presenteras i idéskissen.

Men det största problemet i beskattningen för de flesta arbetare och tjänstemän ger tyvärr inte skissen någon lösning på. Jag avser här kommunal-skatternas stora betydelse för dessa gruppers beskattning.

En genomsnittlig industriarbetare erlägger 1988 ungefär 9 600 kr. i statlig skatt, men mer än 30 000 kr. i kommunal skatt. För en låginkomsttagare, vanligen en deltidsarbetande kvinna, är kommunalskatten nära fem gånger större än den statliga skatten som 1988 för henne utgör ca 5 600 kr. Om man har en fortsatt inriktning på att inte vilja göra något åt detta problem blir varje skattereform en höginkomstreform. Det finns för dessa låg- och mellaninkomstskikt inte mycket utrymme för skattereformer om de enbart hålls inom statsskattens ram.

Det är först vid en beskattningsbar inkomst på 350 000 kr. som den kommunala och statliga skatten kommer upp i samma storleksordning. Det innebär en höjning av skärningspunkten från ca 90 000 kr. till 350 000 kr. under de senaste tio åren. Det är en avspeglning av hur statsskattens betydelse och roll i utjämningen har minskat under åren. Ett annat sätt att mäta är att se hur statsskatten förhåller sig till hela den offentliga sektorns skatteinkomster. 1975 utgjorde statsskatten nära en tredjedel av den offentliga sektorns skatteinkomster, medan den för i år inte beräknas till mer än en dryg åttondel.

För att man skall kunna komma till rätta med orättvisorna krävs åtgärder mot den stora andel som kommunalskatten utgör för vanliga människor. Här

har vpk lagt fram förslag om att lösa av huvudparten med en skatt i produktionsledet. Detta skulle möjliggöra rejäla förbättringar för arbetsinkomster i normala och låga nivåer. Det skulle samtidigt kunna bli en utjämning mellan de olika nivåerna på kommunalskatt runt om i landet.

Fru talman! Låt mig något beröra ett par andra ämnen som är angelägna. Jag tänker närmast på omsättningsskatten på aktier och matskatten.

När det gäller aktiebeskattningen har det från borgerligt håll protesterats mot omsättningsskattens införande. Man tog storkapitalets argument som sina egna och hävdade, mot en samlad arbetarrörelse, att detta skulle vara en dödsstöt mot börsverksamheten. Verkligheten har visat att detta var helt grundlösa argument. De var endast avsedda att skapa opinion på falska grunder mot ett i grunden rättvisande skatteförslag.

Men skatteuttaget är enligt vår mening för lågt. Vi har föreslagit en höjning till 6 %, vilket är fyra procentenheter mer än för närvarande. När vi förra året också föreslog 6 % i omsättningsskatt för aktie- och värdepappershandel visade börshandeln att detta hade varit ett väl så avvägt förslag. Nu blev tyvärr höjningen inte så stor. Skatten höjdes med 1 procentenhet från 1 % till 2 %, och börshandeln slog ett nytt enastående rekord. Vi tyckte nog litet till mans att det var ett stort steg när omsättningen ökade från 1,9 miljarder 1979 till 83 miljarder 1985, men förra årets omsättning och värdestegring visar att nära en fördubbling har ägt rum från en redan hög nivå under ett enda år. Omsättningen ökade till 141 miljarder, och värdet ökade från 284 miljarder till 487 miljarder enbart under förra året. Det finns, enligt vår mening, gott om utrymme för ökad aktiebeskattning, något som tyvärr helt förtigs i den socialdemokratiska idéskissen.

De indirekta skatterna har år från år ökat i betydelse för statskassans inkomster. Så är det även i årets budgetförslag där mervärdesskatten står för en större andel än de samlade inkomsterna av skatt på inkomst, reavinst och rörelse. Eftersom matpriserna under åren har ökat mer än priserna på många andra varor och matprishöjningarna ligger över den genomsnittliga inflationen innebär det att momsintäkterna från maten har ökat mer än momsen på varor med annan prisökningstakt. Det betyder en ökad beskattning av de familjer som har en större andel av sina utgifter liggande på mat, dvs. barnfamiljer, låginkomsttagare och pensionärer.

Om man gör en återblick på livsmedelssubventionerna under en tioårsperiod visar det sig, att om de i dag skulle hållas på samma reala nivå som 1977, skulle de ligga på närmare 10 miljarder kronor och alltså utgöra ungefär halva momseffekten. 1977 uppgick nämligen livsmedelssubventionerna till ca 4 miljarder kronor. Detta kan jämföras med dagens subventionsnivå som ligger på knappa 2,5 miljarder kronor, och den nivå som kommer att gälla om regeringen tillsammans med ett eller flera borgerliga partier kan tvinga igenom prishöjningar på mjölken – knappt 1,9 miljarder kronor.

Vpk anser att matmomsen bör slopas. Det kan ske genom åtgärder i flera etapper för att jämna ut belastningen på budgeten och för att kunna ändra beskattningen, så att andra inkomstkällor täcker statens uteblivna inkomster från matmomsen. Till en början kan subventioner utnyttjas för att minska momseffekten. Det lämpligaste sättet att ta bort momsbelastningen från matvarorna är kanske att utveckla subventionsinstrumentet, men slutgiltigt

är ändå målet en klar momsbefrielse. Det är likgiltigt vilken typ av åtgärder som används, bara målet nås.

Det är glädjande att även centerpartiet har anslutit sig till kravet på lägre matskatt och sannolikt också i förlängningen ett slopande av denna skatt, enligt vad jag kunde döma av Stig Josefsons inlägg.

Fru talman! När det gäller den kommunala skatteutjämningen har vänsterpartiet kommunisterna yrkat avslag på regeringens proposition härvidlag. Vi anser att den är förfelad, bl. a. för att så mycket statliga medel undandras, men vi kan inte heller acceptera de beräkningar av grundgarantier m. m. som ligger i botten.

Detta är några av de frågor som bör vara med i en diskussion om och en översyn av framtidens skatter. Skattesystemet utgör en del av en samhällelig omfördelning för rättvisa, och därför är det viktigt att behålla en så hög skattekvot att samhället, stat och kommuner, kan tjäna målet att ge alla så goda och lika sociala och kulturella förutsättningar som möjligt inom ramen för detta i grunden orättvisa samhällssystem.

Anf. 28 LARS HEDFORS (s):

Fru talman! Härondagen presenterade Landsorganisationens fördelningspolitiska enhet en rapport om LO-medlemmar i välfärden. Det var i sanning en dyster läsning. Den visade nämligen, att de allra rikaste i Sverige blev ännu rikare mellan 1975 och 1984, medan vanliga löntagares realinkomster sjönk under samma period. Det är en utveckling som naturligtvis hänger samman med de kraftigt sjunkande reallönerna under denna tid. Svenska löntagare i låg- och mellanlöneklasserna förlorar t. ex. inte en hel månadslön utan att det syns i statistiken.

Det finns nog anledning att gräva ännu litet djupare i statistiken, om hela sanningen skall fram. Det visar sig nämligen, att en av de viktigaste orsakerna till att höginkomsttagarna har kommit tämligen helskinnade undan det allmänna ekonomiska raset 1976–1982 och t. o. m. kunnat stärka sin ekonomi var stora kapitalinkomster, vinster från aktier, obligationer, fastigheter och bostadsrätter. Just den typen av inkomster är dessutom ofta lågt beskattade i förhållande till inkomster av arbete.

Det skall inte förnekas att det känns en smula bittert att behöva konstatera att det svenska skattesystemet har medverkat till att öka orättvisorna i samhället. Det finns dess värre andra exempel på samma sak. I LO-rapporten pekar man t. ex. på att de 20 000 rikaste i Sverige haft ett sjunkande skattetryck sedan 1975, medan de s. k. vanliga löntagargrupperna haft ett oförändrat skattetryck. Detta beror på att statsskatten har minskat i förhållande till kommunalskatten, att underskottsavdragen ökade kraftigt fram till skattereformen 1982 och att den del av denna reform som innebar sänkta marginalskatter gynnade höginkomsttagarna.

Det behövs sannerligen en offensiv för rättvisa. Det känns nästan befriande, när nu den ena rapporten efter den andra på detta tema presenteras från det socialdemokratiska partihögkvarteret. Det är rapporter som alla grundar sig på arbetet i studiecirklar, där hundratusentals socialdemokrater har sagt sin mening. De allt överskuggande frågeställningarna i rapporterna är:

Hur skall vi öka rättvisan i vårt samhälle? Hur skall vi kunna göra det bättre för de sämst ställda?

Det är klart att skattesystemet måste få en framskjuten plats i den debatten, för skattesystemets främsta uppgift är trots allt att skapa en ökad rättvisa, att vara ett fördelningspolitiskt instrument.

Skattesystemet har naturligtvis också andra viktiga syften, t. ex. att skapa gynnsamma villkor för en ekonomisk tillväxt – något som i sin förlängning också är en viktig rättvisefråga, eftersom tillväxten är en nödvändig förutsättning för full sysselsättning.

Hur skall man då gå till väga för att skapa denna ökade rättvisa med hjälp av skattesystemet? Är det över huvud taget möjligt? Ja visst, och det skall kanske för säkerhets skull tilläggas, att det redan i det nuvarande systemet finns många fördelningspolitiska inslag, även om det kunde ha varit fler och bättre.

Ser vi t. ex. på vad alla skattepengar används till, vad vi så att säga får för dem, är det inget tvivel om att här finns många omfördelande moment. Alla människor skall ju t. ex., oavsett ekonomisk och social ställning, ha rätt till en bra sjukvård, utbildning, barnomsorg, äldreomsorg osv. Den sidan av saken glömmet vi alltför ofta bort. Det är lättare att gnälla över ett högt skattetryck – och det utnyttjas av våra borgerliga motståndare – än att tala uppskattande om det välfärdssystem som har byggts upp bl. a. med hjälp av skatterna.

Det är alltså främst den andra sidan av saken, nämligen hur skatterna tas in, som tilldragit sig det största intresset. Man kan fråga sig vad som är rättvisa i detta sammanhang. Är det t. ex. rättvist att kapital i allmänhet beskattas lindrigare än arbete? Nej, det gynnar självfallet dem som har ett stort kapital och dem som har möjligheter att förvandla arbetsinkomster till kapitalinkomster.

Är det rättvist med dagens höga skattesatser? På den frågan får man nog svara både ja och nej. Det är rättvist om progressiviteten tillåts slå igenom på avsett sätt. Det är däremot inte rättvist om denna progressivitet på ett eller annat sätt urholkas. Det är just detta som sker i dag, framför allt med hjälp av en rikhaltig flora av avdragsmöjligheter i det svenska skattesystemet. Avdragen har i sin tur ofta framtvingsats av just de höga skattesatserna. Alla vet också att de som utnyttjar avdragen mest och får den största utdelningen av detta är just höginkomsttagarna. Därför finns det anledning att överväga en sänkning av inkomstskatterna, men endast under förutsättning att detta på ett fördelningspolitiskt bra sätt kompenseras av begränsningar i avdragsrätten. Eller i klartext: Om höginkomsttagare gynnas av marginalskattesänkningar skall de i motsvarande grad missgynnas av en upprepning i avdragsdjungeln.

En annan orättvisa i det svenska skattesystemet, som några av de föregående talarna har varit inne på, är att det är krångligt – t. o. m. mycket krångligt. Det är klart att det utnyttjas av smarta människor för att komma undan skatt, och de som lyckas bäst är de som har råd att utnyttja dyrbar expertis i detta syfte. Det kan vara fråga om att hitta så många avdrag som möjligt eller att genom en listig manöver förvandla högbeskattade arbetsinkomster till lågbeskattade kapitalinkomster.

Det här är bakgrunden till att det på senare tid gjorts betydande

ansträngningar att förenkla skattesystemet. Jag kan nämna den förenklade självdeklarationen, som för första gången kommer att tillämpas vid 1987 års taxering. Hit hör också slopandet av den kommunala beskattningen av bolag. Hit hör slopandet av den kommunala garantibeskattningen för såväl bolag som fysiska personer, slopandet av sambeskattningen av B-inkomster och åtskilliga andra förändringar.

Det återstår emellertid mycket att göra för att förenkla det svenska skattesystemet, och det kan väl tilläggas att det i dag knappast tillsätts någon skatteutredning utan att kravet på förenkling är mycket markerat.

En annan orättvisa, som inte bara är av fördelningspolitisk art utan också av regionalpolitisk, är de stora skillnaderna i kommunal utdebitering. Trots att den socialdemokratiska regeringen har vidtagit åtgärder för att komma till rätta med detta, så är skillnaden mellan högsta och lägsta debitering hela 6:75 innevarande år. Det betyder, att det för personer som har en kommunalt beskattningsbar inkomst om 100 000 kr. kan finnas skillnader i kommunalskatt på upp till 6 750 kr. Till råga på eländet så finns det en mycket tydlig tendens till att lågskattekommuner, t. ex. Danderyd och Lidingö, framför allt befolkas av höginkomsttagare, medan högskattekommunerna i allmänhet har flest låginkomsttagare. Därmed förstärks också orättvisan.

Det nuvarande skatteutjämningsystemet har uppenbarligen inte kommit till rätta med dessa problem. Därför har regeringen nu i budgetpropositionen föreslagit att skatteutjämningsystemet skall ändras fr. o. m. 1988. Syftet med omläggningen är att minska klyftorna i utdebiteringen. Det gäller inte minst de stora regionala skillnaderna mellan norra och södra Sverige. Skatteutjämningsystemet får på så vis en tydligare regionalpolitisk utformning.

Det finns kanske fler orättvisor att peka på. Jag skall inte gå in på dem. Jag skall bara konstatera att det är just dessa orättvisor som ligger bakom det som litet felaktigt har kallats Kjell-Olof Feldts skatteförslag. I själva verket är det tankar, idéer och förslag från tusentals socialdemokrater som har bearbetats till något som väl närmast är att betrakta som en idéskiss.

Den här skissen har väckt berättigad uppmärksamhet. Tyvärr är det nog så att de som har haft synpunkter ofta valt att bryta loss och kommentera mindre bitar av förslaget. Man har inte orkat se till helheten, till det ideologiska greppet på skattepolitiken. Väldigt många – särskilt borgerliga tyckare – har uppmärksammat tankegångarna om en sänkt inkomstskatt och en smula triumfatoriskt utropat, att nu har minsann finansministern gått borgerligheten till mötes.

Men det finns en betydelsefull skillnad mellan idéskissen och borgerligheten – framför allt moderata samlingspartiet: vi socialdemokrater menar att en *eventuell* sänkning av inkomstskatten måste finansieras inom skattesystemets ram och på ett sätt som leder till en ökad rättvisa, dvs. på ett fördelningspolitiskt bra sätt. Vi vill inte vara med om några drastiska ingrepp i budgetens utgiftssida. Vi accepterar inga hål i välfärdsnätet. Vi säger blankt nej till systemförändringar av den typ som tidigare lanserats av borgerliga politiker och som nu på nytt dyker upp i borgerlighetens alternativa budgetförslag.

Det som tas bort på budgetens inkomstsida måste också kompenseras på samma sida. Därför finns det också i idéskissen förslag till inkomstförstärkingar. Jag har redan nämnt en sådan med klar fördelningspolitisk profil.

nämligen en begränsning av avdragsmöjligheterna. Effektivare och höjd kapitalbeskattning är en annan, liksom skärpt förmögenhets- och företagsbeskattning.

Det är alltså detta som bl. a: skall göra vårt skattesystem effektivare från fördelningssynpunkt, helt enkelt skapa en ökad rättvisa. Det har borgerligheten hittills inte visat något större intresse för. Kampen för en jämnare fördelning har vi socialdemokrater i stort sett fått föra ensamma. Det lär vi få göra även i fortsättningen.

Anf. 29 BO LUNDGREN (m) replik:

Fru talman! Det var litet förvånande att höra Lars Hedfors försvara regeringens förslag till kommunal skatteutjämning. Det innebär kraftiga försämringar, inte minst i hans eget fattiga län, Kronobergs län. Ser vi till skattekraften där kan vi konstatera att skatteutjämningsbidraget behövs – liksom i mitt län, Kristianstads län, och för övrigt i hela södra Sverige.

Men det är klart att om Lars Hedfors tycker att Kjell-Olof Feldt skall höja skatten i Växjö, Markaryd och litet varstans får han stå för det. Vi moderater tycker inte det.

Sedan talar Lars Hedfors om begränsningar av avdrag, som skall finansiera sänkta marginalskatter. Han använder en beteckning som förekommer i debatten, nämligen "avdragsdjungeln". Man kan riktigt se hur mycket konstiga avdrag det finns, som höginkomsttagarna sliter till sig när de deklarerar.

Vad finns det egentligen för avdrag? Vilka kommer att drabbas, och vad blir den fördelningspolitiska följden av Kjell-Olof Feldts skiss?

Grundavdraget är det största avdraget. Visst kan man sänka det, som Kjell-Olof Feldt antyder. Det drabbar framför allt deltidsarbetande och låginkomsttagare. Det kan drabba pensionärer och dessutom skolungdomar.

Visst kan man minska schablonavdraget. Det är rimligt i och för sig, men ni har ju själva just infört en höjning av schablonavdraget, och jag vet inte om ni vill ändra det – detta gäller de flesta inkomsttagare, dock inte pensionärer och egenföretagare.

Och visst kan man minska reseavdragen. Det drabbar glesbygdsborna. Det kanske också kan vara fördelningspolitiskt riktigt, enligt Kjell-Olof Feldt och Lars Hedfors.

Vidare har vi sparavdraget på 1 600 kr. – skattefri ränta för de småsparare som tycker att skatten tar för mycket av deras ränteinkomster. Det kan man också minska, men jag undrar hurudan den fördelningspolitiska effekten av det egentligen blir.

Sedan finns underskottsavdragen, som redan är begränsade.

Går man vidare blir det framför allt de låg- och medelinkomsttagare som inte får så mycket skattesänkning genom sänkta marginalskatter som drabbas av avdragsbegränsningar! Den fördelningspolitiska prägeln är helt klar. Låginkomsttagare, medelinkomsttagare som inte har småhus, pensionärer, deltidsarbetare – det är de som drabbas av avdragsbegränsningarna. Detta är avdragsdjungeln – den djungel som Lars Hedfors vill begränsa!

Anf. 30 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Det var ett mycket intressant anförande som Lars Hedfors höll här. Det hade faktiskt ett ideologiskt anslag, och jag skall ta upp den tråden. Han hänvisade till en LO-rapport, som sade att de rika har blivit ännu rikare under perioden 1975–1984. Rapporten handlade om stora kapitalinkomster, aktieägare och ägare till fastigheter. De som hade förlorat var vanliga arbetare, och skattetrycket hade sjunkit för de 20 000 rikaste under den här tiden.

Om man skulle göra – och det tror jag att man kommer att göra – en sådan undersökning beträffande perioden 1982–1987 törs jag förutsäga en del om hur den kommer att se ut. Den kommer att visa klart att de som har tjänat på den här perioden, haft en mycket fin utveckling, är de med stora kapitalinkomster, aktieägare, ägare till fast egendom – dvs. exakt samma grupper som nämns i LO-rapporten.

En ny rapport kommer däremot förmodligen att visa att också vanliga löntagare har klarat sig bättre under den här perioden. Den kommer sannolikt även att visa att de 20 000 rikaste har haft ett sjunkande skattetryck under perioden.

Nu kommer alltså den intressanta frågan: Vad är det som gör att folk ändå har fått det bättre under den här tiden, att vi faktiskt har haft en förbättring för dem som vi brukar kalla sämst ställda eller låginkomsttagare? Jo, det handlar om världskonjunkturen, som var totalt skev under den tid som berörs i LO-rapporten – beroende på oljepriser och annat. Och det handlar om tillväxt i ekonomin. Svensk industri har gått för fullt. Vi har haft det ganska bra.

Jag såg att man gjorde i ordning kamerorna för att följa den kommande debatten. Om ett litet ögonblick kommer dessa att kopplas på. Antagligen är man intresserad av debatten om SSAB. Vad skedde då i SSAB under den period som Lars Hedfors har refererat till? Jo, den borgerliga regeringen satsade 3 miljarder kronor. Företaget hade gjorts "lönsamt" – så att det faktiskt gav ett överskott 1982. Sedan har det gått ganska hyggligt. SSAB är alltså ett mycket dåligt exempel, eftersom det inte alls visar den mycket fina utveckling som svensk industri har haft.

Låt mig lägga till ett moment: tillväxt, dynamik. Det vill vi skapa med det skattesystem som vi har föreslagit!

Anf. 31 STIG JOSEFSON (c) replik:

Fru talman! Först en liten rättelse. Lars Hedfors sade att de höga vinsterna på aktier förekom under åren 1976–1982. Ser vi på utvecklingen på aktiesidan finner vi att huvudparten av de stora aktievinsterna sannerligen skett under åren efter 1982.

Lars Hedfors angriper borgerligheten. Jag vill bara säga att vi är tre partier, och jag tycker vi har rätt att bli behandlade som sådana. Centern har aldrig gett avkall på sin grundsyn att samhället har ett ansvar för grundtryggheten. Det är viktigt att slå fast detta.

När det sedan gäller den kommunala skatteutjämningen gör Lars Hedfors, liksom en del andra, jämförelser mellan de kommuner som befinner sig inom skatteutjämningsområdet och dem som är utanför. Skall vi göra en rättvis

bedömning av skatteutjämningen får vi hålla oss till de kommuner som befinner sig inom skatteutjämningsramen. Om man vill göra en omstrukturering av skatteutjämningsbidragen kan jag inte finna annat än att det är det generella bidraget, som utgår på grundval av faktorer som inte kan påverkas i den enskilda kommunen, som skall byggas ut. Man måste ta en del av de specialdestinerade pengarna. På det sättet åstadkommer man en likvärdighet mellan kommunerna och en möjlighet för kommunerna att själva bestämma men också en möjlighet att få likartade resurser i samtliga kommuner.

När det gäller känslan för solidaritet och omsorg om de sämst ställda är jag tveksam till om man kan utmåla socialdemokraterna som det parti som har visat ett särskilt stort intresse för detta, när man tar del av de senaste årens propositioner. Vi kan se på folkpensionärer, låginkomsttagare, småföretagare, vi kan ta skattefrågorna och inte minst de signaler som nu aviseras. Jag vet inte var den speciella omsorgen om de sämst ställda finns i de riktlinjer som nu skisseras.

Anf. 32 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Fru talman! Med anledning av att det är kort tid kvar till frågedebatten skall jag inskränka mig till två frågeställningar.

Den första är föranledd av vad Lars Hedfors sade att om höginkomsttagarna gynnas av marginalskattesänkningar så skall de missgynnas av förändringar i avdragssystemet. Men detta förutsätter att det uppstår ett slags neutralitet i det hela. Såvitt jag kunnat finna när jag läst idéskissen uppstår inte denna neutralitet om man tittar på hur verkligheten ser ut. Som jag sade i mitt inledningsanförande har huvudparten av arbetarna i landet, som har underskottsavdrag på grund av egnahemsboende, inte möjlighet att tillgodogöra sig den lägre beskattning som uppstår genom realbeskattning på kapitalinkomster. För dem innebär förslaget ett minus, dvs. en högre boendekostnad, och det har också TCO-ekonomerna räknat fram, så jag är inte ensam med mina beräkningsgrunder härvidlag.

Jag vill fråga Lars Hedfors om han har tittat på hur det ser ut i verkligheten när han försvarar idéskissen utifrån dessa utgångspunkter.

Den andra frågeställningen gäller kommunalskatterna. Som jag också nämnde inledningsvis är det kommunalskatterna som är de besvärande skatterna för flertalet arbetare i landet. Om socialdemokratin har haft cirkelar och studier kring dessa frågor, varför har man inte upptäckt att det är de höga kommunalskatterna som är det stora problemet för flertalet av inkomsttagarna? Det är där man måste göra något om man vill göra skatterna rättvisare – självfallet bortsett från att man gör vissa väsentliga förändringar av underskottsavdraget eller, som vi föreslår, helt slopar det. Det är där man behöver gå in med aktioner, och det kan man göra genom att skaffa fram pengar på annat håll, bl. a. med en produktionsbeskattning – som vi föreslår – för att kunna lyfta av stora kostnader från kommunerna och därigenom få ner skattebelastningen för låg- och normalinkomsttagaren.

Anf. 33 LARS HEDFORS (s) replik:

Fru talman! Vilka avdrag är det som skall tas bort, frågar Bo Lundgren, och vad ger det? Då ställer jag motsvarande fråga till Bo Lundgren. Vilka är

det som i största utsträckning utnyttjar de avdrag som ändå finns? Jo, det är höginkomsttagare som gör det. Det vet vi, för det är statistiskt belagt att det är de som tjänar mest på avdragen. Bo Lundgren behöver bara gå till honom närstående politiker som har lyckats utnyttja avdragsrätten så mycket att de inte betalar någon skatt alls, dvs. nolltaxerarna. Där finns det en del pengar att hämta.

Stig Josefson säger att centerpartiet minsann inte vill vara med om att urholka den sociala grundtryggheten. Men Stig Josefson, ni kan inte springa ifrån ert förflutna. Ni har varit med i regeringar som har lagt fram skattesänkingsförslag för de bäst ställda samtidigt som de föreslagit en urholkning av sjukförsäkringssystemet, arbetslöshetsförsäkringssystemet och pensionssystemet. Det kan ni inte blunda för. Dessutom säger ni, Stig Josefson, att ni skall regera – om ni nu får den möjligheten – tillsammans med moderata samlingspartiet. Och moderata samlingspartiet föreslår i sin motion att man skall plocka bort 50 miljarder kronor från utgiftssidan under en femårsperiod. Hur det skall kunna ske utan att man urholkar det sociala trygghetssystemet, det är en gåta som ni måste förklara för mig.

Slutligen, eftersom det är knappt om tid, bara en kort replik till Tommy Franzén. Han frågar varför vi inte tar upp kommunalskatterna i idéskissen. Jo, det är för att kommunalskatterna är något som kommunerna skall få bestämma själva. Går vi in här så inkräktar vi på den kommunala bestämmanderätten. Det är möjligt att Tommy Franzén och vänsterpartiet kommunisterna vill göra det.

Anf. 34 BO LUNDGREN (m) replik:

Fru talman! Jag har den största respekt för Lars Hedfors, och jag är övertygad om att det var ett rent misstag när han nu pådyvlade oss uppfattningar som vi inte har. Vi har inte sagt att man skall dra ner utgifterna med 50 miljarder kronor. Vi har sagt att man genom en restriktiv utgiftsprövning när det gäller existerande verksamheter, nolltillväxt i kommunerna, kan utnyttja det överskott som skapas för att sänka skatterna. Sedan har vi de facto en situation som innebär att om man sänker och begränsar avdragen ytterligare blir det faktiskt låg- och medelinkomsttagare och sådana som har småhus som drabbas. Det är som Tommy Franzén sade. Det händer inte ofta att vi har samma uppfattning, men i det här fallet är vi helt överens. Dessutom har Kjell-Olof Feldt faktiskt talat om grundavdrag, schablonavdrag och reseavdrag, dvs. sådant som drabbar låginkomsttagare mest.

Anf. 35 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Fru talman! När det gäller kommunalskatterna ligger det så till att 80–85 % av kommunernas utgifter är sådant som kommunerna inte bestämmer över själva, utan dessa utgifter beslutas av riksdag och regering. Vi menar att man av dessa delar gott och väl kunde lyfta av kommunerna utgiftsbördor för att därigenom sänka de kommunala skatterna. Det vore inte alls något intrång i den kommunala självständigheten.

Anf. 36 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Ingen har väl lust att fortsätta denna debatt efter kl. 14.30 så jag skall nöja mig med en kort sammanfattning.

Satsar man på ett skattesystem som skapar resurser genom tillväxt så får alla det bättre här i landet. Bibehåller vi ett skattesystem som inte uppmuntrar till arbete och sparande och som är orättvist får vi i Sveriges riksdag och i andra beslutande församlingar i fortsättningen försöka fördela ett sjunkande välstånd. Det är kontentan av vad jag sade. Höjda kapitalvinster utgör inget som helst hinder för ett höjt välstånd.

Nu hade jag tänkt hälsa löneministern välkommen till kammaren, men det hann jag inte.

Anf. 37 STIG JOSEFSON (c) replik:

Fru talman! När Lars Hedfors nu igen tar upp frågan vem vi skall regera tillsammans med i en regering vill jag bara ställa en motfråga: Vem regerar socialdemokraterna med? Ni har ju ingen egen majoritet. Jag tycker att den diskussionen är ganska meningslös. Låt oss i stället diskutera vad partierna vill åstadkomma, då får vi en bättre grund för en saklig debatt.

Socialdemokraterna sade i höstas att man skall använda avkastningen av engångsskatten till att förbättra pensionerna för de sämst ställda. Är det förslag som nu har lagts fram ett exempel på omsorgen om dem som har det sämst ställt i samhället? Man förbättrar pensionen genom att höja basbeloppet, vilket påverkar ATP-pensionen och ger mest till den som har högst pension, i stället för att höja folkpensionen och pensionstillskottet. Är det ett exempel på omsorgen om de sämst ställda, Lars Hedfors?

Anf. 38 LARS HEDFORS (s) replik:

Fru talman! Engångsskatten var alltså ett sätt att låta dem som tidigare kommit relativt lindrigt undan den allmänna ekonomiska krisen i Sverige vara med och betala för pensionärskollektivet, som ju tillhör dem som har det sämst i samhället.

Bo Lundgren påstår att de 50 miljarderna inte skulle behöva beskära utgiftssidan på budgeten. I moderaternas partimotion står så här:

”För att en sänkning av skattetrycket av den omfattning som vi förespråkar skall vara möjlig krävs därför att den offentliga sektorns andel av BNP minskar i motsvarande omfattning.” Frågan är om inte detta kommer att innebära en nedskärning av utgiftssidan på budgeten och en urholkning av den sociala tryggheten framöver. Centerpartiet och folkpartiet kommer att tvingas att gå med på detta, åtminstone till en del, eftersom de skall samregera med moderaterna.

Förste vice talmannen anmälde att Bo Lundgren anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

2 § På förslag av förste vice talmannen beslöt kammaren kl. 14.31 att avbryta den allmänpolitiska debatten (forts. s. 92) för dagens frågestund.

*Om användningen av
miljövänligt papper*

Anf. 39 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Jörn Svensson har frågat mig om jag avser att vidta åtgärder för att bringa riksskatteverkets beställningar av pappersprodukter i bättre överensstämmelse med riksdagens uttalanden.

Den beställning av papper som åsyftas skedde på grund av bildandet av länskattemyndigheterna. För att vinna samordningsfördelar och uppnå lägsta möjliga kostnad för statsverket gjorde riksskatteverket en central upphandling för hela skatteförvaltningen. Beslut om upphandlingen fattades i juni 1986.

Det riksdagsuttalande som Jörn Svensson syftar på är det som finansutskottet gjort (FiU 1986/87:1) rörande användningen av miljövänligt papper i offentlig förvaltning. Utskottet anförde därvid bl. a. att när praktiska förutsättningar finns bör statsförvaltningen öka användningen av miljövänligt papper.

Givetvis skall detta riksdagsbeslut lända till efterrättelse. Jag avser att föreslå regeringen att uppdra åt statskontoret att informera postens inköpscentral och större upphandlande myndigheter om på vilket sätt det miljövänliga papperet kan ersätta det klorblekta.

Till slut vill jag nämna att riksskatteverket gjorde sin upphandling innan riksdagen beslutade i enlighet med vad finansutskottet anförde i sitt betänkande.

Anf. 40 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Jag ber att få tacka för svaret. Jag förlitar mig naturligtvis på att det i fortsättningen blir en bättre ordning. Jag kan dock inte undanhålla en viss kritik mot statsförvaltningen i detta sammanhang. Även om det inte hade funnits ett riksdagsbeslut, hade man kunnat vänta sig att man på den ledande nivå där besluten fattas hade haft så pass mycket miljömedvetande att man åtminstone hade undersökt om det fanns alternativa möjligheter till den upphandling som jag här åsyftat och kritiserat. Det är nämligen så att samordningsfördelar kan vinnas oavsett vad det är för sorts papper man beställer, om det är miljövänligt papper eller klorblekt papper. Det är något förvånande att man dessutom tycks ha anförde estetiska skäl för att upphandla blekt papper. Det är ett något missriktat sätt att argumentera, därför att det inte bara är estetiken som har betydelse utan även miljöpolitiken. Om jag är rätt underrättad hade det dessutom funnits möjligheter att få vitt papper. Om man nu vill komma ifrån det bruna tråkiga papperet, finns det faktiskt oblekt papper i ljusa nyanser. De gamla tråkiga bruna kuverten har dessutom den fördelen att det är svårare att genomlysas dem, vilket ur sekretessynpunkt kan vara en fördel för medborgarna.

Vad som är viktigt i detta sammanhang är att inriktningen av de beställningar som görs av de stora offentliga förvaltningarna kan skapa en efterfrågan på mer miljövänliga pappersorter, och det är denna efterfrågan som tillverkarna av miljövänligt papper efterlyser. Det är därför som denna fråga har en särskild betydelse. Vi hoppas, som sagt, på en bättre ordning i fortsättningen.

Anf. 41 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Man kan beskylla riksskatteverket för mycket, men att det skulle ha några starkare estetiska böjelser tror jag inte att man kan beskylla det för. I vad gäller valet mellan vita och bruna kuvert kan jag nämna att det inte förelåg någon prisskillnad mellan dessa. Enligt riksskatteverket självt avgjordes valet av att det var lättare att maskinellt, som det heter, kuvertera vita kuvert än bruna kuvert. Nu skall Jörn Svensson inte fråga mig varför det är så, för det vet jag inte, men det är den upplysning som riksskatteverket har givit. Eftersom man kuverterar 25 miljoner försändelser per år, spelar det en viss roll att de vita kuverten är lättare att hantera i maskinerna. Men det kan kanske bli så att den tekniska utvecklingen leder till att det blir lika lätt att hantera bruna kuvert – vem vet.

Anf. 42 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Den nya frågeställning som finansministern nu tog upp är irrelevant i ljuset av vad jag tidigare sade, eftersom det finns vita oblekta kuvert. Rimligtvis kan kuverteringen inte vara beroende av huruvida man har blekt eller icke har blekt kuverten.

Anf. 43 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Det är denna fråga som jag inte kan svara på – såvida inte maskinerna i fråga är färgblinda.

Anf. 44 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Det viktiga i sammanhanget är väl att man åtminstone inte är miljöblind inom förvaltningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1986/87:328 om samråd vid omstruktureringen av SSAB

Anf. 45 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Sten-Ove Sundström har frågat mig i vilken ordning berörda lokala fackliga organisationer kommer att beredas tillfälle att medverka i den slutliga utformningen av omstruktureringsplanerna inom SSAB Svenskt Stål AB.

Enligt vad jag erfarit var man vid SSAB:s styrelsemöte den 2 februari 1987, då företagsledningens underlag till en ny strukturplan för företaget diskutrades, fullt överens om på vilket sätt arbetet med den nya strukturplanen skulle bedrivas. Frågan om de fackliga organisationernas deltagande i strukturplanearbetet finns reglerad i gällande medbestämmandeavtal vid SSAB. Ett brett fackligt deltagande i arbetet med den nya strukturplanen är enligt min mening helt nödvändigt.

Anf. 46 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag tackar industriministern för svaret på min fråga. Det är nödvändigt med strukturförändringar inom Svenskt Stål AB för företagets

Prot. 1986/87:65
5 februari 1987

Om samråd vid omstruktureringen av SSAB

fortlevnad och för dess utveckling, men när det gäller sysselsättningen måste företaget ta ett stort ansvar för de anställda som nu riskerar att förlora sina jobb. Vad beträffar förslaget om neddragningar av verksamheten i Luleå skall man komma ihåg att arbetslösheten i Norrbotten är landets högsta, mer än dubbelt så hög som riksgenomsnittet. Det finns inga möjligheter till industrissysselsättning utanför SSAB. Därför måste företaget ta ett stort ansvar för de anställda vid genomförandet av strukturförändringarna.

Mot denna bakgrund är det viktigt att de förslag som framlagts från fackens sida om bl. a. utvecklingen av valsverket i Luleå noggrant prövas i dessa strukturdiskussioner. Industriministern säger nu i sitt svar bl. a. att ett brett fackligt deltagande i arbetet med den nya strukturplanen enligt hans mening är helt nödvändig. Med detta kan jag vara fullt nöjd.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1986/87:330 om samråd vid omstruktureringen av SSAB

Anf. 47 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Olle Svensson har frågat mig om utfästelser kan ges så att omstruktureringsplanernas praktiska förverkligande inom SSAB Svenskt Stål AB föregås av nära samråd med företrädare för berörda kommuner och lokala fackliga organisationer.

Enligt vad jag har erfarit var man vid SSAB:s styrelsemöte den 2 februari 1987, då företagsledningens underlag till ny strukturplan för företaget diskuterades, fullt överens om på vilket sätt arbetet med den nya strukturplanen skall ske. Detta arbete kommer att följa de regler som finns i gällande medbestämmandeavtal vid SSAB. Ett brett fackligt deltagande i arbetet med den nya strukturplanen – både dess utarbetande och dess förverkligande – är enligt min mening fullt nödvändigt.

Vad beträffar information till berörda kommuner om strukturplanearbetet har företagsledningen – såvitt jag erfarit – redan lämnat information om sitt förslag till kommunerna. Jag anser det angeläget att SSAB på koncernbolagsnivå etablerar ett forum för löpande kontakter med de kommuner där SSAB är en stor arbetsgivare. Regelbundet återkommande överläggningar bör därför äga rum. Jag har underrättat SSAB:s styrelse om regeringens inställning i denna fråga.

Anf. 48 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret. I min fråga har jag tagit fasta på nödvändigheten av att genom största möjliga öppenhet skingra den djupa oro som finns hos anställda och deras familjer samt befolkningen i stålorterna. Industriministerns svar ligger väl i linje med de önskemålen, då han talar om behovet av kontakter både med kommunerna och med de fackliga organisationerna. Det är vår uppgift som kommer från berörda valkretsar att föra fram till riksdagen de känslor av osäkerhet och vanmakt som vi nu dagligen möter.

Jag underkänner inte syftet med det förslag som SSAB-ledningen har

framlagt. Säkerligen menar förslagsställarna ärligt att de genom planeringen söker säkra SSAB:s överlevnad och utvecklingsmöjligheter och därmed att de skapar långsiktigt tryggade arbetstillfällen. Men industriministern förstår säkert att hos de berörda dominerar lika ärligt upplevda stämningar av besvikelse inför uppgiften om de djupgående ingrepp i tryggheten som förlusten av 2 200 jobb enligt planen innebär.

I Sörmland blir följderna inte omedelbara. Men oron kvarstår inför fortsättningen och vad en nedläggning av gruvorna innebär för TGOJ-anställda bl. a. i Eskilstuna, vid hämmen i Oxelösund och ytterst vid järnverket. Jag förutsätter ett lugnande besked om planerade satsningar för att klara metallurgi i Oxelösund.

Till sist en fråga till industriministern. Den har beröring med de farhågor som har uttalats kring propositionen om ändrade ägarförhållanden. Innebär talet om börsintroduktion att ägarna ämnar ställa krav på avkastning upp till 15 % på SSAB och därmed skapa en ytterligare belastning på verksamheten?

Anf. 49 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! En enhällig styrelse inkl. de fackliga ledamöterna begärde att företagsledningen skulle utforma ett underlag för arbetet med en ny strukturplan, ett förslag till handlingsplan för företaget. Detta arbete redovisades i måndags för styrelsen. Industridepartementet har inte deltagit i detta arbete.

Ännu återstår många turer, förhandlingar och överläggningar samt mycket annat arbete, innan en strukturplan är färdig. Sista ordet är inte sagt. Detta underströks också av styrelsens ordförande, som framhöll att styrelsen nu skall diskutera och lyssna på de sakskäl som förs fram mot planen och de andra förslagen.

Jag kan inte gå händelserna i förväg. Styrelsen lade i måndags enhälligt fast sin plan för hur man skall arbeta. Regeringen skall då inte gå in och styra den behandlingen.

Som svar på Olle Svenssons nya fråga vill jag tillägga att den ägarförändring som gjordes i höstas var nödvändig. Men den har ingenting att göra med de åtgärder som SSAB:s styrelse nu har skisserat.

Anf. 50 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag tackar för detta besked. Det innebär enligt min mening att börsintroduktionen med fördel kan dröja. Det är viktigt att SSAB går med vinst, men lönsamhetskraven får inte ställas så höga att de kolliderar med möjligheten att ta rimliga regionalpolitiska och samhällsekonomiska hänsyn.

Så en avslutande synpunkt: Då planen nu publicerats utan bindande beslut i styrelsen, såsom industriministern här säger, är det viktigt att ägarna visar största möjliga lyhördhet inför synpunkter från de fackliga organisationerna och berörda kommuners företrädare. Den öppenheten är en förutsättning för att återvinna arbetsglädje och framtidstro hos SSAB:s anställda.

Jag vill också påpeka att det krävs ett samarbete mellan stålorterna. Hotet kommer inte inifrån utan utifrån, från de europeiska stålverk som SSAB har att konkurrera med.

Anf. 51 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Olle Svensson och jag är helt överens om att ett nära samråd med de fackliga organisationerna inom företaget liksom med de kommuner där SSAB är en stor arbetsgivare är nödvändigt. Det rör sig här om beslut och åtgärder av utomordentligt stor betydelse för enskilda människor, för orter och för företaget i dess helhet. SSAB är ett starkt företag, men faror och problem saknas inte. Lönsamheten är inte så god som många trott och tror. Därför är det nödvändigt att strukturarbetet inom SSAB fortsätter, att man skär bort olönsamma delar och satsar på det utvecklingsbara. Om så inte sker går SSAB en osäker framtid till mötes. SSAB saknar inte utvecklings- och expansionsmöjligheter – det var också det som styrelsen påpekade genom att lägga fram ett omfattande investeringsprogram.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1986/87:331 om satsningarna på s. k. termiskt fosfat och vanadin inom SSAB

Anf. 52 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Bengt-Ola Rytter har frågat mig om jag är beredd att aktivt medverka till att SSAB-koncernens gruvdivision tillförs resursér för att i snabbare takt kunna bygga ut satsningarna på s. k. termiskt fosfat och vanadin.

Projektet med termiskt fosfat har enligt vad jag erfarit redan studerats inom SSAB. Ett genomförande av projektet skulle enligt företagsledningen kräva investeringar på minst 60 milj. kr. Vanadinprojektet är inte färdigutrett inom företaget.

I förslaget till strukturplan, som är under diskussion inom SSAB, kommer frågan om gruvdivisionens framtid att behandlas. Jag utgår från att de nämnda projekten kommer att bedömas i detta sammanhang.

Jag är inte beredd att innan de olika frågeställningarna slutbehandlats inom företaget diskutera inriktningen av eventuella statliga insatser.

Anf. 53 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Fru talman! Jag vill tacka industriministern för svaret.

Den utredning som har gjorts inom SSAB om termiskt fosfat visar att det är ekonomiskt intressant att gå vidare i frågan.

När det gäller vanadin vill jag säga att det är intressant också med hänsyn till bojkottsituationen gentemot Sydafrika.

Man kan också gå vidare och vidareutveckla pelletsprodukterna i Grängsbergsgruvan – de är klart intressanta för många delar av världsmarknaden.

Vi är alla medvetna om att strukturförändringar behövs i företaget för att det skall kunna leva vidare. Men man måste också se på alla dessa vidareförädlingsmöjligheter. Man måste även titta på ägarbilderna när det gäller gruvorna. Har gruvorna andra möjligheter att överleva i en annan ägarkonstellation? Det finns en del indikationer på det.

Ludvika kommun är hårt drabbat av de omställningar som redan har skett i

Västerberglagen. Det har framgått av industriministerns tidigare svar här i dag att facken kommer att spela en väsentlig roll i uppbyggnaden av den nya strukturen på det här fältet. Det tror jag garanterar att det kommer att bli ett starkt företag som går ut ur den här krisen.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1986/87:334 om den planerade nedläggningen av Dannemora gruva

Anf. 54 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Oswald Söderqvist har frågat mig vad regeringen tänker göra för att stoppa nedläggningen av Dannemora gruva.

Företagsledningen vid SSAB, Svenskt Stål AB, har på uppdrag av en enig styrelse utarbetat ett underlag för en ny strukturplan för företaget. Detta underlag är för närvarande föremål för diskussioner med de fackliga organisationerna inom företaget. Något beslut i strukturfrågorna har inte fattats. Detta gäller också beträffande Dannemora gruva.

Förste vice talmannen konstaterade att frågeställaren ej var närvarande i kammaren och förklarade överläggningen avslutad.

8 § Svar på fråga 1986/87:336 om alternativ sysselsättning i Borlänge

Anf. 55 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Bengt-Ola Rytter har frågat mig om möjligheterna att i alternativa sysselsättningar ta till vara det faktiska kunnande och den tradition som finns knuten till SSAB:s, Svenskt Stål AB:s, elektrostålverk i Borlänge.

SSAB:s företagsledning har på en enig styrelses uppdrag utarbetat ett underlag till en ny strukturplan för företaget. Företagsledningens förslag innebär en stor satsning på att vidareförädla stål. En viktig del av den framtida strategin utgörs av en utveckling av tunnplåtsverksamheten i Borlänge. Strävan är att vidareutveckla Borlänge till ett svenskt tunnplåtscentrum. Där finns redan ett av Europas modernaste och mest effektiva tunnplåtsverk, liksom enheten Dobel, som är ett ledande företag inom beläggning och profilering av kallvalsad tunnplåt.

Företagsledningens planer går ut på att dessa delar av SSAB skall expandera. De av företagsledningen föreslagna offensiva investeringarna inom SSAB kommer att utveckla verksamheten i Borlänge. Den kunskap som finns för att ta fram och behandla stål är viktig och nödvändig för att lyckas med de nya satsningarna.

Anf. 56 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Fru talman! Jag tackar industriministern för svaret och konstaterar att det är bra att strukturförslaget innehåller bitar som befäster Domnarvets

Järnverks ställning som det ledande tunnplåtsverket i Europa. Men den övriga strukturen innebär att det tyvärr inte är 850 utan snarare 1 200 arbeten som försvinner.

När man skall genomföra så drastiska åtgärder är det utomordentligt väsentligt att man vet att man hamnar rätt, så att åtgärderna på sikt är de absolut bästa. Man måste också beakta att omstruktureringens vinster inte hamnar utanför företaget SSAB, och man måste se till helheten för stålindustrin i landet, kanske t. o. m. i Norden. Det är ett högt mänskligt pris som man riskerar att få betala i en sådan här omstrukturering. Då måste man också vara säker på att åtgärderna är de rätta och de långsiktigt riktiga.

Anf. 57 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Jag vill gärna erkänna att jag är glad över att Bengt-Ola Rytting har ställt sin fråga. Det är nämligen en fråga som fäster uppmärksamheten också vid den offensiva delen av de förslag som SSAB:s företagsledning har arbetat fram. Det är viktigt att denna för framtiden så helt avgörande del i den föreslagna strategin också kommer fram. I de senaste dagarnas debatt har det faktum att SSAB också lagt fram förslag om att investera och bygga ut försvunnit. Det är ändå fråga om en miljardinvestering som SSAB fått resurser för bl. a. genom det konvertibla lånet från LKAB. Det är alltså ingen liten investering man föreslår – det är en miljardinvestering för att göra företaget bättre och konkurrenskraftigare.

Enligt förslaget skall man investera 450 miljoner i Borlänge för kvalitets- och kapacitetshöjningar av tunnplåtstillverkningen och för en ökad vidareförädling. Det är viktigt för att göra SSAB och Borlänge starkare.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 58 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har satts upp.

9 § Svar på fråga 1986/87:321 om hyressättningen vid uthyrning av bostadsrättslägenhet

Anf. 59 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Knut Wachtmeister har frågat justitieministern om han avser att föreslå någon ändring i den "uppenbart oskäliga" lagstiftning som har legat till grund för en uppmärksammas dom som nyligen meddelats av Stockholms tingsrätt. En bostadsrättshavare, som hade hyrt ut sin bostadsrättslägenhet i andra hand till en hyra som enligt frågeställaren motsvarade bostadsrättshavarens självkostnader för lägenheten inkl. amortering, dömdes av tingsrätten till böter och att återbetala en del av den mottagna hyran.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Jag kan inte här diskutera den aktuella domen, som inte ens har vunnit laga kraft. Vad Knut Wachtmeisters fråga ytterst gäller är emellertid skäligheten i bestämmelserna i 12 kap. 65 a § fjärde stycket jordabalken. Dessa bestäm-

melse trädde i kraft den 1 januari 1985. De innebär att den som hyr ut en bostadslägenhet och uppsåtligt begagnar sig av att hyresgästen saknar besittningsskydd till att ta ut en hyra som är uppenbart oskäligen med hänsyn till lägenhetens bruksvärde kan dömas till böter eller fängelse. Hyresvärden är dessutom skyldig att betala tillbaka vad han erhållit för mycket jämte ränta.

Bestämmelserna infördes i första hand för att stärka skyddet för de andrahandshyresgäster som har avstått från sitt besittningsskydd. Dessa hyresgäster kan i praktiken inte utnyttja sin rätt att hos hyresnämnden begära en omprövning av hyran utan att riskera att bli uppsagda. En sådan risk finns särskilt på orter där det råder bostadsbrist och där efterfrågan på andrahandslägenheter därför är stor.

Straffansvaret och återbetalningsskyldigheten inträder bara om hyresvärden utnyttjar en sådan situation för att ta ut en hyra som är uppenbart oskäligen med hänsyn till lägenhetens bruksvärde. Det skall alltså vara fråga om förfaranden som typiskt sett har karaktären av ocker.

Med en lägenhets bruksvärde avses vad lägenheten med hänsyn till beskaffenhet och förmåner samt övriga faktorer kan anses vara värd ur konsumentens-hyresgästens synpunkt i förhållande till likvärdiga lägenheter. Vid bedömningen skall man inte ta hänsyn till hyresvärdens kostnader för lägenheten. Jämförelsen skall i första hand göras med lägenheter på orten i hus som ägs och förvaltas av allmännyttiga bostadsföretag.

Enligt min mening kan det inte råda någon tvekan om att även den som hyr en lägenhet av en bostadsrättsinnehavare har behöv av ett skydd mot oskäligen hyror. Att ha bruksvärdet som utgångspunkt för denna bedömning anser jag vara naturligt.

De avvägningar som måste göras i de enskilda fallen ankommer på domstolarna.

För närvarande finns det inte anledning för mig att ta initiativ till en ändring av de aktuella reglerna, men jag kommer självfallet att följa hur domstolarnas praxis utvecklas.

Anf. 60 KNÜT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Jag skall be att få tacka bostadsministern för svaret.

Det aktuella tingsrättsutslaget ger anledning till flera reflexioner, och då bortser jag inledningsvis från de negativa effekter som kommer att uppstå för tillgången på andrahandsbostadsrättslägenheter. Jag bortser också från det moraliskt tvivelaktiga i att en andrahandshyresgäst efter ett frivilligt träffat avtal, som redan löpt nio månader, plötsligt stämmer sin värd för hyresocker.

För det första är min reflexion att lagen är luddigt skriven eftersom det inte framgår om bostadsrättslägenheter, när det gäller principen för hyressättning, skall jämföras med hyreslägenheter.

För det andra är det uppenbart orimligt att en person som hyr ut i andra hand inte skall få ta ut sina egna självkostnader. Det är alltså inte bara det allmänna som skall subventionera boendet, utan nu begärs att en enskild person kraftigt skall subventionera en annans boende.

För det tredje är det också orimligt att en person som i bästa samförstånd med motparten hyr ut sin lägenhet till ett överenskommet pris bötfälls utan att ha en aning om att ha begått ett brott. Om nu hovrätten fastställer

tingsrättens överklagade dom, innebär detta att tusentals bostadsrättsinnehavare och för övrigt också ett stort antal villaägare är brottslingar – i lagens mening men knappast i folkopinionens. En sådan lagstiftning måste ändras.

För det fjärde slutligen visar den här avslöjade stora skillnaden mellan marknadshyran och den s. k. bruksvärdeshyran hur orimlig rundgången i vårt samhälle är. Skyhöga skatter kräver mycket omfattande bostadssubventioner.

Jag har två följdfrågor till bostadsminister Hans Gustafsson:

1. Delar Hans Gustafsson min uppfattning att bruksvärdet ligger annorlunda till för bostadsrättslägenheter än för hyreslägenheter, med tanke på de kapitalkostnader som vidlåder bostadsrättslägenheten?

2. Är det oskäligt att ta ut självkostnadspris när man hyr ut i andra hand?

Anf. 61 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Först ett par ord om lagstiftningen, som Knut Wachtmeister betecknade som luddig.

Låt mig konstatera att bakom den lagstiftning som diskuteras står en enhällig hyresrättskommitté, ett enhälligt lagråd, ett enhälligt bostadsutskott och såvitt jag minns en enhällig kammare. Frågan har alltså prövats i alla de instanser som har att tillse att lagstiftningen är upprättad på ett tillfredsställande sätt – något annat resultat har riksdagen inte kommit till.

Vad gäller frågan i sig så framförde Knut Wachtmeister synpunkten att vederbörande bara skulle ha rätt att ta ut självkostnaden och inte basera andrahandshyran på bruksvärdet. Men för det första är det ju så att det bereder mycket stora svårigheter att klargöra vad som är självkostnaden. Man skulle få gå långt in i den enskildes ekonomi för att konstatera om de lån som är upptagna verkligen har upptagits för att förvärva bostadsrätten eller om de har upptagits för att man skall ha bostadsrätten som säkerhet vid viss konsumtion. Man skulle få studera vilka skatteeffekter det blir för vederbörande genom låneupptagningen, och man skulle dessutom få ta hänsyn till den värdestegring som sker i fråga om bostadsrätten. För närvarande är det faktiskt i Stockholm så, Knut Wachtmeister, att värdestegringen skyhögt överstiger årskostnaden för en bostadsrätt som har köpts med lån. För den bostadsrätt som det talats om har det ju angivits att värdestegringen ligger uppemot 100 000 kr. om året. Skulle man inte ta hänsyn till detta?

Vad för det andra beträffar frågan om bruksvärdet skall gälla eller inte kan man inte ha ett system, Knut Wachtmeister, som innebär att när den verkliga kostnaden överstiger bruksvärdet tar man ut den verkliga kostnaden, men när den verkliga kostnaden understiger bruksvärdet tar man ut bruksvärdet. Om man skulle gå på den verkliga kostnaden vid uthyrning av bostadsrätter skulle de allra flesta få sänka sina hyreskontrakt, därför att kostnaden för de hyresrätter som förvärvades på 1950-talet, på 1960-talet och en bra bit in på 1970-talet är väldigt mycket lägre än bruksvärdet för en motsvarande hyreslägenhet.

Jag tror inte Knut Wachtmeister vill förorda att man skall ha två principer.

Anf. 62 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Hur många instanser som än har tillstyrkt det här förslaget, Hans Gustafsson, kan det vara luddigt. Det står i lagtexten talat om "bostadslägenhet" men alltså inte om "bostadsrättslägenhet", och ingen vet om lagstiftarna har avsett även bostadsrättslägenhet. Om de gjort det hade de antagligen skrivit in detta i texten.

Hans Gustafsson radar upp en massa svårigheter att beräkna bruksvärdeshyran för en sådan här lägenhet. Ja, jag delar helt denna uppfattning, och detta visar ju hur orimligt systemet är – med subventioner som har tvingat ner den hyra som allmännyttan sätter.

Jag vill fråga: Hur anser bostadsministern att tingsrättens dom, om den vinner laga kraft, kommer att påverka andrahandsmarknaden för bostadsrättslägenheter?

Anf. 63 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Låt mig börja med den sista frågan. Det är en fråga där såväl jag som Knut Wachtmeister bara kan tro, för den händelse domen skulle stå fast.

Man kan möjligen tänka sig att det inte blir lika populärt i framtiden att skaffa sig bostadsrätter, som man inte bebor, för att hyra ut dem till andra med full kostnadstäckning och kamma hem värdestegringen. Det bör då bli så att de som inte längre behöver sina bostadsrätter överlåter dem till sådana som långvarigt skall bruka lägenheterna som bostäder. Det skulle inte precis vara till nackdel för marknaden.

Knut Wachtmeister hör också, eftersom han inledningsvis talade om det straffrättsliga ansvar som följer i detta sammanhang, lägga märke till att detta ansvar är kopplat till den omständigheten att hyresgäst och hyresvärd har avtalat bort besittningsskyddet.

Den som saknar bostad befinner sig i ett sådant trångmål att han tvingas acceptera en situation som han egentligen inte skulle vara beredd att godta i sammanhanget.

När det gäller formuleringen i lagstiftningen om bostadslägenhet och att det inte står talat om bostadsrättslägenhet vill jag framhålla att bostadslägenhet är en sedan länge tillämpad beteckning. Med bostadslägenhet menas inte bara bostadsrättslägenheter utan också villor, småhus och fritidsbostäder. Det handlar om det som uppläts som bostad, Knut Wachtmeister.

Anf. 64 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! När det gäller att ha avtalat bort besittningsrätten är det faktiskt så i det här fallet att såväl bostadsrättsföreningens styrelse som hyresnämnden godkänt avtalet i fråga som nu har varit föremål för tingsrättens dom.

Sedan har jag inte riktigt klart för mig om bostadsministern tycker att det är skäligen att en enskild person genom att ta ut lägre kostnader än vad han själv har subventionerat en annans boende.

Tydligen vill Hans Gustafsson inte att man skall kunna hyra ut en bostadsrättslägenhet i andra hand. Men det finns ju massor av fullt legitima fall där man under en tid inte bebor sin lägenhet och vill ha den tillbaka efter

Prot. 1986/87:65
5 februari 1987

*Om hyressättningen
vid uthyrning av bo-
stadsrättslägenhet*

att ha hyrt ut den. Skall man då tvingas att subventionera uthyrningen, om det här utslaget vinner laga kraft?

Jag tycker inte att jag har fått ett tillräckligt klart svar från bostadsministern hur han ser på skäligheten i att ta ut de egna självkostnaderna.

Anf. 65 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Den del av avtalet som handlar om att hyresgästen avstått från besittningsskyddet har godkänts av hyresnämnden, på bägge parternas framställning om detta. Det är ju inget ovanligt att hyresgäster som inte har någon bostad tvingas att acceptera sådana villkor, och det har hyresgästen gjort i det här fallet.

Däremot har hyresnämnden inte prövat hyrans storlek, och det är detta som är skillnaden när man har avtalat bort villkoren mot om man har ett löpande hyreskontrakt som man kan få prövat av hyresnämnden.

Knut Wachtmeisters fråga, om man skall få ta upp den verkliga kostnaden eller inte, tycker jag att jag svarade på inledningsvis genom att redovisa att i flertalet fall skulle hyran bli lägre än den som tas ut i dag, därför att bruksvärdeskostnaden för en bostadsrättslägenhet som inte har gått i handeln utan som är förvärvad med en vanlig insats och med vanlig årsavgift är betydligt lägre än vad den är för hyreslägenheten som man jämför med.

Ett sådant förfarande, utöver alla tekniska svårigheter, skulle leda till att vi skulle få pressa ned en mängd överenskommelser som är baserade på bruksvärdet och där den verkliga kostnaden är långt lägre. Vi kan inte ha ett system, Knut Wachtmeister, där man skall tillämpa bruksvärdeshyran när det är fördelaktigt för fastighetsägaren men inte när det skulle vara fördelaktigt för hyresgästen.

Anf. 66 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får erinra om de regler som gäller för frågedebatter.

Anf. 67 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Jag har svårt att se att bostadsministern har svarat på den fråga jag ställde, hur han tror att andrahandsmarknaden kommer att påverkas, om domstolsutslaget vinner laga kraft.

Det är väl ett intresse också för den ansvarige för bostäderna i vårt land att det finns en väl fungerande marknad. Min uppfattning är att om bostadsrättslägenheter när det gäller bruksvärdet skall jämföras med hyreslägenheter, kommer den marknaden – åtminstone den vita marknaden – helt att försvinna. Vi får en svart marknad, som varken Hans Gustafsson eller jag kan önska oss.

Min fråga gäller alltså fortfarande: Hur tror bostadsministern att den marknaden kommer att utvecklas?

Anf. 68 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Debattreglerna medger inte att jag ånyo svarar Knut Wachtmeister på de frågor han har ställt, utan jag nödgas konstatera att den enskilde, som befinner sig i den situationen att han saknar bostad och inte har vilken betalningsförmåga som helst, behöver samhällets skydd för att tillgodose sitt behov av bostad. Det är detta reglerna syftar till.

Anf. 69 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Tyvärr får jag inte riktigt svar från bostadsministern. Jag får väl avslutningsvis uttala den förhoppningen att bostadsministern, när ärendet så småningom har kommit upp i hovrätten och man får ett utslag i ena eller andra riktningen, tänker om och överväger om inte lagstiftningen behöver ändras så att vi får en marknad som fungerar där det finns rättigheter på båda sidor som är relevanta.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på fråga 1986/87:323 om vandaliseringen på allmänna platser

Anf. 70 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Görän Ericsson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta med anledning av den alltmer tilltagande vandaliseringen på allmänna platser och de kostnader för allmänheten som detta medför både som skattebetalare och som kollektivtrafikresenärer.

Jag vill först påpeka att vandalisering på allmänna platser till största delen är ett ungdomsproblem. Det bästa sättet att komma till rätta med den här typen av brottslighet är att vi alla ställer upp och säger ifrån: Det här tolererar vi inte. Jag menar att det ytterst handlar om att vi alla måste ta vårt ansvar och säga ifrån när vi blir vittnen till den här typen av skadegörelse. Gör vi på det sättet, blir det lättare för polisen och de drabbade att ingripa mot denna brottslighet.

Det är också viktigt att det finns lämpliga åtgärder att sätta in i dessa sammanhang. Regeringen har i dag till lagrådet remitterat ett lagförslag som innebär att domstolarna – när de dömer till villkorlig dom eller skyddstillsyn – skall kunna ge de dömda föreskrifter att hjälpa till med att avhjälpa de skador som de har orsakat eller att på annat lämpligt sätt biträda den som drabbats. Frågan om möjligheter för polis och åklagare att kunna meddela sådana föreskrifter som villkor för rapport- eller åtalsunderlåtelse kommer att behandlas i en departementspromemoria som nu förbereds i justitiedepartementet.

Jag vill också påpeka att de lokala polisstyrelserna genom polisreformen har fått ökad möjlighet att besluta om kraftsamling mot olika slags ordningsstörningar som upplevs som besvärande. En sådan insats gjordes i tunnelbanan här i Stockholm under det gångna veckoslutet.

Anf. 71 GÖRAN ERICSSON (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Det var ju ett svar som innehöll en del, och det var bra det vi fick höra.

Jag skulle vilja fylla på justitieministerns lista över åtgärder med ytterligare några. Den vandalisering som nu pågår och som i Stockholms läns landsting kostar SL, trafikbolaget, 13 à 14 milj. kr. årligen är faktiskt en skadegörelse som är utomordentligt omfattande och systematisk.

Första punkten på min lista är därför att regeringen borde överväga att ta upp ett resonemang med RÅ om huruvida detta kan betraktas som grov skadegörelse.

För det andra skulle man kunna önska sig en av regeringen och föreningslivet stödd aktivitet i skolorna för att försöka hitta lösningar. Precis som justitieministern säger, är ju det här ett ungdomsproblem.

För det tredje talar justitieministern om att nu har polisstyrelserna fått möjlighet till kraftsamlingar på offentliga platser. Jag vill erinra om en promemoria från SL i Stockholm som nyligen landat på mitt bord. Där konstateras att Stockholmspolisen nu överger tre tunnelbanestationer på grund av personalbrist.

För det fjärde skulle man önska sig en laglig grund för vaktmän att följa med på tåg, bussar, pendeltåg och tunnelbanetåg.

Detta sammantaget skulle vara en kraftsamling, och jag överlämnar listan till justitieministern.

Avslutningsvis vill jag, fru talman, ställa en fråga. Ett förslag till ordningslag, som är ute på remiss, innehåller förslag till avkriminalisering av en rad sådana här brott. Är det regeringens mening att stödja förslaget att avkriminalisera brott och därmed göra samtliga insatser på offentliga platser meningslösa?

Anf. 72 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Beträffande det sista Göran Ericsson nämnde vill jag säga att beredningen av det ärendet inte är avslutad. Jag har inte tagit ställning. Jag har haft en uppvaktning från trafikföretaget och jag vet dess inställning till de föreliggande förslagen.

Sedan är det glädjande att höra att Göran Ericsson stryker under de förebyggande åtgärdernas betydelse. Det finns många goda krafter som kan samlas för att t. ex. hjälpa ungdomarna att skaffa alternativa miljöer, som gör att de kan hålla sig borta från sådana här dumheter.

Jag har talat om kriminalpolitiska åtgärder. Jag vill också stryka under att den som stökat till och vandaliserat enligt skadeståndslagen är skyldig att betala vad han eller hon förorsakat. Det gäller även unga människor, och de skall vara medvetna om detta. Det gäller även föräldrar som har ett ansvar. Om de inte har tillräcklig tillsyn över sin barn kan de få skadeståndsskyldighet också. De skall tänka på detta.

Är inte dessa regler tillräckliga, är jag beredd att se över dem.

Anf. 73 GÖRAN ERICSSON (m):

Fru talman! Jag vill passa på att tacka än en gång för de kommentarer justitieministern gav. Det ser ut som om vi börjar nalkas någon form av consensus på detta område. Några ytterligare åtgärder i kombination med de tidigare insatta, som justitieministern redovisade här, skulle kunna göra situationen mera komplett och kanske också leda till en bättre tingens ordning.

Detta är ett problem inte bara för Stockholms lokaltrafikbolag och Stockholms allmänna platser. Detta börjar bli ett betydande storstadsproblem.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 74 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Fru talman! Hugo Hegeland har frågat om regeringen tänker förbjuda kostnadsökningar.

Som riksdagsman och väl förtrogen i samhällsekonomiska frågor är Hugo Hegeland säkert medveten om vilka möjligheter statsmakterna har att författningssvågen direkt inskrida mot kostnadsutvecklingen i ekonomin. Det finns emellertid ett samband mellan kostnader och priser. Regeringens ekonomiska politik eftersträvar att samtidigt få ned kostnader och priser. Prisstoppet är ett led i denna strävan. De privata löntagarorganisationerna har nu också meddelat att man inte kommer att begära omförhandling av årets löner och bidrar därmed till att hålla kostnaderna nere.

Anf. 75 HUGO HEGELAND (m):

Fru talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Med anledning av passusen "Regeringens ekonomiska politik eftersträvar att samtidigt få ned kostnader och priser. Prisstoppet är ett led i denna strävan" kan jag inte låta bli att anföra vad Kjell-Olof Feldt sade i januari 1985 i nationalekonomiska föreningen: "Jag har i olika sammanhang förklarat att prisstopp vid det här laget lurar väldigt få. Som metod att eliminera inflation i situationer där vi, beroende på inhemsk eller utländsk kostnadsutveckling, normalt drabbas, är den verkningslös." Men nu tror man alltså inte att den är verkningslös. I ett avseende kan jag hålla med statsrådet, nämligen att prisstoppet åstadkommit ett omförhandlingsstopp. Det är ju rätt originellt och lär aldrig hända någon mer gång. Det blir en s. k. historisk händelse.

Men det allvarliga är att samtidigt har LO förklarat att man kommer att fortsätta att slåss för att få igenom en prisklausul, som ger löntagarorganisationerna rätt till nya pengar om inflationen överstiger en viss gräns.

Här är man inne på just den illusion vi i Sverige odlat under en längre tid, nämligen att man kan få kompensation för inflation.

Men, och det bör upprepas, kompensation för inflation är en illusion. Det var intressant att vår löne minister – när vi nu fått en löne minister – också håller med om detta.

Vi vet alla att löne- och prisspiralen innebär att priserna åker hiss och lönerna går i trappor. Det innebär bara en snabbare inflation.

Är löne ministeren beredd att vidta några åtgärder för att sprida kunskap till svenska folket om att kompensation för inflation är illusion och därför plädera för avskaffande av alla prisklausuler?

Anf. 76 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Fru talman! Vi råder inte över en fri avtalsmarknad. Det är uppenbart att prisstopp inte eliminerar kostnader. Men kostnader och priser kan ingå en olycklig förening.

Jag tror att Hugo Hegeland kan hålla med om det och att det därför kan finnas anledningar att försöka bryta en sådan spiral som kan uppstå när kostnader och priser jagar varandra. Det är därför vi infört ett prisstopp.

Anf. 77 HUGO HEGELAND (m):

Fru talman! Jag håller naturligtvis med statsrådet att det är viktigt att vi försöker bryta pris- och kostnadsutvecklingen, men det går ju inte genom att bara ingripa mot symptomen.

Som jag en gång i tiden försökte lära Bengt K. Å. Johansson – och han har lätt för att fatta så det sitter säkert kvar – får man fram priset genom att jämföra kostnadskurvan med efterfrågekurvan. Det beror på dessa två moments utseende. Vi har en kostnadssida och en efterfrågesida, och båda två påverkar givetvis de priser man får.

Men vi har i Sverige odlat uppfattningen att det är naturligt att få kompensation för inflation, och därför har vi fått dessa priskläusuler i löneavtalen.

Eftersom vi har en stor offentlig arbetsmarknad har löneministrern verkligen möjligheter att där börja sitt upplysande arbete om illusionen att få kompensation för inflation.

Anf. 78 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Fru talman! Hugo Hegeland kan vara övertygad om att jag bedriver det upplysningsarbete som jag har möjligheter och anledning att göra.

Det är så, Hugo Hegeland, att den allmänna prisstegringen 1986 var den lägsta på över ett decennium och att den övervältringseffekt som alltid tenderar uppkomma från ett år till ett annat på grund av tidigare pris- och kostnadsstegringar är liten under 1987. Vi har också ett avtal på arbetsmarknaden som innebär lägre kostnadsökningar under 1987.

Det finns en allvarlig fara att det gamla prisbeteendet finns kvar och att man lever i föreställningen att det internationellt och i Sverige finns utrymme för årliga prishöjningar av gammalt snitt. Det finns anledning att ta alla ur den villfarelsen. Kanske ett prisstopp kan medverka till att skapa den förståelsen.

Anf. 79 HUGO HEGELAND (m):

Fru talman! Jag tackar för detta mycket positiva svar. Jag kunde nöjt mig med det, men vill ändå göra ett tillägg beträffande det prisstopp som införts och lett till ett omförhandlingsstopp. Det innebär endast att man samlar upp latenta prisstegringstendenser som kommer att explodera den dag prisstoppet avskaffas.

Under 1986 hade vi en prisstegringstakt på bara 3,3 %. Det får jag gratulera regeringen till, för det trodde jag inte vid årets början. Men vad hände sedan? I januari 1987 steg priserna tio gånger snabbare än under december 1986, för man samlade upp kostnadsökningar som resulterade i prisökningar.

Samma sak gör man givetvis nu. Den dag prisstoppet avskaffas får vi en prisexplosion, och sedan följer kraven på lönekomensation och så fortsätter vi denna spiral som så småningom kanske når himlens höjder.

Anf. 80 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Fru talman! Jag tycker inte man kan bortse från huruvida det blev en omförhandling eller inte. En omförhandling hade väl lett till justering av

avtalet på den privata sidan och rimligen också lett till högre lönekostnader, som i sin tur hade varit en grund för anspråk på att höja priserna. Det är naturligtvis en viktig faktor som spelar roll för pris- och kostnadsutvecklingen under 1987, kanske också för åren därefter.

Prot. 1986/87:65
5 februari 1987

Om allmänt hyresstopp

Anf. 81 HUGO HEGELAND (m):

Fru talman! Men med det prisstopp regeringen infört har vi inte löst problemen. Vi bara skjuter på det hela, så det är absolut inte fråga om annat än att komma åt symptomen. Vi skjuter på problemet beroende på hur länge regeringen tänker behålla prisstoppet. De grundläggande problemen finns kvar lika mycket som tidigare oavsett vilken inställning vi har till deras lösande.

Under tiden har vi dock möjlighet att verkligen bedriva en upplysningskampanj om att denna självklara inställning man nu har – att man kan få kompensation för inflation genom dessa prisklausuler i avtalen – inte kommer att fungera. I Sverige stiger lönekostnaderna och prisnivån dubbelt så mycket som i våra konkurrentländer, och vi förlorar marknader. Det ligger givetvis därför framför allt i löntagarnas intresse att vi tar kål på myten om kompensation för inflation.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1986/87:333 om allmänt hyresstopp

Anf. 82 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Fru talman! Tore Claeson har frågat finansministern om regeringen tänker införa ett allmänt hyresstopp.

Bakgrunden till det allmänna prisstopp som nyligen införts är faran för att tidigare års tendenser till stora årliga prishöjningar lever kvar också under 1987, trots att sådana höjningar då inte skulle vara kostnadsmässigt motiverade.

På hyresmarknaden är läget dock annorlunda.

Hyrorna för år 1987 har genom förhandlingar redan fastställts för större delen av det allmännyttiga bostadsbeståndet, och hyrorna hos de allmännyttiga bostadsföretagen är genom bruksvärdesreglerna bestämmande för hyresnivån inom det enskilt ägda bostadsbeståndet. Risken för plötsliga prisstegringar är därför inte lika stor på hyresområdet som i fråga om andra varor och tjänster.

Svaret på Tore Claesons fråga är mot den bakgrunden att regeringen inte ser någon anledning att föreslå riksdagen en särskild lagstiftning om hyresstopp.

Anf. 83 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Jag tackar för svaret på frågan. Det var synd att regeringen inte ser någon anledning att föreslå riksdagen en särskild lagstiftning om hyresstopp.

Det nuvarande läget skiljer sig inte markant från läget våren 1984, då

81

regeringen föreslog och riksdagen fattade beslut om ett hyresstopp som skulle avse tiden från den 1 april till årets slut 1984. Motiven för införande av detta hyresstopp var desamma som man kan utläsa nu då det gäller motiven för det prisstopp som nyligen har införts. Enligt statsministerns anförande i gårdagens debatt kom prisstoppet till för att man skulle få kontroll över prisutvecklingen, få stopp på inflationsförväntningarna och för att hindra omförhandlingarna beträffande lönerna. Han efterlyste nu ett ansvar från företagen för att prisstoppet skall få avsedd effekt. Jag tycker att det borde vara lika angeläget att skydda hyresgästerna mot nya hyreshöjningar och att efterlysa ansvar från byggherrar och fastighetsägare.

En hyresutveckling liknande den som vi har haft under de senaste åren kan knappast förenas med regeringens uttalade inflationsmål, eftersom de hyreshöjningar som nu har skett och som kommer att ske som ett resultat av det bruksvärdesystem som vi har, kommer att väsentligt bidra till att spåda på inflationen. Det är detta som är oroande. Vill man helhjärtat slåss för att hålla tillbaka inflationen och för att hindra omförhandlingar av lönerna och få stabilitet borde hyresstoppet ingå som ett mycket viktigt led i detta sammanhang.

Anf. 84 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Fru talman! Tore Claeson, situationen var helt annorlunda 1984 än den är nu. Då fattade man beslut om en särskild lag om hyresstopp, eftersom det fanns generella prisklausuler i avtalen som innebar, att om priserna skulle komma att stiga med mer än prognostiserat pris, skulle också hyrorna komma att stiga och därigenom orsaka en våg av nya hyresstegringar. Det var huvudmotivet för att man då införde ett hyresstopp enligt en särskild lagstiftning. Det sades rent av i propositionen, att i den mån det pågick förhandlingar, skulle de hyror som man kunde förhandla fram komma att gälla för hela denna tid. Det var ett uttryck för att man inte tänkte bryta bruksvärdesprincipen på hyresmarknaden. Syftet är alltså att inte göra det nu heller.

Anf. 85 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Jag känner väl till diskussionerna och motiven vid detta tillfälle. Jag hävdar bestämt att syftet – som även anförts i propositionen, jag har den liggande på min bänk – med att införa hyresstopp var att förhindra hyreshöjningar som skulle driva på inflationstakten. Vi har precis samma läge nu. Vi vet att hyreshöjningar kommer att ske som ett resultat av att de flesta allmännyttiga bostadsföretagen har träffat uppgörelser om hyreshöjningar på ca 5 %, dvs. mellan 50 och 100 kr. per månad. Nu kommer de privata fastighetsägarna att försöka följa efter och med hänvisning till överenskommelserna höja hyrorna. Det omfattar halva hyreshusbeståndet. Detta kommer att slå igenom då det gäller konsumentprisindex, och det kommer även att driva på inflationstakten. Därför vill jag åter säga, att om man helhjärtat vill bekämpa och sätta stopp för detta, bör man införa även ett hyresstopp.

Anf. 86 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Fru talman! Även 1984, Tore Claeson, var vissa av hyrorna fastställda, andra skulle fastställas. Man tänkte sig då att det i detta läge skulle råda en hyresparitet också genom att man, även om förhandlingarna inte var avslutade, skulle kunna tillämpa motsvarande hyresprinciper som på de redan avtalade områdena. Men skälet till att man gick in med ett hyresstopp var att man ville förhindra att det i fråga om detta blev en snabbare hyresstegring än vad som motsvarade den 5-procentsnorm som man försökte introducera när det gällde löne- och prisk marknaden i övrigt. Det var detta som kunde hotas av att det fanns särskilda prisklausuler i de hyresavtal som man träffade.

Anf. 87 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Jag vill än en gång säga att förslaget om hyresstoppet och genomförandet av det motiverades av prisstoppet och genomfördes samtidigt som detta. Man hade samma motiveringar, dvs. att hejda prisutvecklingen.

Jag tycker att statsrådet glider undan när han talar om de olika avtalen som träffats, vilken kompensation som skulle kunna utfalla, osv. Vad det egentligen handlar om är att hyrorna har ökat mer än priser och konsument-index under de senaste åren. Vill man hålla nere levnadskostnaderna för vanliga löntagare, finns det mycket goda skäl att nu införa ett hyresstopp.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1986/87:322 om kyrkans inställning till frågan om ett evigt liv

Anf. 88 Civilminister BO HOLMBERG:

Fru talman! Filip Fridolfsson har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder med anledning av ett uttalande av biskopen Krister Stendahl i frågan om ett evigt liv.

Mitt svar är: Nej.

Anf. 89 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Fru talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

Biskop Stendahl har i en bok ifrågasatt uppståndelse tron. När han behandlar frågan om ett evigt liv skriver han:

”Nu är det så att jag tror att hela den långa och underbara kristna traditionen – – är bara en period i den judisk-kristna traditionen och att den perioden håller på att närma sig sitt slut.”

I en tidningsintervju säger biskopen att Gud inte är ett försäkringsbolag där man tecknar evighetsförsäkring.

Det är självklart, fru talman, att när en av kyrkans förnämsta företrädare framför sådana synpunkter väcker det stor uppmärksamhet i vida kretsar.

Eftersom vi har en statskyrka och en kyrkominister som är föredragande vid biskopsutnämningar, är det inte bara rimligt utan enligt min mening helt nödvändigt att vi i riksdagen debatterar frågan med det statsråd som har det politiska ansvaret för svenska kyrkan.

Att statsrådet svarar blankt nej på min fråga visar kyrkoministerns brist på intresse för svenska kyrkans trosfrågor. Men så lätt skall inte kyrkoministern komma undan. Ett statsråd, ansvarig för den svenska kyrkan, kan inte – får inte – passivt och likgiltigt åse vad som betecknas som en attack av en biskop på kyrkans mest grundläggande trossats, tron på ett evigt liv. Statsrådet måste här och nu ge ett klart besked – om han anser att en av svenska kyrkans fundamentala trossatser fortfarande gäller.

Jag frågar därför direkt – och jag vet att hela svenska folket är intresserat av svaret: Skall inte svenska kyrkans biskopar omfatta och predika tron på det eviga livet?

Anf. 90 Civilminister BO HOLMBERG:

Fru talman! Med anledning av vad Filip Fridolfsson nu säger vill jag göra korta kommentarer i tre avseenden.

För det första vill jag erinra herr Fridolfsson om innebörden i 1983 års kyrkomötesreform. Den innebar nämligen ett klart besked när det gäller vilka frågor regering och riksdag skall ta ställning till och vilka frågor kyrkan själv skall ta ställning till.

Enligt kyrkomötesreformen är lärofrågorna och andra s. k. inomkyrkliga frågor en uppgift för kyrkan och icke en uppgift för staten. De lagändringar som gjordes i samband med reformen ger också kyrkans eget organ, kyrkomötet, möjlighet att genom kungörelser meddela bestämmelser om kyrkans lära. Detta är alltså en fråga för den nya kyrkliga organisationen, icke en fråga för staten.

För det andra vill jag erinra herr Fridolfsson om att det i övergångsbestämmelser till regeringsformen, som låg till grund för 1983 års kyrkomötesreform, står att regeringen inte kan besluta i de inomkyrkliga frågorna. Regeringen får alltså inte ta ställning till dessa frågor.

För det tredje: Genom att herr Fridolfsson inte har uppmärksammat dessa grundläggande skiljelinjer mellan vad regering och riksdag skall besluta om och vad kyrkan skall besluta om, bidrar han till att skapa oklarhet i dessa viktiga frågor. Jag finner det angeläget att regering och riksdag med kraft håller fast vid den nya ordningen, som säger att regeringen inte befattar sig med frågor om kyrkans lära och därmed inte heller med frågan om ett evigt liv.

Anf. 91 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Fru talman! Statsrådet säger att regeringen inte lägger sig i kyrkliga lärofrågor och teologiska tvistefrågor. Men detta är inte sant. Vi vet alla att regeringen i samband med biskopsutnämningar har tagit klar ståndpunkt när det gäller olika uppfattningar som finns inom svenska kyrkan i en ämbetsfråga – det är helt klart. Men när det gäller svenska kyrkans trosuppfattning om ett evigt liv menar kyrkoministern att regeringen inte skall ha synpunkter.

Får jag fråga: Varför mäter kyrkoministern med olika mått när det gäller viktiga trosfrågor och lärofrågor inom svenska kyrkan?

Anf. 92 Civilminister BO HOLMBERG:

Fru talman! Jag finner det litet konstigt att vi inte kan diskutera den här frågan utifrån samma verklighetsuppfattning. Alla här i salen bör ha klart för sig vad riksdagen har tagit ställning till i samband med kyrkomötesreformen – och det är alldeles klart att lärofrågorna och de inomkyrkliga frågorna inte är frågor för regeringen att ta ställning till.

Låt mig också erinra om att det var en bred partiledaröverenskommelse som ledde fram till denna ståndpunkt. Eftersom varken kyrkan eller de politiska partierna var beredda att ta ställning till Alva Myrdals arbete på att skilja kyrkan från staten, kom man fram till kyrkomötesreformen och denna kompromiss.

Jag har under min tid i regeringen drivit frågan så, att jag har tagit kontakt med de andra politiska partierna, så att vi skall vara sams när vi nu sjsätter denna kyrkopolitiska reform. Det har varit bred enighet mellan samtliga politiska partier om att verka för denna reform med den här innebörden.

Utnämningen av biskopar innebär inte, som jag ser det, att vi på något sätt tar ställning i trosfrågorna.

Anf. 93 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Fru talman! Statsrådet förnekar icke att ni tidigare blandat er i kyrkans lärofrågor – och kan inte göra det. Jag beklagar att statsrådet inte vill gå in i en seriös debatt om en trosfråga som miljoner svenskar uppfattar som utomordentligt viktig – men har synpunkter i övrigt.

En liknande fråga av samma innebörd skall besvaras efter den här debatten. Kammarens debattregler tillåter inte att jag kommenterar den frågan, och det skall jag inte heller göra. Men jag har en känsla av, fru talman, att kyrkoministern välkomnar den frågan, upplever den som en frälsarkrans som man kan klamra sig fast vid genom att säga att regeringen inte har med kyrkans tro att göra.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på fråga 1986/87:324 om kyrkans lära om det eviga livet

Anf. 94 Civilminister BO HOLMBERG:

Fru talman! Jan-Erik Wikström har frågat mig om det är en angelägenhet för regeringen att uttala sig om kyrkans lära om det eviga livet.

Mitt svar är: Nej.

Anf. 95 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! För mig som kristen är det en självklarhet att uppståndelsetron är en central del av kristen tro och bekännelse.

Men det är naturligt att denna och andra lärofrågor diskuteras i kyrkorna och i den offentliga debatten. Skall då staten – regeringen – lägga sig i denna debatt? Kyrkoministern svarar nej, och det tycker jag är bra.

Men det är inte så underligt att många – t. o. m. i denna kammare – tror att regeringen faktiskt har med saken att göra. Statskyrkosystemet är kvar.

Regeringen utser biskopar, domprostar och många andra kyrkliga befattningshavare. I detta värv har regeringen tagit ställning i en teologisk fråga, nämligen synen på prästämbetet. I den meningen är lärofrågor en angelägenhet för regeringen.

En dom i kammarrätten nyligen har också understrukt detta. Bakgrunden är att en präst i svenska kyrkan låtit vuxendöpa sig och börjat tjänstgöra som pastor i en pingstförsamling. Domkapitlet ville skilja mannen från prästämbetet, men kammarrätten avvisade denna dom. Kammarrättens dom kan inte överklagas. Staten har tagit ställning i en lärofråga.

Allt detta är orimligt och illustrerar vådorna av statskyrkosystemet. Kravet på frihet för svenska kyrkan får ny aktualitet.

Och då blir min fråga till kyrkoministern: Är det nu inte dags att staten inleder en samtalsomgång med svenska kyrkan i syfte att ge detta trossamfund en gentemot staten fri ställning?

Anf. 96 Civilminister BO HOLMBERG:

Fru talman! Det gläder mig att Jan-Erik Wikström och jag har samma uppfattning i sakfrågan, nämligen att det inte är en angelägenhet för regeringen att uttala sig i frågor om kyrkans lära – och i det här fallet om det eviga livet.

Så tar Jan-Erik Wikström upp en mycket stor principfråga, som han inte berörde i den skriftliga frågan, nämligen om hela vårt statskyrkosystem.

I överläggningar med samtliga partier har vi varit överens om att kyrkomötesreformen har varit en stor sak att genomföra, och att vi i enighet skulle arbeta på att genomföra den. Detta har betytt en mycket stor reformering, varvid lärofrågorna och många andra frågor har överförts till kyrkan själv.

Det pågår nu också en utvärdering av kyrkomötesreformen, inte beträffande förhållandet kyrka–stat, men beträffande en hel del andra viktiga frågor. När denna utvärdering är klar skall det, menar jag, stå varje parti fritt att avgöra om det vill ta upp den här frågan igen. För min del har det känts angeläget att det skall finnas en bred enighet inom svenska kyrkan samt inom och mellan de politiska partierna, innan denna fråga tas upp. Jag har inte ansett att bedömningen av frågan utifrån den synpunkten bör komma upp under denna mandatperiod.

Anf. 97 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! Den slutsats man kan dra av denna debatt, och av att denna debatt också kan föras i riksdagen måste ju vara att man ställer sig frågan om det är rimligt att vi skall fortsätta att ha det på detta sätt. Vi behöver här inte tala om den katolska kyrkan, pingströrelsens eller Missionsförbundets lära, men frågan om svenska kyrkans lära finns på något sätt ändå kvar på dagordningen och i sinnet hos många, bl. a. hos flera riksdagsledamöter. Jag tycker att det vore önskvärt att få klarhet på den punkten. Med tanke på alla djärva beslut som regeringen står för tycker jag att man borde ta sig en funderare över om det vore så underligt om vi började inleda samtal i denna fråga efter alla dessa år.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 98 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! John Andersson har frågat miljö- och energiministern vilken anledningen är till att regeringen avslag en begäran från länsstyrelsen i Västerbottens län om ersättning till fjällbefolkningen med anledning av kärnkraftsolyckan i Tjernobyl. Frågan har överlämnats till mig för besvarende.

Regeringen har inte, som frågaren hävdar, avslagit någon begäran från länsstyrelsen i Västerbottens län om ersättning till fjällbefolkningen med anledning av kärnkraftsolyckan i Tjernobyl.

Frågan om ersättning till denna grupp bereds för närvarande i jordbruksdepartementet i enlighet med riksdagens beslut i december förra året. Som underlag används bl. a. material som har redovisats av länsstyrelsen i Västerbottens län.

Handläggningen är inriktad på att besked skall kunna lämnas till de berörda utan onödig tidsutdräkt.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 99 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Först ett tack för svaret på frågan – och kanske också ett grattis till regeringen för att den till slut lyckats lösa problemet med vilken minister som skulle svara.

Anmärkningen på min konkreta fråga är nog i huvudsak riktig. Under tiden har jag emellertid rätt ut oklarheten med tjänstemän på departementet, och därför är anmärkningen oväsentlig i detta sammanhang.

Jordbruksministern svarar nu att man bereder denna fråga i departementet i enlighet med riksdagens beslut i december förra året. Det är bra eftersom riksdagens beslut är mycket klart. Beslutet anger att dessa människor är berättigade till kompensation. De skall också informeras, så att ersättning snarast möjligt kan betalas ut till alla ersättningsberättigade.

Jag är litet fundersam med anledning av den sista raden i det skrivna svaret. Där sägs att handläggningen är inriktad på att besked skall kunna lämnas till de berörda utan onödig tidsutdräkt. Det där måste väl ha formulerats fel. I stället måste väl meningen vara att ersättning skall kunna lämnas till de berörda utan onödig tidsutdräkt. Vad skulle ett besked annars kunna innehålla? Det handlar ju hela tiden om att dessa människor skall kunna få ersättning.

Avslutningsvis vill jag nämna att jag delvis är mycket kritisk till hur denna fråga har blivit hanterad. Vad jordbrukare, renskötare och älgjägare beträffar har dessa redan fått sina pengar, och det är också klart vilket belopp det gäller. När det däremot gäller de enskilda människorna som har en stor naturhushållning, vilken mer eller mindre är ett måste för att dessa människor skall kunna bo kvar i sina bygder, har det ännu inte hänt någonting. Det har snart gått ett år och fortfarande bereder man frågan. Jag

Om ersättning till fjällbefolkningen med anledning av kärnkraftsolyckan i Tjernobyl

kommer att följa denna sak med stor uppmärksamhet, och jag hoppas att jag inte behöver återkomma med flera frågor.

Anf. 100 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! När det gäller den sista punkten som John Andersson tog upp så är det på det sättet att man i Sverige omedelbart efter Tjernobylyolyckan gick ut och tog på sig mycket stora kostnader, delvis på "löpande räkning". Detta för att hålla de inom jordbruksnäringen, rennärigen osv. som genast kunde identifieras skadeslösa. Sedan har man gått igenom de anspråk som har kommit fram, där det kanske är svårare, även för vederbörande, att på rak arm peka på vilken typ av förlust som uppkommit. Det må t. ex. gälla fiske som inte har blivit av etc. Nu har riksdagen i december förra året fattat ett beslut om delvis nya kriterier för ersättning.

Då vi självfallet skall fatta våra beslut utifrån dessa kriterier så snabbt som möjligt gick vi omedelbart efter riksdagens beslut ut med en begäran till länsstyrelserna om att få material. Länsstyrelserna kan ge regeringen underlag för bedömningen, så att de människor som har blivit drabbade skall kunna få ett besked så snabbt som möjligt.

Anf. 101 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag är nöjd med beskedet att ersättning nu skall utgå i enlighet med vad riksdagen beslutade i december.

Orsaken till att jag är kritisk är att jag hade en interpellationsdebatt med Birgitta Dahl och då fick det intrycket att även dessa människor som är beroende av en stor naturhushållning skulle vara berättigade till ersättning. Tydligt hade jag missuppfattat den debatten. Nu har vi dock fått detta riksdagsbeslut, och jag utgår ifrån att de äntligen efter så lång väntan skall få den ersättning som de så väl behöver.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på fråga 1986/87:308 om utredning om en ny jordbrukspolitik

Anf. 102 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Bengt Rosén har frågat mig om jag är beredd att biträda folkpartiets begäran om att en parlamentarisk utredning skall ta vid där livsmedelskommittén slutade och i en för jordbruket positiv anda arbeta fram förslag till en ny jordbrukspolitik med mindre av regleringar och ökad miljöhänsyn.

Jag är överens med Bengt Rosén om att vi skall sträva efter att förenkla jordbruksprisregleringen så långt möjligt och att det är viktigt med en ökad miljöhänsyn i jordbruket. Nyligen har en parlamentarisk kommitté på jordbrukets område försökt bedöma ett stort antal frågor i ett sammanhang. Kommitténs förslag lade grunden till 1985 års livsmedelspolitiska beslut. Riksdagsbeslutet innebär bl. a. att ett miljö- och resursmål införts i jordbruks- och livsmedelspolitiken samt att de möjligheter som kan finnas att förenkla och begränsa jordbruksprisregleringen måste tas till vara. I stället

för en ny parlamentarisk kommitté arbetar vi nu vidare utifrån detta beslut, bl. a. med att förstärka marknadssignalerna och öka miljöhänsynen i jordbruket och återkommer sedermera med dessa frågor till riksdagen.

Prot. 1986/87:65
5 februari 1987

*Om utredning om en
ny jordbrukspolitik*

Anf. 103 BENGT ROSÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret. Jordbruksministern hänvisar nu till livsmedelskommitténs arbete. Den av regeringen tillsatta spannmålsgruppen har i sin andra rapport, som kom i december 1986, konstaterat att de förutsättningar som låg till grund för 1985 års jordbrukspolitiska beslut nu är helt förändrade.

Överskotten i den industrialiserade världen har ökat och till följd av det har världsmarknadspriserna sjunkit på ett sätt som inte kunde förutses. Gruppen konstaterar vidare att man inte kan se några tecken till förändring av situationen i positiv riktning under den närmaste tioårsperioden. Vi måste därför – som jordbruksministern i olika sammanhang framhållit – försöka att själva lösa våra problem med överskottet. Jag tror att det skulle gå snabbare att nå praktiska resultat om vi hade en parlamentarisk grupp som drev detta arbete.

Men det finns ytterligare starka skäl.

Det pågår utredningsarbeten på många olika områden inom jordbrukssektorn. Jordförvärvslagen har varit föremål för översyn. Inom departementet undersöker man möjligheterna att samordna Norrlandsstödet med regional- och arbetsmarknadspolitiska stödformer. Dödsboutuutredningen skall snart presentera sitt betänkande som eventuellt skall behandlas tillsammans med strukturutredningens, och spannmålsgruppen håller på med sitt arbete m. m. En parlamentarisk utredning skulle kunna väga samman dessa olika expertgruppers förslag, politiskt förankra dem och snabbare utforma en heltäckande framtida jordbrukspolitik.

Delar inte jordbruksministern denna bedömning?

Anf. 104 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Jag ger Bengt Rosén helt rätt i fråga om de påpekanden han gör om att spannmålsgruppen understrukit att många av de förutsättningar som diskuterades i livsmedelskommittén har förändrats, delvis dramatiskt, genom den internationella utvecklingen. Jag har ingen annan uppfattning alls på den punkten. Men det innebär ingalunda att de vidgade målsättningar för jordbrukspolitiken och sedermera livsmedelspolitiken som kommittén satte upp och som omfattade även ett konsumentmål och ett miljömål – vilka ju riksdagen beslutade om – därmed har förlorat sin aktualitet. Med dessa nya målsättningar från 1985 är det nu tvärtom angeläget för oss att på bred front arbeta med dessa frågor, även om vi på grund av den försämrade internationella utvecklingen får göra det i ett svårare klimat.

Vi är alltså inte heller på den punkten oense på något sätt. Då är frågan: Innebär en ny parlamentarisk kommitté, som återigen för samman alla frågor på det sätt livsmedelskommittén gjorde, att vi går fram snabbare? Jag tror och hoppas för min del att det arbetssätt vi nu har skall både leda till snabbare resultat och möjliggöra en ordentlig penetration i riksdagen av de frågor som exempelvis spannmålsgruppen och de andra utredningar Bengt Rosén

nämnde har tagit upp. Jag tror däremot inte att man kan uppnå detta inom ramen för ytterligare en samlad, stor utredning. En sådan skulle möjligen fördröja den process som jag tror både Bengt Rosén och jag är angelägna om att få i gång snabbt.

Anf. 105 BENGT ROSEN (fp):

Herr talman! Jordbruksministern och jag har litet olika uppfattningar på detta område. Jag kan avslöja att vi har med ett yrkande om en parlamentarisk kommitté i vår partimotion på jordbrukets område. Jag hoppas att vi när den motionen behandlas i riksdagen skall ha fått gehör för vår ståndpunkt. Många förändringar blir nödvändiga i vårt jordbruk när vi nu måste banta det. Enligt vad spannmålsgruppen har kommit fram till i sin senaste utredning är en av förutsättningarna skogsplantering på jordbruksmark. Jag tror fortfarande att det vore lättare att klara av den politiska förankringen av sådana beslut om vi fick arbeta i en parlamentarisk kommitté.

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på fråga 1986/87:329 om statsbidrag till kommunala barndaghem/förskolor

Anf. 106 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Sten Andersson i Malmö har frågat mig om beslutet om statsbidrag till daghemmet Melodigången innebär att andra kommunala barndaghem/förskolor erhåller samma statliga ekonomiska ersättningar ifall de önskar ombilda verksamheten till personal- och föräldrakooperativ.

Jag vill först klargöra att daghemmet Melodigången i Malmö sedan länge erhållit statsbidrag för sin verksamhet. Malmö kommun, som tidigare drev daghemmet, beslutade emellertid under hösten att daghemmet skulle läggas ned av besparingsskäl. När det stod klart att beslutet om nedläggning skulle verkställas begärde föräldrar och personal att få fortsätta att driva daghemmet i kooperativ form. En förening bildades för detta, och vederbörliga kommunala organ har godkänt kooperativets övertagande av driften. Det innebär att kooperativet upptas i kommunens barnomsorgsplan och därmed också blir berättigat till såväl reguljärt statsbidrag som kommunalt stöd.

Kooperativet har hos regeringen ansökt om medel från anslaget för förnyelse- och utvecklingsarbete, bl. a. för att utveckla arbetsmetodiken för tvåspråkig verksamhet. Regeringen har beviljat det ansökta beloppet. Det rör sig här således inte om det reguljära statsbidraget till barnomsorgen – det ansöker kommunen om i vanlig ordning hos socialstyrelsen – utan om särskilda medel för utvecklings- och förnyelsearbete. Avsikten med dessa medel är att utveckla barnomsorgen kunskaps- och erfarenhetsmässigt. Varje ansökan prövas mot bakgrund av detta syfte.

Skälet till regeringens beslut att bevilja stöd till kooperativet Melodigången är regeringens uttalade önskan att stödja utvecklingen av alternativa barnomsorgsformer som inte drivs i vinstsyfte. Till detta kommer ett speciellt skäl. Huvuddelen av kooperativen inom barnomsorgen har byggts upp av

resursstarka föräldrar. I detta fall gavs tillfälle att stödja utvecklingen av ett kooperativ med bl. a. ett stort inslag av invandrare.

Prot. 1986/87:65
5 februari 1987

Anf. 107 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Hösten 1986 beslutades att det kommunala barndaghemmet Melodigången i Malmö skulle läggas ned. Barnen skulle i de flesta fall flyttas till ett daghem tvärs över gatan. Beslutet föranledde protester i former som vi i Sverige inte tidigare har varit vana vid: hungerstrejker och polisingripanden. Jag beklagar att statsrådets lokala partikolleger i Malmö underblåste dessa aktioner.

Statsrådet har nu presenterat ett mångordigt svar, men på min direkta fråga är svaret nej. Statsrådet är alltså inte beredd att generellt ge tillstånd till föräldrar och personal som i dag finns i den kommunala verksamheten att bilda ett föräldra- och personalkooperativ. Det tycker jag är något förvånansvärt, herr statsråd.

Att statsrådet har tvingats in i den situationen tror jag är baserat på det politiska läget i Malmö. Statsrådet har här tvingats vara med om att "klippa till" de borgerliga partierna i Malmö, trots att de fattat ett beslut i god demokratisk ordning:

Herr talman! Till sist: Med tanke på kvaliteten på dagens socialdemokrater i Malmö kan jag förstå att de sysslar med en sådan här verksamhet, men att statsrådet vill leka med förvånar mig trots allt något.

Anf. 108 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag vill starkt understryka att Sten Andersson i Malmö, innan han angriper mig på det här sättet, borde ha läst på litet om hur statsbidragen till barnomsorgen fungerar. Det står nämligen föräldrar som vill bilda föräldrakooperativ helt vidöppet att göra det. Villkoret för att man då skall få statsbidrag till föräldrakooperativet – det statsbidraget är för övrigt jämställt med det statsbidrag som utgår till den kommunala daghemsverksamheten – är att kommunen tar upp detta i sin barnomsorgsplan.

Det som är speciellt här är att vi ger utvecklingsmedel till detta föräldrakollektiv, och det har jag försökt motivera i svaret på ett så tydligt sätt som möjligt. Vi har hittills inte haft några föräldrakooperativ med annat än resursstarka föräldrar, och vi har anledning att ge stöd åt andra grupper – inte minst bland invandrarfamiljerna – för att pröva på denna form av barnomsorg. Men då krävs ett särskilt stöd, och vi måste få erfarenheter av hur det stödet skall utformas. Det är anledningen till att vi beviljar dessa särskilda medel, herr talman.

Anf. 109 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag har läst svaret mycket noga, och jag har också tackat statsrådet för det.

Kan jag nu få ett konkret svar på min fråga? Om personal och föräldrar på ett dagis inom den kommunala barnomsorgen skulle se fördelar av att bilda ett föräldra- och personalkooperativ, kommer de då att få statsbidrag? Det är den frågan jag skulle vilja ha ett klart svar på från statsrådet Lindqvist.

*Om statsbidrag till
kommunala barndag-
hem/förskolor*

Anf. 110 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag skall glädja Sten Andersson i Malmö med att svaret är ja och att mitt förra svar innebar precis det. Villkoret är att den kommun där föräldrakooperativet befinner sig stöder och tar upp kooperativet i sin barnomsorgsplan. Då utgår också statsbidrag.

Sedan får jag säga, herr talman, att dessa turer är litet egendomliga för att komma från en kommun som nu leds av moderata krafter och där den ledande kommunpolitikern har skrivit en bok om hur det nya Malmö skall drivas. Han lägger i boken tonvikten vid att Malmö skall vara en servicestad. När han kommer in på föräldrainflytandet understryker han mycket starkt att föräldrarna skall ha detta inflytande. Varför då allt detta krångel, när föräldrarna vill driva ett föräldrakooperativ? Varför inte låta dem göra det precis på det sätt som nu sker? Det tog emot att ge dessa föräldrar denna möjlighet, och det tycker jag är typiskt för sättet att se på de här frågorna i Malmö just nu.

Anf. 111 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag skall med största glädje vid ett annat tillfälle debattera Joakim Olléns bok med statsrådet, men den hör kanske inte till saken just nu.

För att något klargöra fakta, som jag förstår att man har undanhållit statsrådet, kan jag tala om att när man beslöt att lägga ner detta daghem sade personal och föräldrar bestämt nej till att bilda ett kooperativ. Som moderat har jag ingenting emot att man runt om i Sverige kan bilda kooperativ från ett redan befintligt kommunalt daghem. När statsrådet i dag ger klartecken till en sådan verksamhet skall jag be att få tacka så mycket.

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Allmänpolitisk debatt (forts. från s. 65)

Anf. 112 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Moderata samlingspartiet har i ett antal kommittémotioner ganska ingående utvecklat sin syn på de olika frågorna inom jordbrukspolitiken. Det betyder att jag här i dag kommer att ta upp några få frågor som det kan finnas anledning att särskilt trycka på just vid detta tillfälle när jordbruksministern befinner sig här i kammaren.

Vi konstaterade vid en debatt här i kammaren i höstas att Mats Hellström hade presenterat sig som jordbruksminister på ett mycket fördelaktigt sätt. Överläggningar med jordbrukets företrädare hade från olika utgångspunkter varit bra. Man hade, som det då sades, kunnat avföra en del gamla surdegar från vidare diskussioner. Jordbruksministern skaffade sig således relativt snabbt också ett jordbrukspolitiskt förtroendekapital. Så långt under hösten syntes harmonin mellan staten och jordbruket vara den allra bästa. Men jag kan inte nu underlåta att fästa uppmärksamhet på hur snabbt jordbruksministern var beredd att testa styrkan i detta nyvunna förtroende. Så snart siste mannen i jordbrukets förhandlingsgrupp hade lämnat jordbruksministerns rum plockades propåer fram – jag utgår ifrån att de kom från finansdeparte-

mentet – innehållande förslag som kanske inte var lika trevliga för jordbrukets intressen. Jag tänker på förslaget om den relativt snabba avvecklingen av livsmedelssubventionerna, som då fördes till torgs och som, om jag förstått rätt, inte hade diskuterats med jordbrukets företrädare. Jordbruket fick också en avgift på statliga lån. Om jag förstått saken rätt var överraskningen för jordbrukets företrädare stor också inför detta. Dessa snabba drag måste rimligen ha överraskat jordbrukets förhandlare, och jag har inte anledning att dra någon annan slutsats än att det kanske var synd att tära på förtroendekapitalet så snabbt, när det hade gått så utomordentligt bra i inledningen. Detta kanske rent av något har försämrat de goda relationer som tidigare byggts upp.

Den moderata inställningen i dessa frågor är sådan att vi inte har någon anledning att kritisera att regeringen avser att minska livsmedelssubventionerna. Däremot är vi, vilket jag nyss gett uttryck för, kritiska mot det sätt på vilket dessa avsikter kom att framföras. Vi tycker därutöver att socialdemokraterna har företrätt en ryckig syn när det gäller livsmedelssubventionering. Den har under de senaste fyra fem åren, då ni har innehaft regeringsmakten, varit både upp och ner. Det har inte varit till gagn för vare sig jordbruket eller konsumenterna.

Nu visar det sig att regeringen sannolikt inte har majoritet här i riksdagen för att genomföra den föreslagna minskningen av livsmedelssubventionerna med en halvårseffekt av 250 milj. kr. från den 1 januari 1988. Det moderata alternativet ter sig något mer genomtänkt och långsiktigt. Beloppsmässigt är förslagen lika men med den väsentliga skillnaden att vårt förslag innebär att effekten i konsumentledet inte blir mer än hälften så stor, eftersom vi vill att ändringen skall träda i kraft vid halvårsskiftet i år. Vi fäster därutöver stor vikt vid att riksdagen till beslutet knyter en tioårig avvecklingsplan. Ett sådant beslut skulle vara bra för alla berörda parter.

Jag tänker säga några ord om statens engagemang beträffande spannmålsöverskottet. Då riksdagen, för ett par år sedan fattade beslut om att staten skulle dela kostnaderna med jordbruket på 40–60-basis var det – oaktat att vi inte var helt överens om det – trots allt en framgång. Det gjordes i det sammanhanget en tolkning av ett avsnitt i livsmedelskommitténs överenskommelse om spannmålsöverskottets kostnader, där det kort och gott konstaterades att det efter fem år skulle göras en utvärdering av utfallet. Den dåvarande jordbruksministern föredrog att tolka avsnittet så att statens ansvar skulle avfasas och upphöra efter fem år. Detta var en snöd och inte helt riktig tolkning. Livsmedelskommitténs betänkande var inte så kryptiskt att det gav underlag för detta. Likväl blev det på det sättet. För att man skall kunna komma till en riktig slutsats vill jag här citera ett kort avsnitt ur betänkandet:

”Det ankommer i första hand på jordbruket att aktivt arbeta för att anpassningsåtgärderna på vegetabilieområdet leder fram till att samhällets delansvar i finansieringen av överskottsproduktionen kan upphöra. En utvärdering av anpassningsåtgärderna skall ske efter femårsperiodens slut, varvid en bedömning görs om uppställda anpassningsmål uppnåtts också beträffande kostnadsansvaret.”

Det framgår att det inte på något sätt förutsattes att statens stöd skulle

upphöra efter femårsperioden. Man ville helt enkelt efter fem år få en klar bild av huruvida anpassningen av vegetabilieproduktionen, i meningen att få en lönsam produktion, hade lyckats eller ej. Då skulle man också få svar på "om uppställda anpassningsmål uppnåts också beträffande kostnadsansvaret". Detta är något helt annat än att på förhand bestämma sig för när man tänker dra sig ur sitt ansvar.

Efter denna något kritiska granskning kan jag lugna de lyssnande med att jag drar en mycket försiktig slutsats. Jag gör det mot den bakgrunden att verkligheten sannerligen inte har varit vare sig utredare eller prognosmakare särskilt gunstig. Således var det omöjligt att förutse den dramatiska förändring som skett beträffande världsmarknadspriserna på spannmål. Jag måste erinra om att den kostnad som det föresvävade livsmedelskommittén att dela mellan parterna, staten och jordbruket, var i storleksordningen 400 milj. kr. Dessutom förutsattes beloppet genom anpassningsåtgärder minska. Det har i stället ökat till betydligt över en miljard kronor. Nu vill jag gärna säga att jordbruksministern inte på något avgörande sätt har frångått den uppgjorda 40-60-principen. Med tanke på den storleksordning beloppet har fått är det dock alldeles särskilt viktigt att jordbruksministern också framöver står det svenska jordbruket bi under den omställningsperiod som jordbruket är skyldigt framför allt sig självt. Så länge den omställningsperioden pågår klarar sig inte jordbruket självt. För den skull är den inslagna vägen, om än inte helt identisk med den tolkning som någon gång fanns i jordbruksdepartementet om hur detta skulle lösas i framtiden, och Mats Hellströms sätt att se på detta att föredra, om jag har förstått saken rätt. Jag vill gärna göra den markeringen.

I den moderata kommittémotionen har vi i ett avsnitt presenterat vår syn beträffande grunderna för jordbrukspolitiken. Vi konstaterar där att Sverige för sitt oberoende behöver en säker livsmedelsproduktion. Vilka säkerhetsmarginaler man väljer är givetvis beroende på vilken krissituation man önskar gardera sig emot. Så sent som när livsmedelskommittén arbetade garderade vi oss mot en situation helt utan import under en treårsperiod. Detta grundläggande ställningstagande har senare modifierats högst avsevärt. Sverige har nämligen faktiskt aldrig någonsin varit helt avspärrat. Det säger sig självt att handeln under det senaste världskriget på ett avgörande sätt minskade, men den pågick trots allt hela tiden. Detta måste också påverka den bedömning vi nu gör.

Det finns därför anledning att peka på att de beredskapsmål som så sent som för två år sedan antogs av riksdagen var överambitiösa med avseende på behovet av åkermark. Senare gjorda beräkningar gör mera troligt att en kristidsimport på minst 20 % av fredstidsimporten torde vara mer realistisk.

Liksom för två år sedan gäller fortfarande att en fråga av avgörande vikt för försörjningen måste klaras, nämligen tillgången på kvävegödselmedel. Vår ammoniakstillverkning, som är en förutsättning för kvävetillgången, täcks endast till högst 15 % genom svensk produktion. Vårt lands försörjning med ammoniak måste därför långsiktigt tryggas. Denna oro ger vi uttryck för i motionen och föreslår också att detta skall ges regeringen till känna. Detta har på ett avgörande sätt med den försörjningsberedskap att göra som vi trots allt måste ta ställning till.

Vad jag nyss har sagt måste beaktas som bakgrund till den nya värdering som jag tror måste komma till beträffande behovet av åkermark. Den nyss redovisade synen på vår beredskapsförsörjning ger givetvis näring åt den för något år sedan så ivrigt diskuterade frågan om hur stor åkerareal vi behöver för att klara en krisproduktion. Med hänsyn till den nyss gjorda bedömningen har självfallet behovet av åkermark i någon mån ytterligare minskat. Detta behöver inte nödvändigtvis betyda att omfattande arealer åkermark måste läggas ner. Vi anser fortfarande att den lyckligaste utvecklingen är om alternativ användning håller fortsatt samma åkerareal som nu i bruk, men vi är inte beredda att ta strid för varje hektar åkermark i varje del av landet. Användningen av åkermark för olika slags produktion såsom energiodling torde i framtiden bli långt mera vanlig. Detta utesluter emellertid inte att viss åkermark också kan komma till användning för skogsodling.

I den utredning som förre generaldirektören Ingvar Widén har gjort och som bl. a. innefattade en begränsad förändring av skötsellagen föreslås en viss uppmjukning. Vi har tolkat Widéns förslag så, att det i fortsättningen skall vara möjligt för jordägare att ta en marginell del av åkermarken ur jordbruksproduktion och i stället plantera t. ex. skog. Förslaget innebär vidare att efter ansökan hos lantbruksnämnden fortfarande marginell mark, men ändå i något större omfattning än i det första fallet, skall få planteras med skog. I båda fallen förutsätter jag att det är mark som är av lägre kvalitet eller i förhållande till fastighetens brukningscentrum är illa belägen, som kan komma i fokus.

Vi anser att den föreslagna förändringen av skötsellagen är bra. Den ger lantbrukaren möjlighet att efter sina egna ekonomiska bedömningar på bästa sätt använda sin fastighet. En sådan lösning ger samtidigt garantier för att nedläggning av åkermark i någon större omfattning liksom nedläggning av jordbruksmark av bättre kvalitet för skogsproduktion inte kan ifrågakomma. Förslaget ökar helt enkelt jordbrukarens valfrihet beträffande markanvändningen.

Det Widénska förslaget i övrigt har vi varit ganska positiva till. Det innebär emellertid inte att vi alltid tycker att det är tillräckligt. Men vi är sannerligen inte bortskämda med förenklingar i detta avseende, och för den skull har vi kanske varit mera positiva än vi borde ha varit. Trots allt finns det väldigt mycket mer att göra. Till detta skall jag återkomma vid ett annat tillfälle.

Låt mig bara peka på en del i det hela, den som vi tycker svårtolkade delen i förslaget om sågverksföretagens – som det ser ut nu – vidgade möjlighet att förvärva skogsmark. Detta kommer att ge anledning till en hel del diskussion. Klarhet om vad som avsetts med förslaget efterlyses. Jag tror knappast att det kan vara på det sättet, som en normal genomläsning ger vid handen, att man enbart har gett företräde för sågverk i orten i konkurrens med andra förädlare. Om så vore fallet skulle det kanske inte vara så mycket att bråka om, men vi tycker oss skönja att det ligger något mer bakom, och det vill vi ha reda på.

Anf. 113 BENGT ROSÉN (fp):

Herr talman! Den s. k. spannmålsgruppen som regeringen tillsatt för att lösa problemen med vårt växande spannmålsöverskott lämnade sin andra rapport i december 1986. Jag citerar från s. 10:

”Gruppen har sammanfattningsvis konstaterat vad gäller utvecklingen av spannmålsöverskottet och priserna på världsmarknaden att de förutsättningar, som låg till grund för riksdagens beslut om livsmedelspolitiken 1985, i dag är helt annorlunda. Stigande överskottskvantiteter, som måste avsättas på världsmarknaden, och fallande exportpriser har gjort att kostnaden för spannmålsöverskottet på mycket kort tid har stigit till en nivå som inte kunde förutses för några år sedan.”

1985 års jordbrukspolitiska beslut som grundades på livsmedelskommitténs arbete innebar bl. a. att riksdagen beslutade att jordbrukets överskottsproduktion skulle elimineras. Först skulle animalieöverskotten minskas, och för detta fick näringen det fulla ekonomiska ansvaret. Man förutsatte att spannmålsöverskottet kunde öka när animalieproduktionen drogs ned, men efter hand skulle även detta försvinna. Man räknade med att alternativa användningsområden för överskottsarealen på kort tid skulle kunna anvisas genom forskningsinsatser. Riksdagen beslöt att staten under en femårsperiod skulle ta ett 40-procentigt delansvar för spannmålsöverskottet på sätt som Arne Andersson i Ljung här har redovisat.

Av citatet från spannmålsgruppens rapport framgår att det inte har blivit som det var tänkt. Genom en hård prispress och ett tvåprissystem för mjölk går vi – även om det återstår en dryg bit – mot balans mellan produktion och konsumtion av animalier. Men när det gäller spannmålsöverskottet och kostnaderna härför ter sig framtiden bekymmersam.

Vi vet nu att det för det första kommer att ta betydligt längre tid att få fram ekonomiskt intressanta alternativ till spannmålsodlingen. Spannmålsgruppen bedömer att vi vid kommande sekelskifte möjligen kan ha tagit i anspråk de 300 000 ha som livsmedelskommittén 1984 beräknade vara överflödiga för ökad ärtodling samt odling av energiskog och skogsplantering. Men då har den areal som behöver disponeras om genom ökad avkastning vuxit till det dubbla.

Vidare bedömer spannmålsgruppen – och här stöds man av internationella prognoser – att vi inte fram till sekelskiftet kan räkna med någon höjning av de världsmarknadspriser som genom ökade subventioner ligger långt under våra rörliga produktionskostnader. Flera av de traditionella importländerna har blivit självförsörjande, och i den industrialiserade världen växer överskotten.

Vi försöker nu minska överskottet för årets skörd genom att betala för träda med regleringsmedel. Det beräknas att kostnaden för att exportera överskottet från 1986 års skörd kommer att uppgå till ca 1,5 miljarder kronor. Med de trädessättningar som i år erbjuds lantbrukarna hade det kostat ca 600 milj. kr. att träda så stor areal – ca 400 000 ha – att överskott ej uppkommit. Räkneexemplet visar att det är lönsamt med träda på kort sikt. Men trädessystem är ett passivt sätt att minska exportförlusterna. Satsar vi i stället redan nu motsvarande medel för att stimulera till ökad ärtodling, odling av energiskog och skogsplantering som vi vet kommer, kan vi uppnå långsiktiga positiva effekter.

Herr talman! När förutsättningarna för 1985 års jordbrukspolitiska beslut förändrats så radikalt att vi närmar oss årliga exportförluster på uppåt 2 miljarder kronor måste vi ingripa.

Det pågår en mängd utredningsarbeten på olika områden inom jordbrukssektorn. Jordförvärvslagen har varit föremål för översyn. Inom departementet utreder man möjligheterna att samordna Norrlandsstödet med regional- och arbetsmarknadspolitiska stödformer. Dödsbouturedningen kommer snart att lämna sitt betänkande som enligt förre jordbruksministern skall behandlas tillsammans med strukturutredningens, och spannmålsgruppen håller på med sitt lovvärda arbete m. m.

Vi i folkpartiet anser att det nu är hög tid att det tillsätts en parlamentarisk utredning som arbetar parallellt med nämnda expertgrupper och som tar ett samlat grepp om jordbrukspolitiken.

På den korta tid som stod till livsmedelskommitténs förfogande och med de motsättningar som då förelåg beträffande jordbrukspolitiken kom livsmedelskommittén inte mycket längre än till att samla in fakta och företa analyser. En ny parlamentarisk utredning bör ta vid där livsmedelskommittén slutade och arbeta fram konstruktiva förslag till förändringar. När vi nu inte längre har något behov att öka produktionen bör miljöhänsynen kunna öka och regleringarna minska på jordbrukets område.

För att undvika missförstånd vill jag framhålla att jag med minskade regleringar inte åsyftar en ensidig svensk avreglering och ett borttagande av gränsskydd. I folkpartiets jordbrukspolitiska motion framhåller vi att Sverige internationellt bör arbeta för minskade subventioner och tullar på jordbrukets område. Om en internationell avreglering skulle komma till stånd borde vårt effektiva svenska jordbruk hävda sig väl. Om vi från svensk sida ensidigt skulle proklamera frihandel för jordbruksprodukter, skulle vi visserligen få billiga livsmedel, men vi skulle inte kunna behålla något svenskt jordbruk. Däremot kan vi minska på de interna regleringarna och på den statliga jordbruksbyråkratin.

Svenskt jordbruk är så värdefullt för vårt samhälle att dess framtida existens inte får äventyras. Vi påvisar i vår motion vilken stor betydelse jordbruket har – utöver att producera livsmedel – för beredskap, försvar, regionalpolitik, friluftsliv, turism m. m. Men vi påvisar också hur pressad lantbrukarnas ekonomi är på grund av de stora problemen med överskotten. Föreningsbankernas jordbruksbarometer för december månad 1986 visade att vart femte jordbruksföretag i dag går med förlust.

Därför är snara ekonomiska förbättringar nödvändiga. Det går att åstadkomma sådana inom nuvarande ramar, om vi genom ekonomiska stimulanser snabbt får till stånd annan produktion än spannmålsproduktion på överskottsarealen. Men då får vi vara beredda på att acceptera viss skogsplantering, i första hand plantering av lövskog i slättbygder, eftersom vi bör bevara det jordbruk som finns kvar i mellanbygd och skogsbygd. Som bas för kombinationsverksamhet betyder det ju oerhört mycket från regionalpolitisk synpunkt.

Jag tror inte, herr talman, att det längre föreligger delade meningar om att det är nödvändigt att vi reducerar vår spannmålsproduktion. Därför tror jag att en parlamentarisk utredning, som vi föreslagit, skulle kunna arbeta mycket effektivt.

Jag fick vid eftermiddagens frågestund svaret av jordbruksministern att han för närvarande inte är beredd att ta initiativ till en parlamentarisk

utredning. Jag hoppas dock att frågan har mognat vid behandlingen av vår jordbruksmotion.

Anf. 114 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Under 1970-talet hade jordbruket en ganska positiv utveckling. Stämningen bland jordbrukarna var god, och de investerade och hade planer för framtiden. Detta har gjort att vi i Sverige har ett bra jordbruk, som kunnat få fram bra livsmedel till rimliga priser.

I dag är situationen den rakt motsatta. Lönsamheten blir bara sämre och sämre, vilket för med sig att allt fler jordbrukare går i konkurs. Under 1970-talet hade staten knappast några förluster på garantilån till jordbruket, men i år kan förlusten bli ca 50 milj. kr. – det är en fantastisk skillnad.

Detta leder till en mera negativ inställning bland jordbrukarna. De investerar inte och planerar inte för framtiden på det sätt som de borde göra. Trots detta lägger regeringen nya bördor på jordbruket. Ett exempel på det är avgifterna på kreditgarantin. Det drabbar de sämst ställda, därför att det är de som inte har kunnat låna på annat sätt som har fått detta garantilån.

Enligt centerpartiets uppfattning är jordbruket en tillgång och inte en belastning, vilket man ibland skulle kunna tro när man lyssnar på socialdemokraterna. Det finns många kunniga jordbrukare. Åkermarken är ganska bördig. Det finns maskiner och byggnader som har uppförts under de gångna åren och som fortfarande kan användas. Allt detta tillsammans utgör en produktionsapparat som måste användas på ett riktigt sätt. Dessutom är odlingsbetingelserna goda. Om odlingen skall ske utan gifter och med mindre kemikalier har vi en fördel här uppe i Norden, och den bör utnyttjas.

Bekymret är i dag att jordbruket producerar delvis fel saker, nämligen livsmedel, och det måste skapas alternativ. Livsmedelskommittén, LMK, skulle ge förslag till vad jordbrukspolitiken, eller livsmedelspolitiken, skulle innebära, men den hade inte särskilt många förslag. Arne Andersson i Ljung sade att utredningen inte var så kryptisk. Jag vet inte vad man skall säga, men den var under alla omständigheter dålig, åtminstone majoritetsförslaget.

LMK band fast sig vid idén att det skulle produceras spannmål, om Sverige behövde exportera. Jordbruket skulle klara animalieproduktionen och skapa balans, vilket man är på god väg att göra, med vissa uppoffringar. Det innebär å andra sidan att spannmålsöverskottet blir ännu större.

LMK hade alltså inga förslag till hur detta problem skulle lösas, och regeringen har inte heller hittat några.

Jag anser att jordbruket i första hand skall producera livsmedel även i fortsättningen, eftersom det finns goda förutsättningar för det. Bl. a. från beredskapssynpunkt är detta viktigt. Jordbruket måste emellertid i ökad utsträckning producera råvaror för energiframställning. Därmed skulle man hjälpa till att ersätta olja och kol för uppvärmning samt kärnkraft när den avvecklas.

Jordbruket kan också producera fibrer till massaindustrin, som ropar efter råvaror och är mycket ledsen för att man måste importera så mycket fibrer som man gör i dag. Här skulle alltså jordbruksmarken kunna användas på ett vettigt och bra sätt.

Jordbruket skulle kunna producera betydligt mera protein, och därmed

künde inhemska råvaror ingå i djurfodret – råvaror som vore bättre från livsmedelskvalitetssynpunkt än det fiskmjöl som i mängder blandas in i fodret i dag. Också till den fytokemiska industrin skulle jordbruket kunna producera en hel del.

Detta är varor som behövs och som nu importeras. Det skulle kunna vara positivt för landet i dess helhet om jordbruket hjälpte till med att framställa dem. Det går dock inte av sig självt, utan samhället har ett mycket stort ansvar för att hjälpa till.

Vi har i centerpartiets motion begärt att 250 milj. kr. ställs till förfogande för att stimulera en sådan här övergång under 1987 och 1988. Staten bör ta ett större ansvar för spannmålsöverskottet än 40 %, som övriga partier i princip är överens om, nämligen 60 %. Av dessa 60 % skulle alltså 250 miljoner användas för detta ändamål.

Statsministern sade i sitt anförande här i går att för näringar som tvingas till omställning och har omställningsproblem skall stöd utgå. Jag tar det som ett löfte från statsministern om att så skall ske. Statsministern sade också att det är viktigt att en levande skog finns kvar och att öppna landskap skall eftersträvas.

Jordbruket är den absolut bästa förutsättningen för att det skall finnas öppna landskap också i framtiden – annars kommer de att växa igen. Det är särskilt problematiskt i Norrland och i skogslänen. Jag gläder mig åt att det i budgetpropositionen utlovas ett förslag till hur situationen där skall förbättras, och det är ett uppdrag från riksdagen. Oppositionen tvingade fram en riksdagsmajoritet som ställde detta krav på regeringen. Jag är tacksam för att det nu kommer, och jag ställer stora förhoppningar på det. Även många bygder i det övriga Sverige har problem. Jordbruket är, i kombination med skogsbruk och annat, garanten för att bygder skall kunna leva vidare. Här kommer naturligtvis jordförvärvslagens hantering in i bilden.

Centerpartiet tror att vi i fortsättningen, för att vi skall kunna ha en levande landsbygd och en landsbygd i utveckling, måste satsa på familj jordbruk, ett jordbruk i kombination med andra näringar, framför allt skogsbruk – kombinationen jord-skog är naturlig och viktig – men också andra kombinationer som kan vara möjliga. Här kommer också regionalpolitiken, eller småföretagspolitiken, in i bilden.

Det är nödvändigt att ha en mera positiv syn än i dag på deltidjordbruk och fritidjordbruk där så är lämpligt. Socialdemokraterna måste då släppa storlekstänkandet, som förvärvades under 1960- och 1970-talet och som de har så svårt att gå ifrån. I allmänt tal gör de ofta det, men i praktiken har de fortfarande dessa idéer.

Om den kommande jordförvärvslagen verkligen skall få dessa effekter måste de bofasta jordbrukarna, de som vill etablera sig som jordbrukare, få företräde och ha möjligheter att köpa fastigheter. Juridiska personer får inte ges sådana förutsättningar att detta omöjliggörs, vilket jag anser att skrivningen i det föreliggande förslaget innebär.

Centerns jordbrukspolitik ger alltså utvecklingsmöjligheter för landsbygden. Den gör att jordbrukare kan se mera positivt på framtiden och har en möjlig ekonomisk utveckling. Beredskapen blir bättre. Den nya beredskapsyn som Arne Andersson i Ljung redovisade ger jag inte särskilt mycket för –

det finns inte belägg för ett sådant nytänkande, utan man måste vara ganska försiktig. Därmed möjliggörs en produktion som kan ge industrin råvaror.

Från tid till annan, och ganska ofta på senare tid, diskuteras livsmedelskvalitet, och det är naturligtvis oerhört viktigt. Det var egentligen livsmedelskommitténs uppgift att ta fram förutsättningar för bättre livsmedelskvalitet, men det var också en uppgift som man missade och inte hade några förslag om.

Man måste avstå från den socialdemokratiska jordbrukspolitiken, där kvantitet favoriseras, och i större utsträckning favorisera kvalitet. Även på denna punkt känner jag mig i viss mån tillfredsställd, eftersom det i budgetpropositionen redogörs för ett förslag som skall läggas fram om livsmedelskvalitet och om betalning där kvalitet ges företräde. Detta är resultatet av en centermotion vid förra riksmötet som fick majoritet här i riksdagen. Jag ser fram mot förslaget.

Centerpartiet har också varit pådrivande när det gäller att ta bort antibiotikan i djurfodret, och det arbetet måste naturligtvis fortsätta.

Djurhälsan är viktig för att vi skall få en bra livsmedelskvalitet. Det är därför med en viss oro vi ser hur jordbruksdepartementet och regeringen successivt tar bort statens ansvar för distriktsveterinärorganisationen. Det är en mycket bra och väl fungerande organisation, och det är viktigt att den fortsätter att vara det. Enligt vår uppfattning i centern har samhället, och alltså också regeringen, ett ansvar för att detta fungerar.

På en annan punkt som gäller livsmedelskvalitet har inte regeringen varit med på noterna, nämligen beträffande importen. Om vi ställer upp sådana krav för den svenska produktionen att vi skall få produkter av god kvalitet, måste i rimlighetens namn samma regler gälla för vår import. Vi har fortfarande inte fått någon uppslutning kring det ställningstagandet, men jag hoppas den kommer.

Jordbruk och miljö kopplas samman. Och visst påverkar jordbruket miljön. Det är inget tvivel om den saken. Vi är överens om att man måste minska användningen av bekämpningsmedel, man måste minska mängden insatser på detta område, men då måste man också tänka om när det gäller stordrift och specialisering, som även de har konsekvenser för miljön. Här skulle alternativ till spannmålsodlingen vara nyttiga. Med sådana skulle vi kunna utnyttja våra resurser på ett miljömässigt bra sätt. Dessa frågor är mycket viktiga.

Vidare: Det kommer mycket nedfall från luften, vi har rötslam och en mängd andra frågor i dessa sammanhang som måste lösas, innan vi når resultat.

I jordbruksdepartementets bilaga till budgetpropositionen ingår också fisket, trädgårdsnäringen och rennäringen. Jag skall mycket kortfattat nämna något om dessa frågor.

Fisket är också en viktig del av vår försörjning. Fiskarna har nu bekymmer för utvecklingen i haven. Det arbete som pågår i regeringen är naturligtvis mycket bra – man strävar efter att lägga fram förslag när det gäller havsresurserna. Vi har varit ganska otåliga från centerns sida. Någoting måste göras mycket snabbt. Östersjön försämras. Fisketillgången går ned. Samma sak kan iaktas i Skagerak och Kattegatt. Någoting måste alltså ske

mycket snabbt. Samtidigt måste vi på något sätt komma till rätta med rovfisket i den del av Östersjön som vi inte kan kontrollera. Vidare måste fiskarna ges bättre ekonomiska förutsättningar att förnya sin flotta.

Trädgårdsnäringen har haft problem ganska länge. Vi hade en trädgårdsnäringsutredning som slutförde sitt arbete 1982. Det har fortfarande inte lagts fram något förslag med anledning av den. Vi tycker att det är på tiden att någonting görs, men förslagen från utredningen börjar i viss mån bli gamla och bör ses över. Det bör göras mycket snabbt.

Också för trädgårdsnäringen är importen av varor som tas fram på ett sätt som Sverige förbjuder ett bekymmer. Det borde inte få vara så att importen av dylika produkter var tillåten!

Jag vill också säga några ord om rennäringen. När jag läste budgetpropositionen blev jag litet bekymrad. Det verkade som om regeringen har glömt rennäringen och samerna. Eftersom det inte blev någon uppräkningsförslag förra året – beroende på regeringens hantering av denna fråga – borde det bli en sådan nu. Men i budgetpropositionen finns inget förslag om uppräkningsstöd till rennäringen under kommande budgetår heller, och det är naturligtvis en tokig tingens ordning. Man har på detta sätt fått sänka stødet per slaktad ren från 190 kr. till 160 kr. Det är naturligtvis inte bra. Samerna är drabbade på många sätt. Det är inte riktigt rättvist att de också skall drabbas av regeringen!

Avslutningsvis vill jag säga att alla dessa frågor är oerhört viktiga. Jordbrukets omställningsproblem är av den karaktären att man måste få långsiktiga lösningar, så att vi inte får en ny politik varje mandatperiod. Därför finns det anledning att eftersträva tvärvärdiga lösningar, där alla är med, så att man kan garantera en jordbrukspolitik som står sig en längre tid.

Anf. 115 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! På sedvanligt påfallande hurtfriskt sätt har Lennart Brunander strött en del trossatser omkring sig. Jag har inte anledning att vara särskilt snarstucken, men han konstaterade att han inte ger så mycket för den nya beredskapssyn som jag gav uttryck för. Om Lennart Brunander hade varit mer mån om att lyssna än att ge uttryck för sin uppfattning skulle han ha funnit att jag inte har någon ny syn på beredskapspolitiken. Jag redovisade en konsekvens av att uppmärksamheten vad gäller vår odlade åkermark kan bli ännu mer påträngande än den är därför att vi inte, just för upprätthållandet av beredskapen, behöver så mycket åkermark. Jag kopplade detta till den ganska sansade syn på användningen av åkermark som kom fram i Widéns utredning. – Det var hela saken!

Sedan fick Lennart Brunander också tillfälle att avleverera sin årliga salva mot livsmedelskommittén. Eftersom Lennart Brunander nu har haft så många år på sig för att tänka på detta var det anmärkningsvärt att han inte hade någon mer avgörande lösning. Alla partier var företrädde i utredningen – och som Bengt Rosén nyss mycket stillsamt och nyansrikt framförde hade vi inte tid att göra så mycket. Vi var i ett skede av omfattande materialinsamling, och vi redovisade det. Precis som sades blev det inte särskilt mycket konstruktivt av det hela.

Men om Lennart Brunander vill fortsätta att föra fram kritik, försök då att få fram en samlad centersyn. Sedan kan vi prata om saken.

Anf. 116 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Mina synpunkter när det gäller beredskapen och LMK var egentligen inte riktade till Arne Andersson i Ljung. Om han tar åt sig – så mycket värre! När det gäller beredskapen har vi inga bevis för att någonting har ändrats särskilt mycket sedan vi senast bestämde hur långa man skall utgå från att kriser kan vara. Därför skall man vara säker när det gäller beredskap. Det skall inte vara något lotteri.

Jag uppfattade inte heller att Arne Andersson stod bakom den redovisade synen, men jag ville ändå markera att den syn på beredskap som har kommit fram i den överenskommelse som har träffats mellan folkpartiet och socialdemokraterna inte är särskilt väl förankrad i verkligheten.

Visst kan vi fortsätta att diskutera LMK – men jag står för min syn att resultatet av den utredningen inte var särskilt lysande!

Anf. 117 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Om Lennart Brunander inte ens hade någon kritisk syn på mitt sätt att se på frågan om beredskap utan bara ansåg att jag reagerade onödigt snabbt vill jag, mer som ett debattråd, säga att det kanske vore idé att nästa gång inte nämna mig vid namn. Jag är naturligtvis inte fadder till någon regeringspolitik även om jag har försökt påverka politiken under åren. Jag tar gärna en diskussion om den frågan – men om inte avsikten var att vi skulle tala om den kanske Lennart Brunander borde strukit mitt namn i sitt anförande. Gör gärna det nästa gång.

Anf. 118 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Först några reflektioner från en nybörjare i riksdagen. Det är något deprimerande att inte ens ledamöterna i jordbruksutskottet finner det mödan lönt att närvara under jordbruksavsnittet i den allmänpolitiska debatten. Jordbruksministerns intresse är mot den bakgrunden både förvånande och glädjande.

Åhörarbänkarna gapar nästan lika tomma som bänkarna i kammaren. Men det är fler åhörare än ledamöter.

Massmedias intresse koncentreras på partiledarna och ytterligare några få. När de stora elefanterna har dansat färdigt och fotfolket beträder arenan är det precis som om någonting av värde över huvud taget inte kommer att sägas. Det kan naturligtvis vara möjligt att det verkligen förhåller sig så. Då är situationen än mer bedrövlig, och den allmänpolitiska debatten måste i så fall ses som helt onödig. Allt nog – åter till ämnet för stunden.

Svenskt jordbruk skall ge oss trygg tillgång till mat, och den skall vara näringsrik, smaklig och hälsosam. Den skall kunna köpas till priser som alla har råd att betala. Allt i jordbrukspolitiken skall underordnas detta. Det är självklarheter.

Men i Sverige bestäms jordbruksproduktionens inriktning och omfattning i huvudsak av marknaden och dess lönsamhetsvillkor. Detta trots att svenskt jordbruk tillhör de mer reglerade delarna i svenskt samhällsliv. Jordbrukspolitiken har traditionellt i första hand just syftat till att reglera förhållandena inom själva jordbruket, men begreppet jordbrukspolitik måste vidgas till en allmän livsmedelspolitik.

Jordbruket har förändrats, antalet sysselsatta i direkt jordbruksproduktion är litet. Men antalet arbetande i transporter, förädling och distribution är betydande. Jordbruket blir i den meningen även i framtiden "modernisering".

Det finns mängder av konflikter inom jordbruket som direkt beror på dess funktion i en kapitalistisk ekonomi. Marknaden saknar instrument för att komma åt miljöproblem, regional obalans, beredskapsaspekter och produktionens inriktning.

Riksdagen kan hur många gånger som helst uttala att vi skall ha ett levande jordbruk i Norrlands inland, men marknadsekonomin vill inte ha och tål helt enkelt inte de styrmedel som fordras för att vi skall nå en regional balans. Nu har jag inga illusioner om att kunna övertyga kammarledamöterna om socialismens nödvändighet. Vi tvingas leva med marknaden ett tag till, åtminstone under innevarande mandatperiod.

Norra Sverige är inte självförsörjande med livsmedel, inte ens på produkter där Norrland har goda förutsättningar och där vi med ganska små ingrepp skulle kunna nå ett sådant läge. Det gäller t. ex. animalieprodukter. Att avskaffa slaktdjursavgiften inom norra stödområdet skulle stimulera en mer balanserad produktion och även göra djurfabriker i södra Sverige relativt mindre lönsamma. Vi anser för övrigt att inga nya djurfabriker skall få uppföras och att de befintliga skall avvecklas. I detta sammanhang vill jag instämma i Lennart Brunanders inlägg om rennäringen och stödet till den.

Förändringen av jordbruket till stordrift motsvaras av en koncentration i distributionsledet. 70 % av livsmedlen passerar genom jättegrossisternas händer, dvs. KF, ICA och Dagab. En decentraliserad produktion och förädlingsindustri blir mindre sårbar, ger självförsörjning, sysselsättning och yrkeskunnande även i Norrland. Beredskapsskålen är tillräckliga för att motivera detta. Andra fördelar får vi på köpet.

Kapitalets makt över maten måste inskränkas. Hela produktionskedjan från råvara, förädling och distribution till handeln måste samordnas planmässigt. Ett exempel är Volvos inflytande över vår mat. Det är ett slående exempel på koncentration och monopolisering inom livsmedelsbranschen. Livsmedelssektorn svarar för nära 10 % av Volvos omsättning. Biljätten håller på att också bli matjätte. Konsumenternas inflytande verkar inte utvecklas lika slående. Inrätta konsumentdelegationer inom SPK, använd priskontroll, övervakning och prisstopp i högre utsträckning. Företagen måste då förhandla om sina prishöjningar och konsumenterna få möjlighet till insyn och påverkan genom en större öppenhet vid sådana förhandlingar.

De konflikter som är inbyggda i jordbruket när det gäller miljöfrågorna är vi alla medvetna om. Vi vet att vi inte kan fortsätta med kemikalier för skadedjursbekämpning och gödsling, men de olika delstegen i produktionen saknar motiv för att ändra sina metoder. Lönsamheten styr, inte omtanken om framtida produktionsförmåga och människors hälsa. Vi måste minska kemikalieanvändningen och utveckla alternativa odlingsmetoder för att få en produktion i ekologisk balans. Det måste vi göra helt oberoende av om marknadsekonomin tål det eller ej. Det gäller vår hälsa och överlevnad.

Jordbrukets överskott beror till stor del på att stora mängder handelsgödsel, bekämpningsmedel och importerade fodermedel används. En omlägg-

ning av produktionen tjäna flera syften: det är gynnsamt för utrikeshandeln, och vi kommer att utnyttja befintlig åkermark i stället för att låta den ligga för fåfot. Trädesersättningen är i grunden absurd och måste ses som en nödlösning för kort tid. Vi blir av med överskottet, får bättre mat och kan låta folk bo kvar och arbeta i Norrlands jordbruksbygder.

Regeringssystemet förändras ständigt, det ligger i sakens natur. Regeringens förslag om minskning av mjölksubventionerna vägrar vi att godta. Det direkta syftet är att jordbruksdepartementet skall spara pengar. Att barnfamiljerna skall kunna kompenseras genom andra åtgärder tror vi helt enkelt inte på.

Kreditgarantiavgiften för lån till jordbruket skall höjas med 1 % enligt budgetpropositionen. Det betyder att villkoren för redan tecknade lån förändras. Pålagan drabbar förvisso inte storfinansen eller välbeställda storbönder. För många jordbrukare som redan i dag lever under knappa förhållanden handlar det inte om en princip utan om villkoren för överlevnad.

Lån för ca 3 miljarder kronor har tagits före den 1 juli 1983. Lantbrukare med dessa lån får i praktiken en räntehöjning som för jordbrukets helhet betyder ca 30 milj. kr. Förslaget kommer att ytterligare öka avvecklingen av små jordbruksföretag, vilket blir särskilt kännbart i avfolkningsbygder, främst Norrlands inland.

Det här kan vi naturligtvis inte gå med på. Staten måste skaffa inkomster på andra sätt. Den som har lyssnat på debatten tidigare i dag hörde vad Tommy Franzén hade att säga om aktiehandeln och en omsättningsskatt på det området. Börsspekulanterna vadar i pengar, men det gör sannerligen inte flertalet jordbrukare med höga skulder.

Jag skall inte närmare gå in på matmomsen. Det finns väl inte en enda människa i hela landet som inte känner till vad kommunisterna tycker och vill i den frågan. Tommy Franzén har dessutom utvecklat frågan tidigare i dag.

För en ny livsmedelsproduktion med en strategi och helhetssyn även på folkhälsa, miljö och arbetsmiljö behövs en samverkan mellan fackliga organisationer, forskare, konsumenter och miljöorganisationer. Därför kan ett första steg vara att bygga upp ett forskningsinstitut, helt oberoende av nuvarande maktgrupper inom jordbruket och livsmedelsindustrin.

Herr talman! Arne Anderssons, Bengt Roséns och Lennart Brunanders inlägg har bara till en del gett grund för en förhoppning att det finns en vilja hos de borgerliga partierna att se jordbruket i större sammanhang i svenskt samhällsliv. Har kanske Grethe Lundblad vidare vyer, kanske t. o. m. strävan att se jordbrukets plats i ett socialistiskt Sverige?

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 119 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jan Jennehag gav uttryck för den inte alldeles ovanliga synen att vi i nuvarande situation med överproduktion inom jordbruket skulle ha råd med en hel del saker, t. ex. att betydligt minska användningen av handelsgödsel och kemikalier, som det så vackert heter. Det är väl en

uppfattning som nästan ingen motsäger, om det inte vore på det sättet att alla dessa medel – för det första kemikalier – används för att vi skall få en högre kvalitet på de produkter vi framställer. Handelsingödsel används för att vi skall få ut den avkastning av våra marker som vi behöver för att klara familjehushållets ekonomi.

En fråga: Har Jan Jennehag funderat över hur prisutvecklingen skulle bli om vi alla nu skulle kanske rent av halvera användningen av både kemikalier och andra preparat? Jag vet inte riktigt hur stor minskning Jan Jennehag tänkte sig. Jordbrukaren är naturligtvis inte någon sadist, som tycker om att producera på alldeles felaktiga premisser, i detta sammanhang. Sannolikt skulle den uppfattning som Jan Jennehag gav uttryck för kunna omfattas av varenda bonde i Sverige, om det vore så att prissättningen kunde ske därefter, med hänsyn till de avkastningar vi skulle få. Det vore roligt att höra vänsterpartiet kommunisternas syn på detta. Den är inte lika känd som när det gäller en annan fråga som Jan Jennehag förutsatte att alla kände till.

Anf. 120 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! Som svar till Arne Andersson i Ljung vill jag säga att jag är helt övertygad om att svenska folket är berett att betala ett högre pris för livsmedel som har odlats utan kemikalier, som har passerat produktionskedjan utan att ta upp gifter. Det är i det perspektivet vi måste se jordbruket: det är en del av det svenska samhället, och vi måste låta maten kosta. Att de produktionsmetoder vi använder möjligen kan bli dyrare får i så fall andra sektorer av samhället vara med och betala.

Anf. 121 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Tack, Jan Jennehag, för svaret. Jag är inte säker på att det är på det sättet, men jag kan icke desto mindre säga att det var ett rakt och redigt svar, och därför är jag nöjd med det.

Anf. 122 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! I tidningar, radio och TV har vi det senaste året ständigt läst, hört och sett debatter om livsmedel, om miljö och om jordbruk. Ofta har dessa debatter slutat med att man har anklagat politikerna för att i de här sammanhangen vara ointresserade, okunniga eller handlingsförlamade, men mycket sällan har politiker fått komma till tals i debatterna i massmedierna. Där utgör inte Lantbruksradion något undantag. Framför allt har det, tycker jag, saknats riksdagspolitiker, väljarnas ombud, i dessa debatter. Det borde man ändra på.

Om en allmänpolitisk debatt också skall vara en debatt om politik som är aktuell ute bland allmänheten borde den allmänpolitiska debatten till minst 50 % ha berört miljö och mat. Tidigare i dag har det förts en miljödebatt, och därför borde vi nu diskutera livsmedel, livsmedelskvalitet och jordbruk. Det berör också en stor del av det svenska samhället – livsmedelssektorn sysselsätter i dag cirka en halv miljon människor, varav ca 200 000 i jordbruket. Hälften av jordbrukarna är i dag jordbrukare på deltid.

Ser vi på livsmedelssektorn från ekonomisk synpunkt finner vi att livsmedelsposten utgör cirka en femtedel av den privata konsumtionen, som

ju är en viktig del av finansplanen. Av våra livsmedelsutgifter på nära 100 miljarder kronor har över hälften samband med det svenska jordbrukets produktion. Det är alltså en stor del, både försörjningsmässig och näringsmässig, av den svenska politiken som det gäller när vi diskuterar jordbruk – det är kanske något man sällan tänker på.

Det som kommer att dominera debatten på både livsmedels- och jordbruksområdet under 1987 blir troligen ett fortsatt ifrågasättande av kvaliteten på våra råvaror och på förädlade varor. Också diskussionerna kring produktionsöverskottet i jordbruket sett i förhållande till produktionsmetoderna, bl. a. produktionsmedel i form av kemikalier, kommer att fortsätta. Man kan säga att frågeställningarna i dag mest rör sig i gränsområdet mellan jordbrukspolitik och miljöpolitik.

Oppositionspartiernas motioner och uttalanden är mycket intressanta i det här sammanhanget. Tyvärr har jag inte haft tillgång till centerns partimotioner – däremot till moderaternas och folkpartiets. Men jag lyssnade i går till centerns partiledare i debatten. Han efterlyste en bättre ekologisk balans samtidigt med en ökad ekonomisk balans. Då dök det omedelbart upp i mitt minne att centerpartiet och moderaterna hårt krävde mera statsmedel än livsmedelskommittén hade tänkt sig för att sopa bort de ekonomiska förlusterna för jordbruket av de på grund av intensiv gödsling ständigt ökande spannmålsöverskotten. Nu ökas budgetunderskottet med medel som subventionerar mjölkpriset i västra Europa och Sovjet, och i mindre utsträckning i u-länder. Man kan naturligtvis fråga sig om det verkligen är en form av ekonomisk balans. Samtidigt medverkar produktionstekniken i jordbruket inte alls till en ekologisk balans. Jag hoppas därför verkligen att Olof Johansson håller anföranden med samma krav på ekologisk och ekonomisk balans när han är ute i landet och talar med centerpartiväljare i jordbruksbygderna.

Olof Johansson sade vid ett annat tillfälle: "Inte tillhör jordbrukets folk vinnarna i dagens ekonomiska spel." Man kan alltid säga på det sättet, men håller man sig till generella bedömningar är det svårt att tala rätt och samtidigt svårt att bli ifrågasatt. Det är stora ekonomiska skillnader mellan olika jordbrukare. Det är något som vi socialdemokrater ofta har påpekat. Därför är det glädjande att jordbruksstatistiken och inkomststatistiken har blivit bättre och att vi fr. o. m. våren 1987 får en mycket bättre inkomst- och standardstatistik när det gäller jordbrukare. Jag hoppas verkligen att den statistiken kan berika våra debatter i framtiden.

I moderaternas och folkpartiets partimotioner när det gäller jordbruket är det milt sagt mycket stora skillnader i bedömningen av vilka problem som är viktiga och vad som bör göras. Jag skall bara lyfta fram ett par frågor – av dem framgår det säkert ganska klart att det ligger olika bedömningar bakom deras förslag.

Moderaterna pläderar för en högprislinje med regleringssystem, även om de i och för sig vill ha en enklare reglering. Man berömmer jordbruket som är så effektivt att 20 % av produktionen måste exporteras, men man säger ingenting om att det sker med förlust. Jag tycker ändå att det är ett sunt uppvaknande att moderaterna nu erkänner att jordbruksmarken måste kunna användas även för energiskogsplantering, något som de tidigare satte sig emot.

Moderaterna anser i sin motion också att livsmedelskvaliteten i Sverige är hög och att vi kan bedriva livsmedelsproduktion med en förhållandevis liten insats av kemikalier. Vad är "liten"? Är det dagens användning man kallar för liten? Det verkar nästan så i motionen.

Just dessa uttalanden står i klar kontrast till innehållet i folkpartimotionen. Man säger där att även om vi har ett av världens mest produktiva jordbruk finns det många negativa inslag. De ökande mängderna av gödsel och bekämpningsmedel är farliga för miljön. Den moderna jordbruksdriften, säger folkpartiet, har också medverkat till att både artrikedomen och mångfalden i landskapet har minskat. Den moderna djurhållningen inrymmer metoder som kan vara stötande i förhållande till djurens naturliga beteenden. Man slutar med att säga: "Det är tydligt att intensiteten i svenskt jordbruk i många avseenden nått en nivå som med nuvarande teknik och brukningsmetoder ter sig alltför hög från allmän synpunkt."

Jag tycker dessa synpunkter är intressanta. Jag tror därför att det denna vår kommer att bli en intressant jordbruks- och livsmedelsdebatt, och jag hoppas att den inte bara skall föras i massmedier, radio och TV utan också här i riksdagen. Många av de nya inslag och infallsvinklar som finns i motionerna och den nya insikt som finns på vissa håll kan kanske innebära att vi kan få en mer konstruktiv debatt om jordbruket där vi försöker att komma fram till lösningar av en hel del av de mycket stora problem som det svenska jordbruket står inför.

Det finns ett intressant förslag i folkpartiets motion: man vill ha en arealersättning, alltså en form av arealbidrag, men man vill ha den finansierad med en generellt höjd moms. Man vill alltså ha höjd moms på grund av livsmedelsproduktion, inte sänkt matmoms. Det tycker jag är rätt intressant att konstatera.

Jag tycker också det är bra att folkpartiet tar upp detta att jordbrukarna inte är någon enhetlig yrkeskategori. Det har vi socialdemokrater ofta förgäves försökt hävda – att det finns små och stora jordbruk, att det är skillnad mellan nord och syd, att det är stor skillnad mellan jordbruk där man har djur och jordbruk som är rena vegetabiliejordbruk. Vidare finns det kanske stor motsättning mellan unga innehavare av nystartade jordbruk och de ganska många pensionärer som driver sitt jordbruk vidare trots att vi har överproduktion. Vi vill från socialdemokratiskt håll gärna försöka få en större solidaritet, en större sammanhållning men också en förmåga hos dessa jordbrukargrupper att hjälpa varandra genom svårigheterna. Vi tror att det är viktigt att i fortsättningen följa den vägen.

Jag hinner inte gå så långt in på det som har sagts i debatten, men jag vill beröra några enstaka frågor.

Arne Andersson i Ljung tog upp frågan om mjölksubventionerna som skall minskas, och sade att saken inte har diskuterats med jordbrukets organisationer. Det är kanske riktigt, men jag vill gärna påminna om att jordbrukarna tidigare många gånger har sagt att livsmedelssubventionerna inte varit ett stöd till jordbruket utan till konsumenterna. Det var alltså där man främst skulle ta diskussionen.

Arne Andersson säger också att det har blivit en ryckighet när det gäller inställningen till livsmedelssubventionerna i och med att man nu i någon mån

har slopat mjölksubventionerna. Jag vill gärna säga att många partier under årens lopp har bytt fot när det gällt livsmedelssubventioner, och jag vill också gärna påminna om att det var under den borgerliga regeringstiden som den första avvecklingen av subventioner skedde.

När det gäller spannmålsöverskottet vill jag påminna om att dessa bidrag med utvärdering efter fem år, vilket livsmedelskommittén föreslagit, avsåg ett femårigt stöd inte till exportkostnader utan till anpassningskostnader för att man ville försöka få bort det förlustbringande överskottet. Jag påminner om detta därför att det var främst jordbruket som skulle sätta in anpassningsåtgärderna, och jag tycker att det har varit en dålig utveckling på den punkten. Spannmålsgruppen har fått lägga fram förslag som många gånger möts rätt negativt från jordbrukets sida. Samtidigt stiger kostnaderna för spannmålsöverskottet oroväckande. Därför tror jag att det är mycket viktigt att vi här i riksdagen blir överens om att det stöd med 40 % av spannmålsöverskotts förlusterna som staten skall medverka med under några år måste vara avsedd att sättas in till anpassningskostnader. Det måste ske en verkligt effektiv anpassning för att man skall försöka medverka till en produktion av spannmål som är anpassad till våra egna behov.

När det gäller folkpartiets synpunkter har jag inte så många kommentarer. Jag håller med Rosén om att det brådskar med att göra någonting åt spannmålsöverskottet. Kanske finns det också förutsättningar för att mera miljöriktiga odlingsformer kan medverka till att skapa balans och göra att det blir mindre kritik mot jordbruket med anledning av urlakning och bekämpningsmedelsrester. Härvidlag bär jordbruket utan tvivel en stor skuld.

Jag vill säga till Lennart Brunander, när han tar upp frågan om havsmiljön, att just då det gäller havsmiljön vet vi att det främst är urlakning av kväve från jordbruket och från vissa reningsverk som medverkar till förorening, medan det när det gäller vattenmiljön i övrigt också i hög grad är försurningen som utgör ett problem främst i sötvattenmiljön. Men just när det gäller havsmiljön har inte försurningen någon större del i skulden, utan där måste jordbruket se sanningen i vitögat och förstå att vi är tvungna att ändra produktionsformerna, om vi på sikt skall få en god havsmiljö runt våra stränder.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat uttrycka en förhoppning att vi skall få en fin jordbruksdebatt under detta år och att kvalitetsfrågorna inte skall glömmas bort i den debatten.

Anf. 123 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Grethe Lundblad tog upp en hel del saker som kan vara intressanta att diskutera.

Jag sade att det är viktigt att komma till rätta med havsmiljön – för fiskets del men över huvud taget därför att havet är en viktig resurs. Men jag tror att det är fel att som Grethe Lundblad säga att det i huvudsak är jordbruket som är skuld till att havet förstörs. Nej, det gäller hela den miljöpåverkan som finns. Det är inte minst fråga om luftföroreningar som hamnar på marken och slutligen också i havet. Jordbruket skall naturligtvis bära sin del av skulden, men jag tycker att skulden skall fördelas på ett rimligt sätt.

Vi måste alltså vidta åtgärder på alla dessa områden. Försurningen har

naturligtvis sin skuld, eftersom den innebär att tungmetaller och annat lakas ur marken och slutligen når havet. Här krävs åtgärder, och de måste vidtas snabbt och på många plan.

Grethe Lundblad berörde också Olof Johanssons resonemang om ekologisk balans och ekonomisk balans. Hon hoppades att vi när vi är ute i landet talar med bönderna om att de skall gödsla mindre. Grethe Lundblad kom även in på kvaliteten på maten. Men, Grethe Lundblad, vem är det som har stimulerat till den här storskaliga jordbruksproduktionen? Vem var det som på 1960-talet ville att man skulle lösa alla problem genom att producera på det här sättet? Var det inte den socialdemokratiska regeringen? Jordbrukarna var den gången väldigt motsträviga och accepterade inte självmant det här, men de har fått göra det. Den prispresspolitik som den socialdemokratiska regeringen har fört mot jordbrukarna har ytterligare förstärkt detta, eftersom jordbruket tvingas pressa ur mer för att nå ett ekonomiskt resultat. Det här är inte bra. Det är därför som centerpartiet har föreslagit att det skall bli ett omställningsstöd till jordbruket, så att vi kan få in produkter som bättre kan ta hand om kvävet i marken.

Skulle Grethe Lundblad kunna ansluta sig till den idén?

Frågan om livsmedelssubventionerna tog jag inte upp precis av den orsak som Grethe Lundblad angav, nämligen att detta främst är en fråga mellan konsumenterna och regeringen. Men håll med om, Grethe Lundblad, att det härvidlag är en ryckig politik. I höstas var det absolut nödvändigt att gå in med ungefär 300 miljoner som kompensation för att maten inte skulle bli dyrare. Nu är det all right att först ta dessa 300 miljoner och sedan 250 miljoner till för att öka kostnaderna. Varifrån har konsumenterna och framför allt barnfamiljerna fått alla dessa pengar på denna korta tid?

Anf. 124 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Grethe Lundblad påpekade att hon hade tagit del av någon form av inkomststatistik som visade en påtaglig förbättring för lantbrukare. Det kan i så fall inte ha gällt inkomster från jordbruket, för den senaste statistiken som jag tog del av visade att lantbrukarnas samlade inkomst från jordbruket hade minskat från 3 miljarder till ungefär 1,5 miljarder under de två senaste åren.

Vidare kommenterade Grethe Lundblad vår jordbruksmotion. Det är riktigt att vi i den pekar på vissa negativa effekter när det gäller det moderna jordbruket – för miljön och för djurhållningen och för vissa andra ting. Men vi framhåller också, Grethe Lundblad, att jordbrukets uppläggning är en följd av den jordbrukspolitik som har förts, och där har vi alla vårt ansvar. Jordbruket har anpassat sig efter den förda jordbrukspolitiken.

Grethe Lundblad påpekade vidare att vi i vår partimotion för fram ett förslag till arealersättning.

Det är ju på det sättet, som jag framhöll i mitt anförande här tidigare, att jordbruket tillför samhället en hel del nyttigheter utöver att producera livsmedel. Det gäller beredskap, försvar, regionalpolitik, turism, friluftsliv m. m. Då tycker vi att det kan vara rimligt att samhället betalar särskilt för de nyttigheterna, och vi har bett att den föreslagna utredningen, som vi tidigare har pratat om, skulle titta på ett sådant förslag.

Vi har med ett räkneexempel där, och Grethe Lundblad redovisade vissa delar av det. Om vi t. ex. betalar en arealersättning på ca 1 000 kr. per hektar och år, kostar det samhället ungefär 3 miljarder kronor. De 3 miljarderna skulle vi kunna finansiera med en höjd moms. Momsen skulle då allmänt behöva höjas med 1 %, men vi skulle samtidigt få en ungefär 25-procentig minskning av livsmedelspriserna. Vi tycker att det är en bra fördelningspolitik att minska livsmedelspriserna på det sättet.

Grethe Lundblad tog upp vissa andra saker som jag inte hinner kommentera i denna replikomgång.

Anf. 125 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Om jag förstod Grethe Lundblad rätt, uttryckte hon sig välvilligt om den moderata kommittémotionen i den jämförelse hon gjorde. Det fyllde mig naturligtvis till lika delar med oro och glädje, men det får vi sätta oss över, för jag tror att motionen är i alla delar väl genomtänkt. Vi får väl ta en liten dust om detta i utskottet, Grethe Lundblad.

Det berördes, om än i förbigående, att den första sänkningen av livsmedelssubventionerna skedde under den borgerliga regeringstiden. Ja, det är alldeles riktigt. När våra mandat räcker till, är vi moderater alltid konsekventa. Vi har försökt hålla nivån på livsmedelssubventionerna nere, därför att vi vet hur utomordentligt svårt det är när man skall plocka bort dem. Vi har varit konsekventa, och jag tackar också för att Grethe Lundblad har uppmärksammat det.

Däremot är jag inte lika förstående till det Grethe Lundblad sade om att vi moderater varit särskilt villiga att betala för spannmålsöverskottet. Det är möjligt att vi har varit det, men både Grethe Lundblad och jag var ledamöter av livsmedelskommittén, och det torde vara bekant för Grethe Lundblad att det var gruvligt så mycket ovetat jag fick just för att jag var överens med socialdemokraterna när vi skildes från det uppdraget. Så uppgiften till kammaren nu, att vi hade brett på så våldsamt, förstod jag uppriktigt sagt inte riktigt.

Anf. 126 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag får fatta mig mycket kort, för jag har många frågor att svara på.

Till Lennart Brunander skulle jag vilja säga att alla experter, även på lantbruksuniversitetet, är ju överens om att urlakningen från jordbruket är en mycket stor orsak till en del av övergödningen av haven. Vi vet också att vi måste göra någonting åt kväveutsläppen från reningsverken, och jag tror att samhället kommer att ta ansvar på detta område. Många kommuner har redan satt i gång att göra någonting åt det.

Det som oroar oss är att man just från jordbrukets håll och ibland också från centerhåll inte riktigt vill kännas vid vilket problem det är att man använder mer gödsel än växterna kräver och att överflödet rinner ner i jorden och ut. Det är en förlustaffär alltihop – för jordbruket, för samhället och för konsumenterna som får sämre livsmedel.

På sikt kommer också vårt dricksvatten att drabbas. Jag är allvarligt oroad av vad som kan hända den dag dricksvattnet blir skadat.

Eftersom man alltid skyller på den jordbrukspolitik som socialdemokraterna drev på 1960-talet, vill jag gärna säga att det är rätt att det skedde en rationalisering på den tiden. Då var de flesta jordbruken 2–10 hektar stora. De var alldeles för små för en modern produktion, och de behövde slås ihop. Man behövde få in mer maskinell utrustning, som också var till nytta för jordbrukarnas arbetsmiljö.

Men en stor åkerareal behöver inte gödslas så mycket. En stor djurbesättning kan skötas med mycket stor hänsyn till djurens naturliga behov. Om så sker, finns det ingen som vill klaga på vare sig djurfabriker eller stora jordbruk. Men problematiken är ju i dag den att man har gett sig in i produktionsformer som inte alls stämmer överens med naturens behov och naturens tålighet. Därför har det uppstått miljörisker i samband med jordbruksdriften, och jag tycker att vi som tillhör jordbruksutskottet skall vara överens om att ta itu med detta.

När det gäller den ryckiga politiken kring livsmedelssubventionerna tycker jag ändå att man har rätt kort minne. Det var faktiskt så på den borgerliga regeringstiden att det var fram och tillbaka med subventionerna. Man klagar nu över att det inte är mer än några månader sedan som staten tog en del av kostnaden för jordbruksprishöjningarna. Då vill jag gärna påminna om att det gjorde man naturligtvis, därför att det var ett led i inflationsbekämpningen.

Det har ofta sagts från jordbrukarhåll att inflationen är en stor fara för hela samhället, inte minst för jordbruket. Det har jordbrukarnas ordförande sagt gång på gång. Därför tycker jag inte att man skall klaga på att vi fick en avlyftning.

Med anledning av Bengt Roséns senaste kommentar angående statistiken vill jag gärna säga att jag har icke här ifrån talarstolen påstått att jordbrukarna har fått ökade inkomster. Jag har bara sagt att statistiken har förbättrats.

Den första förbättrade statistiken får vi del av på våren 1987. Då kan vi få en bättre bild av jordbrukarnas ekonomiska läge, för då kommer även kapitalinkomster och en del andra saker med som hittills har hållits utanför denna statistik. Det var därför jag ville tala om att det var intressant att vi skall få ett breddat underlag för våra beslut i de här frågorna.

Anf. 127 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Grethe Lundblad sade att staten gick in med pengar i höstas därför att man var rädd för inflationen, och inflationen är farlig. Är inte inflationen farlig under 1987, för nu blir det ju dubbelt upp i stället? Jag tror att inflationsproblemen kommer att vara större under 1987 än under 1986. Sanningen är väl att det var ett sätt att manipulera siffrorna med tanke på det inflationsmål man hade, och det är en annan sak.

Sedan återkom Grethe Lundblad till att jordbruket förorsakar de stora utsläppen. Jag har sagt att vi skall göra någonting åt det, och det är vi helt överens om. Men vi måste också göra någonting åt de andra föroreningskällorna. Luftföroreningarna är en mycket stor bov i det här dramat, och det är naturligtvis svårare att göra någonting åt dem, men för den skull får vi inte avstå från det.

På tal om jordbrukets ekonomiska situation skall jag läsa litet grand ur skriften Lantbrukets ekonomiska läge 1987, som sparbankerna har tagit fram. Sparbankerna kan väl i det här sammanhanget vara lagom neutrala.

”Mjölkgårdens ekonomi har varit mycket ansträngd såväl 1984/85 som 1985/86. Gårdens resultat täcker inte på långt när kapitalbehovet för investeringar och lantbrukarfamiljens levnadskostnader. För att överleva måste lantbrukaren dra ned på investeringarna men detta äventyrar naturligtvis företagens fortlevnad på sikt.”

Det är alltså sparbankernas syn på mjölkbondens situation, och den stämmer kanske inte riktigt med den beskrivning Grethe Lundblad gav här tidigare.

Anf. 128 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Grethe Lundblad har naturligtvis rätt när hon påpekar att lantbrukarna inte är någon enhetlig yrkeskategori. Det finns alla sorters lantbruk, och det finns olika inkomstförhållanden. Men om Grethe Lundblad har sett av någon statistik att inkomsterna har förbättrats, måste det i huvudsak röra sig om inkomster utanför jordbruket. De flesta lantbrukare har ju huvuddelen av sina inkomster utanför jordbruket i dag.

Sedan vill jag bara påpeka, Grethe Lundblad, att jag inte har hävdat att socialdemokraterna ensamma har ansvaret för att vi har fått en för stor och alltför intensiv jordbruksdrift. Som jag har uppfattat det har alla partier varit överens om den jordbrukspolitik som förts. Men eftersom socialdemokraterna har varit i regeringsställning huvuddelen av tiden så återfaller ansvaret inte minst på dem.

Grethe Lundblad vill att man försöker minska användningen av handelsgödsel, och det har vi ju alla som ambition och målsättning. Men som Arne Andersson i Ljung påpekade i sitt anförande är det inte helt lätt. Minskar vi handelsgödseln går det i första hand ut över kvaliteten. Vi får sämre protein i spannmålen. Detta visar spannmålsgruppen i sin rapport. Då får man försöka kvotera andelen, vilket är svårt. Skall man i stället försöka påverka saken prisivägen, behöver man tredubbla priset på kvävegödsel för att få en 40-procentig minskning, och då uppstår svåra problem att återföra de pålagda avgifterna till jordbruket. Det är alltså inte alldeles lätt.

Anf. 129 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! När det gäller mjölksubventionerna vill jag påminna om att det som står i budgetpropositionen är ett meddelande om att mjölksubventionerna kommer att minskas från januari 1988. Men man har också klart sagt ifrån att barnfamiljerna kommer att få compensation.

Tidigare har mjölksubventionerna utgått till alla som köpt mjölk. Vill man ha en aktivare fördelningspolitik till barnfamiljernas fromma är det mycket som talar för att det riktiga är att ge stödet till barnfamiljerna, som då får möjligheter att köpa mjölk, i stället för att ge det till alla människor via mjölkpriset.

Vi har tidigare gjort utredningar som visat att subventionerna inte alltid gått till de grupper vi hade avsett dem för, och eftersom det handlar om ett konsumentstöd kan det finnas anledning att göra på detta sätt. Vi får hoppas

att inte mjölkkonsumtionen sjunker särskilt mycket med anledning av detta, utan att barnfamiljerna upprätthåller sin konsumtion även framöver.

Jag skulle gärna vilja kommentera en del av det som sagts här – tyvärr fungerade inte min högtalare riktigt förut.

Jag tror att det är viktigt att vi på allvar tar upp kvalitetsfrågorna, som har nära sammanhang med kemikalieanvändningen. Jag vill inte ta ställning till om man skall minska den med hjälp av avgifter eller med en tvingande lagstiftning eller på annat sätt. Jag tycker det vore bäst om jordbruket självt kom fram till att försöka få ned kvävegödselurlakningen med metoder som verkligen anpassar gödslingen efter det behov som växterna har. Då skulle man få en billigare produktion. Man kanske får billigare livsmedelspriser. Då får också jordbruket mera rejäl nytta av sin arbetsinsats.

Därför vill jag hoppas att det svenska jordbruket tänker över situationen. Det finns en förtroendekris i dag mellan konsumenter och livsmedelsproducenter. Jag tror det är viktigt att både jordbruket och livsmedelsindustrin aktivt medverkar till att minska denna förtroendeklyfta och att man ser till att producera sådana livsmedelsråvaror som efterfrågas och som också av experterna anses vara nödvändiga för befolkningen.

När vi hade dessa frågor uppe i livsmedelskommittén, som förut blivit så utskäld här, blev vi överens om – även om det ibland var svårt att få med vissa ledamöter på detta – att kvalitetsfrågorna skulle ytterligare utredas.

Detta sker för närvarande i jordbruksnämnden, hos pris- och kartellnämnden, hos lantbruksstyrelsen – överallt håller man på med dessa frågor. Jag tycker det är underligt att de som varit uppe i debatten i så liten utsträckning tagit upp dessa frågor. Jag tror att de stora debattfrågorna när det gäller jordbrukets framtid just blir miljöriskerna för jordbruket och kvaliteten på livsmedlen.

Anf. 130 SYLVIA PETTERSSON (s):

Herr talman! "Vad vi gör eller försummar att göra med skogen under vår tid kommer att noteras av kommande generationer som välbetänt och förutscende eller obetänt och kortsynt. Det går flera generationer människor på ett enda träds livstid."

Så skriver professor Erik Wirén i inledningen till rapporten Allemans skog, som är slutrapporten för sekretariatet för framtidsstudiers projekt Samhället och skogen.

Att skogen är en nationell tillgång som skall komma samhället och därmed oss alla till nytta, är vi i princip överens om, men innebörden av detta tolkas olika av olika intressegrupper. För skogsindustrin är skogen en råvara till sågverk, massafabriker. Regionalpolitiskt innebär skogen arbetstillfällen. För människor i skogsbygden betyder skogen rekreation, jakt, fiske, bär och svamp. För storstadsmänniskan är skogen dessutom närhet till naturen.

I somliga delar av vårt land möts flera – och ibland t. o. m. alla – de här intressena på samma gång och kämpar om att uppmärksammas i första hand.

Skogsvårdslagen säger att skogsbruket skall bedrivas med hänsyn tagen till naturvårdens och andra allmänna intressen och det gäller förstås överallt. Men i debatten knyter man detta i första hand till fjällnära skog, till urskogar och på senare tid också till vad man kallar tätortsnära skog – sällan nämns skärgårdarna utom i länsstyrelsernas naturvårdsplaner.

Det är åt skogen och skärgårdarna jag tänker ägna några minuter. Helt naturligt tar jag då Stockholms skärgård som utgångspunkt för mina funderingar, eftersom Stockholms skärgård ligger mig närmast och därtill varmt om hjärtat.

Stockholms skärgård är en unik och mycket värdefull företeelse. Den har stor betydelse, inte bara för de egna invånarna utan för hela regionen, vars invånare gärna utnyttjar den för det rörliga friluftslivet både till lands och till sjöss.

Men skärgården får inte reduceras till att endast bli ett område för rekreation.

Vi vet att det finns många människor som gärna bosätter sig i en miljö med andra kvaliteter än tätortens, om bara försörjningen kan säkras. Det gäller i hög grad Stockholms skärgård. Skärgården skall vara livskraftig med goda arbetsmöjligheter, bra service och god miljö. Skärgårdspolitiken bör därför trygga ett stabilt befolkningsunderlag för att upprätthålla förutsättningarna för arbete och utkomst för dem som bosätter sig där, och politiken bör utgå från att skärgårdens näringsliv och arbetsmarknad skall bygga på att lokala resurser tas till vara.

Betingelserna för skogsbruk är med några undantag lika bra i skärgården som på fastlandet. På en del håll utnyttjas de här produktionsmöjligheterna dåligt, och det kan nog påstås att man genom en bättre skogsvård skulle kunna förbättra möjligheterna för en levande skärgård. Det får då naturligtvis bara ske i sådana former att andra värden inte äventyras. Avverkningsmogen skog skall avverkas även i skärgården, men man kan välja takt och man kan välja metoder som passar där, och storskogsbruket hör inte hemma i skärgården.

Formellt gäller skogsvårdslagen utan inskränkningar i skärgården. Det innebär att skogsägarna är skyldiga att sköta sin skog i enlighet med lagen, men det innebär också att skogsägarna inte kan påtvingas större hänsynstagande till naturvård och andra allmänna intressen än vad som stadgas i lagen.

Nu är dock förhållandena i skärgården speciella. Det finns många områden som ur naturvårds- och kulturminnesvårdssynpunkt och för det rörliga friluftslivet bör beredas särskilt skydd. Om skogsvårdslagens bestämmelser inte är tillräckliga bör frågan om naturreservat övervägas, men å andra sidan skall det inte vara nödvändigt att alltid bilda naturreservat i områden där många människor vistas för att få en bra skogsmiljö där. Naturvärden och andra allmänna intressen skall normalt kunna förenas med ett rationellt skogsbruk under ömsesidigt hänsynstagande. Samtidigt kan vi ändå inte bortse från att det kan behövas särskilda åtgärder i våra skärgårdar. Då är det enligt min mening nödvändigt att åtgärderna utvecklas i nära samarbete mellan alla inblandade, t. ex. länsstyrelse, skogsvårdsstyrelse, berörda kommuner, organisationer för naturvård och friluftsliv, men också skärgårdsbor – såväl fastboende som fritidsboende och båtfolk. Man måste lyfta upp problemen och försöka få till stånd en avvägning mellan alla olika intressen: skogsbrukets, naturvårdens, friluftslivets liksom skogsägarnas och övriga samhällsmedborgares. Ingen vinner på att låtsas som om konflikten inte fanns. Det finns åtgärder man kan vidta utan dröjsmål. Jag nämnde tidigare att man kan välja takt och metoder i avverkningen.

Troligen är det så att målsättningen bör vara att få fram ett mer småskaligt skogsbruk, som är en bra utgångspunkt för mångbruk. Samtidigt bör det ge markägaren ett skäligt ekonomiskt utbyte och skapa fler arbetstillfällen i skärgården. Kanske kan man utforma ett system med stöd och stimulans i någon form till den skogsägare som är beredd till ett hänsynstagande utöver lagens bestämmelser.

Något som framöver kan komma att bli betydelsefullt i det här sammanhanget – om man bestämmer sig för det – är den verksamhet med naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet som inleddes förra året och som i årets budgetproposition föreslås få ökade resurser. Många skogsarbetare och skogsägare deltar i olika slags utbildning, bl. a. läser man naturvård och miljövård i studiecirkel. Men utbildningen kan troligen förstärkas, och den behöver komma in på alla nivåer i skogsbruket.

Ett är säkert: när det gäller skogspolitiken i allmänhet behövs en aktivare debatt, mer information, större möjligheter till inflytande och en folklig förankring. Detta gäller kanske i än högre grad skärgårdsskogsbruket.

Stor kunnsighet fordras av dem som bär ansvaret, mycken fantasi och en intensiv rådgivningsverksamhet. I utbyte kan vi få ökade värden, inte bara för markägaren utan för flora, fauna, natur- och kulturminnesvård och för det rörliga friluftslivet.

Det finns, efter vad jag förstår, även hos skogsstyrelsen en positiv inställning till dessa frågor, en beredskap att ställa upp för att nå bra lösningar på de problem som kan uppstå i mötet mellan skärgården och skogsbruket. Man arbetar med frågorna på olika håll bland myndigheter och organisationer, inte bara i mitt län. Men vad jag tror är viktigt nu är att alla berörda deltar i debatten. Annars riskerar somligas intressen och synpunkter att komma bort. Då blir resultatet sämre, konflikterna större och våldsammare än de behöver bli.

Herr talman! Skogen och skärgårdarna angår oss alla. Vad vi sår i dag får våra barn och barnbarn skörda frukterna av – på gott och ont.

19 § På förslag av tredje vice talmannen beslöt kammaren kl. 17.48 att journera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

20 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice talmannen.

21 § Allmänpolitisk debatt (forts.)

Anf. 131 ANDERS G HÖGMARK (m):

Herr talman! Verkligheten kräver en ny regionalpolitik. Så skulle man kortfattat kunna beskriva dagens situation.

Regionalpolitiken har på ett osedvanligt sätt kommit att stå i centrum för den politiska debatten under senare tid, och i regeringens budgetproposition avspeglas detta förhållande. Regeringen känner i propositionen uppenbarli-

gen ett behov av att framstå som särdeles kompetent, ansvarskännande och väl skickad att hantera de regionala utvecklingsfrågorna, men jag vill, herr talman, påstå att ingenting kan vara mer felaktigt.

Inom regeringskansliet lyckas man inte ens hantera sin planeringskalender så att statsrådet har möjlighet att delta i debatterna. I går lyckades det ena statsrådet efter det andra putta bort den ansvarige för regionalpolitiken, industriminister Thage G. Peterson. Han fick visserligen tillfälle att önska de närvarande ledamöterna god natt, men det är ju en klen tröst för de människor ute i regionerna som önskat få besked. Det är säkert inte industriministerns fel, men gör man gällande att det krävs en helhetssyn och en samordning och ofta hänvisar, herr talman, till en statssekreterargrupp som sitter och samordnar sektorerna, så hade det ju funnits skäl att statsministern hade kunnat samordna sina statsråd på det sättet att de ansvariga statsråden behagat närvara och delta i debatten. – Ingen skugga faller därmed över industriministern; han hade säkert önskat göra det. Jag tycker att det hade funnits skäl att även i dag, med tanke på vad som hände i går, något av regeringskansliets sändebud hade behagat närvara och när riksdagen diskuterade de frågor som regeringen själv anser vara viktiga, nämligen de regionala utvecklingsfrågorna, som så prioriterats i budgetpropositionen. Men vi får väl utgå ifrån att regeringspartiets företrädare här känner ett tungt ansvar och kan förmedla, även med protokollets hjälp, några tankar som jag för fram, herr talman.

Jag vill alltså göra gällande att regeringens politik även i sak medverkar till att skapa och förstora de problem som vi i dag ser när det gäller de regionala utvecklingssvårigheterna. Inte minst socialdemokraternas envetna politik och förkärlek för storskaliga kollektiva och institutionella lösningar har på flertalet samhällsområden missgynnat mindre orter och kommuner. För regeringspartiets ensidiga politik i det avseendet har motverkat regional mångfald, nytänkande, företagande och därmed regional tillväxt och utveckling. Bristen på helhetssyn har varit påtaglig på det politiska fältet, där beslut inom skilda sektorer direkt motverkat målet: en mer balanserad regional utveckling. Jag vill påstå att socialdemokratisk regionalpolitik under lång tid framstått som industripolitisk stödpolitik av alltmer föråldrat slag.

Mot detta avtecknar sig behovet av en ny, mer allsidig politik för regional utveckling, präglad av en helhetssyn.

Jag har under ett antal år från denna talarstol, herr talman, försökt att skissa på ett antal punkter som rimligtvis ingår i en sådan helhetssyn, där olika sektorer inom den offentliga makten samverkar och det självfallet sker ett samspel mellan den offentliga makten och det enskilda näringslivet.

Herr talman! I den regionalpolitiska debatten, så som man kunnat uppleva den under senare tid, finns det många övertoner. Man märker att stad ställs mot land, region mot region. Den typen av konfrontationspolitik gagnar föga. Den ger ingenting av utveckling åt eftersatta och utvecklingssvaga regioner i landet.

Jag tycker att det är viktigt att man försöker hålla isär några olika perspektivnivåer i diskussionen och inser att det förekommer ett intimt samspel mellan de olika geografiska nivåerna. Mycket kort skulle man kunna skissera åtminstone fyra nivåer.

Den första nivån är det globala perspektivet: Europa kontra den övriga världen. Hur går det med Europa i framtiden, i konkurrens med de sydostasiatiska staterna i Stilla havet och med Nordamerika?

Det andra perspektivet är det något mindre europeiska. Det handlar om Sveriges roll i Europa: Vilken roll skall Sverige spela ekonomiskt och kulturellt i Europa; kanske i Europas utkant?

Det tredje, något trängre perspektivet är det nationella, i vilket olika regioner samspelar och spelar mot varandra. Det kan gälla Stockholm kontra Norrland, södra Sverige kontra norra Sverige.

Den fjärde nivån är det inomregionala perspektivet. På det planet rör man sig ofta med inomregionala obalanser. Det kan handla om problemen i Jämtland, såsom Östersund kontra omlandet; Umeå kontra Västerbotten, Falun kontra Kopparbergs län eller Växjö kontra Kronobergs län.

Det pågår ofta en mycket livlig och intensiv debatt, men jag tror att det är viktigt, som jag sade tidigare, att inse att alla nivåerna befinner sig i intimt samspel med varandra och att man inte kan avskärma den ena nivån från den andra.

Jag skall försöka att mycket kortfattat ge uttryck åt detta behov av en helhetssyn när man skall försöka att förstå och lösa de regionala problemen. Jag menar, herr talman, att ett visst antal faktorer måste finnas för att en region skall kunna utvecklas på ett positivt sätt. För det första gäller det närheten och tillgängligheten. Människor, gods och mediabunden information måste kunna komma till och från regionen på ett snabbt och enkelt sätt, helst till låg kostnad. För detta krävs goda transportförbindelser av olika slag.

Det är mot denna bakgrund ganska patetiskt när regeringen nu föreslår 10–15 milj. kr. för vissa flygförbindelser och satsningar på flygfält. Moderata samlingspartiet föreslår 45 milj. kr. till utveckling av flyget, inte minst i inre Norrland. Jag tror att det är en utomordentligt viktig och riktig satsning för att ge stödjepunkterna i Norrlands inland en verklig chans.

Det krävs för det andra en hög kompetens- och kunskapsnivå inom regionen. Detta förutsätter ett väl fungerande utbildningsväsende på gymnasial och postgymnasial nivå och ett näringsliv som kan medverka i ett samspel mellan utbildningsväsende och sig självt liksom inom sig självt. Det är viktigt att inte minst små och medelstora företag, många gånger kanske med en litet annorlunda utbildningstradition än storföretagen, får komma in i detta system och upptäcka att det finns mycket att lära i ett mer formaliserat utbildningssystem. Också högskola och gymnasium kan då upptäcka att det finns mycket av kunnande ute i näringslivet.

Från början kanske man upplever sig som tillhörande två skilda världar, men det är två världar som måste samspela med varandra. Moderata samlingspartiet har därför föreslagit ytterligare satsningar på de mindre högskolorna, uppgående till totalt 90 milj. kr. Vi föreslår att för exempelvis de gamla filialorterna Växjö, Örebro, Karlstad och Linköping förstärkningar görs av de s. k. LIE-anslagen på utbildningsdepartementets budget för att man där skall kunna ge flera enstaka kurser och vara mer anpassningsbar. Vi vill också att det satsas ytterligare på utrustningsanslagen på högskolorna, för åstadkommande av en större allsidighet.

Man behöver i dessa regioner också ha en bred och allsidig arbetsmarknad.

Skall en ung familj i dag flytta till en viss region är alltid frågan: Kan vi båda få arbete? Det är och förblir en ödesfråga för dessa regioner om de kan ha den bredden och det djupet på arbetsmarknaden att företag där framöver skall kunna rekrytera arbetskraft, inte minst kvalificerad sådan.

Jag menar att det finns många exempel på att vi har misslyckats med detta. Det får inte medföra att vi missar möjligheten att pröva i stort sett vilken metod som helst, givetvis inom laglighetens ram. Det är nödvändigt att låta fantasin flöda och att pröva nya metoder.

Jag anser också att det finns anledning att se efter på vilket sätt skattesystemet bromsar utvecklingen. Måhända finns det idéer som skulle kunna utvecklas på detta område. De höga marginalskatterna drabbar självfallet vissa familjer, där bara en av makarna kan försörja familjen.

Meriteringsreglerna vållar problem. Arbetar jag i en kommun i södra Sverige och skall söka en tjänst i en kommun i norra Sverige, får jag inte tillgodoräkna mig hela min tjänstgöring. Vem vågar då flytta med sin familj, om man från att ha ett ordinarie jobb i en kommun kanske hamnar på tolfte plats på väntelistan i den nya kommunen? Civilingenjören flyttar inte till Arvidsjaur eller till Ludvika. Han låter bli att flytta, eftersom frun kanske inte kan få något arbete. De förslag till medflyttandebidrag och annat som regeringen bollar med är närmast löjeväckande i sin konstruktion. Effekten hittills har varit mycket dålig. Låt oss fortsätta att pröva dem. Men det finns mycket mer att göra.

För några år sedan väckte jag själv idén om villkorad avskrivning av studiemedel. Flera har nu tagit upp den tanken. Även i år har jag tillsammans med ett antal moderata medmotionärer lagt fram förslag i detta avseende. Det skall bli intressant att se hur utskottsbehandlingen kommer att gestalta sig.

Det krävs ett rimligt kostnadsläge i regionen och på orten. Hushållen måste ha ett rimligt kostnadsläge i form av rimliga kommunalskatter och taxor. Företagen måste ha ett rimligt kostnadsläge. Därför föreslår vi sänkta socialförsäkringsavgifter i stödområde A och B med 10 resp. 3 procentenheter. Även kommunerna måste få en chans till ett rimligt kostnads- och intäktsläge. Därför föreslår vi att man ändrar och ser över skatteutjämnings-systemet. Vi vänder oss emot att systemet med specialdestinerade statsmedel klart missgynnar de mindre kommunerna. Det råder ingen tvekan om att så är fallet. Jag frågar Marianne Stålberg: På vilka grunder anser hon sig kunna påstå att de nuvarande specialdestinerade medlen har en klart regionalpolitisk profil? Vad avser regeringen att göra i detta avseende för att få en bättre regionalpolitisk profil på de specialdestinerade medlen? Det rör sig om stora belopp, ca 50 miljarder kronor per år.

Det handlar emellertid även om att man skall skapa en mer kreativ miljö och att människorna får frihet och möjlighet att pröva något nytt och att bryta upp från gamla hämmande strukturer. Vi moderater kritiserar ofta att socialdemokraterna har en lagreglering, som gör att det finns för litet av dynamik i den enskilda sektorn. Ändå framstår den enskilda sektorn såsom kolossalt dynamisk jämförd med den offentliga. Vi menar – glädjande nog tillsammans med folkpartiet och jag tror även centerpartiet – att det finns skäl för regeringen att åtminstone pröva något nytt när det gäller att bryta upp de

offentliga vård- och servicemonopolen.

Jag vill ställa en fråga till Marianne Stålberg såsom aktiv kämpe för jämställdhet: Varför råder det i realiteten – inte formellt – ett yrkesförbud mot att starta eget för förskollärare, fritidspedagoger, sjuksköterskor och sjukgymnaster? Jag kunde fortsätta uppräknningen. I realiteten har dessa yrkeskunniga människor – många gånger är det kvinnor – inte någon möjlighet att starta något eget, för det skall samhället självt ta hand om. Är jag svetsare, rörmokare eller elektriker kan jag däremot starta eget och köra omkring med min kärra. Men dessa kvinnor är utestängda. Är detta ett utslag av regeringens progressiva s. k. jämställdhetspolitik?

Häromdagen, herr talman, såg jag i massmedia att två socialassistenter på socialbyrån i Växjö dragit i gång en egen verksamhet. För 80 kr. gav man människor upplysningar om vart de skulle vända sig i den sociala byråkratin. Det är ett litet exempel på att människor i den offentliga sektorn, som i och för sig trivs med sin yrkesroll, gärna vill pröva nya former. I den offentliga sektorn finns inte utrymme för det nytänkande och den kreativitet som behövs för att föra Sverige framåt.

Herr talman! Ett berikande kulturliv är betydelsefullt för en regions utveckling. Jag är ganska övertygad om att det finns skäl att studera fördelningen av olika anslag över statsbudgeten ut till regionerna för att se om det finns en rimlig balans mellan de pengar som kommer storstadsregionerna till del och de pengar som kommer landsbygden och landsorten till del. Jag är även övertygad om att ett livaktigt kulturliv ute på fältet betyder mer och mer när det gäller att rekrytera kvalificerad arbetskraft.

Herr talman! Man kan ta upp många fler områden, men jag har försökt nämna några. Jag har pekat på några avgörande svagheter i den socialdemokratiska politiken. Det skall bli mycket intressant att höra Marianne Stålberg, som regeringens främsta företrädare i detta sammanhang, förklara just denna brist på helhetssyn.

Jag sade inledningsvis att jag inte tror på konfrontationspolitik. Jag är därför litet besviken, och ibland litet irriterad, över att man inte minst från centerhåll ser ett motsatsförhållande mellan stad och land.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Görel Thurdin, som i sin nya roll som blivande vice ordförande i centerpartiet kommer att premiärtala om regionalpolitiken: Är det något fel att Sundsvall, Östersund och Umeå växer? På vilket sätt skulle det försvåra eller underlätta för dessa regioner? Jag är alltså övertygad om, herr talman, att det krävs ett samspel mellan olika nivåer, och för att sanera den regionalpolitiska debatten är det bra att ha detta i åtanke.

Anf. 132 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Ett stort och viktigt strukturgrepp togs av den borgerliga regeringen år 1978, då man genom att slå ihop handelsstålverken i Luleå, Domnarvet och Oxelösund bildade SSAB. Sverige genomförde därigenom som första land i Europa en grundläggande, långsiktig omorganisation av huvuddelen av sin handelsstålsproduktion, något som ännu inte gjorts i många västeuropeiska länder, men där man just nu håller på med denna smärtsamma operation.

Den socialdemokratiska oppositionen hade ju 1976–1982 nära nog som princip att onyanserat och hejdlöst kritisera alla näringspolitiska åtgärder som de borgerliga regeringarna föreslog och genomförde. Även bildandet av SSAB åtföljdes av en stark kritik från socialdemokratiskt håll, bl. a. av Ingvar Svanberg, för att företaget hade en pessimistisk grundsyn och för att de då företagna personalreduktionerna var onödiga och orimligt stora. Konkreta och konstruktiva förslag var det dock ont om.

I dag står västvärldens stålindustri inför en ny kris. Att denna är så allvarlig att den motiverar en ny strukturgenomgång av SSAB är höjt över all diskussion. Nu regeras landet av en socialdemokratisk regering, och som medlem av dagens opposition – och i mitt fall som riksdagsman från Dalarna – har vi att granska den nya strukturplan som för tre dagar sedan framlades för SSAB.

Diskussionen bör föras på ett sakligt plan och utan de demagogiska överdrifter som ej sällan präglade den dåvarande oppositionens inlägg i industriella debatter för tio år sedan.

Det är min avsikt att endast ta upp två enheter inom SSAB, nämligen gruvan i Grängesberg och trådvalsverket i Domnarvet.

En nedläggning av gruvan i Grängesberg skulle innebära dels att 770 anställda förlorade sina jobb, dels att ett stort antal blev arbetslösa i byggnads- och transportföretag som utför arbeten åt gruvan. I så fall är det dessutom en ren tidsfråga när TGOJ:s järnväg Ludvika–Eskilstuna–Oxelösund måste läggas ned, eftersom malmtransporterna utgör basen för denna banas existens.

I en ort som ligger så avsides till geografiskt som Grängesberg – därtill belägen i Ludvika kommun, som redan förut har ett svårt arbetsmarknadsläge – skulle en friställning av denna omfattning nödvändiggöra uppbyggandet av en storskalig ersättningsindustri om inte omfattande sociala och samhällsliga nackdelar skulle accepteras. Det är inte lätt att i dag hitta en sådan ersättningsindustri inom något område. Om man lyckas därmed, kommer uppbyggandet likväl att kosta stora pengar – sannolikt minst en halv miljard kronor eller mera.

I denna situation, herr talman, förefaller det rimligt och helt nödvändigt att SSAB:s styrelse – utan förutfattade meningar – låter granska de olika projekt som ledningen för Grängesbergs gruva i samarbete med de anställda tagit fram för att dels effektivisera själva gruvdriften, dels och framför allt bygga upp en lönsam tillverkning av värdefulla biprodukter. Inför ett så ödesdigert beslut som att lägga ned Grängesbergs gruva anser jag det motiverat att ta kammarens tid i anspråk för att redovisa dessa åtgärder:

1. Åtgärdsprogram för effektivisering

Genom kostnadsjakt, utbytesförbättringar och produktivitetshöjande åtgärder skulle kostnaderna för gruvbrytningen kunna sänkas med 100 milj. kr. per år redan 1989. Åtgärderna skulle medföra visa friställningar, dock inte nämnvärt större än vad som motsvaras av den naturliga avgången.

2. Framställning av termiskt fosfat, vilket har diskuterats i kammaren tidigare i dag.

Genom en investering på 60 miljoner skulle i gruvan fallande apatit kunna förädlas till ett basiskt, långtidsverkande och kadmiumfritt gödselmedel. I försurningens tidevarv är ett basiskt gödselmedel en nåd att stilla bedja om, det kan bekräftas av lantbruksuniversitetet i Uppsala. Att det är långtidsverkande och ej omedelbart vattenlösligt är också mycket fördelaktigt – man behöver inte gödsla varje år, och produkten följer inte med vattnet rakt ut i havet, vilket bl. a. är Laholmsbuktens problem i dag och kan bli många kusters problem i morgon. Och till slut: Gjorda kalkyler pekar på att investeringen kan betala sig på ett par år.

3. Tillverkning av ferrit

Med en investering av 10 miljoner skulle man kunna uppta tillverkning av ett superkoncentrat med mycket hög järnhalt. Denna s. k. ferrit kan utnyttjas som råmaterial för permanenta magneter, automatlåsande dörrhandtag, färgpigment och enklare elektroniska produkter. Även här handlar det om en mycket kort återbetalningstid för den ganska blygsamma investeringen.

4. Utvinnande av vanadin

Malmen i Grängesberg innehåller 0,27 % vanadin, en i svensk järnhantering flitigt använd legeringsmetall som i dag nästan uteslutande importeras från Sydafrika. För 50 miljoner skulle Oxelösunds masugnar kunna utrustas så att detta vanadin utvanns ur masugnsslaggen, genom en i dag helt färdigutvecklade metod som likaledes har en mycket kort återbetalningstid – kanske 2 år. Samma anläggning har planerats vid masugnarna i Luleå, men vanadinhalten i LKAB:s malmer ligger betydligt lägre (0,21 %) än i Grängesmalmen, varför lönsamheten av vanadinutvinning bör bli bättre i Oxelösund.

Mitt tekniska och kommersiella kunnande i detta ärende är icke sådant att jag inför kammaren kan påstå att här nämnda åtgärder tillsammans skulle rädda driften i Grängesbergs gruva. Men en enkel summering av besparingar och vinster på i dag outnyttjade biprodukter synes visa att driften ej skulle bli förlustbringande förrän dollarkursen – malmen prissättes i dollar – kommer ner mot 6 kr. Där är kursen ännu icke, och det är inte sannolikt att den någonsin kommer dit ...

Till sist, herr talman: Om dessa planer förkastas, vilka åtgärder föreslår SSAB:s styrelse då för Grängesberg? Jag har all respekt för landshövding Ingvar Gullnäs, som erhållit uppdraget att mildra de sociala konsekvenserna av SSAB:s strukturprogram. Men – med all respekt för denne skicklige ämbetsman – att lösa Grängesbergs problem utan att behålla gruvan i drift kan inte bli någon lätt uppgift. Något definitivt nedläggningsbeslut bör i varje fall inte fattas förrän konkreta planer på en ersättningsindustri kan presenteras. Rimligtvis bör då dessa planer peka på en större lönsamhet för den nya industrin än den som dock ligger inom räckhåll om här redovisade projekt realiserar.

Herr talman! Jag övergår nu till att tala om Domnarvet. Som tråddragare sedan barndomen kan jag inte underlåta att kommentera den föreslagna nedläggningen av Morganverket i Domnarvet med förlust av ytterligare 425 jobb i orten Borlänge. År 1986 tillverkades i detta verk 120 000 ton valstråd,

25 000 ton stång och vinkeljärn och 50 000 ton armeringsstål. Det senare sortimentet – alltså armeringsstålet – tillverkas i Sverige också av Smebox och Halmstads Järnverk, varför det säkert är riktigt att SSAB efter en strukturförhandling eller i samband med en affär släpper denna prismässigt dåliga produkt.

Men varför släppa valstråden? Domnarvet är numera den enda tillverkarern i Sverige av vanlig valstråd, en produkt som Sverige konsumerar 150 000 ton av per år. I Hofors tillverkas valstråd för ventiltfjädrar, och i Fagersta valsas rostfri tråd. Men inget av dessa verk tillverkar i dag vanlig kolstålsvalsstråd, en produkt som är råvara för hela 35 tråddragerier i Sverige och som Domnarvet i fjol exporterade hela 60 000 ton av. Vad händer t. ex. med dessa tråddragerier vid en avspärning under kris eller krig? Och vad händer med Sveriges handelsbalans, som i dag förbättras med en kvarts miljard per år genom att Domnarvet valsar 120 000 ton valstråd per år?

Lönsamheten är för dålig, är säkert det avgörande argumentet då SSAB:s styrelse föreslår en nedläggning av Morganverket. Detta verk gick – tillsammans med verk nr 4 i Luleå – med en förlust om 140 miljoner år 1986. Men 111 av dessa miljoner förlorades i Luleå på verk nr 4, som måste ha varit mycket illa skött. Och av de 29 miljoner som då faller på Morganverket i Domnarvet är 8 miljoner avskrivningar som SSAB inte får se röken av om verket läggs ned. Kvar att "försvara" blir då en rörlig förlust om 21 miljoner, motsvarande 100 kr./ton.

Vid bedömningen av hur stor denna s. k. förlust verkligen är för SSAB måste man dock se längre än till valsverket i Domnarvet. 67 % av kostnaden för valstråden kommer från priset på de fyrkantsämnen från vilka träden valsas – och dessa ämnen kommer från ämnesdivisionen i Luleå, en av SSAB:s mest lönsamma enheter! I fjol tycks ämnesdivisionen ha debiterat Domnarvet cirka 1 750 kr. per ton för dessa ämnen, samtidigt som man på export sålde samma ämnen till väsentligt lägre pris. Om man låtit Morganverket köpa ämnena från Luleå till dessa exportpriser, skulle verkets resultat mycket väl ha kunnat bli +21 miljoner i stället för som nu -21 miljoner. Det hela är en fråga om internprissättning inom SSAB som kunde bli effektivt belyst, om Domnarvet fick tillåtelse att köpa ämnen från utlandet till sitt Morganverk. Just i dag skulle priserna på ämnen från utlandet sannolikt göra detta verk mycket lönsamt – dock givetvis endast i dagens dåliga konjunkturläge.

Ett Morganverk i Domnarvet utan armeringsstål skulle, i varje fall i lågkonjunkturtider, sannolikt inte kunna köras i treskift som i dag. Även om man till dagens valstrådstonnage om 120 000 ton lägger dagens tonnage om 25 000 ton vinkeljärn och stång samt kanske 10 000 ton som nu valsas i det nedläggningshotade verk nr 4 i Luleå, kommer man inte högre än till 155 000 ton. Ett sådant tonnage bör, om reparationer och ställningar i viss omfattning görs nattetid, kunna klaras med drift i tvåskift. En viss personalminskning skulle då ej kunna undvikas, om inte valstrådstonnaget kunde ökas genom att den i dag till endast 40 % uppgående marknadsandelen i Sverige kunde ökas. Detta borde vara möjligt, men torde kräva en del investeringar.

Herr talman! Det är inte ofarligt att låta en stor krets av valstråds kunder sväva i långvarig ovisshet om valstrådstillverkningens framtid i Domnarvet.

Utländska valstrådstillverkare blir under en sådan period utomordentligt aktiva, och även sedan länge lojala kunder kan lätt låta sig lockas att köpa valstråden från annat håll, "när ordinarie leverantör i alla fall skall lägga ner produktionen", som de utländska konkurrenterna givetvis framhåller.

Ett beslut om trådvalsningens framtid i Domnarvet brådskar därför, vid risk att det nu offentliggjorda nedläggningsshotet i sig kommer att bli "självpuffyllande". Om kunderna – särskilt då sådana som köper hela sitt ofta specialbetonade behov från Domnarvet – drar sig ur eller ej förnyar valstrådsköpen därifrån, hjälper det inte hur många och långa MBL-förhandlingar och andra förhandlingar som följer. Ett för svensk stålindustri skickelsedigert beslut har då kommit till stånd på ett nästan oavsiktligt sätt, vilket vore en tragedi.

Herr talman! Det finns många andra frågor i samband med strukturpaketet för SSAB, men jag har tagit kammarens tid i anspråk tillräckligt länge med dessa. Gruvnedläggningen i Grängesberg är det i särklass allvarligaste sociala problemet i paketet, och minskningen i Domnarvet är allvarlig inte bara för orten Borlänge utan även för alla kunder som nu förlitar sig på att kunna få svensk valstråd från det enda existerande trådvalsverket för kolstalsvalstråd i Sverige.

Anf. 133 GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Med tanke på talarlistans egenskap att kunna ändra utseende har jag en känsla av att anförandena nu kommer att beröra skilda områden. Vi får väl se var den här debatten slutar.

Eftersom Börje Hörnlund redovisade centerns ståndpunkt i regionalpolitiken i går hade jag tänkt anknyta till den bara helt kortfattat i kväll. Därmed gör jag kanske Anders G Högmark besviken, eftersom han helt och hållet uppehöll sig vid de regionalpolitiska spörsmålen. Men jag kan åtminstone svara på hans fråga, om jag tyckte att det var något fel i att Sundsvall växte i storlek och att Östersund gjorde det. Det tycker jag inte alls. Men jag tycker inte heller att det är fel att Örnköldsvik växer i storlek, att Umeå, Skellefteå och Luleå gör det eller att inlandet får en möjlighet till tillväxt. Jag kommer att beröra arbetsmarknadspolitik i mitt anförande.

En människas möjlighet att bosätta sig och att bo kvar på en ort är helt beroende av de ekonomiska förutsättningar som den orten eller bygden ger. Ekonomiska förutsättningar är t. ex. arbetsinkomst, inkomstskattens – främst kommunalskattens – storlek, kostnader för boende och mat, kostnader för resor till och från arbetet m. m. För att betala levnadskostnaderna krävs en arbetsinkomst, som i sin tur kräver ett arbete. Ett eget arbete utgör grunden för en trygg och säker försörjning. Ett eget arbete skänker egenvärde, sociala kontakter, gemenskap och möjligheter till en personlig utveckling. Det här är naturligtvis lika viktigt för alla, både kvinnor och män, och viktigt för den unga generationen. Alla behöver känna att de behövs i samhället. Därför anser centerpartiet att ett av de viktiga politiska målen är att alla har rätt till ett arbete.

Herr talman! Allas rätt till ett arbete borde gälla hela landet. Gör det det? Nej, förvisso inte. Vi vet att skillnaderna i landet är stora, beroende på om det är fråga om en utflyttningskommun eller en inflyttningskommun. Det är

inte bara skillnader i arbete, utan det är skillnader i utbildningsmöjligheter, kommunalskatt och kommunikationer. Regeringen påstår att med en socialdemokratisk ledning minskar klyftorna. LO påstår motsatsen. I deras nyligen avlämnade rapport uttalas att de ekonomiska klyftorna har ökat. Vem skall man tro?

I budgetpropositionen skriver regeringen: "Trots den betydande minskningen av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna och en fortsatt stark ökning av arbetskraftsutbudet har sysselsättningsökningen varit så kraftig att arbetslösheten har kunnat begränsas ytterligare." Ja visst, genomsnittet i riket är i dag kring 2,7 %. Men sanningen är ju den att för inflyttningskommunerna är siffran lägre och för utflyttningskommunerna betydligt högre.

Någon har sagt att om man står med ena foten i en hink med hett vatten och den andra i en hink med kallt vatten så mår man genomsnittligt ganska bra. Sådana är de här riksgenomsnitten. Vi har en bra sysselsättning, säger regeringen. Det är bara det att ett genomsnitt uttraderar de negativa och de positiva talen. Ta statistiken över arbetslöshet för kvinnor resp. män! Det påstås att en utjämning har skett, men det är på samma sätt här. Arbetslösheten för kvinnor i utflyttningslänen är betydligt större än i inflyttningslänen, där den statliga sektorn finns, t. ex. här i Stockholm. Rikssiffror är bra för EG-statistiken, men de bör behandlas varsamt här i landet.

Centerpartiet anser att alla skall ha rätt till en grundtrygghet. Att vara med i arbetslöshetsförsäkringssystemet får anses tillhöra den grundtryggheten, speciellt med tanke på att dagens arbetslöshetsförsäkring till 95 % täcks av skattemedel. Det är egentligen inte längre fråga om en försäkring utan om ett statligt stöd. De allvarliga bristerna i det nuvarande systemet gör att en tredjedel av de arbetslösa av olika skäl inte kommer i åtnjutande av vare sig arbetslöshetsersättning eller kontant arbetsmarknadsstöd. De har inte kvalificerat sig genom tidigare anställningar eller genom att ha varit arbetslösa tillräckligt länge.

Vi i centerpartiet anser detta vara orimligt. Vi anser därför att en allmän arbetslöshetsförsäkring bör införas. Vi har dessutom den uppfattningen att de som har ett arbete har möjlighet att solidariskt svara för en liten del av tryggheten för den som är arbetslös. Det är så den s. k. fördelningspolitiken fungerar.

Vuxenstudiestödet är knutet till krav om tillhörighet till A-kassa. Det gör att de som är utanför arbetsmarknaden och de som har arvodesinkomster eller inkomster av extrajobb och inte är anslutna till A-kassa kommer att stå utanför systemet. Det handlar främst om kvinnor. Trots att vuxenstudieavgift – med 0,25 %, tror jag Lennart Bodström sade i går – betalas in av arbetsgivaren på deras tillfälliga inkomster, kommer de att bli vägrade stöd när de behöver utbilda sig för att komma in på arbetsmarknaden på ett eller annat sätt. Har vi därmed gett dem samma möjligheter till utbildning som andra? Kan regeringen påstå att de har getts samma möjligheter till arbete som alla andra?

Talar vi om allas rätt till arbete, då skall vi också ta med de människor som drabbats av olika former av arbetshandikapp. Målsättningen måste vara att dessa grupper i så stor utsträckning som möjligt skall beredas arbete inom det

ordinarie arbetslivet. För grupper som har svårt att göra sig gällande på arbetsmarknaden krävs särskilda insatser av samhälle och näringsliv.

Det är därför oroande att antalet arbetslösa med någon form av arbetshandikapp har ökat under 1986, samtidigt som den totala arbetslösheten minskat något. Det handlar om närmare 27 000 människor. Här har Samhällsföretag en stor uppgift.

Samhällsföretagsgruppens uppgift är att skapa arbete åt arbetshandikappade där inga andra alternativ finns. Dels gäller det att se till att så många som möjligt får komma till Samhällsföretag, dels gäller det att lönebidragen är sådana att företagen erbjuder så många platser som möjligt.

Regeringen föreslår, för att göra det ekonomiskt möjligt att öka timvolymen för sysselsättning inom Samhällsföretag, att antalet platser med lönebidrag hos statliga myndigheter minskar med 300.

I nyhetsbladet från arbetsmarknadsstyrelsen berättar AMS att det samtidigt föreslås att patienter från de större vårdinstitutionerna för psykiskt utvecklingsstörda skall erbjudas arbete på Samhällsföretag, och därför vill AMS att staten skall ta emot 500 i stället för 300 personer med lönebidrag.

Regeringen ger och regeringen tar. Var finns samhällsekonomi i detta? Människor utan arbete och utan social förankring kostar också pengar för staten. De är mer sjukskrivna, och de mår dåligt!

Herr talman! På arbetsmarknaden har småföretagen en oerhört stor betydelse. De ger arbete åt mer än en miljon människor. De tillför statskassan 90 miljarder kronor per år. I utflyttningslänen är det viktigt att de små företagen har möjlighet att etablera sig och skapa nya jobb. Det är få gånger det finns en idé om ett nytt stort företag.

På vilket sätt stöder regeringen småföretagen? Skattesystemet var från början sådant att samma regler gällde för de små företagen som för de stora. I dag har vissa orättvisor tagits bort, men arbetsgivaravgifterna tar nog snart loven av småföretagandet.

En höjning av arbetsgivaravgifterna blir lika stor för stora som för små företag. Detta är orimligt. Små företag kan inte anses ha riktigt lika stor bärkraft. Dessutom beskattas företagen på ATP-avgifter även om underlaget eller vinsten inte nått upp över basbeloppet. Det kan inte vara riktigt att den som har lägre bärkraft skall betala för något som aldrig kommer den betalande till del. På samma sätt är det med de personer som har en anställningsinkomst som understiger basbeloppet.

Med tanke på småföretagens betydelse för utflyttningslänen är det förvånande att detta fortsätter. Småföretagen har också en enorm betydelse för kvinnors sysselsättning i de här områdena.

Men så är det i regeringens politik! Den starke vinner över den svage. Det har nu kommit signaler från kommunhåll, att när det gäller det kommunala bostadstillägget, slår de nya reglerna så, att tillskottet skall användas för standardhöjning av boendet. Det kan betyda att de pensionärer som försöker leva och bo billigt, dvs. de som har låg eller ingen ATP, kommer att ställas utanför. Nya regler för det vanliga bostadsbidraget kommer att slå så, att de som har inkomsthöjningar får för högt bidrag och de som har inkomstminskningar får för lågt bidrag. Ingen kontinuerlig korrektion kommer att ske utom undantagsvis. Vad för slags fördelningspolitik är detta?

Årets budget har en tydlig ekonomisk-politisk strategi – det står i budgetpropositionen, och det stämmer. Regeringen ger i ena änden och tar tillbaka i den andra. Regionalpolitiska satsningar motverkas av indragna polistjänster, minskad kommunalskatteutjämning osv.

Men riksgenomsnittet räddar regeringen i många fall. De positiva effekterna och de negativa effekterna tar ut varandra. Man kan med andra ord påstå att den tredje vägen är det statistiska medelvärdets väg.

Jag hade hoppats att någon representant för regeringen gett sig tid till att delta i denna debatt om de arbetsmarknadspolitiska frågorna. Nu har flera statsråd hoppat av en av årets stora riksdagsdebatter. Herr talman! Jag tycker det hade varit trevligt om de med sin närvaro visat riksdagen sin respekt.

Anf. 134 MARIANNE STÅLBERG (s):

Herr talman! Jag kan bara beklaga att varken Thage Peterson eller Anna-Greta Leijon befinner sig här i dag, men jag förstår att de har skäl att inte vara här. Vad Thage Peterson beträffar hade han ju anmält sig och tänkte tala i går kväll, men eftersom det var så många andra som gick upp och talade hann han inte göra det. Anna-Greta Leijon hade också för avsikt att gå upp i talarstolen i dag. Det var dock någonting som kom emellan. Det finns säkert förklaringar till detta som de själva kan lämna vid senare tillfälle.

Anders G Högmark tog i ordentligt i dag. Jag frågade honom tidigare vad han hade ätit, eftersom han var så ettrig. Han sade då att han inte hade fått någon mat. Det är det som är orsaken – Anders är hungrig. Han sade att den socialdemokratiska regionalpolitiken var patetisk. Det är patetiskt av en moderat att säga det. Om moderaternas förslag skulle ha fått råda i riksdagen, skulle vi i dag inte kunna konstatera att det regionalpolitiska stödet har fördubblats sedan år 1984. Han sade också att människorna önskar besked och menade därmed att de borde ha fått lyssna till bl. a. Thage Peterson i går kväll. Jag vet att människorna vill ha besked när det gäller regionalpolitiken. Det är många som väntar på besked. Budgetpropositionen har emellertid nyligen lagts fram och den skall nu behandlas i utskottet tillsammans med de motioner som har väckts. Det finns således anledning både för allmänheten och för oss här i riksdagen att ta del av den debatt som kommer.

För övrigt satt jag själv tillsammans med Anders G Högmark i den regionalpolitiska utredningen, och där haglade det från moderaternas sida inga fantastiska förslag som skulle ha kunnat rätta till de problem som faktiskt finns i dag.

Jag kan inte gå in och svara på alla de frågor som Anders G Högmark ställde till mig och inte heller på det som Görel Thurdin tog upp. Jag förstår att det var Anna-Greta Leijon som Görel Thurdin skulle ha velat diskutera med. Om jag skulle svara på alla dessa frågor, skulle jag inte ha någon chans att hålla mitt eget anförande, vilket jag nu tänker gå in på i stället.

I min egenskap av riksdagsledamot från Norrlands inland är jag nöjd med att de regionalpolitiska frågorna har ägnats stor uppmärksamhet i årets budgetproposition. Av särskild betydelse är att samtliga departement har tagit regionalpolitiska hänsyn, alla departement som med hänsyn till sin verksamhet kan låta sina förslag präglas av sådana hänsyn. Det är ett

genombrott, ett trendbrott, att regionalpolitiken präglar en hel budgetproposition.

Särskilt viktigt är givetvis förslaget till förändrad skatteutjämning, vilket bl. a. syftar till en utjämning av kommunalskatten, och i övrigt visar en förståelse för inlandskommunernas besvärliga situation. Det kan inte råda något tvivel om att en utjämning av kommunalskatten undanröjer en del hinder för etablering av verksamhet i högskattekommunerna.

Jag noterar också med tacksamhet att medlen för regionalpolitiska insatser förstärks och att regionalpolitiska medel fortsättningsvis kan användas inom såväl den privata som den offentliga tjänstesektorn. Det är av särskild betydelse mot bakgrund av att tjänstesektorn utvecklas snabbare när det gäller arbetstillfällen än vad industrisektorn gör. Det kan t. o. m. ifrågasättas om det i framtiden blir möjligt att ordna arbete åt befolkningen i de regionalpolitiskt prioriterade länen utan en utbyggnad av tjänstesektorn.

Herr talman! De åtgärder med regionalpolitisk inriktning som regeringen föreslår är ytterst välkomna, men också ytterst nödvändiga.

Även om de regionalpolitiska medlen utökas och tillämpningen utvidgas, är det stora svårigheter att rättvist fördela arbetstillfällen och tillväxt någorlunda jämnt inom landet. Detta sammanhänger inte minst med den pågående förändringen med ökad automation i tillverkningsprocessen och att utvecklingen i hög grad alltmer inriktas mot s. k. kunskapsintensiv verksamhet.

Praktiskt taget alla framtidsstudier visar att företag och andra verksamheter söker sig till kunskapsrika områden. Det innebär framför allt en kraftig utveckling i universitetsregionerna och därmed storstäderna. Om en sådan utveckling får pågå av sig själv, kommer den att leda till en alltför kraftig expansion av en handfull städer och däremellan ett alltmer utglesat landskap. Skall acceptabel regional balans uppnås måste kunskapsuppbyggnad ske på fler orter.

I första hand måste de regionala högskolorna få ökade resurser och tydligare användas för en nödvändig kunskapsuppbyggnad. En förutsättning för det torde vara att i varje fall vissa forskningsresurser knyts till de regionala högskolorna.

I inledningsskedet kan forskning ske inom områden med begränsade behov av dyrbar teknisk utrustning. Det borde t. ex. vara möjligt att knyta en professur i turistvetenskap till högskolan i Östersund. Den regionala högskolan i Gävle-Sandviken borde i samarbete med byggforskningsinstitutet i Gävle kunna utvecklas till en utvidgad forskningsresurs inom bostads- och byggområdet. Byggforskningsinstitutets förslag om att få inrätta professurer bör kunna förverkligas.

Universitetet i Umeå och Tekniska högskolan i Luleå bör få i uppdrag att undersöka möjligheterna att förlägga en del av sin forskning till regionala stödjecenter i Norrlandslänen. Liknande uppgifter borde ges övriga universitet och högskolor i andra delar av landet.

Även andra möjligheter till en spridd kunskapsuppbyggnad borde diskuteras. En sådan verksamhet har redan påbörjats, genom att regionalpolitiska medel använts för uppbyggnaden av vissa centra i samverkan mellan näringsliv, universitet, kommuner och staten. Denna verksamhet måste efter

hand utvärderas och resultaten läggas till grund för en utveckling av verksamheten.

Även om åtgärder av den karaktär som jag nu antytt skulle bli verklighet, och vi därigenom skulle få en mer decentraliserad kunskapsuppbyggnad, krävs ytterligare åtgärder om en balanserad utveckling skall ske. Storstädernas snabba expansion måste begränsas. Ett led i detta är att investeringsfonderna frisläpps i hela landet med undantag av Stockholm, Göteborg och Malmö. Dessutom har s. k. övrigt byggande utom bostäder begränsats i Stockholmsregionen.

Ytterligare åtgärder i samma riktning måste prövas. Över huvud taget borde verksamhet som inte nödvändigtvis måste lokaliseras till storstäder och universitetsregioner lokaliseras till regionala centra i undersysselsatta områden.

Ny statlig verksamhet inom både affärsverk och myndigheter bör förläggas till andra orter än storstäder och universitetsregioner. Riksdagens beslut om förläggning till vissa prioriterade områden måste börja respekteras.

Även om vi nu kan iaktta en kraftig utveckling mot s. k. kunskapsintensiv produktion, är mer konventionell industriproduktion och arbetstillfällen inom industrin också i fortsättningen av mycket stor betydelse. Strävan bör vara att lokaliseringen av industrijobb sker till undersysselsatta regioner. Det gäller inte minst den råvarubaserade industrin.

Mot den bakgrunden bör skogsindustriell verksamhet i ökad utsträckning lokaliseras till inlandet. Tillstånd till skogsindustriell verksamhet bör inriktas mot Norrlands inland och därmed begränsa eller förhindra kustnära förläggning.

Vidare bör ytterligare försök med utvecklandet av s. k. kombinationssysselsättning ske i glesbygden och nya möjligheter, t. ex. genom s. k. distansarbete, prövas.

Jag noterade med tillfredsställelse att statsministern och Bengt Westerberg i gårdagens debatt var rörande eniga om vikten av att jobba vidare med frågorna kring kombinationssysselsättningen. Dessa frågor har vi som kommer från skogslänen länge försökt väcka intresse för, eftersom kombinationssysselsättningen används flitigt i våra län.

Herr talman! Det står klart för var och en att en balanserad utveckling inom Sverige kräver stor målmedvetenhet och betydande kreativitet. Vi måste gemensamt motverka en utveckling som leder till en kraftig expansion av en handfull redan gynnade områden och en ytterligare försvagning av redan utsatta områden.

Regeringen har i sin budgetproposition anvisat nya möjligheter och nya resurser. Det ankommer nu på var och en av oss att medverka till en balanserad utveckling av hela landet.

Anf. 135 ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Marianne Ståhlberg talade om att jag tog upp en lång rad frågor. Det är helt riktigt. Det blir många gånger så om man skall ha en helhetssyn när det gäller regional utveckling. Det var faktiskt en av poängerna i mitt lilla inlägg – att det inte går att tala bara om industristöd om man skall tala om regional utveckling.

Jag är helt överens med Marianne Ståhlberg om att när det gäller industripolitiskt stöd är de insatser som socialdemokraterna har infört och föreslår mycket mer omfattande än moderaternas – men jag försökte inte visa att vi var duktigare i det avseendet.

Jag sade att det tillhör en förgången tid att syssla med industristöd. Det verifierades av Marianne Ståhlberg. Hon mäter fortfarande den regionalpolitiska aktiviteten i mängden stödmiljoner!

Sedan måste jag fråga: På vilket sätt kompenserar detta något större stöd de många hundra miljoner som exempelvis Norrlands inland dräneras på via löntagarfondsavgifter, olika socialförsäkringsavgifter, egenavgifter osv.? Moderata samlingspartiet har som bekant sagt nej till löntagarfonderna och den dränering de medför. Vi har också sagt nej till höjningar av socialförsäkringsavgifter och egenavgifter. Sammantaget överstiger de belopp som vi har sagt nej till flera gånger om de stödpengar som regeringen har pumpat in till industrins fromma.

Vidare: Det är anmärkningsvärt, herr talman, att höra att Marianne Ståhlberg säger att det nya skatteutjämningsförslaget är ett trendbrott. Det gjordes en stor manifestation för ett antal månader sedan när det socialdemokratiska kommunalrådet i Linköping anförde styrkorna i södra Sverige mot regeringens förslag. Vi vet inte utfallet av riksdagsbehandlingen därvidlag.

Jag vill fråga: På vilket sätt anser Marianne Ståhlberg att de totala statliga transfereringarna till kommuner och landsting har regionalpolitisk profil? Jag tänker exempelvis på sådana specialdestinerade medel som gäller barnomsorgen. – Vi kan gå från kommun till kommun, när det gäller de små kommunerna, och skall då finna att de avgifter som dessa kommuner betalar in till systemet är långt större än de belopp som går ut till resp. kommuner. Jag skulle kunna rabbla upp kommuner i Norrland som inte får hälften tillbaka av vad de betalar in. Jämfört med storstadsregionerna är de i strykclass. Jag vill ha reda på: På vilket sätt har den konstruktionen en regionalpolitisk profil?

Sedan vill jag upprepa en fråga, även om jag förstår att inte Marianne Ståhlberg kan svara på allt: På vilket sätt tycker Marianne Ståhlberg att det offentliga vård- och servicemonopolet och det reella yrkesförbudet på dessa områden – förbud för människor att starta eget – kan sägas vara inslag i en aktiv jämställdhetspolitik? Jag avser med andra ord förbudet för kvinnor att dra i gång något eget.

Det är många frågor, och litet oförskyllt har Marianne Ståhlberg blivit regeringspartiets främsta företrädare. Kom det överraskande är det åter ett exempel på de dåliga kommunikationerna inom partiet.

Anf. 136 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! Ja, Marianne Ståhlberg, vi förstår att det är stora svårigheter att skapa jämn sysselsättning i landet. Det kan vi ju avläsa i den regionala obalansen.

När det gäller den regionala obalansen var Anders G Högmark inne på ett grundläggande problem som har funnits länge, nämligen statsbidragens fördelning över huvud taget. Den kommunala skatteutjämningen utgör i alla fall en mindre del av de totala statsbidragen som utgår till kommunerna.

Jag förstår inte att Marianne Stålberg kan stå här och hävda att det förslag som regeringen nu har lagt fram skulle på något sätt förbättra situationen jämfört med tidigare. Jag har då läst ett brev från länen i Norrland, där man påtalar att man i och för sig är tacksam över att minskningen av den kommunala skatteutjämningen slår mindre mot Norrlandslänet än mot andra – hur det nu var de uttryckte sig. Men man ansåg att det var orimligt att medlen som utgår till de norra regionerna skulle minska.

Vi får hoppas att Marianne Stålberg får regeringen på andra tankar i fråga om att utlokalisera statlig verksamhet, så att det nu äntligen kan bli verklighet, för det har det ju inte blivit. Så mycket statlig verksamhet har fortfarande inte utlokaliserats och definitivt inte till utflyttningslänen.

Det är bra med de regionala högskolorna. Jag kan fylla på och säga att Umeå har sagt att där behövs nya professurer till civilekonomutbildning. Med tanke på tjänstesektorns betydelse för det övriga näringslivet är också det en angelägenhet att komma ihåg i det här sammanhanget.

Många har talat här i kammaren om kombinationssysselsättning. När jag hör vad Marianne Stålberg säger nu börjar jag undra om folkpartiet och socialdemokraterna håller på att träffa nya uppgörelser. Det var i princip bara de två partierna som var så eniga om kombinationssysselsättning. Det gör mig litet konfunderad, för det har ju hävdats länge i kammaren hur nödvändigt det är att sådana möjligheter finns, framför allt för småbrukare i inlandet.

Anf. 137 MARIANNE STÅLBERG (s) replik:

Herr talman! Låt mig börja med Görel Thurdin. När det gäller det nya förslaget till kommunal skatteutjämning förhåller det sig ju så att regeringen måste spara samtidigt som den kommer med det här förslaget. Om jag har förstått länsavdelningarna i de fyra Norrlandslänet rätt är de nöjda med förslaget, eftersom den besparing som sker inte tas ut i Norrlandslänet. Att fortsätta med det system som finns i dag skulle innebära att situationen försämrades avsevärt för Norrland.

Om de borgerliga partierna är intresserade av att förbättra för de län och de kommuner som man nyss har pratat så varmt för, bör de följa regeringens förslag, eftersom skogslänet kommunavdelningar har gått med på det förslaget.

Jag håller med Görel Thurdin om att vi har varit dåliga i riksdagen när vi inte har följt det beslut som vi har fattat om att prioritera vissa områden för utlokalisering av statlig verksamhet. Tyvärr var de borgerliga regeringarna som vi hade före 1982 lika dåliga. Redan före 1982 fanns ju riksdagsbeslutet om att verksamhet skulle utlokaliseras till vissa områden, men ändå fattades även under de åren beslut om att lägga verksamhet i Stockholmsregionen. Jag beklagar att våra regeringar har varit så dåliga på det här området.

Vad beträffar kombinationssysselsättning är det inte alls så att någon koalition är på gång mellan socialdemokrater och folkpartister. Jag redogjorde bara för att jag hörde både statsministern och Bengt Westerberg ta upp kombinationssysselsättningen, så jag förstod att den saken i fortsättningen skulle komma att ägnas större uppmärksamhet. Jag är tacksam om fler partier kommer med på den vagnen.

Anders G Högmark talar om att man måste ta upp många olika områden när det gäller regionalpolitiken. Jag håller med om det. Det är också därför som man i budgetpropositionen på praktiskt taget alla områden, från alla departement, pratar om gemensamma insatser som skall göra det bättre i skogslänen. Det är därför man har denna samlade syn, som aldrig har funnits tidigare i en budgetproposition.

Talet om att det skulle förbättra situationen i glesbygden om vi skulle slopa vad Anders G Högmark kallar för yrkesförbudet för förskollärare att starta eget för vård av barn förstår jag inte. Anders G Högmark anförde som exempel att en elektriker ju får arbeta privat. Det är faktiskt litet skillnad, Anders G Högmark, på det arbetsmaterial som en elektriker och en förskollärare i så fall har – här är det mänskligt material det är fråga om. Det är på denna punkt vi skiljer oss åt: Vi tycker inte att man skall tjäna pengar på att vårda människor.

Anf. 138 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! Marianne Ståhlberg talar så fint, så kan Marianne Ståhlberg påverka den nuvarande regeringen tror jag säkert att det kommer att bli förbättringar. Vi tycks ju ha samma förhoppningar när det gäller att förbättra situationen för de här länen, och framför allt då när det gäller utlokaliseringssdelen.

När det gäller kommunal skatteutjämning måste jag be att få tala om att centerpartiet har lagt fram ett eget förslag, där man förstärker de län som är mest utsatta. Och det gör man utan att försämra budgeten!

Slutligen vill jag säga att årets budget har den ekonomisk-politiska strategin att regeringen ger i ena änden och tar tillbaka i den andra. Genomsnittet räddar så att säga regeringen. Regionalpolitiska satsningar blir på något sätt utan effekt i vissa sammanhang, just därför att man har den här strategin.

Anf. 139 ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Det är så sant att regeringen pratar. Den pratar, precis som Marianne Ståhlberg sade, i varje bilaga i budgetpropositionen om regionalpolitiken. Men man är inte närvarande här i kammaren. Man föreslår väldigt litet konkret.

Det finns inslag i skatteutjämningen – jag talar då om de 10–13 miljarder som finns i skatteutjämningsystemet – som bör reformeras. Det finns mähända inslag i Kjell-Olof Feldts förslag som kan diskuteras och som kanske är bättre än det nuvarande systemet, även om förslaget har många brister, vilket framfördes inte minst av ledande, tunga socialdemokratiska landstings- och kommunalråd när man hade samling i andrakammarsalen före juluppehållet. Det var en stor manifestation, där många socialdemokrater instämde i Kjell-Olof Feldts oro.

Men min fråga gällde: På vilket sätt anser Marianne Ståhlberg och regeringen att de specialdestinerade medlen, som är av storleksordningen 45–50 miljarder, har någon regionalpolitisk profil? Ur den pärm jag har på mitt rum skulle jag kunna läsa upp kommun för kommun från norr till söder och konstatera att man just i små kommuner i glesbygd betalar in nästan

dubbelt så mycket när det gäller t. ex. barnomsorgsavgifter som man får tillbaka. På område efter område skulle jag kunna konstatera samma sak.

Jag vill alltså ha en konkret redovisning av Marianne Stålberg av på vilket sätt de kommunala bidragen i det här avseendet har regionalpolitisk profil. Jag talar alltså om de specialdestinerade medlen.

Sedan är det klart att man kan konstatera att det är skillnad mellan elektriker och förskollärare, Marianne Stålberg. Men jag konstaterar att vare sig sjukgymnaster, förskollärare, fritidspedagoger, vårdbiträden eller sjuksköterskor tillåts att starta eget – där råder i realiteten ett yrkesförbud med de vårdmonopol som stat, landsting och kommuner i dag har. Inget nytänkande förnimms hos Marianne Stålberg, ingenting! Så säger hon: Det är skillnad på material – hos förskoleläraren gäller det mänskligt material, och då måste det vara samhället, det offentliga, som vårdar.

Det är minsann ett gott betyg som många enskilda människor ute i hemmen kommer att minnas, när det gäller att vårda sjuka mödrar och sjuka barn. Då duger inte ett enskilt initiativ, då är det kollektivet som skall vårda. Det är nog så upplysande om hur socialdemokraterna ser på detta med vård och omsorg.

Anf. 140 MARIANNE STÅLBERG (s) replik:

Herr talman! Görel Thurdin säger att centerpartiet framlagt ett eget förslag beträffande den kommunala skatteutjämningen. Det finns säkert skäl att titta på alla förslag framlagda i riksdagen under våren. Jag förstår att man i utskottet kommer att bearbeta både regeringens förslag och förslag från de olika partierna. Men jag säger än en gång att när det gäller skogslänen har representanter för kommunerna där sagt sig vara nöjda med regeringens förslag. Det finns anledning för de partier som värnar om skogslänen att titta litet närmare på regeringens förslag.

Görel Thurdin sade att det var ekonomisk-politisk strategi i den här budgeten. Ja, det är klart. Hur skulle det vara om vi inte hade en regering som förde en vettig ekonomisk politik? Jag skall inte dra upp exemplen från hur det var tidigare, men ändå berätta för Görel Thurdin, om hon inte kommer ihåg det, att vi hade ett ofantligt stort budgetunderskott, 87 miljarder kronor, år 1982. Ingen i detta land tjänar på att budgetunderskottet fortsätter att växa. Det har varit regeringens ambition att med bibehållen social välfärd beta av detta fantastiska budgetunderskott. Jag tycker man varit mycket skicklig, och man har också fått beröm utanför landets gränser.

I budgetpropositionen i år framgår att budgetunderskottet kommer att vara 37 miljarder, alltså en minskning från 87 till 37. Det tycker jag inte är fy skam. Det är klart att det måste synas någonstans, men man har försökt fördela det så rättvist som möjligt.

Anders G Högmark fortsätter att tala om att stadsråden inte finns närvarande i kammaren. Det finns säkert skäl för detta. Jag vet att de var väldigt angelägna att komma hit, men saker inträffade som gjorde att de inte kunde vara här. Ni kommer säkert att få träffa dem och ta upp era frågor.

Anders G Högmark säger att det inte finns något förslag som skulle förbättra situationen i Norrlandslänen, i de regionalpolitiskt prioriterade områdena. Jag tycker det är nästan oförskämt att framföra något sådant. Det

finns massor med förslag, även om jag i mitt huvudanförande sade att det säkert finns skäl att göra ännu mera. Men man satsar på att förbättra infrastrukturen som är så viktig i Norrlandslänen. Man lägger fram förslag om att t. ex. förbättra vägarna för 6 miljarder kronor, på tio år. Genom SJ görs förbättringar, inom datakommunikationerna läggs miljarder under kommande år. Kommunala flygplater, som Anders G Högmark tidigare sade är så dåliga, lägger man 15 miljoner på för att förbättra dem. Och detta att det i fortsättningen skall vara möjligt att lämna regionalpolitiskt stöd till den privata tjänstesektorn tycker jag också är bra.

Andre vice talmannen anmälde att Görel Thurdin och Anders G Högmark anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 141 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har lyssnat till denna debatt. Det har varit låt mig kalla det en fickdebatt, eftersom de ansvariga statsråden inte var här. Det rör inte Marianne Stålberg för, utan statsråden får i vanlig ordning tala om orsaken till att de inte fanns här i dag. Jag tycker att det beskedet i varje fall bör komma, ty deras frånvaro är en nonchalans mot riksdagen. Vi har en enda allmänpolitisk debatt under vårsessionen. Då kräver vi som riksdagsledamöter att de ansvariga statsråden är närvarande och tar del i debatten om deras specialområden. Man skall absolut kunna lägga sina möten och andra arrangemang så att man frigör sig för denna enda allmänpolitiska debatt.

Jag måste säga ett par ord till Görel Thurdin. Jag gratulerade Görel Thurdin till utnämningen som andre vice ordföranden i centerpartiet. Jag hoppas att hon får ett bra jobb, och jag önskar henne lycka till. Men jag blev litet förvånad över Görel Thurdins uttalande. Marianne Stålberg berömde Ingvar Carlsson för att han nu äntligen hade insett värdet av kombinationsarbeten och att dessa skulle kunna räknas in i det regionalpolitiska stödet. Dessutom hade även Bengt Westerberg talat om detta i sitt anförande. Görel Thurdin undrade då om detta förebådade en ny överenskommelse mellan folkpartiet och socialdemokraterna. Med anledning av Görel Thurdins frågeställning vill jag faktiskt ställa en fråga till Görel Thurdin: Om Ingvar Carlsson äntligen har kommit på denna goda idé att kombinationssysselsättningar i glesbygden är av stort värde och vill stödja dem, är det då fel att träffa en uppgörelse med Ingvar Carlsson om sådant? Skulle Görel Thurdin som andre vice ordförande i centerpartiet säga nej till en sådan uppgörelse?

Vi har olika sätt att tackla de regionalpolitiska frågorna och genomföra de direkta åtgärderna. Jag vill faktiskt säga att det finns en hel del matnyttigt i propositionen i år. Med tanke på den torka som i övrigt präglar statsbudgeten tycker jag att det relativt sett finns flera fina förslag i denna proposition. Det gäller bara att åtgärderna genomförs på ett sådant sätt att de verkligen får effekter för glesbygderna.

När man talar om de stora satsningarna och genomgripande frågor glömmer man väldigt ofta bort en viktig del i dessa regionala satsningar, nämligen servicen i glesbygderna.

Herr talman! Jag har i min hand ett brev från postverket. Det händer också

att postverket skriver brev. På kort tid har jag fått två brev från postverket. Ett brev betyder så mycket, säger man ju i postverkets reklam. När det kommer brev från postverket till människorna i glesbygderna har de ofta en väldigt stor betydelse. Men i väldigt många fall utgör de en läsning som inte är uppbygglig därför att de ofta innebär avslag på framställningar då det gäller bibehållen eller förbättrad service.

Det brev jag har här är ett besked från högsta poststyret i landet om att besvaren beträffande en indragen poststation är avslagna. Jag förstår att postverket inte kan bekosta den service som ett eget postkontor innebär i de bygder som hunnit så långt i utförsbacken då det gäller utflyttning och annan nedrustning att det inte finns ett reellt underlag för ett postkontor. Vad jag däremot inte förstår är att postverket begagnar ett slags död mans grepp i sin hantering av dessa ärenden. I två fall som jag och andra riksdagsledamöter engagerat oss i gäller det bygder där man förhoppningsvis passerat botten i befolkningsutvecklingen och är på väg uppåt igen. I båda fallen hade småindustrier startat i bygderna. Flera unga familjer hade flyttat in, och optimismen frodades i bygden. Men postkontoret skall läggas ned, menar postverket. Man kan läsa mellan raderna att postverket tvivlar på den framåtanda och de ljusa prognoser som finns för dessa bygder, vilka också beskrivs i besvärsskrivelserna. Den ena av de småindustrier som jag berättar om hade nämligen tänkt sig postorderförsäljning av de eltekniska produkter som tillverkningen består av, och man kan ju förstå vad ett postkontor just på lokaliseringssorten betyder i det sammanhanget. Men postverket ändrar inte sitt beslut när man där får kännedom om förhållandet. Det är, som jag sade tidigare, någonting av död mans grepp över det hela: handläggaren ändrar sig inte, eftersom ofelbarhetsstämpeln då skulle suddas ut, och de övriga i trappstegen ända upp till högsta postdirektionen litat på sin handläggare – och de litat mycket mera på sina handläggare än på de uppgifter som kommer från de människor som i verkligheten berörs.

Då kan man fråga sig om detta är någon så stor sak att den bör tas upp i Sveriges riksdag. Ja! Det är en stor fråga för glesbygdens människor, när de ser sina bygder dö och finner att det inte hjälper att kämpa emot. Jag vet att man kämpar emot och böjer mig för det faktum att lantbrevbärning ofta är en bra lösning på postservicen i glesbygderna. För många gamla och handikappade är den kanske också den allra bästa. Men det måste ju finnas en möjlighet till anpassning till de speciella förhållandena där. För att det inte skall uppstå något missförstånd vill jag verkligen framhålla den fina serviceanda som präglar postens funktioner ute i glesbygderna. Den kritik som jag har riktat mot centrala postverket för dess död mans grepp gäller verkligen inte dem som handhar postservicen i glesbygderna. De är ofta människor som själva är uppväxta i glesbygdens miljö och uppfostrade i den andan, att för överlevnad erfordras att man hjälper varandra. Jag vill ha fört till protokollet att detta gäller denna grupp serviceinriktade människor i glesbygderna.

Samma service måste också gälla på alla andra områden där stat och kommun har monopol på sin service till allmänheten. Ett annat sådant målområde är järnvägstrafiken. Samma mönster som jag skildrat då det gäller postverket framträder även där.

Jag skall berätta en episod. Företrädare för turistnäringsen i Västerbotten var samlade till en stor regional konferens, med talare från det centrala turistrådet i Stockholm, experter från utlandet, och man skulle penetrera problemen och dessutom slå på trumman för den västerbottniska turismen. Turismens tyngdpunkt låg just på förbättrade kommunikationer och de möjligheter dessa skulle kunna skapa.

Her! talman! Alla som finns här i salen och hör mig skildra det här kan förstå vilken stämning som konferensen hade att starta i när morgontidningarna i Västerbotten samma dag meddelade att en dagtågförbindelse från Syd- och Mellansverige som betraktas som huvudförbindelsen upp till de övre delarna av landet i fortsättningen skulle stanna i Ånge. – Ånge ligger faktiskt på mittlinjen i Sverige. – Denna tågförbindelse har det turistiskt klingande namnet "Lapplandspilen". Man får väl hoppas att SJ åtminstone vidtar en namnändring. Men det är inte säkert att så sker; SJ har i andra sådana fall inte visat någon större känsla för fair play.

Flygverkksamheten är ytterligare ett exempel där glesbygdens människor får komma i efterhand. På de långa flygningarna upp till Norrland får vi norrlänningar betala ett högre pris per transportkilometer än det som gäller till tätorterna i Syd- och Mellansverige. Detta lär bero på att Linjeflyg och SAS har konkurrens från SJ och biltrafiken på orter som ligger på relativt närhåll från Stockholm, och då kan man av konkurrenshänsyn inte göra annat än följa med i prispressen. Men det är vi som bor på de stora avstånden och som av den anledningen är hänvisade till transporter med flyg som får betala detta.

Jag har i min hand en informationsskrift, utgiven på regeringens uppdrag, med en bild av kommunikationsminister Sven Hulterström. På en sida redogörs där för personliga data om Sven Hulterström, vad han vill satsa på osv. Som hans ansvarsområden anges väg-, järnvägs-, sjö- och lufttransporter, post- och telekommunikationer, trafiksäkerhet samt forsknings- och utvecklingsverksamhet på transportområdet. Jag skulle kunna ta upp punkt för punkt i dessa kommunikationsministerns ansvarsområden och peka på betydande brister i handhavandet av dessa.

Jag har tidigare fört debatter med kommunikationsministern i kammaren just om dessa frågor, och jag har inbjudit honom att komma upp och hälsa på oss uppe i Norrland. Vi skulle då ordna med en i första hand lärorik men också trevlig resa för honom. Han har lovat att komma. Kanske vill någon här i kammaren närvarande påminna honom om detta. Han är i högsta grad välkommen, men det brådskar.

På telekommunikationernas område tränger nu fiberoptiken in. Det är mycket viktigt att Norrland inte kommer efter i detta sammanhang. Vi måste vidare få en superdator till Umeå universitet, men för att denna skall kunna fungera och ge de resultat som vi hoppas på måste telekommunikationerna vara utbyggda.

Isbrytningen är underdimensionerad, och under kalla vintrar dirigeras isbrytarna till uppgifter som är nödvändiga för att rensa de syd- och mellansvenska hamnarna. Under tiden får industrin i norr ligga på sina produkter och lider ekonomiska förluster. Än en gång är det i första hand glesbygden som drabbas. Här måste en förstärkning ske.

Man har vidare höjt taxorna på teletjänster på ett sådant sätt att i första hand glesbygdens människor drabbas. Det blir dyrast för dem att dra in nya telefoner, eftersom det är i deras bygder som de stora avstånden finns.

Sist, herr talman, vill jag ta upp en rättvisefråga, nämligen priset på elström. Jag har tidigare år lagt fram olika förslag till en rättvis fördelning av den naturtillgång som vattenkraften utgör. Det finns olika modeller för detta. Uppå i norr men även i andra glesbygder i Sverige, som Bergslagen, Värmland, Dalsland osv., får man på grund av transportkostnaderna betala mera för olja och bensin än i andra delar av landet. Med tanke på att vi exporterar elström som är utvunnen av vår vattenkraft borde vi befrias från denna extra transportkostnad.

Landshövding Heurgren i Östersund har lagt fram ett förslag om att man i Jämtlands län skall inleda en försöksperiod om fem år, under vilken enligt hans beräkningar en särskild avgift per kilowatt skulle inbringa ungefär 200 miljoner till Jämtland. Jag och samtliga övriga folkpartistiska riksdagsmän i Norrland har i en motion, väckt under allmänna motionstiden, föreslagit att 1 öre per kilowatt skulle avsättas till de bygder vari vattenkraften utvinns. Detta påslag är något mindre än det som landshövding Heurgren har föreslagit, men i stället täcker vårt förslag Norrland i dess helhet.

Anf. 142 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! Jag skall be att få markera för Rune Ångström att jag är här såsom en helt vanlig riksdagsledamot. Jag företräder i dag inte centerpartiet såsom andre vice ordförande.

Jag beklagar om jag har råkat trampa på en öm tå, men jag trodde att Rune Ångström hade uppfattat vad jag sade och förstått min uppfattning om kombinationssystemställningar. Jag tänker inte kommentera detta mera.

Anf. 143 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att det var en öm tå. Jag begriper inte den typ av debattkonst som fördömer förslag som är värdefulla att ta vara på och förvalta tillsammans med andra partier. Att de förslagen genom någon konstig spärr inte skulle få komma till förverkligande tyder på ett dåligt ansvar. Vår uppgift är ju att på alla sätt skapa en god utveckling av de hembygder som vi representerar här i riksdagen. Skulle Ingvar Carlsson verkligen gå från ord till handling och ta med kombinationsverksamheter, särskilt när det gäller det norrländska jordbruket, kommer jag under alla omständigheter att förorda en uppgörelse med honom, oavsett vad andra partier tycker i sammanhanget.

Anf. 144 BARBRO NILSSON (s):

Herr talman! Mitt ärende i detta anförande spänner över hela landet, trots att jag på talarlistan har hamnat mitt bland de regionalpolitiska talarna. Jag skall beröra alkoholfrågan. Den om något påverkar ju vår välfärd.

Vi har de senaste dagarna fått ta del av socialstyrelsens förslag till åtgärder mot våldet. Det är ingen överraskning att socialstyrelsen slår fast att man måste minska alkoholkonsumtionen, om man vill minska våldet.

Ett delmål för den svenska alkoholpolitiken är att minska den totala

alkoholkonsumtionen med minst en fjärdedel fram till år 2000. Detta skall ske med de metoder som riksdagen fastställde 1977: information och undervisning, kombinerat med en fortsatt restriktiv alkoholpolitik, där prispolitiken ingår såsom en viktig del.

Den totala alkoholkonsumtionen minskade med över 20 % från 1977 till 1985. Därefter har konsumtionen ökat igen. Uppgången beräknas till 3 %, där vin och öl är helt dominerande. Orsaken till ökningen är inte vetenskapligt kartlagd, men det är rimligt att anta att flera olika faktorer samverkar. En väsentlig anledning torde vara att prisinstrumentet inte har använts tillräckligt effektivt.

Om vi skall kunna sänka den totala alkoholkonsumtionen med minst 25 % fram till år 2000, kan vi matematiskt räkna ut hur prispolitiken måste drivas. Genom studier som bl. a. genomfördes av den alkoholpolitiska utredningen, APU, vet vi hur prishöjningar på alkoholen påverkar konsumtionen. En höjning av alkoholpriset med 10 % ger en konsumtionsminskning med 7 %. 1 procents prishöjning är alltså värd 0,7 procents konsumtionsminskning. Om vi skall nå en 25-procentig minskning av alkoholkonsumtionen, måste vi höja priset på alkohol med 36 %. Fördelat på 12 år, från 1988 till 2000, blir det 3 % årligen utöver den allmänna kostnadsnivån.

Vi vet att alkoholen är en av de främsta orsakerna till våldet. Vi vet också att alkoholen orsakar en ofantlig belastning på sjukvården. Mellan 30 och 50 % av våra sjukvårdsresurser tas i anspråk för vård av alkoholrelaterade sjukdomar. Produktionsbortfall som orsakas av alkoholbetingad frånvaro från arbetsplatsen är ett vanligt problem. Även om de fackliga organisationerna i samarbete med arbetsgivarna bedriver ett omfattande och skickligt kamratstödande arbete, är det klart att alkoholen är ett problem, kanske det största. Problemet är påtagligt för arbetsgivare och arbetstagare, samt för de drabbade människorna, deras arbetskamrater, deras familjer och deras närmaste omgivning. Alkoholen kostar samhället gigantiska summor – över 60 miljarder per år, förutom allt mänskligt lidande som inte kan räknas i kronor och ören.

Höstens TV-serie *Torra fakta* gav många exempel ur vardagslivet om relationer på arbetsplatser och i familjer som var jobbiga på grund av bundenheten till alkoholen. Ur den aspekten borde det vara självklart att alla parter ställde upp på kravet att höjningar av alkoholskatten måste ske för att förbättra folkhälsan och att dessa höjningar inte nödvändigtvis måste leda till krav på höjda löner och höjda pensioner eller t. o. m. på ökade bostadstillägg.

Såväl skatte- som socialutskottet har deklarerat att vi borde kunna finna en formel som gör att alkoholskatterna inte påverkar basbeloppsindex. Jag är övertygad om, att det ligger i allas intresse att så sker. Därmed skulle en konsekvent och trovärdig alkoholpolitik kunna drivas utan ängsliga sneglingar mot löneavtal m. m., om vi skall sänka den totala alkoholkonsumtionen med minst 25 % fram till år 2000. Ja, om vi över huvud taget skall lyckas att bryta den uppåtgående konsumtionen fordras en konsekvent alkoholpolitik, där alkoholskatten används som det effektiva instrumentet den är.

En effektiv alkoholpolitik fordrar ett aktivt utnyttjande av prisinstrumentet, men det räcker inte. Man kan utarbeta program med förslag om en lång

rad verksamheter som motverkar alkoholseden. Att bilda opinion och bedriva kampanjer är exempel på det. AN-rådets unga ordförande Anna Lindh har påpekat att den nya vinvågen är oerhört farlig. Vin är absolut inte någon harmlös måltidsdryck. Vi måste inse att vin också är alkohol. Kampanjer och program är till för att vi inte skall glömma bort hur farligt det är med alkohol.

Jag har hört många utomstående berömma mitt eget landstings hälsopolitiska program. Berömmet är berättigat, eftersom programmet är bra. Men oavsett hur bra program man har kan de aldrig genomföras om vi inte har stöd för programmet hos gemene man. Det är något som oroar mig. Om man vill sänka alkoholkonsumtionen i mitt hemlän Västernorrland med 30 % fordras att man sluter upp bakom programmet i kommunerna. Då kan man inte diskutera ett återinförande av en kommunal alkoholrepresentation eller ge varenda restaurang som så önskar serveringstillstånd. Då kan man inte heller snåla på stödet till alkoholfria miljöer och alkoholfria nöjesaktiviteter.

Vi måste som politiker hela tiden ligga steget före och bilda opinion i dessa frågor och inte låta massmedia hela tiden styra vad den allmänna opinionen förväntas tycka. Vinspalterna som finns i både dagspress och veckopress är dessutom ett fullt sätt att komma förbi vårt reklamförbud mot alkohol.

Vi måste säga ifrån när t. ex. TV totalt glömmet sitt folkbildaransvar och oförblommerat glorifierar alkoholbruket. Vi måste säga ifrån när bryggeriintressena vill införa nya ölklasser och nya försäljningsformer. Vi måste ställa krav på skolans personal att den hjälper till att hålla ungdomsåren alkoholfria genom en saklig och genomtänkt undervisning. Vi måste också se till att lärarna får den kunskap som behövs för att klara sin viktiga uppgift. Vi måste dessutom se till att man i t. ex. journalistutbildningen och övrig högskoleutbildning tar hänsyn till att alkoholen är vårt lands största olösta sociala, medicinska och ekonomiska problem. Det är från högskolorna framtidens samhällsledare kommer, och det kan bli förödande för det svenska samhället om högskolemiljöns alkoholpositiva syn kommer att dominera i framtiden.

Herr talman! Jag har pekat på några frågor som har en enorm betydelse för en fortsatt positiv utveckling av vårt samhälle. Sverige anses vara ett föregångsland i kampen mot alkohol. Det är viktigt att vi anstränger oss för att behålla den positionen. Det är viktigt för oss själva, men det är också viktigt att vi kan vara föredömen för andra länder som kämpar mot problem som är större än våra. Kampen mot alkoholen är en förutsättning i kampen för ett fortsatt välfärdssamhälle.

Anf. 145 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Märkligt nog existerar det officiellt inga kurder i Sverige eller i något annat immigrationsland. Kurderna är nämligen registrerade som turkiska, syriska, irakiska eller iranska medborgare beroende på vilken nationalitet som står angiven i deras pass. I det land där majoriteten av kurderna – ca 6 miljoner – lever, nämligen Turkiet, existerar de inte ens officiellt. I Turkiet finns enligt myndigheterna bara turkar. Kurderna är mindre värda och kallas bergsturkar. I kurdernas andra tre hemländer diskrimineras de i varierande grad. Överallt är de förföljda i mer eller mindre hög grad.

Det är självklart att den kurdiska befolkningen reagerat mot denna diskriminering och dessa övergrepp. Det stora flertalet bekämpar förföljelsen med fredliga medel. Men det finns också kurdiska grupper och organisationer som bedriver gerillakamper i Turkiet och Iran mot förtryckarregimerna där.

Regimerna i Turkiet och Iran försöker på alla sätt bekämpa kurderna. En viktig metod är att söka splittra kurderna, att värva avhoppare och infiltratörer bland dem, bl. a. via säkerhetspolisen.

USA bedömer kurdernas kamp som negativ för USA:s och NATO:s militära säkerhetsintressen, främst för NATO-installationer i östra Turkiet. Turkiets säkerhetspolis kan därför räkna med stöd från den amerikanska säkerhetstjänsten CIA.

Sverige är det enda land i Europa som betecknat PKK som terroristorganisation. Om detta grundar sig på djupare analys och utredning får de som beslutat därom svara på. Men det finns sannolikt kurder som på grund av detta oförskyllt fått terroriststämpeln på sig. Det finns enligt min mening all anledning att noggrant pröva riktigheten av dessa beslut i varje särskilt fall.

Det av länspolismästaren Hans Holmér angivna s. k. 95-procentigt säkra huvudsåret mot kurder har inte lett till att Olof Palmes mördare kunnat gripas, anhållas, häktas eller åtalas. Inte heller har så kunnat ske med någon medhjälpare eller anstiftare till mordet. Men den snart årslånga polisspänningen har lett till en allvarlig press och svårt lidande för dem som utsatts för polisens bevakning och kontroll, förhör och arresteringar, aktioner och razzior.

Ingripandena har dess värre i åtskilliga fall skett under mycket uppseendeväckande förnedrande former som drabbat helt oskyldiga, också minderåriga barn. Hela den kurdiska invandrargruppen har under denna polisjakt känt sig som utpekad och anklagad.

Olof Palme hörde själv till dem som starkt värnade om minoriteternas rättigheter. Han uttalade sig för att den kurdiska frågan måtte få en fredlig och rättvis lösning i varje land där kurderna lever och vistas.

Hela svenska folket liksom våra invandrare vill att alla ansträngningar görs för att finna Olof Palmes mördare, liksom mördarens eventuella medhjälpare eller anstiftare. Men det får inte ske med metoder som står i strid med de ideal och den anda som Olof Palme så värtaligt förespråkade. Det är för övrigt fråga om rättigheter som är fastlagda i vår lagstiftning och i internationella konventioner.

Nu gäller det att med den i natt fastslagna nya organisationen och utan förutfattade meningar driva utredningen om mordet på Olof Palme. Mördaren kan lika gärna vara en svensk som en utlänning eller invandrare. Olof Palme hade fiender både i vårt land och utomlands som var i stånd att av politiska skäl mörda honom. Utredningen måste lägga särskild tonvikt på de spår där det finns ett verkligt motiv att undanröja den sällsynt oförvägne och rättrådige socialdemokratiska ledaren och statsministern. Starka skäl talar för att det rör sig om ett politiskt mord. Det måste vara ett ovillkorligt krav att resurser och de bästa och mest kvalificerade personerna ställs till förfogande, inte minst inhemsk och internationell sakkunskap när det gäller utredning av politiska mord. Det bör särskilt granskas om vår säkerhetspolis har gjort vad

på den ankommer och om den kan göra mer kvalificerade och intensiva insatser i brottsspaningen. Även här torde ytterligare politisk sakkunskap som hjälp i utredningsarbetet vara behövlig.

Herr talman! Det har under det senaste året förekommit mycket allvarliga uttryck för rasism och invandrarfientlighet, inte bara mot kurder. Särskilt oroande är att rasismen och främlingshatet kommer till uttryck i våld och hotelser i organiserad form, där det visas stor hänsynslöshet.

Den 21 december 1965 antog FN en konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering. Den trädde i kraft 1969. I artikel 4 b stadgas bl. a. att konventionsstaterna skall "olagligförklara och förbjuda organisationer och organiserad och annan propaganda som främjar och uppmanar till rasdiskriminering samt förklara deltagande i dylika organisationer eller dylik verksamhet som en brottslig handling straffbar enligt lag".

Denna bestämmelse har inte följts av någon svensk lagstiftning. Den har av en majoritet ansetts innebära en inskränkning av föreningsfriheten. Diskrimineringsutredningen under ledning av förre chefen för statens invandrarverk, Kjell Öberg, framhöll bl. a. följande:

"För ett förbud talar framför allt det formella skälet som ligger i vår anslutning till FN-konventionen och dess utomordentligt klara stipulationer på den här punkten. Det kan också sägas vara en allmänt moralisk skyldighet; ett förbud skulle därvid tjäna som en markering av statsmakternas ogillande av detta slag av föreningsverksamhet.

De med tiden allt kraftigare anmärkningar som riktats mot Sverige i detta avseende från FN-kommitténs sida är viktiga att reagera på, inte minst med tanke på Sveriges trovärdighet i internationella sammanhang."

År 1983 skärpte FN-kommittén kritiken och erinrade om att Sverige var bundet av konventionen att olagligförklara och förbjuda organisationer och verksamheter som främjade rasdiskriminering.

En nyligen avgiven lagrådsremiss om förstärkt grundlagsskydd för yttrandefriheten m. m. innehåller inte något förslag om förbud mot bildande av rasistiska organisationer. Inte heller föreslås någon kriminalisering av deltagande i en rasistisk organisation. Även om kravet på offentlighet tas bort i lagbestämmelsen om hets mot folkgrupp, vilket föreslås av regeringen, blir det inte möjligt att förbjuda bildandet av nya rasistiska organisationer. Det blir också mycket svårt för att inte säga omöjligt att upptäcka den hets mot folkgrupp som bedrivs inom en organisation, dvs. utanför offentligheten.

Som framgår av mitt citat ur FN-konventionen, liksom de uttalanden som gjorts av FN-kommittén för avskaffande av rasdiskriminering, uppfyller inte Sverige konventionen med mindre än att ett tillägg görs till brottsbalken 16 kap. 8 § som innebär en kriminalisering av bildande av eller deltagande i organisationer vilkas verksamhet främjar eller uppmanar till förföljelse på etnisk grund. I en fempartimotion har detta yrkande framställts.

Lagrådet stöder denna uppfattning i ett yttrande den 19 januari i år. Jag citerar:

"Det är enligt lagrådets mening svårt att komma ifrån att konventionen enligt sina ordalag ålägger staterna att införa ett uttryckligt sådant förbud. Hänvisningen i artikel 4 (b) till förklaringen om de mänskliga rättigheterna

torde knappast kunna berättiga en stat att under åberopande av yttrande- och föreningsfriheten helt avstå från att meddela ett sådant förbud som konventionen föreskriver.

Enligt lagrådets mening finns sålunda goda skäl för den tolkning av konventionen som ligger till grund för rasdiskrimineringskommitténs kritik. Redan detta förhållande talar med styrka för att Sverige, som traditionellt varit angeläget om att lojalt uppfylla sina folkrättsliga åtaganden, omprövar den avvisande inställningen till ett organisationsförbud. Lagrådet förordar att en sådan omprövning kommer till stånd."

Regeringen bör också enligt min mening ompröva sitt förslag i denna del som berör rasistiska organisationer och framlägga ett nytt förslag i enlighet med motionärernas yrkande, som alltså överensstämmer med den Öbergska utredningen och lagrådets uppfattning.

Herr talman! Det behövs verkligen intensifierade åtgärder för utbildning i mänskliga rättigheter.

Att ge fortbildning och specialutbildning om mänskliga rättigheter bl. a. åt polis- och fängelsepersonal och tjänstemän som ansvarar för flyktingar, invandrare och minoriteter är en viktig uppgift enligt UNESCO.

Skolöverstyrelsen, som ansvarar för genomförandet av våra internationella åtaganden i dessa delar, har gjort betydande insatser. Men de resultat som uppnåtts är helt otillräckliga, och verksamheten på alla nivåer behöver intensifieras.

Det är angeläget att också universitet- och högskoleämberget tar fler initiativ då det gäller forskning och undervisning om de mänskliga rättigheterna vid våra universitet och högskolor. Möjligheter till forskning och framtagning av undervisningsmaterial på alla nivåer bör ges väsentligt högre prioritet.

Anf. 146 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag vill först betona att vi som bor och verkar i Stockholms län uppskattar vår region och vad den förmår ge människor i form av arbete, rekreation och kulturaktiviteter.

Men samtidigt är det angeläget att här i riksdagen framhålla de problem som vi brottas med i Stockholmsregionen. Jag kommer i huvudsak att uppehålla mig vid tre huvudområden, nämligen de balansproblem som råder i länet, behovet av investeringar för en utbyggd infrastruktur, både vad det gäller näringslivet och samhällsutvecklingen i övrigt, och behovet av en bättre samordning mellan de regionala myndigheternas planering och statsmakternas insatser.

Statsmakternas ansvar för regionalpolitiken kan inte göra halt vid gränsen till Stockholms län. Inom länet finns stora och växande skillnader mellan olika delar. Dessa beror bl. a. på att staten under lång tid byggt ut kommunikationer, utbildning, forskning och annan samhällsservice i de centrala och norra länsdelarna, medan Södertörn och ytterkommunerna i öster och Norrtäljeregionen fått betydligt mindre investeringar som bas för sin utveckling.

I Norrtäljeregionen behövs fortsatta satsningar inom kommunikationsrådet och på högre utbildning för att därigenom skapa de förutsättningar och

den miljö som är nödvändiga för att en ort skall framstå som en attraktiv lokaliseringsort.

Genom den nationella regionalpolitiken byggs alltmer mångsidiga stödjepunkter ut för utvecklingen av näringsliv och samhälle runt landet. Det sker genom stöd åt forskning och utbildning, förbättrade kommunikationer, stimulans åt näringslivets utbyggnad av företagservice m. m. En politik för rättvisa mellan länssdelar och mellan medborgare innebär också att de samlade resurserna för utveckling och ökat välbefinnande tas till vara. Det kan man främja genom en samordnad regionalpolitik. Men när regionalpolitiken gör halt vid Stockholms läns gräns, blir de statliga utvecklingsinsatserna sektoriiserade efter varje enskild myndighets egenintressen. Samordningen mellan de statliga utbildningsorganen och kommunikationsverken är bristfällig i synen på Stockholms län. Därför sker utvecklingsinsatserna fortfarande främst i de centrala och norra länssdelarna. Resurserna i andra länssdelar tas dåligt till vara, och resultatet blir växande inomregionala klyftor.

Länsstyrelsen, landstinget, de kommunala samarbetsorganen och vissa primärkommuner arbetar målmedvetet för en rättvis fördelningsspolitik i länet. Trots detta och trots landstingets inomregionala skatteutjämning, utbyggd kollektivtrafik och vård och enhetstaxor, visar statistiken på stora skillnader i kommunal skatt, arbetslöshet, sociala villkor, tillgång till skolor och arbete etc.

De geografiska avstånden är mindre än i skogslänen, men skärgårdsbefolkningen har samma problem som invånarna i andra glesbygder. De arbetslösa i länet är procentuellt få, men i absoluta tal är de fler människor än i de flesta län, för närvarande nära 14 000, och de är inte hjälpta av att arbetsmarknad och löner är goda för dem som fått arbete. Många, särskilt kvinnor, har långa och trötta dagliga arbetsresor, arbetstillfällena är begränsade för de stora invandrargrupperna. Bostadsbristen är en plåga inte bara för de inflyttade utan också för länets egen ungdom.

På många områden är utbildningsmöjligheterna otillräckliga och ojämnt fördelade. Högteknologiskt orienterade företag på Södertörn svarar för en mycket stor del av hela landets samlade forskning och utveckling – och ändå har de svårt att få välutbildad arbetskraft inom länet, och ännu mera inom den egna länssdelen, trots att arbetslösheten är högre där än i andra länssdelar.

Statsmakterna och de statliga verken bör aktivt stödja länsorganens och kommunernas strävan att förbättra den inomregionala balansen i Stockholms län och ta vara på utvecklingsresurserna i länet.

De statliga investeringar i forskning, utbildning och kommunikationer som tillfaller Stockholms län bör ses i ett sådant perspektiv. Om inte mycket starka skäl talar för annat, bör de förläggas i tid och rum så att de samverkar med länets regionalpolitiska åtgärder. Särskilt gäller detta Södertörn.

I regionplanekontorets underlag till den nya regionplanen, Skiss 85, visas hur olika tendenser i samhällsutvecklingen kan leda till än större obalanser, om inte utvecklingen kan brytas. Den södra länssdelen, Södertörn, måste på olika sätt få en bättre infrastruktur och bättre utvecklingsbetingelser.

En mer positiv bild av Södertörn måste till. Södertörn kan bli det framtida expansionsområdet i Stockholmsregionen. För detta talar

- * ung befolkning
- * rätt läge i förhållande till marknaderna
- * nära till city
- * goda mark- och lokalresurser
- * utomordentliga rekreativmöjligheter
- * kunskapsintensiva företag.

De regionala organen samarbetar på olika sätt i satsningen på Södertörn. Utbildning och inte minst högre utbildning är ett verksamt medel att förstärka infrastrukturen.

Ny forskning och högre utbildning i ämnen med anknytning till bioteknik, medicinsk teknik och dentalteknik bör förläggas till det centrum som är under uppbyggnad vid Huddinge sjukhus i Flemingsberg. Detta gäller oberoende av om det är institutioner som hör till Karolinska institutet, Tekniska högskolan eller Stockholms universitet.

På sikt bör verksamheten byggas ut till en bred samverkan med Södertörns näringsliv, kommunerna och landstinget. Detta är ett angeläget mål, bl. a. för att vi skall få behålla Södertörnsföretagens avancerade fou-verksamhet i Sverige.

Näringslivets fou-verksamhet inom data, elektronik och telekommunikation är i anslutning till Tekniska högskolan och universitetet väl utbyggd i länets centrala och norra delar. På Södertörn finns emellertid några av landets viktigaste företag på dessa områden, främst televerket och Ericsson, med en mycket stor fou-budget och stora behov av välutbildad arbetskraft både vid nyrekrytering och genom vidareutbildning. Andra stora Södertörnsföretag med högteknologisk produktion och behov av fou, exempelvis Saab-Scania och Alfa-Laval, blir alltmer beroende av elektronik och data. Det gäller även för många små och medelstora företag i andra branscher.

Det är därför angeläget att statlig fou inom Tekniska högskolans och universitetets ram förläggs till Södertörn för att bygga upp en liknande samverkan med näringslivet som i Kista.

Södertörnsföretagen har brist på tekniker med en utbildningsnivå som ligger mellan gymnasieexamen och civilingenjörsexamen. De har därför i samverkan med regionstyrelsen m. fl. tagit initiativet till s. k. ingenjörsskolor, i Haninge, Huddinge och Södertälje, med en inriktning som är till stöd för näringslivet i området. Med en sådan utbildning kan regiondelens egen ungdom och företagens behov passas bättre ihop, så att ungdomarna slipper långa arbetsresor och företagen slipper rekrytera arbetskraft från andra landsändar. Staten bör aktivt stödja denna typ av ny, lägre högskoleutbildning.

Sammanfattningsvis vill jag än en gång framhålla betydelsen av att byggnadsstyrelsen samordnar sina insatser för Stockholms län med utbildningsmyndigheterna och med landsting och berörda kommuner, så att en omlokalisering av högskoleutbildning till Södertörn kan bli verklighet. Jag utgår ifrån att det skall vara möjligt att även här i riksdagen arbeta för en sådan samordning.

Jag övergår till att något beröra övergripande frågor inom kommunikationsområdet.

Under de närmaste åren är strategiska beslut om flygplatser, järnvägar och vägar aktuella i Stockholmsregionen. Länsorganen är eniga om att de investeringar som behöver göras i länet, måste samordnas i tid och rum och inordnas i ett regionalpolitiskt perspektiv. Naturligtvis bör även riksdagen beakta detta.

Arlanda flygplats behöver inom överskådlig tid byggas ut, men ändå kommer Arlanda att ge länets södra delar en otillfredsställande försörjning med flygförbindelser. Luftfartsverket har konstaterat, att Stockholmsregionens storlek och trafikunderlag motiverar två trafikflygplatser.

Utöver Arlanda bör då Tullinge byggas ut för civil linjefart. En civil trafikflygplats där kostar ungefär en tredjedel av Arlandas tredje bana, och den ger en stor ökning i kapacitet, tillgänglighet och trafikeringsmöjligheter. För invånare och företag på Södertörn är en trafikflygplats inom praktiskt räckhåll så angelägen, att den bör kunna bli en gemensam angelägenhet för staten och Södertörns kommuner och näringsliv. Det är angeläget, att hela Stockholmsregionens flygplatsfrågor löses i ett sammanhang. Staten bör ta initiativ till överläggningar i detta syfte.

Regionens andra stad, Södertälje, har en arbetsmarknad som är relativt fristående från Storstockholms och som utgör ett viktigt stöd för östra Södermanland. Södertäljes karaktär av industristad med några av Sveriges viktigaste framtidsföretag ger trots betydande utvecklingsmöjligheter speciella problem, bl. a. för kvinnornas sysselsättning.

Till de faktorer som ger Södertälje särskilda möjligheter hör det goda transportläget i knutpunkten mellan stambanor, Europavägar och hamntrafik. En nödvändig förutsättning för att kunna utveckla Södertälje till ett transportcentrum är att staden får behålla fjärrtågstrafiken, när stambanan byggts ut genom Grödinge från Flemingsberg till Järna. Kommunen har lagt fram ett förslag om en fjärrtågsstation, Södertälje Syd, om den nya bansträckningen böjs av något mot stadsbebyggelsen. Utan fjärrtågsstation riskerar Södertälje att hamna i en ond, nedåtgående spiral, såsom redan skett med andra industriorter i landet: arbetslösheten kan komma att öka både i Södertälje och östra Södermanland osv. Riksdagen bör verka för att Södertäljes fjärrtågstrafik får en tillfredsställande lösning.

På längre sikt diskuteras mycket stora och strukturerade investeringar i järnvägsbyggen, som berör Stockholmsregionen. Det gäller de s. k. Mälars- och Svealandsbanorna, som knyter samman Stockholm med områden norr och söder om Mälaren, och det gäller en avbörjning från norra stambanan från Märsta via Arlanda, som kan ge både Stockholm och Uppsala tågförbindelse med Arlanda och avlasta vägnätet från stora trafikvolymerna. Dessa investeringar kostar vardera stora belopp, och de torde inte kunna fogas in i SJ:s planer och investeringsbudget på flera årtionden.

De kan dock visa sig samhällsekonomiskt motiverade, om de kan bidra till att knyta samman Stockholmsregionen och Mälardalen inkl. delar av Bergslagen och därmed avlasta Stockholmsområdet från inflyttningstryck, bostadsbrist och andra överhettningssfenomen och samtidigt skapa bättre sysselsättningsmöjligheter i Mälardalen och sydöstra Bergslagen.

Arbetslösheten och de sociala problemen i de andra regionerna kan angripas med i princip samma slag av insatser som här föreslagits för Södertörn, men de kräver långt större statliga satsningar utöver dem som redan planeras. I Stockholmsregionen är det främst fråga om en omfördelning av statliga investeringar inom nuvarande ekonomiska ramar, men i Mälardalsperspektivet krävs nya satsningar.

Riksdagen bör uppmana regeringen att skyndsamt utreda möjligheterna att med investeringar i kommunikationer och forskning och utbildning knyta samman Mälardalen till en fungerande region. Eftersom huvuddelen av inflyttningstrycket mot Stockholmsregionen kommer från de närmaste länen, bör detta även leda till en lugnare och mera balanserad utveckling av befolkningsrörelserna.

Anf. 147 ERIK HOLMKVIST (m):

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg i huvudsak behandla en eventuellt tidigare avveckling av kärnkraften och de följder det får för framför allt den norrländska industrin. Det är en fråga som ännu inte har behandlats i kammaren, som inte har varit föremål för propositions- eller motionskrivning, men det är en fråga som kommer att få avgörande betydelse för vårt lands industriella utveckling.

Studier gjorda under 1986 av ÅF Energikonsult på uppdrag av statens energiverk och av ÅF Konsult på uppdrag av Industriförbundet m. fl. utredningar visar hur en eventuell kommande elprishöjning påverkar företag och branscher. Undersökningarna är föranledda av eventuellt tidigare avstängningar av kärnkraftverken.

Herr talman! Några allvarsord: Undersökningarna visar att de elintensiva företagen inom massa och papper, järn och stål, kemisk industri och viss del av träindustrin, framför allt tillverkningen av fiberplattor, kommer att drabbas mycket hårt. Redan vid en elprishöjning om 10 % kommer stora delar av elkänslig industri att få svårigheter. Vid prishöjningar om 50 respektive 100 %, som det har talats om under de senaste månaderna, får praktiskt taget all denna industri sådana svårigheter med sin lönsamhet att de tvingas fram nedläggningar i stor skala.

Undersökningarna visar med stor tydlighet hur el-priskänsliga våra basindustrier är. Även måttliga prishöjningar blir ett hot. Chockprishöjningarna under 1970- och 1980-talen som gällde olja kunde hanteras på ett relativt rimligt sätt och utan egentliga problem genom att prishöjningarna var globala och drabbade alla samtidigt.

En prishöjning av el enbart i vårt land blir ett klubbslag mot våra möjligheter att konkurrera på marknaderna. Svenska företag kommer att hamna i underläge gentemot utländska konkurrenter trots att de är effektiva i sin verksamhet. Resultatet blir nedläggningar av utsatta enheter, friställningar och ett hot mot många av våra kommuner, där dessa elintensiva basindustrier står för den huvudsakliga sysselsättningen på orten.

En isolerad svensk elenergiprishöjning kommer att få stora konsekvenser för svensk export. Det är inte möjligt att genom prishöjningar nå någon kompensation för elpriser som höjts enbart inom landet.

En snabb höjning av elpriset vid en snabbare avveckling av kärnkraften får

dessutom de konsekvenserna att svensk ekonomi i allmänhet får en stagnerande utveckling. Alla produkter blir dyrare att framställa, efterfrågan minskar och vi får ännu en kraftig våg av strukturomvändningar med stora omställningsproblem som följd inom praktiskt taget hela vår industri. Vad detta får för konsekvenser för företag, anställda och kommuner framgår alldeles klart. Detta gäller framför allt Norrland, som redan i dag redovisar den högsta arbetslösheten med upp till det dubbla mot genomsnittet.

Men naturligtvis kommer även vår industri i övriga landet att drabbas, framför allt processindustrierna. Även delar av verkstadsindustrin kommer att få problem, om än inte lika markerade.

Herr talman! Sex av landets tio mest energiintensiva industrier finns efter Norrlandskusten – SSAB i Luleå, Boliden i Skellefteåområdet, MoDo i Örnsköldsvik, SCA, Kema Nord och Gränges Aluminium i Sundsvall. Jag kan också nämna SSAB i Borlänge, även om det ligger på gränsen till Norrland.

Dessutom ligger ytterligare ett stort antal företag med stor elenergikonsumtion i Norrland – Karlsborgs Bruk, SCA och ASSI i Piteå, LKAB:s och Bolidens gruvor i Malmfälten, Bolidens Skellefteåfält, Utansjö Bruk, Iggesund Bruk m. fl.

Gemensamt för alla dessa företag är att de är känsliga för snabba och kraftiga höjningar av priset på elenergi. De är dessutom också dominerande arbetsgivare inom sina resp. kommuner, med i många fall flera tusen anställda.

De orter som drabbas – framför allt i Norrland och Bergslagen – kommer inte att kunna erbjuda annan sysselsättning. Följden blir en utflyttning – om nu jobb över huvud taget kommer att kunna erbjudas på annan ort i landet.

Det blir Norrland som ännu en gång kommer att drabbas hårdast, som ännu en gång blir den stora förloraren, om de tänkta förslagen till höjda elpriser genomförs.

Beslut nu i vår om en eventuell tidigare avveckling av kärnkraften med elprishöjningar som följd kommer att resultera i att planerade investeringar i processindustrin läggs åt sidan. Detta får till följd att vi redan i ett tidigt skede förlorar konkurrensförmåga på våra marknader. Vår industris förmåga att hävda sig minskar, och delar av produktionskapaciteten måste läggas ned.

I ett längre perspektiv förlorar svensk industri den konkurrensfördel som ett lågt elenergipris inneburit genom åren. Den relativa kostnaden kan inte förändras radikalt utan att stora och betydelsefulla förändringar måste till, t.ex. genom att man balanserar av de höjda elpriserna med sänkta råvarupriser eller sänkta löner. Jag tror att ingetdera av dessa alternativ är möjligt i korta perspektiv.

Om våra processindustrier skall kunna bibehållas, om utvecklingen inom svensk industri skall kunna fortlöpa, får inte vi i vårt land ensidigt gå ut med drastiska prishöjningar på elenergi, som blir ett hot mot framför allt den norrländska processindustrin och därigenom även ett hot mot flera tiotusentals arbetstillfällen.

Facken och arbetsgivarna har i uppmärksammade uttalanden de senaste månaderna gett ett entydigt besked om riskerna med kraftiga elprishöjningar. Sådana skulle bli helt förödande för framför allt det norrländska

näringslivet, som enbart på grund av sitt läge med lång och stark kyla, långa avstånd och beroendet av isbrytarassistans, skulle drabbas särskilt hårt. Alla regionalpolitiska satsningar skulle mer eller mindre omintetgöras.

Lösningen ligger i att vi får behålla kärnkraften så länge den är miljö- och hälsomässigt säker i första hand och ekonomiskt försvarbar i andra hand.

Herr talman! Det här inlägget har jag velat adressera till samliga partiledningar under nu pågående energiförhandlingar.

Anf. 148 GUNNAR THOLLANDER (s):

Herr talman! I den allmänpolitiska debatten för ett år sedan talade jag om regionalpolitik i Uppsala län. Ämnet är detsamma i kväll. Jag hade väl en liten optimistisk tanke den gången, att jag kanske inte skulle behöva komma tillbaka i det ärendet utan att det skulle rätta till sig. Det fanns satsningar och det fanns möjligheter, så att det såg ut att kunna åstadkommas lösningar i vissa frågor. Men tyvärr har det inte blivit på det sättet, utan jag måste återkomma om det här.

I början av veckan var jag på ett möte i Uppsala, där länsarbetsdirektören visade oss som var närvarande ett stapeldiagram. Som gammal industriarbetare kunde jag inte få det till annat än att det var en mycket optimistisk bild. Man kunde om man ville – med industriögon – se hur skorstenarna sträckte sig höga i länets tre norra kommuner, Tierp, Östhammar och Älvkarleby. Däremot var de låga i resten av länet, Uppsala och söderut. Men tyvärr var det en bild i stapelform över arbetslösheten i länet.

Det här belyser på ett ganska enkelt sätt vad jag ville komma till, nämligen hur arbetslösheten är fördelad inom Uppsala län, som statistiskt ligger mycket väl till, vilket jag påpekade förra året också. Men statistiken domineras av storstaden Uppsala. De tre norra kommunerna har stora bekymmer. Jag tänkte stanna vid två av dem – båda två ganska aktuella, en mycket aktuell.

Vad beträffar Älvkarleby kommun beslöt Stora Kopparberg under 1986 att sågverket skulle försvinna. Vid sågverket fanns det just då 260 anställda. Där har man beslutat färdigt. Man har förhandlat med de fackliga organisationerna, och avvecklingen pågår just nu. Människor lämnar sina arbeten med förtidspension eller på annat vis. Maskinerna skruvas ner och arbetena upphör.

I den här salen kanske 260 arbetstillfällen inte låter särskilt mycket, men vid en procentuell jämförelse innebär förlusten av sågverket ett betydligt hårdare slag för den lilla kommunen Älvkarleby än nedläggningen av Kockums betydde för Malmö. Då får man en annan bild av det som hänt.

Nästa bekymmer – det är det mest aktuella – kom i måndags när SSAB:s styrelse talade om vad man har för planer. I den stora rationalisering som nu skall ske i SSAB skall gruvindustrin i Mellansverige försvinna, säger man. I vårt område, närmare bestämt i Östhammars kommun, finns Dannemora gruva. Där arbetar 180 människor. Den gruvan skall läggas ned, säger man.

Det är en gruva från 1400-talet. Självfallet vill jag inte hävda att en gruva som är gammal skall finnas kvar av det skälet. Att den är 500 år är inget argument för att den skall få finnas kvar. Men gruvan är lönsam. 1981 fick man ett krav från SSAB:s styrelse: Om ni visar lönsamhet får ni vara kvar,

annars inte. Under de år som sedan gått fram till i dag har man visat lönsamhet.

Det finns i gruvan kända malmkroppar för brytning under resten av 1980-talet, det vet vi. Det är också någonting annat med den här malmen – det här är den enda gruva i Sverige där man kan utvinna mangan. Mangan är ett mycket viktigt legeringsämne för ståltillverkning. Det är ett legeringsämne som man tidigare tog från Sydafrika, vilket man alltså inte får göra nu, men man måste ju importera det från något land. Det är en dyr metall. I Dannemora kan man utvinna den. Det är ett argument som vi tycker borde vara tillräckligt.

Vi som bor i Bergslagen – Bergslagen sträcker sig ifrån Värmland i väster till Uppland i öster – vet att regeringen satsar pengar på Bergslagen. Vi har haft vår industriminister hos oss – industriministern känner väl till hur det ser ut och känner till bekymren. Vi är tacksamma för den satsning som görs när det gäller Bergslagen. Men vi kan inte finna någon logik i att man samtidigt som man satsar på ett område fattar ett beslut om att lägga ned en verksamhet där som t. o. m. är lönsam. Vi menar att det är ett omöjligt politiskt beslut. Dannemoragruvan kan inte läggas ned.

De neddragningar som tidigare gjorts i det här området – Dannemora och Österbybruk är nära sammanflätade; det vet den som känner geografien – innebar en förlust av många hundra jobb, särskilt 1983, när ståltillverkningen lades ned i Österbybruk. Där är detta en katastrof, ett förödande beslut. Industriministern måste slå näven i bordet och tala om för SSAB:s styrelse att gruvan i Dannemora måste få leva kvar.

Herr talman! Norduppland har förlorat tillräckligt med arbetstillfällen. Av just den anledningen kräver vi att regeringen skall gripa in och säga stopp, särskilt när det gäller verksamheter som är i gång och verksamheter som går med vinst. Det finns, som vi ser det, ingen möjlighet att skaffa fram arbetstillfällen i den takt som de i det här sammanhanget försvinner.

Fackligt och politiskt har vi ställt och ställer fortfarande krav på företagen att de i sina beslut skall ta ett visst samhällsansvar. Vi menar naturligtvis att ett statligt företag i det här sammanhanget inte skall vara sämre – tvärtom räknar vi med att det skall vara bättre. Det är därför vi ber industriministern säga ifrån till SSAB.

Herr talman! Även med Dannemora gruva kvar i drift behövs rejäla satsningar av de Bergslagspengar som har anslagits för att Norduppland skall kunna leva vidare.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 149 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! Bergslagen har som de flesta numera vet drabbats av och drabbas fortfarande av strukturrationaliseringar. Flera av kommunerna i Örebro län räknas till Bergslagen. Örebro län, kan man säga, kännetecknas av branschensidighet – storföretagsdominans och koncernberoende. Framtiden för Örebro län och Bergslagen ställer krav på en vidareutveckling och en breddning av näringslivet. Omställningen från basnäringar som järn, stål och

skog kräver betydande insatser för att de industrier som finns kvar skall kunna utvecklas och skapa nya arbetstillfällen.

Situationen i flera av länets kommuner är bekymmersam. I södra delen av länet i Askersunds kommun råder i dag en osäkerhet om hur framtiden för PLM och Munksjö skall utveckla sig. I Nora kommun som tidigare haft en bra arbetsmarknad börjar nu problemen komma. Nitro Nobel i Gytterorp, som med sina 800 anställda är den klart dominerande arbetsplatsen i kommunen, har sålts till Norska Dyno, och rationaliseringar och nedskärningar är aviserade.

Allvarligast är ändå situationen för Hällefors och Ljusnarsbergs kommuner, en situation som gör att många människor känner stor ångslan och oro inför framtiden.

I Ljusnarsbergs kommun håller Uddeholm Strep Steel på att avsluta sin avveckling av Bångbroverken. Då har 220 anställda fått lämna sina jobb, och industrilokalerna är tömda på sina maskiner och övriga inventarier. 220 arbetstillfällen försvinner i en kommun som har ca 6 500 invånare. Ljusnarsbergs kommun och länsmyndigheter har gjort stora ansträngningar för att USAB skulle ha kvar en del av sin produktion i Bångbro, men utan resultat. Några småföretag har flyttat in i Bångbroverkens lokaler och kommer att ge ca 20 arbetstillfällen. Ljusnarsberg har redan en mycket hög arbetslöshet, och det här förbättrar inte situationen. En del arbetstillfällen finns i angränsande kommuner, men det dyker ständigt upp nya orosmoln.

Enligt vad man kan läsa i tidningarna skall SSAB bl. a. lägga ner gruvan i Grängesberg. 800 arbetstillfällen försvinner där. För Ljusnarsbergs kommun blir det ett nytt hårt slag, eftersom ca 100 personer från kommunen pendlar till arbete i Grängesbergsgruvan.

I Hällefors skall ca 500 personer rationaliseras bort från Ovako Steel. Det gäller enligt uppgift 160 tjänstemän och 340 på kollektivsidan.

Rationaliseringen skall ske under en treårsperiod, men redan i år skall 60 tjänstemän och 110 kollektivanställda bort. Hällefors är ett brukssamhälle som är uppbyggt kring SKF Steel som förra året sålde hälften av bolaget till finska Ovako. Det stod visserligen ganska klart vid den fusionen att det skulle ske en strukturrationalisering, men ingen trodde att det skulle bli av den här omfattningen.

SKF ägde också Bångbroverken som för några år sedan såldes till Uddeholm Strep Steel. Det har ofta diskuterats vilket socialt ansvar företagen, främst då storföretagen, har för den bygd eller ort där de funnits i kanske generationer och ofta gått med stora vinster. Företagen ställer ofta stora krav på kommunerna när det gäller bostäder och annan kommunal service. Kommunerna har ställt upp. Så kommer kriserna, företagen säljs eller läggs ner, och kommunerna och människorna lämnas åt sitt öde.

Det borde vara självklart, att storföretag, när de lämnar eller drar ner på verksamheten på de orter där de varit helt dominerande, också skall ha en skyldighet, ett ansvar, att skaffa fram annan produktion.

Det måste vara som ett hän mot människor i Bångbro och Hällefors när deras förra ägare SKF går ut på ishockeyrinken i Scandinavium för att ragga arbetare till sin fabrik i Göteborg. Nya djärva grepp, tycker företagets PR-män uppmärksammade av tidningar och TV. Arbetarna i Bångbro och

Hällefors har säkerligen en annan uppfattning. 100 arbetare och 20 tekniker behöver SKF nyanställa i Göteborg för att klara den planerade kapacitetshöjningen. Rekryteringsbehovet är totalt 400 personer. Flytta ut dessa arbeten till Bångbro och Hällefors – där finns yrkeskunniga människor, och då slipper man raggas på ishockeyrinken.

Det är riktigt och viktigt att beskriva länets och Bergslagens problem, men det är också viktigt att vi har förslag som gör det möjligt att komma till rätta med problemen. Stora insatser görs redan nu, men flera behövs. Länsstyrelsen har fått ökat anslag för utvecklingsinsatser, men begär nu ytterligare 10 milj. kr. för att klara kriserna i länet. I samarbete med kommunernas utvecklingsfond har insatser gjorts för att öka nyföretagandet och sysselsättningen i länet.

Allt utvecklings- och förändringsarbete kräver utbildade och kreativa människor, som i dag knappast söker sig till Bergslagen för att göra karriär. Vi har i dag stora svårigheter att rekrytera kvalificerad arbetskraft. I budgetpropositionen föreslås att flyttningsbidrag i form av starthjälp skall slopas fr. o. m. den 1 juli 1987. Undantagna skall vara s. k. nyckelpersoner. Dessa skall också i fortsättningen kunna få starthjälp. Vi föreslår därför att starthjälp skall utgå till nyckelpersoner som flyttar till de kommuner i Örebro län som tillhör Bergslagen.

I budgetpropositionen förekommer också den något diffusa benämningen skogslän. Det är en benämning som gör att en del kommuner ställs utanför angelägna satsningar. Vi socialdemokratiska riksdagsledamöter från Örebro län föreslår därför i en motion att enbart stödområdesindelningen skall utgöra grund för bedömningen av var regionala insatser skall göras: Den stödområdesindelning som vi har i dag är av stor betydelse för svaga kommuner.

Bra vägförbindelser har en stor regionalpolitisk betydelse för både Örebro län och det övriga Bergslagen. Örebro län har ett centralt läge i landet. Genom länet går bl. a. E 3 som har förbindelse med Stockholm och Göteborg och E 18 som har förbindelse med Oslo. Vägarna 60 och 68 har stor betydelse för inlandstrafiken från Norrland, men de har dålig standard på vissa sträckor. Väg 50 i södra delen av länet behöver en upprustning för att kunna fungera som den snabbaste förbindelsen till södra Sverige och till kontinenten.

Vi från Örebro län anser att de 575 milj. kr. som i budgetpropositionen föreslås skall ställas till förfogande för väginvesteringar i de s. k. skogslänen också används för upprustning av E 3, E 18, vägarna 60, 68 och 50 i Örebro län.

Herr talman! För sysselsättningen och industriutvecklingen i Bergslagen är det viktigt att den här upprustningen sker snart och att den har förtur i den nationella prioriteringen.

Anf. 150 ERIK JANSON (s):

Herr talman! I Värmland det sköna kan det gå lustigt till, det vet väl var och en. Där är vi glada i vårt arbete. Vi är idoga, uppfinningsrika och hemkära. Vi älskar vår natur och kultur. Nog kan reslusten komma på ibland, men snart nog vill vi hem igen. Därför är vi förväntansfulla inför de satsningar

inom regionalpolitiken som regeringen föreslår i sin budgetproposition.

Värmlands läns befolkning har minskat med nästan 5 700 invånare under de senaste tio åren. Det är många ungdomar som tvingats lämna länet. Det har ingett oro för framtiden.

Vi anar att en förbättring är på väg. Men vi måste anstränga oss. Utvecklingen ger sig inte själv. Den kräver medvetna politiska insatser. Vi tror att omfattningen och karaktären i regeringens regionalpolitiska förslag blir till fördel och en återhämtning för Värmland.

Det är viktigt att det riktade stödet till skogslänen och Bergslagsregionen kombineras med åtgärder som motverkar den alltför snabba och överhettade tillväxten av storstadsområdena. Det är bra när man i detta syfte reglerar användningen av investeringsfonder för nybyggnation och maskininvesteringar till stödområdenas fördel. Lokaliseringsbidragen är en viktig komplettering, men framförhållningen kan kräva friare regler för att vi skall få eftersträevade effekter. I dag krävs att man kan ange den förväntade hyresgästen i ett hantverks- eller industrihus innan lokaliseringsmedel får användas. Detta hindrar den handlingsberedskap som många kommuner behöver för att kunna intressera dem som har utvidgningsplaner eller som vill nylokalisera en verksamhet. Reglerna bör bli friare. Bergslagsregionen har under senare år prioriterats i vad gäller regional-, industri- och arbetsmarknadspolitiska satsningar. De flesta kommunerna i regionen tillhör stödområde C. I årets budgetproposition föreslås dock ändringar av regional- och arbetsmarknadspolitiken som på några punkter försvagar den nödvändiga satsningen i Bergslagen.

Inom industridepartementets verksamhetsområde föreslås att sysselsättningsstödet avskaffas i stödområde C från den 1 juli 1987. Sysselsättningsstödet utgår där som ett bidrag på 55 000 kr. under en treårsperiod för varje årsarbetskraft som utgör en nettoökning av sysselsättningen i företagen. Enbart i Värmland beviljades under 1986 10,2 milj. kr. i bidrag för den sysselsättningsökning företagen genomförde 1985. Ca 8 milj. kr. utgick till företag i stödområde C.

Sysselsättningsstödet är ett betydelsefullt medel för att stimulera företag till lokalisering eller expansion i stödområdet. Det är angeläget att detta stöd kan bibehållas även i stödområde C.

Inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde föreslås att grundbidraget till beredskapsarbeten sänks från 70 % till 60 %. Av regionalpolitiska skäl föreslår regeringen ingen minskning i stödområde A och B. Det är angeläget att också kommunerna i Bergslagen får behålla en oförändrad bidragsprocent till beredskapsarbeten.

Utvecklingen av framtidens näringsliv och nya arbetstillfällen är starkt knuten till var forskning och högre utbildning sker. Därför är det regionalpolitiskt viktigt att resurserna för högskola och olika gymnasiala utbildningar utvecklas i län och orter som behöver tillväxt. Och högskolorna behöver forskningsresurser. I den s. k. Karlstadsmodellen har högskolan i Karlstad redan höjt sin kvalitet genom forskningsanknytning inom 15 ämnesområden.

Den framsynta uppgörelse som regeringen träffat med Bankföreningen om att affärsbankerna skall reservera 600 miljoner under de närmaste tre åren som stöd för forskningen vid universitet och högskolor hoppas vi också

skall komma Karlstadsmodellen till del. Man kan faktiskt hävda att högskolan i Karlstad hade förbättrat regeringens finansieringsmodell, då gästprofessorer i Karlstad vid starten grundfinansierades med 3 miljoner från Länsparbanken i Värmland. De kompletterande forskningspengar som regeringen disponerar bör även komma högskolan i Karlstad till del för en utveckling till fasta forskningsresurser inom näringspolitiskt viktiga områden. Detta ser vi med förväntan fram emot i det aviserade nya forskningsprogrammet.

Befolkningsminskningen har givetvis till stor del sin grund i de stora strukturella förändringarna på arbetsmarknaden. Men begynnande förbättringar börjar anas. Under det senaste året har faktiskt en mindre ökning skett av sysselsättningen inom den värmländska industrin. Men långt mer behövs för att återhämta flera års förluster.

Om vi utgår från 1975 finner vi att Sverige år 1982 hade förlorat 15 industrijobb av 100. Det var ett svårt bottenläge. Men i Värmland var situationen värre. Där hade vi tappat 25 av 100 industrijobb under samma tid.

Efter 1982 har en stabilisering och viss återhämtning skett. För riket i dess helhet innebär återhämtningen att nu endast 12 industrijobb saknas av de 100 som fanns 1975. Återhämtningen har gett ännu mer tillbaka för Värmland, men fortfarande ligger vi långt under riksgenomsnittet: ca 18 jobb har ännu inte återhämtats av de 100 som fanns 1975.

Om vi som riktlinje för sysselsättningen i Värmland skulle eftersträva riksgenomsnittet, skulle Värmland i dagsläget behöva ytterligare 5 600 arbetstillfällen. Denna siffra kan ställas i jämförelse med att länet har 7 000 direkt arbetslösa.

Många företag i Värmland har växtkraft. Deras möjligheter beror på hur kommunikationer, utbildning, kapital och samhällsservice kan utvecklas eller garanteras. De satsningar som nu förutskickas i regeringens budgetproposition kan ge sådana stimulanser i rätt riktning.

Framsynta satsningar inom dessa områden avgör om Värmland skall föras fram som en central knutpunkt i Norden eller ställas vid sidan om som ett yttre gränslandskap. När flygets kapacitet ökas kan centrala ledningsfunktioner eller koncernkontor stanna i länet eller bli intresserade av att flytta dit. När riks- och länsvägar till Säffle, Årjäng, Arvika, Torsby, Hagfors, Filipstad och Kristinehamn blir bredare och bättre kan industrier växa till över hela länet.

Även järnvägsförbindelserna har stor betydelse, med snabba förbindelser med Oslo, Göteborg och Stockholm. Flera mindre järnvägar fungerar som godstransportleder för viktiga och växande industrier. Som ett exempel kan nämnas att en av landets mest framgångsrika och expanderande boardindustrier, Swanboard Masonite, är starkt beroende av att den gamla järnvägen Åmål-Svanskog underhålls för att klara tunga godstransporter som går till utskeppningshamnar eller på järnväg till exportländer.

Allt fler företag utvecklas och nyskapas i anslutning till teknologiska centra. Så blir fallet i Säffle, Torsby, Kristinehamn, Hagfors och flera andra platser spridda över länet. Dessa centra och de företag som kan utvecklas genom dem är starkt beroende av kvalificerade tele- och datakommunikationer. Därför är en snabb modernisering av telenätet av stor betydelse för näringsutvecklingen i Värmland.

Värmland kan med dessa utvecklingsinsatser göra sig beredd att ta emot nya utlokaliseringar från de överhettade storstadsregionerna. Staten har tidigare föredömligt genomfört viktiga utlokaliseringar, t. ex. av försvarets sjukvårdsstyrelse, värnpliktsverket och räddningsverket. Det bör finnas betydande rationaliserings- och investeringsvinster att hämta i en fortsatt överföring till Värmland av fler statliga verksamheter. Som exempel vill jag hänvisa till att ett övervägande gjordes i samband med räddningsverkets start för två år sedan om inte också sprängämnesinspektionen borde inordnas i detta på grund av likartade arbetsuppgifter. I propositionen nämndes att en ny prövning borde ske efter ett par år. Även uppgifter inom sjöfartsverket kunde tänkas ingå i räddningsverket av samma skäl. Det handlar om 20–30 arbetstillfällen som med fördel kan utlokaliseras till Karolinen i Karlstad. Jag tror t. o. m. att de skulle få närmare till de mest aktuella inspektionsområdena genom en placering i Karlstad. Utlokalisering behöver inte alltid betyda längre bort.

Värmland är berömt, med litteraturens hjälp till och med världsberömt, för sin skönhet. Dess natur och kultur bör utgöra goda resurser för utveckling av turism, som kan bli ett viktigt och seriöst näringsfång. Turism kan bidra till bibehållen service och boende i glesbygd och mindre tätorter. För att turism skall kunna utvecklas behövs genomtänkta naturvårdsinsatser och bättre förutsättningar för att kunna behålla det öppna kulturlandskapet. Det krävs ändringar i jordförvärvs- och fastighetsbildningslagen för att det öppna odlingslandskapet skall kunna behållas.

Detta är värt att uppmärksamma som en del av ett regionalpolitiskt utvecklingsarbete. Samma skäl kan anföras för ett fortsatt stöd till odling och utveckling av laxbestånden i Vänern och Klarälven, utveckling av alternativa odlingsmetoder, förbud mot kraftverksutbyggnad i Strängsforßen i Klarälven liksom ett bibehållande av flottningen i Klarälven. Detta är aspekter som vi socialdemokrater på Värmlandsbanken framfört i olika motioner och som vi hoppas på ett gynnsamt sätt skall komplettera de regionala insatser som regeringens budgetproposition är ämnad att stödja i Värmland.

Herr talman! Låt mig få avsluta med en liten värmländsk låt, delvis med stöd av den sång som F. A. Dahlgren sjöng för oss från Ransäter:

”I Värmland är lustigt att leva och bo, det landet jag prisar så gärna.
... Men, vi vill rakt int' slö oss till ro, vi vill jöbbe å gno mä båd hänn'ra å hjärna.”

Så vill jag beskriva det nya ”hjärnbruket” i Värmland, herr talman!

Anf. 151 LENNART HOLMSTEN (s):

Herr talman! I snart ett och ett halvt år har jag varit ledamot av riksdagen. Det har varit en lärorik tid – och nyttig! Insikter har tillkommit. Men även uppfattningar har bekräftats. I min tidigare roll som heltidspolitiker – då som kommunstyrelsens ordförande – var arbetet mer exekutivt, mer direkt och mer jordnära. Här i riksdagen är det något annorlunda.

Men en sak är tydlig, nämligen att de direkta geografifrågorna, regionalpolitiken, har och kommer att få en allt större betydelse för människorna och för politiken. Ty provinsproblemen är betydande.

Gästrikland och Hälsingland har drabbats mycket hårt av strukturföränd-

ringarna i basnäringarna. Gävleborgs län är ett av de län i riket som har de största regionalpolitiska problemen. Samtliga kommuner i länet har minskat sin folkmängd under de två senaste åren. Den accelererande befolkningsminskningen beror på ökad utflyttning. Trots den stora utflyttningen ligger arbetslösheten i länet på en mycket hög nivå. Det har inte varit möjligt för länets invånare att av egen kraft bygga upp nya arbetstillfällen i tillräcklig omfattning för att kompensera de jobb som slagits ut.

Det är lätt att känna nedslagenhet inför statistiska uppgifter – jag vill inte trötta med sådana – som visar att vi i vårt län ligger sämst till i riket vad gäller sysselsättning, utbildningsmöjligheter och utbildningsnivåer, länsanslag, utflyttning och åldersstruktur. Några medborgare känner det som att länet bär i väg mot Hades eller – som när det gäller uppmärksamhet från centrum på själva problemen – som att länet kommer konsekvent på mellanhand. Vi är inte längst bort. Vi är inte längst in. Vi är inte längst ner. Vi passeras bara.

En överväldigande del av länsmedborgarna vet emellertid att länet i sig och inom sig har enorma möjligheter. Vi vill inte kalla läget för ett absolut krisläge. Nix!

Vi känner hoten, men vi vill framför allt peka på möjligheterna. Och möjligheterna finns i geografin och dess tillgångar, hos människorna och deras förmåga. Allt det här har vi. Ty vi har entreprenörer, innovatörer och kreativa människor i vårt län. Vad de behöver är bara en liten puff, litet startgas.

Alla vet ju att staten arbetar med olika åtgärdsmedel för att motverka de regionala obalanserna – och rätt så.

Mycket utförligt och precist pekar vi från länet på våra möjligheter: dels i en länsmotion från oss socialdemokrater, dels i program för åtgärder för långsiktig regional näringsutveckling. Det senare är antaget i länsstyrelsens styrelse i vårt län under bred politisk enighet och kommer att presenteras för regeringen i början av mars månad, och då av vår nye landshövding Hising.

Herr talman! Vi hoppas att det kommer att ge ett starkt intryck.

Anf. 152 MONICA ÖHMAN (s):

Herr talman! Pajala kommun i Norrbotten firar i år sitt 400-årsjubileum. I förberedelserna för detta jubileum har förslag väckts om att man skulle arrangera särskilda ungarldagar. Till dessa dagar skulle man bjuda in kvinnor som med buss skulle komma från Stockholm och från Helsingfors på kommunens bekostnad. Bakgrunden till idén kommer från Spanien. Där annonserade ungarlarna i en bergsby i en Madritidning. Sedan rustade man upp sin by som förfallit. En busslast med kvinnor kom till byn. Det blev dans och festligheter. Därefter bildades ett flertal familjer, och byn fick nytt liv igen.

Jag tänker inte lägga några värderingar på det tänkta arrangemanget i Pajala, men jag kan konstatera att det finns ett mycket allvarligt budskap bakom detta.

I Norrbotten finns i dag knappt 130 000 ogifta kvinnor och män i åldern 20–64 år. Men av dessa är det ca 10 000 färre kvinnor än män. Om man funderar en stund över varför det är på det här sättet kan vi snabbt konstatera

att utflyttningen av unga kvinnor från länet är betydligt större än utflyttningen av män. Vi vet att om inte kvinnor ges möjligheter till arbete och försörjning flyttar de, och befolkningssammansättningen blir sned. Det blir också på vissa håll problem att rekrytera personal till kvinnodominerade yrken, t. ex. inom äldreomsorgen. Fortsätter denna trend blir det stora problem för männen att bilda familj, eftersom kvinnorna har lämnat länet.

Kvinnorna flyttar alltså tidigare än männen. En orsak är naturligtvis att de unga kvinnorna har svårare att få arbete i de tunga basindustrier som präglar länet och som främst sysselsätter män. Detta är ett problem som vi delar med de övriga skogslänen. Kvinnorna är också oftast utbildade i olika omsorgsyren, inom vilka storstadsregionerna har brist på personal. Vi vet att många unga kvinnor från skogslänen flyttar till dessa lediga arbeten. Av erfarenhet vet vi att de som flyttar ofta inte kommer tillbaka. De bildar familj på den nya orten och blir mindre benägna att "röra på sig".

För att kunna behålla de unga i länet måste vi alltså se till att personer av båda könen, men särskilt flickorna, får möjlighet till både utbildning och arbete så nära hemorten som möjligt. För flickorna behövs i dag särskilda snabba insatser så att de kan stanna i sitt hemlän. Försök har gjorts med t. ex. särskilda teknikkurser för flickor. Sådana åtgärder måste bli regelbundna inslag i skolors och myndigheters verksamhet. Beredskapsarbeten måste också fördelas så att pojkar och flickor får lika många.

Kvinnorna i skogslänen är betydligt mer beroende av anställningar i kommunal tjänst än kvinnor i genomsnitt i landet. Enligt alla prognoser kommer den kommunala sektorns expansion att avta. Detta kommer att vara negativt för kvinnorna i skogslänen, speciellt för de unga kvinnorna som är nytillträdande på arbetsmarknaden. Därför måste alla försök vidtas för att uppmuntra flickor att utbilda sig inom andra yrken än traditionellt kvinnliga. En utflyttning av statlig verksamhet i enlighet med vad riksdagen tidigare beslutat skulle också betyda mycket för sysselsättningen i dessa län.

Inom skogslänen uppvisar kommunerna olika tal beträffande förvärvsfrekvens och arbetslöshet. I glesbygdskommuner är, grovt sett, färre kvinnor i arbete och fler arbetslösa än i länen som helhet. Detta beror naturligtvis på att antalet arbeten är mindre och antalet yrken begränsade. Fördelningen av regionalpolitiska medel sker i dag till största delen efter arbetslöshetstalen. Detta blir missvisande på grund av att många kvinnor i glesbygderna inte anmäler sig som arbetsökande eftersom de anser det utsiktslöst. Detsamma gäller deltidsarbetande kvinnor som skulle vilja ha fler timmar.

Vid fördelning av regionalpolitiska medel till län och kommuner bör alltså dels arbetslöshet, dels också förvärvsfrekvens och sysselsättningsgrad vägas in. Statistiken beträffande förvärvsfrekvensen gör inte rättvisa åt situationen. Den som arbetar en timme per vecka upptas i statistiken som förvärvsarbetande. Vi vet att många kvinnor i glesbygden arbetar "kortkorta" deltider under 17 timmar, men de upptas ändå i statistiken på samma villkor som vanliga deltidsarbetande. Inte sällan arbetar kvinnorna säsongvis med t. ex. skogsplantering, härplockning, lönsömnad varvat med vikariat eller timtjänst inom den offentliga sektorn. Sysselsättningsgraden inom varje deltidsarbete blir ofta så låg att kvinnorna får sämre sociala villkor och arbetsmarknadsvillkor än den faktiska inkomsten ger vid handen. Om korta

deltidsarbeten och vikariat kunde slås ihop och tillsammans utgöra grund för förmåner inom arbetsmarknads- och socialförsäkringarna skulle en av effekterna av den speciella skogslänsarbetsmarknaden kunna elimineras.

Några kvinnor i glesbygden står också helt utanför det välfärdssystem som är uppbyggt i det övriga samhället. Eftersom de inte har haft chansen till arbete finns de inte med i någon fackförening och saknar A-kassa. Vidare har inte många av dessa kvinnor tillräcklig utbildning, och de saknar studievana. Framgångsrika försök har gjorts av folkrörelser och studieförbund för att nå dessa kvinnor. De har erbjudits kursverksamhet innehållande arbetslivsorientering och studievägledning. Denna verksamhet har stort socialt värde och bör vidareutvecklas. Dessa frågor har tidigare i dag förts fram från talarstolen. Jag tycker att det visar på deras stora betydelse.

Herr talman! Till årets riksdag har en stor motion lagts fram angående kvinnornas situation i de sju skogslänen. I denna motion föreslås också en hel rad åtgärder som skulle kunna förbättra kvinnornas möjligheter i dessa län. Jag hoppas att denna motion när den skall utskottsbehandlas tas på fullt allvar och att man verkligen anstränger sig att finna lösningar på dessa svåra problem. Det gäller inte bara dessa ungdomar utan även framtiden för stora delar av vårt land.

Ett län, en kommun, som vill se framtiden an med tillförsikt måste ha balans mellan kvinnors och mäns möjligheter till utbildning och arbete. Många krafter i Norrbotten verkar i dag åt det hållet, och det är då viktigt att det arbetet kan fortsätta och stimuleras. Men alla goda krafter som är verksamma i Norrbotten i dag är till stor del beroende av de beslut som fattas i den här kammaren.

Anf. 153 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Den öppna arbetslösheten på Gotland har passerat 4 %, och nästan 3 000 gotlänningar står i dag utanför den ordinarie arbetsmarknaden. De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna har nämligen under lång tid varit mycket stora i länet. Det handlar ofta om välbehövliga uppgifter som utförs i beredskapsarbetena, och det är för många en nyttig förkovran att delta i arbetsmarknadsutbildning, men det är inte bra att var tionde gotlänning i arbetskraften står utan den trygghet och framtidstro som ett fast arbete på den öppna marknaden ger. Vi har tvingats inse att vi bor i ett län med allvarliga arbetsmarknadsproblem som vi inte själva kan lösa.

Under de senaste åren har ett omfattande idé- och investeringsarbete utförts i länet. Bl. a. har ett antal glesbygdsprojekt genomförts runt om på ön. De har visat att det finns många idéer och stor vilja att bo och arbeta även i länets ytterområden.

Inom socialdemokratin på Gotland har vi de senaste åren försökt att utifrån våra begränsade resurser stimulera samverkan och uppslag för att få fram de arbetstillfällen vi så väl behöver. Bl. a. har vi, med viss framgång, försökt intressera forskare och studenter för de speciella problem men framför allt resurser som Gotland erbjuder. Det är i det sammanhanget viktigt att man från centralt håll inser de svårigheter det i vårt föränderliga samhälle innebär att stå utanför de utvecklingsmöjligheter som en högskola i länet medför.

Som ett svar på de initiativ som har kommit från Gotland utförde statens industriverk förra året på regeringens uppdrag en översyn av det gotländska näringslivet. I utredningen Avstamp Gotland finns mycket att ta vara på. Det mesta är redan i gång efter en föredömlig snabbhet och entusiasm främst från länsstyrelsens sida. Där finns idéer om industri, turism och vår gamla huvudnäring jord- och skogsbruk.

Vi har på Gotland vant oss vid att ha en räddningsplanka i jordbruket. Så är det inte i dag. Ett högt mekaniserat, rationellt och gifthanvändande jordbruk har fört oss in i en överskottssituation som stänger den utvägen. När olika metoder provas för att komma till rätta med de svårigheterna krävs det särskilda hänsyn till Gotlands län, där jordbruket direkt sysselsätter 18 % av arbetskraften. Med alla arbeten som jord- och skogsbruk och dess produktförädling ger kommer vi upp i mer än det dubbla.

Bland åtgärderna på lantbrukssidan är regeringens intention att nedbringa gifthanvändningen mycket välkommen. Att halvera förekomsten av kemiska bekämpningsmedel är bara ett första steg på vägen mot en bättre arbetsmiljö för bönderna, renare livsmedel och hälsosammare miljö över huvud taget.

I vårt omgivande vatten, Östersjön, finns redan i dag, herr talman, sådana giftmängder från olika verksamheter att havet delvis inte längre kan hålla sig vid liv. Övergödning från avlopp och jordbruk, en trots förbud ökande användning av PCB, industriutsläpp och oljeutsläpp från fartyg är påfrestningar som Östersjön med sitt skiktade vatten, sin låga temperatur och sin långa omloppstid inte klarar av att ta emot. Det är bra att de nordiska miljöministrarna samarbetar. Det är bra att Helsingforskommissionen skall arbeta på en hög nivå. Men, herr talman, det får inte gå för långsamt. Vi kan inte rädda liv som redan gått till spillo.

Miljöhänsyn behöver inte stå i motsats till arbete åt alla. Tvärtom kan omtanke om och arbete för miljön ge upphov till nya arbetsområden med ett mycket väsentligt innehåll. Ett sådant förslag framför jag bl. a. i en motion där jag föreslår ett pantsystem för freonanvändning i kyl- och frysprodukter. Administrationen av ett sådant pantsystem är ett utmärkt exempel på verksamhet som kan förläggas till glesbygd, där Gotland är ett bra alternativ.

Energin är ett av våra största miljöproblem. I Visby vittrar 600-åriga ruiner nu mer på några årtionden än under de gångna sekel då de behandlades synnerligen ovarsamt ibland. Avgaser från olja och kol gör skador som man nästan kan se växa framför ögonen. Vi måste själva se till att bl. a. minska trafiken i Visby innerstad, men det räcker inte. Mycket av föroreningarna kommer från annat håll. På energiområdet har vi alla ett ansvar. På Gotland har vi vindkraft. Den kan vidareutvecklas framför allt i liten skala. Vi borde kunna ha vågkraft, förmodligen också småskaligt i våra vatten. Det görs försök med vätgas som drivkraft. Vi kan mycket väl tänka oss hela kedjan: Vindkraft-vätgasgenerator-vätgas som drivmedel. Det är ytterligare en av de många idéer som finns till sysselsättning på Gotland. Men det får naturligtvis inte stanna vid idéer. Det är dags att nu lämna den fasen. Vi har sett att det inte är uppslagen som saknas. Nu kommer den kanske ännu svårare arbetsuppgiften: att skapa konkreta arbetstillfällen av idéerna. I det arbetet behöver vi i landsdelar med vikande sysselsättning solidarisk hjälp från staten och från mer gynnade landsdelar. Jag har nämnt Avstamp

Gotland. Det var ett stöd vi behövde, en knuff i ryggen för att få kraft och mod att gå vidare. Vi räknar med att få det fortsatta stödet, som skall ge oss möjlighet att fortsätta göra verklighet av de idéerna.

I budgetpropositionen finns ett förslag till skatteutjämningsbidrag som tar hänsyn till åldersstruktur, social struktur, utdebitering m. m. på ett sätt som stärker de svagaste kommunerna. Vi som slåss mot arbetslöshet och hotas av utflyttning behöver det här stödet och ser förslaget som mycket välkommet. Jag hoppas att också riksdagen skall inse detta. Staten kan också direkt påverka arbetsmarknaden ute i landet genom att t. ex. se till att planerad byggnation kommer till stånd. Jag tänker bl. a. på kriminalvårdsanstalten i Visby, som tillhör den äldre kriminalvårdsgeneration som vi nu alltmer lämnar. En ny anstalt skall byggas, och vi behöver det bygget nu. 28 % av dem som är eller rättare sagt borde vara yrkesverksamma inom byggbranschen på Gotland är i dag utan arbete på ön. Ett fåtal av dem är i utbildning, men uppemot hundratalet arbetar tillfälligt på fastlandet, en i längden ohållbar situation för de flesta, inte minst med tanke på de svårigheter som våra kommunikationer med fastlandet innebär.

Detta, herr talman, för mig in på den ständigt aktuella frågan om Gotlandstrafiken. Strax före jul kom beskedet att statens transportråd efter förhandlingar beslutat föreslå regeringen att godkänna avtal med ett nytt rederi, eftersom någon överenskommelse inte kunnat göras med det tidigare rederiet. En del gotlänningar har tagit parti för det ena eller det andra företaget, men jag tror att jag gör mig till tolk för de flesta, när jag säger att det finns två saker som man vill ha ut av ett avtal om Gotlandstrafik: för det första en bra trafik med ett vettigt tonnage, för det andra att så många gotlänningar som möjligt skall få de arbeten trafiken ger upphov till. För att alla skall kunna anpassa sig till de förhållanden som kommer att gälla är det nu viktigt att regeringens beslut kommer så snart som möjligt.

En intressantare fråga är den totala kostnaden för trafiken. Vi hävdar bestämt att Gotlandstrafiken måste få kosta. Budgetpropositionen innehåller flera markeringar av transporternas betydelse för regionalpolitiken. Jag vill, för vilken gång i ordningen minns jag inte, påpeka att vi inte har någon annan väg, vi har bara färjelinjer. Vi har vintertid en mycket låg turtäthet, vi har sommartid trängsel som omöjliggör spontanresor, vi har höga kostnader jämfört med vad man har på många andra håll. Vi kan inte uppnå en standard som om vattnet inte fanns, men vi måste ha rätt att kräva rimliga förbindelser, även om det skulle kosta statskassan en del. Som tidigare påtalats i denna kammar är trafiken på Oskarshamn undermålig sedan i höstas. Jag har motionerat om en förbättring, och de som har talat vackert, här i kammaren eller inför upprörda partikamrater på ort och ställe, om gotlänningarnas rätt till bra trafik har nu chansen att stödja denna motion. Det räknar jag med att de gör.

När jag nu, herr talman, får sista ordet i denna långa debatt, låt mig forma det till en stilla bön: Vi har inget emot att utmärka oss på Gotland, men låt oss slippa att göra det genom landets dyraste telefonsamtalsavgifter till grannkommunerna!

22 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1986/87:77 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Irland

1986/87:78 Förbättrad skattekontroll av vinster på värdepapper

1986/87:79 Förslag till lag om dödens inträde, m. m.

23 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställts

den 4 februari

1986/87:161 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till kommunikationsministern om ansvaret för AB Svensk Bilprovnings biltester:

Självfallet förväntar sig en konsument både samstämmiga och korrekta bedömningar från myndigheter och konsumentorganisationer. Tyvärr upplever många bilägare inte detta efter besök hos Svensk Bilprovning. Bilägare emellan cirkulerar många rykten om dålig tillförlitlighet vad det gäller de obligatoriska bilkontrollerna hos Svensk Bilprovning. Ofta förekommer också tidningsartiklar om mer eller mindre godtycklig och inkonsekvent bedömning av bilar vid de årliga testerna. Låt mig nämna ett exempel.

Vid en bilprovninganstalt besiktigades en äldre bil den 28 oktober 1986. Fyra anmärkningar gjordes och bilen skulle ombesiktigas om en månad. Bilägaren lämnade bilen hos en verkstad för reparation av de fel som framkom i anmärkningarna Svensk Bilprovning gjort. Verkstadsägaren upptäckte vid kontroll av bilen betydligt fler, och som han ansåg, allvarigare fel än vad Svensk Bilprovning ansåg. De fyra felen reparerades och den 10 november blev bilen godkänd av Svensk Bilprovning.

Samma dag som bilen godkändes körde verkstadsägaren bilen till en testanstalt tillhörig Motormännens Riksförbund. Där konstaterades flera allvarliga fel som borde upptäckts vid det första besiktningstillfället. Direkt efter besöket på M:s testanstalt kördes bilen till polisen som genomförde en "flygande besiktning". Bilen belades med körförbud.

TVå dagar senare, den 12 november, lämnades bilen åter in till Svensk Bilprovning i oreparerat skick. Körförbudet hävdes (!). Däremot skulle bilen ombesiktigas om en månad.

Vad skall bilägarna tro? Vems bedömning är riktig, Svensk Bilprovnings, polisens eller Motormännens Riksförbunds?

Även om ovan nämnda exempel kan vara extremt förekommer det som tidigare påpekats bilägare emellan många uppgifter om Svensk Bilprovnings godtycklighet. Dessutom har tydligen Svensk Bilprovning inget som helst ansvar för sina tester! Vilket privat företag skulle tillåtas arbeta på sådant villkor?

Rimligtvis borde bilägarna, som betalar för en besiktning, kunna lita på en sådan.

Är statsrådet beredd vidta åtgärder så att Svensk Bilprovning tvingas ta någon form av ansvar för sina obligatoriska biltester?

*Meddelande om
interpellationer*

Frågan om meritvärdering vid domartillsättning och domarbanans utformning på längre sikt jämte sammanhängande frågor skall enligt ett uttalande av justitieministern i årets budgetproposition (prop. 1986/87:100 bil. 4, s. 67) utredas. Det förutskickas i propositionen att regeringen inom kort kommer att ge direktiv till en sådan utredning. Bakgrunden till denna översyn är bl. a. de frågor om domarnas arbetsförhållanden, rekrytering till domarbanan och avgångarna från domarbanan som uppmärksammats i den allmänna debatten och som nyligen också ventilerats i en interpellationsdebatt i riksdagen (snabbprotokoll 1986/87:21 s. 94).

En annan anledning till den aviserade utredningen är den översyn av meritvärdering i statlig tjänst som nyligen genomförts för offentlig anställning i övrigt (se prop. 1985/86:116). Fr. o. m. den 1 juli 1986 skall skickligheten prioriteras framför andra sakliga grunder vid tillsättning enligt bestämmelserna i lagen (1976:600) om offentlig anställning. I årets budgetproposition framför justitieministern som sin åsikt, att en ordning där man mera renodlat övergår till att sätta skickligheten framför förtjänsten också vid domartillsättningar torde få positiva återverkningar på domarbanan.

Slutligen bör utredningen om domarbanan m. m. även ses mot bakgrund av de uttalanden som justitieutskottet (JuU 1985/86:28) nyligen gjort om rättskipningens organisation. Utskottet framhåller bl. a. (s. 23) den särskilda vikten av att vidmakthålla en bred kunskap, allmän överblick över det juridiska fältet och hög standard i övrigt hos domarna. Enligt utskottet är detta av vital betydelse inte bara för de enskilda medborgarna som kommer i kontakt med rättsväsendet utan också för statsverksamheten i stort.

I budgetpropositionen uppehåller sig justitieministern emellertid uteslutande vid förhållandena på domarbanan ur en tämligen snäv karriärmässig eller personalpolitisk synvinkel. Domarbanans betydelse från samhällsliga utgångspunkter eller sambandet mellan rättskipningens organisation och domarnas förhållanden synes däremot inte alls ha beaktats. Frågan om exempelvis formerna och grunderna för tillsättning av ett lands domare är alltför viktig för att enbart ses som en yrkespolitisk fråga. Här gör sig vanligen helt andra faktorer gällande än de som gäller exempelvis tillsättning av tjänstemän i statlig förvaltning.

Mot bakgrund av vad som nu har anförts ber jag att få ställa följande frågor till justitieministern:

1. Delar justitieministern den uppfattning som också justitieutskottet gett uttryck för, att frågor om rekrytering och tillsättning av domare har en vital samhällsbetydelse som saknar direkt motsvarighet inom den offentliga sektorn i övrigt?
2. Är justitieministern beredd att verka för att den aviserade utredningen om tillsättning av domare m. m. får sådana direktiv och en sådan sammansättning att frågan redan från början kan bedömas i ett så brett perspektiv, att exempelvis viktiga intressen som rör domstolarnas samhällsliga funktion och rättskipningens organisation också kan tillgodoses på ett tillfredsställande sätt?

1986/87:163 av *Per Westerberg* (m) till industriministern om handeln med statliga förlustbolag:

Prot. 1986/87:65
5 februari 1987

Nyligen har finansdepartementet aviserat en särskild lagstiftning som skall förhindra kommunala bostadsföretag att sälja den juridiska personen för sin verksamhet med huvudsakligen ett innehåll av förlustavdrag. Motivet för den nya lagstiftningen hävdas vara att systemet med allmännyttiga kommunala bostadsföretag genom sin konstruktion skapar förluster och därmed förlustavdrag.

*Meddelande om
interpellationer*

Samtidigt har ett antal statliga förlustbolag sålts till privata intressenter. Det huvudsakliga innehållet vid försäljning av dessa förlustbolag har varit de förlustavdrag som dessa bolag inte kunnat utnyttja. Kapitaltillskotten – som riksdagen beslutat om – till dessa företag har därmed kommit att få ett innehåll långt utöver vad som avsetts. Industristödspolitiken har därmed tagit en vändning som står utanför riksdagens kontroll. Denna utveckling förutsågs knappast vid beslutstillfället.

I det senaste fallet sålde Götaverken/Arendal sin juridiska person med vissa anläggningstillgångar och – enligt trovärdiga uppgifter – ackumulerade förlustavdragsmöjligheter på ca 700 milj. kr. Enligt uppgifter som cirkulerar har köpeskillingen vid denna transaktion rört sig om mellan 50 och 100 milj. kr. Bortsett från att försäljningen av förlustavdragen förefaller ha gett en utomordentligt blygsam köpeskillning, uppstår ett antal frågor med anledning av det kapitaltillskott som bl. a. Svenska Varv fått de senaste åren.

Med hänvisning till ovanstående önskar jag ställa följande frågor till industriministern:

1. Hur ser industriministern på handeln med statliga förlustbolag?
2. Ingick försäljningen av statliga förlustbolag som en del i beräkningen av erforderliga kapitaltillskott till Svenska Varv våren 1986?
3. Avser industriministern vidta några åtgärder i syfte att undvika fortsatt handel med statliga förlustbolag?

den 5 februari

1986/87:164 av *Sten Svensson* (m) till industriministern om Stiftelsen Institutet för företagsutveckling (SIFU):

Riksrevisionsverket (RRV) har granskat verksamheten vid Stiftelsen Institutet för företagsutveckling (SIFU). RRV fann att SIFU inte längre har den näringspolitiska roll som avsetts och att det därför inte är motiverat med ett fortsatt statligt stöd. Vidare har näringsfrihetsombudsmannen uttalat sig kritiskt mot SIFU:s tjänstebrevsrätt.

En särskild utredning har tillsatts för att ytterligare överväga dessa frågor. Regeringens uppdrag gick till industriverket (SIND). Utredningen är klar och har varit ute på remiss. I utredningen föreslår SIND att de fortsatta subventionerna från staten skall kanaliseras via industriverket.

När man tagit del av utredningen, finner man att RRV:s och NO:s kritik alltså är lika befogade. Riksrevisionsverket vidhåller således sin kritik i sitt remissvar. RRV anser att SIFU inte skall kopplas ihop med industriverket.

RRV anser vidare att inget basanslag bör utgå. Alternativt bör SIFU utbudas till dess avnämare. Om detta inte mottages positivt bör verksamheten avvecklas.

Kursverksamheten vid Stockholms universitet har, sedan man tagit del av utredningen, i en skrivelse till industriverket påpekat att "det är inte nödvändigt för staten att utge subventioner i producentledet inom området utbildning för småföretag. Sådana subventioner är endast ägnade att begränsa näringsfriheten. Ett avskaffande av subventionerna innebär besparing av statens medel utan att för den skull åstadkomma någon minskning av utbildningsmöjligheterna för olika företag."

Mot denna bakgrund frågar jag statsrådet:

1. Är regeringen beredd att låta andra kursanordnare lägga ett bud på SIFU:s verksamhet?
2. Är regeringen beredd att i den näringspolitiska propositionen som aviseras till den 19 februari lägga ett förslag som innebär att subventionerna till SIFU avvecklas, innebärande en besparing av statens medel i motsvarande mån?

1986/87:165 av *Hans Petersson* i Hallstahammar (vpk) till finansministern om optionshandeln:

Optionshandeln har under det senaste året växt i omfattning. Det handlas med aktieoptioner, indexoptioner och ränteoptioner.

Optionshandeln är ett sätt att i förväg spekulera i aktiekurser, räntenivåer etc. Man tecknar kontrakt om framtida köp eller försäljning utifrån i förväg uppgjorda villkor.

Köpare eller säljare vinner, alternativt förlorar på affären beroende på hur verkligheten ser ut vid affärstillfället.

"Ett sätt att sprida risker" hävdar optionshandelns anhängare och aktörer. Självfallet är det så att den ene vinner och den andre förlorar eftersom det är ren spekulativ verksamhet där några nya värden inte skapas eller tillförs samhället. Optionsmarknaden växer sannolikt därför att det finns så mycket pengar i omlopp som inte utnyttjas för produktiva investeringar, utan satsas i spekulering för att skapa vinster på kortast möjliga tid. Optionsmarknaden har växt fram för att vidga utrymmet för spekulativa placeringar. När det gäller aktieoptioner kan man se optionshandeln som en förlängning av Börsen som ökar det spekulativa inslaget i aktiehandeln. Den senaste tidens uppmärksammade händelser visar att också kommuner i sin finansförvaltande verksamhet med skattemedel ger sig in på optionsmarknaden.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga finansministern:

1. Anser finansministern att optionshandeln har något samhällsekonomiskt berättigande?
2. Anser finansministern att det är acceptabelt att skattemedel används för sådan spekulering?
3. Vad avser finansministern att göra för att minska de spekulativa inslagen i den svenska ekonomin?

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 4 februari

1986/87:337 av *Gunnel Liljegren* (m) till justitieministern om ersättning för skador med anledning av sprängningen av ammunitionsförrådet i Järna:

Riksdagsledamöter har tagit upp sprängningen av ammunitionsförrådet i Järna till debatt. Försvarsministern och interpellanterna berörde den säkerhetspolitiska aspekten. Men sprängningen har fått olyckliga följder för de kringboende, som orsakats kostnader för skador på mark och fastigheter och fått se sina husdjur, hundar och hästar skrämmas nästan från vettet. För lång tid framöver kommer krevader att störa gårdarna vid den långt utdragna saneringen av det drabbade området. Djurägarna kan inte stå till svars med att ha djuren hemma – med de kostnader detta kan dra med sig.

Vi den olycka som denna kan man inte utesluta framtida konsekvenser, såsom sprickbildningar i hus som skakats av detonationen. Vidare kan fastigheter anses förlora i värde när de ligger omedelbart intill ett ödelagt och avstängt markområde. Detta är frågor som oroar de drabbade.

I ersättningsfrågan gäller att försäkringsbolagen träder in med regressrätt gentemot staten. Men hur regleras självriskan? Efter Tjernobyolyckan utgick full ersättning till dem som lidit skada, och det är naturligt att göra vissa jämförelser.

Mot den bakgrunden vill jag fråga justitieministern vilka åtgärder han är villig att vidta för att de som lidit skada skall få full kompensation.

den 5 februari

1986/87:338 av *Knut Wachtmeister* (m) till statsrådet Bengt K. Å. Johansson om beskattningen av handeln med aktieoptioner:

Ett av många oväntat regeringsrättsutslag har väsentligt minskat den skattemässiga rätten till avdrag vid handel med aktieoptioner.

De som bedrivit denna optionsverksamhet i tron att kapitalvinstkommitténs förslag skulle bli lag gör nu stora förluster, som i en del fall torde leda till konkurs.

Avser statsrådet föreslå några åtgärder för att lindra verkningarna av det inträffade?

25 § Kammaren åtskildes kl. 22.05.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Torsdagen den 5 februari

Förste vice talmannen 72, 76
Andersson, Arne, i Ljung (m) 92, 101, 102, 104, 105, 110
Andersson, John (vpk) 87, 88
Andersson, Lennart (s) 141
Andersson, Sten, i Malmö (m) 91, 92
Björnemalm, Maud (s) 148
Böö, Karl (c) 8
Brunander, Lennart (c) 98, 102, 108, 111
Claeson, Tore (vpk) 81, 82, 83
Dahl, Birgitta, miljö- och energiminister 33, 42
Dau, Hans (m) 12
De Geer, Lars (fp) 119
Ericsson, Göran (m) 77, 78
Ernestam, Lars (fp) 21, 39, 43
Feldt, Kjell-Olof, finansminister 66, 67
Franck, Hans Göran (s) 138
Franzén, Ivar (c) 25, 29, 40, 44
Franzén, Tommy (vpk) 55, 63, 64
Fridolfsson, Filip (m) 83, 84, 85
Gustafsson, Hans, bostadsminister 72, 74, 75, 76
Hedfors, Lars (s) 58, 63, 65
Hegeland, Hugo (m) 79, 80, 81
Hellström, Mats, jordbruksminister 87, 88, 89
Holmberg, Bo, civilminister 83, 84, 85, 86
Holmkvist, Erik (m) 145
Holmsten, Lennart (s) 153
Hovhammar, Erik (m) 5
Högmark, Anders G (m) 115, 128, 131
Janson, Erik (s) 150
Jennehag, Jan (vpk) 102, 105
Johansson, Bengt K. Å., statsråd 79, 80, 81, 82, 83
Johansson, Kjell (fp) 48, 62, 65
Josefson, Stig (c) 51, 62, 65
Lindqvist, Bengt, statsråd 90, 91, 92
Lundblad, Grethe (s) 105, 110, 112
Lundgren, Bo (m) 45, 61, 64
Nilsson, Barbro (s) 136
Orring, Ulla (fp) 15
Peterson, Thage, industriminister 67, 68, 69, 70, 71, 72
Pettersson, Sylvia (s) 113
Pettersson, Ulla (s) 156
Rosén, Bengt (fp) 89, 90, 95, 109, 112
Ryttar, Bengt-Ola (s) 70, 71
Stålberg, Marianne (s) 126, 130, 132

Sundström, Sten-Ove (s) 67
Svensson, Jörn (vpk) 66, 67
Svensson, Kristina (s) 3
Svensson, Olle (s) 68, 69
Söderqvist, Oswald (vpk) 29, 41
Thollander, Gunnar (s) 147
Thurdin, Görel (c) 123, 129, 131, 136
Wachtmeister, Knut (m) 73, 75, 76, 77
Vestlund, Iréne (s) 10
Wickbom, Sten, justitieminister 77, 78
Wikström, Jan-Erik (fp) 85, 86
Virgin, Ivar (m) 17, 28, 29, 39, 43
Ångström, Rune (fp) 133, 136
Öhman, Monica (s) 154

